

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra obecné lingvistiky

Studijní program: Obecná jazykověda a teorie komunikace

Doktorské studium

Forma studia: kombinovaná

MEDIÁLNÍ REPREZENTACE ČESKO-NĚMECKÉ DEKLARACE

Disertační práce

Mgr. Jaroslav Izavčuk

Školitel: Mgr. Marek Lapčík, PhD

Olomouc

2022

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v bibliografii. Práce má 314 164 znaků (bez poznámkového aparátu, příloh, seznamu literatury a jiných formálních náležitostí).

V Olomouci dne 30. července 2022

Jaroslav Izavčuk

Obsah

1. ÚVOD.....	1
2. REŠERŠE POZNATKŮ TYKAJÍCÍCH SE TÉMATU V ODBORNÉ LITERATUŘE	3
2.1. DYNAMIKA ČESKO-NĚMECKÉ DEKLARACE – VÝCHOZÍ POZICE A NÁSLEDNÁ JEDNÁNÍ	3
2.2. VÝSLEDEK DEKLARACE A JEHO INTERPRETACE	6
2.3. ODSUN-VYHNÁNÍ Z PERSPEKTIVY HISTORICKÉHO BĀDÁNÍ.....	9
2.3.1. Mýtus „nového domova“	14
2.3.2. Dekrety vydané prezidentem Benešem v roce 1945.....	15
2.4. ODSUN/VYHNÁNÍ Z PERSPEKTIVY PRAGMATICKO-SĚMANTICKÉ	16
2.5. PRAGMATICKÁ POTENCE NÁZVU „LANDSMANŠAFT“	20
2.6. DOSAVADNÍ VÝZKUMY MEDIÁLNÍ REPREZENTACE ČESKO-NĚMECKE DEKLARACE	21
3. TEORETICKÁ A METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA.....	23
3.1. VÝCHOZÍ TEORETICKÉ KONCEPTY.....	23
3.2. MEDIÁLNÍ REPREZENTACE	23
3.3. MEDIÁLNÍ OBRAZ	24
3.4. ANALÝZA KOMUNIKAČNÍ UDÁLOSTI	25
3.5. DISKURZ. NARATIV	25
3.5.1. Manipulativní diskurz.....	28
3.5.2. Ideologický čtverec	29
3.6. KRITICKÁ DISKURZIVNÍ ANALÝZA: SOCIOKULTURNÍ PŘÍSTUP NORMANA FAIRCLOUGHA	29
3.7. ANALÝZA JAZYKOVÝCH PROSTŘEDKŮ – STYLOVÁ PŘÍZNAKOVOST V LEXIKU.....	32
3.8. PERSVAZE A JEJÍ PROSTŘEDKY	33
3.9. SEMANTICKÁ ANALÝZA.....	35
4. DESIGN VÝZKUMU	37
4.1. FORMULACE ZÁKLADNÍCH OTÁZEK VÝZKUMU.....	37
4.2. VÝZKUMNÝ VZOREK.....	38
II ANALYTICKÁ ČÁST	40
5. ANALÝZA MEDIÁLNÍCH KOMENTÁŘŮ	40
5.1. PRÁVO.....	40
5.1.1. Charakteristika deníku Právo	40
5.1.2. Analýza komentářů deníku Právo.....	40
5.2. HALÓ NOVINY	55

5.2.1.	Charakteristika deníku Haló noviny	55
5.2.2.	Analýza komentářů deníku Haló noviny	55
5.3.	MF DNES	85
5.3.1.	Charakteristika Mf Dnes	85
5.3.2.	Analýza komentářů Mf Dnes	86
5.4.	LIDOVE NOVINY	94
5.4.1.	Charakteristika deníku Lidové noviny.....	94
5.4.2.	Analýza komentářů deníku Lidové noviny	94
5.5.	HOSPODÁŘSKÉ NOVINY	108
5.5.1.	Charakteristika deníku Hospodářské noviny.....	108
5.5.2.	Analýza komentářů Hospodářské noviny.....	108
6.	VÝSLEDKY ANALÝZY	125
6.1.	DENÍK PRÁVO	125
6.2.	DENÍK HALÓ NOVINY	127
6.3.	DENÍK MF DNES	130
6.4.	DENÍK LIDOVE NOVINY	131
6.5.	DENÍK HOSPODÁŘSKÉ NOVINY.....	133
7.	ZÁVĚRY.....	135
8.	NAVRHOVANÉ SMĚRY VÝZKUMU.....	139
	ABSTRAKT.....	143
	RESUMÉ.....	145
	PŘÍLOHY	147
	POUŽITÁ LITERATURA	180
	PRIMÁRNÍ ZDROJE	184

1. Úvod

V době dokončení této práce si připomínáme čtvrt století od podepsání *Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji*, zkráceně Česko-německá deklarace (dále v práci jen Deklarace) dne 21. ledna 1997. Tato událost, která nejen politicky, ale i společensky polarizovala českou mediální scénu a veřejné mínění, byla jednou ze zásadních politických i mediálních událostí v České republice druhé poloviny devadesátých let. K této události dochází v poměrně dynamickém období, kdy se transformuje politický systém a kdy dochází k proměně politických elit. Podle jednoho z tehdejších vyjednávačů¹ Deklarace „žádný jiný dokument nezaměstnával politiky v Německu i Česku tolik, jako právě „tlustá čára za minulostí“, jak se deklaraci přezdívalo“.² Kontroverzním aktem byla pro oponenty Deklarace již sama existence Deklarace, a nejspornější částí pak články II a III, potýkající se sémanticky s historicky a politicky nejcitlivějším aspektem Deklarace – a sice jak přijatelně pro obě zúčastněné strany pojmenovat skutečnost poválečného vyhnání sudetských Němců z českého pohraničí. Zcela zásadní roli při vytváření názoru i obrazu veřejnosti o Deklaraci sehrála média. Historik Václav Houžvička, zabývajícího se dlouhodobě česko-německými vztahy, potvrzuje tuto roli médií: „V česko-německých vztazích hrají zásadní roli média a nalezneme řadu příkladů zjednodušených a neobjektivních informací, které pomáhají vyvolat negativní reakce veřejnosti“ (Houžvička, 2022).

Práce reflektuje mediální okolnosti přijetí Deklarace, analyzuje způsoby konstruování mediálního obrazu přijetí Deklarace a souvisejících událostí v tištěných komentářích pěti hlavních celostátních deníků Lidové noviny, Mf Dnes, Právo, Haló noviny a Hospodářské noviny. Sledovaný politický a mediální diskurz v komentářích uvedených deníků z druhé poloviny devadesátých let 20. století podle Čmejrkové a Hoffmanové zároveň reflektuje pohyb v tehdejší společnosti (Čmejrková, Hoffmanová, 2003). Tuto dynamiku můžeme sledovat v podobě různých konfliktů, střetů, kontroverzí, konfrontací, ostrých útoků a polemik, tak jak je sledovaly ve svém výzkumu českých a mluvených veřejných mluvených projevů v devadesátých letech 20. století Světlá Čmejrková a Jana Hoffmanová

¹ Rudolf Jindrák, který v té době pracoval na ministerstvu zahraničí jako šéf středoevropského odboru.

² Hruška, Blahoslav. „Kohl před 20 lety změnil vztahy s Čechy.“ *Lidovky*. 21. 1. 2017. https://www.lidovky.cz/domov/deklaraci-s-nemci-odblokovali-az-spindoktori.A170120_222140_In_domov_elej. Dostupné 8. 1. 2022

(2003). Uvedené autorky si všímaly rovněž snah urazit, zdiskreditovat, skandalizovat či alespoň posměšně ironizovat politického protivníka (Čmejková, Hoffmanová, 2003). V rámci výzkumu budeme analyzovat, zdali a do jaké míry se uvedené tendence potvrdí i ve sledovaných komentářích. Podle Krause, který ve výše uvedeném výzkumu Čmejkové a Hoffmanové (2003) publikoval svou studii o polemicitě v politickém diskurzu do veřejného politického diskurzu, začíná v devadesátých letech „důsledně pronikat duch dialogického a vyhroceně polemického myšlení“ (Kraus, 2003). Verifikace dynamiky vyhroceně polemického politického diskurzu bude rovněž předmětem našeho výzkumu.

Zvolenou metodou pro analýzu mediálního obrazu Deklarace je kritická diskurzivní analýza (CDA) v pojetí Normana Fairclougha. Pomocí zvolené metody budeme v analýze hledat odpověď na základní výzkumnou otázku: Jakým způsobem jednotlivé celostátní deníky konstruovaly mediální obraz svými tištěnými komentáři k přijetí Deklarace v období od listopadu 1996 do února 1997? Zároveň porovnáme způsob konstruování mediálního obrazu jednotlivých deníků. Analytickým rámcem bude propojení jednak lingvistické analýzy z pragmaticko-sémantické perspektivy, zaměřené zejména na identifikaci a interpretaci příznakových prvků včetně s tím spojeným persvazivním účinkem komentářů a jednak intertextuální (CDA ve své sociokulturní praxi³) analýzy.

V rámci kontextové části bude výzkumné téma v první části zasazeno do společensko-historického a výzkumného kontextu. V teoretické části se budeme věnovat teoriím mediální reprezentace reality. Následuje popsání zvolených metod analýzy a konkrétních metodologických postupů. Jádrem práce je pak analytická část, která hledá odpovědi na výzkumné otázky a ve výsledných syntézách k jednotlivým zkoumaným deníkům odhaluje strategie konstruování mediálního obrazu přijetí Deklarace a aspektů úzce souvisejících. V závěru pak tyto strategie budou mezi sebou porovnány a na základě tohoto srovnání budou formulovány rozdílné způsoby konstruování mediálního obrazu a převládající mediální diskurz této mediální události. Zpracované tabulky v příloze prezentují přehled užitých jazykových příznakových pojmenování pro oponenty, proponenty, proces a vlastní text Deklarace v analyzovaných komentářích.

³ Sociokulturní praxí zde rozumíme odhalování prvků dominantní ideologie v komentářích. Poznámka autora.

2. REŠERŠE POZNATKŮ TYKAJÍCÍCH SE TÉMATU V ODBORNÉ LITERATUŘE

2.1. Dynamika Česko-německé deklarace – výchozí pozice a následná jednání

Myšlenka společné Deklarace k otázkám minulosti vznikla v polovině devadesátých let. Podle vyjádření historika Václava Houžvičky, který se dlouhodobě zabývá česko-německými vztahy, jeden z impulzů přišel z německé strany, od tehdejšího bavorského premiéra Stoibera (Houžvička, 2022). Podle Vondry (2007) byla otázka, zda se máme pokusit dojednat společné prohlášení, od počátku sporná. Odpůrci Deklarace argumentovali, že vzájemná stanoviska jsou natolik neslučitelná, že žádný přijatelný kompromis není možný. Naopak přívrženci společného prohlášení argumentovali tím, že musíme vědět, zda jsme schopni k problémům minulosti najít společnou řeč, i kdyby se mělo ukázat, že se na ničem neshodneme, pročistí to atmosféru a budeme vědět, na čem jsme (Vondra, 2007). Nakonec se prosadilo druhé stanovisko. Podle Alexandra Vondry (2007), tehdejšího ministra pro evropské záležitosti, rozhodující roli sehrála snaha zabránit tomu, aby „hysterie na obou stranách přerostla v závažný politický problém, který by mohl negativně ovlivnit naši budoucnost a naše postavení v Evropě“ (Vondra, 2007). Společná jednání na Česko-německé deklaraci trvala dva roky a nebyla jednoduchá. Společné prohlášení, které v lednu 1997 podepsali Václav Klaus a Helmut Kohl a následně je schválily parlamenty obou zemí, je nutně kompromisem, který si hraje se slovy. Obě strany poznaly, že pro hodnocení minulosti nedokážeme najít stoprocentně shodnou řeč a identická slova. Dokázal se však najít způsob, jak s tímto problémem zacházet (Vondra, 2007). Došlo k dohodě, že spornými otázkami a rozdílnými právními interpretacemi nebudeme zatěžovat vzájemné vztahy. Jinak řečeno: debaty o minulosti ano, ale ne před soudními institucemi a při politických jednáních, ale jen v rámci neformálních diskusí a studoven. Problém se tedy vrátil tam, kam patří – na půdu akademických institucí a nevládních organizací. Podstatné jsou i konkrétní výsledky. Fond česko-německé budoucnosti, který vznikl na základě Deklarace, nejen odškodnil oběti nacismu, ale také financoval přes 5000 společných projektů, které pomohly zachránit různé kulturní památky a usnadnily komunikaci mladých lidí na obou stranách hranic.

Podle Alexandra Vondry Deklarace „nevyřešila a ani nemohla vyřešit všechny problémy mezi Čechy a Němci. Vytvořila však kontext, ve kterém můžeme žít i bez nějakého definitivního řešení. A co hlavně – nevytvořila hypotéku pro příští generace, ale naopak napomohla k bodu obratu od minulosti směrem k přítomnosti a k uvažování o společné budoucnosti.“ (Vondra, 2007).

Podle Handla (2007) „měla německá politika přirozený obecný zájem o dobré vztahy se svými sousedy a snaží se je tak neustále kultivovat. Spolková vláda také již od počátku 90. let chtěla s konečnou platností uzavřít současné i budoucí nároky jak států, tak individuálních obětí pramenících z dob nacismu, proto tedy měla značný politický

zájem o vyřešení těchto otázek. Navíc, napětí ve vztazích s ČR mohlo rovněž komplikovat Německem obhajovaný a podporovaný proces rozšíření Evropské unie a NATO. Tyto výchozí zájmy se pochopitelně odrazily ve výchozích pozicích obou jednacích stran. Česká strana usilovala o jakousi tlustou čáru za minulostí a o posílení své právní pozice v otázce vysídlení sudetských Němců, opírající se o Postupimskou dohodu⁴ a o tzv. dekrety prezidenta Beneše” (viz podkapitola 2.3.2.). Naproti tomu německá politika nikdy neuznala Postupimskou dohodu jako závazný právní akt a posuzovala požadavky sudetských Němců jako legitimní. Zejména CSU pak výslovně podporovala tzv. „právo na vlast“ („Heimatrecht“). Pro vládu jako celek byly zájmy sudetských Němců druhořadé, a proto dosud hledala řešení v malých a pragmatických krocích. Při jednání o Deklaraci však spolková vláda poprvé otázku „práva na vlast“ skutečně nastolila. Takový cíl jednání byl ovšem pro Prahu nepřijatelný“ (Handl, 2007).⁵

Z Handla (1998) níže citujeme rozsáhlejší pasáž, která detailně mapuje dynamiku jednání o Deklaraci. Rozsah citace o průběhu jednání je zde opodstatněn, jelikož níže uvedená fakta jsou reflektována v analyzovaných komentářích, citovaný text dává čtenáři chronologický přehled i vzhled do dobových politických souvislostí, jelikož se jedná o relativně časově vzdálenou mediální událost.

„Za českou stranu jednání vedl první náměstek ministra zahraničních věcí a ministr pro evropské záležitosti Alexandr Vondra, za německou pak státní tajemník Ministerstva zahraničí Peter Hartmann. Česká republika předpokládala, že dohody bude dosaženo během relativně krátké doby tak, aby se téma nestalo předmětem volebního boje na jaře roku 1996. Jednání se však ukázala mnohem složitější, než česká strana očekávala. Obtížnost a kontroverzi těchto negociací nepřímou potvrdzovala i skutečnost, že probíhaly výhradně na vládní úrovni a měly přísně tajný charakter. Opoziční strany v obou zemích, Sudetoněmecké krajanské sdružení i česká veřejnost proto důrazně protestovali proti tomu, že nebyli vůbec (nebo jen nedostatečně) o průběhu jednání informováni.

Jednání byla znovu zahájena v únoru a během jara pak dospěla k nové dohodě o většině textu. Jak českou, tak i německou stranu přitom stimuloval postoj francouzské a zejména americké politiky, která dala oběma stranám najevo, že narovnání vzájemných vztahů je důležité právě v souvislosti s jednáním o přijetí České republiky do NATO. V září 1996 pak přijetí textu Deklarace kancléř Kohl prosadil ve vládě. Na podzim roku 1996 se obě strany věnovaly přípravě „domácí půdy“ pro přijetí dokumentu. V České republice šlo zejména o to, zajistit pro Deklaraci parlamentní většinu, tedy získat pro ni alespoň část ČSSD (vládní koalice v té době neměla převahu v Poslanecké sněmovně, a proto potřebovala podporu opozice). Sociální demokraté se však obávali, že vláda díky tajné diplomacii

⁴ Postupimská konference představitelů USA, SSSR a Velké Británie 2. srpna 1945 schválila vysídlení sudetoněmeckého obyvatelstva na základě prezidentských dekretů.

⁵ Pojem „Heimatrecht“ (právo na vlast) je v českém prostředí spojován s územními požadavky, viz kapitola 2.3.1. Mýtus nového domova.

poskytla nepřijatelné ústupky německé straně. Dne 10. října se proto setkali představitelé koaličních stran a ČSSD na jednání u prezidenta Havla a seznámili se s textem Deklarace. Došlo k dohodě, že se o ní povede rozprava v Parlamentu ČR. V Německu byla situace zcela jiná. Německá parlamentní opozice (SPD, Strana zelených) měla od počátku zájem, aby Deklarace vycházela dostatečně vstřícně české straně. Záleželo tak především na postoji koaliční CSU. Dne 20. prosince 1996 se během návštěvy Klause Kinkela v Praze podařilo Deklaraci parafovat. K definitivnímu podpisu *Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji* pak došlo během pražské návštěvy Helmuta Kohla 21. ledna 1997. Sám akt podepsání však naznačil možné budoucí problémy naplňování jejího textu. Záhy po podpisu dokumentu totiž jeho význam sám Kohl oslabil svým prohlášením o otevřenosti majetkových otázek. Toto prohlášení (byť směřované spíše do Německa než do České republiky) velmi snížilo šance Deklarace na získání většinového konsensu v Poslanecké sněmovně. Tehdejší předseda sněmovny Miloš Zeman se proto v Německu snažil získat podporu pro myšlenku společného úvodního prohlášení obou parlamentů, které by interpretaci dokumentu upřesnilo. Strany německé spolkové vládní koalice to však odmítly jako nadbytečné.

Prohlášení, které 21. ledna 1997 podepsali Václav Klaus a Helmut Kohl, bylo následně předloženo parlamentům obou zemí. Spolkový sněm Deklaraci nakonec schválil naprostou většinou hlasů 30. ledna 1997. V německém parlamentu se z 672 poslanců vyslovilo pro podpis 578 poslanců (51 bylo nepřítomných). Rovněž většina poslanců CSU, nehledě na postoj Sudetoněmeckého krajanského sdružení, dokument podpořila. Potvrdilo se tedy, že německá politická reprezentace má zásadní zájem o integraci České republiky jako stabilního partnera pro hospodářskou a bezpečnostní spolupráci do západních struktur Evropské unie a NATO. V české Poslanecké sněmovně byla rozprava podstatně kontroverznější. Po dlouhé diskuzi byla nakonec Deklarace uvozena jednou větou, a získala tak podporu vládní koalice i značné části opoziční ČSSD. Sněmovna tedy 15. února 1997 dokument solidní většinou přijala.⁶ Z 200 poslanců dalo souhlasné stanovisko pro podpis dvoustranné smlouvy 131 (3 poslanci byli nepřítomni).“ (Handl, 1998).

⁶ Senát pak s Deklarací vyjádřil souhlas 5. března 1997.

2.2. Výsledek Deklarace a jeho interpretace

Česko-německá deklarace tak úspěšně prošla ratifikačním procesem, ovšem parlamentní rozpravy znovu potvrdily odlišné místo vzájemných vztahů v politice obou zemí, stejně jako existenci některých problémů tohoto dokumentu. Ani jedna ze stran nezměnila vlastní právní postoje (mj. ve vztahu k bývalému majetku sudetských Němců). Pro Českou republiku má zvláštní význam ujištění, že Německo „plně podporuje“ přijetí České republiky do Evropské unie a do NATO.⁷

Článek I. Deklarace zdůrazňuje odpovědnost obou stran za rozvoj vzájemných vztahů v duchu dobrého sousedství a partnerství. Společná cesta do budoucnosti vyžaduje jasné slovo o minulosti, „přičemž příčina a následek ve sledu událostí nesmějí být opomíjeny“. České straně se tak podařilo do textu prosadit princip historické kauzality. Vztahem k minulosti se zabývají především články II-IV. Německá strana se v článku II hlásí mj. k odpovědnosti Německa za jeho roli v historickém vývoji, jenž vedl k Mnichovské dohodě, k útěku a vyhánění lidí z československého pohraničí, jakož i k rozbití a obsazení Československé republiky. Dále lituje utrpení a křivdy, které Němci způsobili českému lidu a poprvé oficiálně uznává příčinnou souvislost mezi událostmi let 1938–39 a 1945–46. V článku III zase lituje česká strana mimo jiné toho, že poválečným postupem bylo sudetským Němcům způsobeno „mnoho utrpení a křivd nevinným lidem“ (Deklarace, 1997).

Těžiště Deklarace spočívá v článku IV. Obě strany se zde shodují na tom, že spáchané křivdy „patří minulosti“. Stranám se však nepodařilo sblížit svá právní hlediska, a proto „každá strana zůstává vázána svým právním řádem a respektuje, že druhá strana má jiný právní názor“ (Deklarace, 1997). Obě strany přitom jasně prohlašují, že „nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti“ (Deklarace, 1997). V dalších článcích Deklarace se pak Česká republika a Německo zaměřují spíše na praktickou spolupráci. Strany se zavázaly zřídit česko-německý Fond budoucnosti (článek VII), který má sloužit k financování projektů společného zájmu.⁸ Německá strana se tak hlásí ke svému závazku vůči obětem nacismu, projekty proto mají být ku prospěchu

⁷ Viz. „Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji.“ *Ministerstvo zahraničních věcí - Velvyslanectví České Republiky v Berlíně*, 22. 2. 2013 https://www.mzv.cz/berlin/cz/vzajemne_vztahy/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html. Dostupné 8. 1. 2022

⁸ Do společného fondu vložila německá strana 140 milionů DEM a česká 440 milionů Kč.

především „obětí nacionálněsocialistického násilí“. Obě země se také zavázaly ke zřízení vzájemného diskusního fóra (článek VIII), přičemž společná komise historiků by měla pokračovat v dosavadní úspěšné práci.

Odlišně se prezentovalo již samo poslání Deklarace, tedy zda dokument představuje určitou „tlustou čáru“ za minulostí. Tehdejší německá vládní politika většinou vnímala Deklaraci jako dokument, který povede k další spolupráci, včetně řešení otázek týkajících se minulosti. Nezdůrazňovala nebo odmítala tvrzení, že by dokument cokoli uzavíral. V té době opoziční sociální demokraté (SPD) pak prvek „uzavírání“ akcentovali více. Deklaraci představovali jako „tečku“ za procesem historického porozumění. Naopak konzervativní CSU považovala dokument za cestu k „uznání práva na vlast“. Zdůrazňovala, že přibližování České republiky k EU a NATO musí být využito k nalezení řešení dosud „otevřených otázek“ (Handl, 2007). Podle Handla (2007) však bylo paradoxem, že nejvýrazněji „finální charakter“ Deklarace vnímalo Sudetoněmecké krajanské sdružení. Sdružení správně chápalo, že dokument de facto omezuje jeho pole působnosti na práci společných česko-německých institucí (fond a fórum), které však nemají mandát zabývat se jeho tradičními požadavky a problémy. Podle tehdejšího zemského předsedy Unie vyhnanců v Bavorsku, Bernda Posselta, mělo Sudetoněmecké krajanské sdružení proti Deklaraci značné výhrady ze čtyř hlavních důvodů. Předně se sudetští Němci nemohli aktivně podílet na vzniku dokumentu, nemohli vést s českou stranou přímý dialog. Dále se jim nelíbí některé formulace, které jsou podle nich historicky i morálně velmi jednostranné. Sudetoněmecké krajanské sdružení tedy kritizuje jak samotný obsah Deklarace (například za to, že cesta ke společné budoucnosti je v ní naznačena příliš obecně; navíc to podle nich ani není zavazující směrem do budoucna), tak také myšlenku dokumentu jako takovou – Deklarace je řešením jen zdánlivým, je to „jen papír, který nic moc neřeší“ (Handl, 2007). Čeští zastánci Deklarace dokument naopak vnímali jako politickou „tlustou čáru“ za minulostí. Tehdejší ministr zahraničí Josef Zieleniec ji označil za jakousi „dvojtečku“ ve společných vztazích – uzavřela jednu historickou kapitolu a měla otevřít zcela novou etapu vzájemné spolupráce. Také podle Václava Havla společná Deklarace vytvářela „neobyčejně příznivé klima jak pro rozvoj našeho sousedského soužití, tak pro naši spolupráci na evropském jevišti“.⁹ Václav Klaus pak mluvil o majetkoprávních otázkách, které

⁹ Viz *Projev prezidenta republiky Václava Havla ve Spolkovém sněmu*. Eridanus, 24. 4. 1997, http://eridanus.cz/sve%282t/c%282as/c%282asova%281_osa/Historicke_texty/Projev_V_%20Havla_24_4_1997.htm. Dostupné 28. 11. 2022

podle něj našly odpovídající řešení v záruce, že spolková vláda nebude politicky podporovat požadavky sudetských Němců (Handl, 2007).

Tolik tedy k interpretaci smyslu a významu Česko-německé deklarace na základě výroků a postojů různých aktérů z obou zemí. Odlišným způsobem však byl vykládán také její samotný obsah, tedy určité klíčové formulace textu. K rozdílné interpretaci některých tezí dokumentu (ze strany českých a německých představitelů) totiž přispívá i jejich dvojnáčnost, způsobená především jazykovými kompromisy. Týká se to především historických pasáží Deklarace, názorným příkladem je používání citlivých výrazů *vysídlení/odsun* a *vyhnání/vyhánění*. Tyto pojmy jsou často považovány za pojmenování stejného jevu, avšak podle některých historiků (viz podkapitola 2.3.1.) pojem *vyhnání* v Německu označuje jiné historické události a představuje odlišné asociace než pojem *odsun* v Česku.

Z právního hlediska pro českou stranu zůstalo vyhnání nadále organickou součástí poválečného uspořádání, které bylo mezinárodněprávně zakotveno Postupimskou dohodou. Aby se tedy ČR vyhnula oslabení vlastních pozic, použila v českém textu Deklarace pojem *vyhánění*.¹⁰ Touto zásadní sémantickou diskrepancí se bude zevrubně zabývat následující kapitola. Podobně se česká strana vyhnula slovu „bezprávní“ (párovému pojmu k německému „Unrecht“), které by totiž v sobě mohlo obsahovat určitý právní prvek s případnými právními konsekvencemi. Důsledně proto v českém textu používá slovo „křivda“, které zdůrazňuje spíše morální, nikoliv právní, stránku problému (Handl, 2007).

Obě země se dále také rozcházejí v pohledu na některé právní akty české strany. Většina německých politiků totiž chápe Deklaraci jako dokument, v němž se česká politika distancuje od tzv. dekretů prezidenta Beneše a tzv. amnestijního zákona. Česká strana naopak nenechává prostor k pochybám a tvrdí, že z jejího hlediska zůstává právní základna nedotčená.

Také pojetí humanitárního gesta se podle Handla (2007) vůči obětem nacismu mezi oběma stranami (ale i napříč německým politickým spektrem) lišilo. Spolková vláda se hlásila ke svému závazku, avšak nechtěla přistoupit na odškodnění jednotlivců a dořešení této otázky chtěla nechat až na společném fondu. Naopak tehdejší opozice i prezident Herzog podporovali myšlenku individuálního

¹⁰ V německé verzi se používá slovo „Vetreibung“, čemuž je nejbližším ekvivalentem české „vyhnání“. Ovšem „vyhánění“ je podstatně méně určité, označuje totiž nedefinovaný počet individuálních aktů vyhnání. Dále viz podkapitoly 2.3. a 2.4.

gesta vůči jednotlivým českým obětem. Deklarace tuto možnost nezmiňovala, zároveň ji ale ani nevyklučovala. Česká strana do textu dokumentu individuální řešení neprosadila a soustředila se především na vytvoření česko-německého Fondu budoucnosti a na individuální přístup k obětem jeho prostřednictvím. Čtvrt století po podepsání Deklarace konstatuje přední znalec česko-německých vztahů Houžvička (2022), že Deklaraci považuje za „smírčí kámen stojící v krajině coby symbol nápravy zlých činů minulosti“. Podle Houžvičky se „přesvědčivě potvrdilo, že téma novodobé historie v česko-německých vztazích představuje brizantní výbušninu, která má mohutný potenciál etnické mobilizace“ (Houžvička, 2022). Deklaraci Houžvička po čtvrt století existence považuje za úspěch, s dodatkem: „Ostatně, nic lepšího k dispozici nemáme a otevírat opětovně Pandořinu skříňku bych upřímně neradil“ (Houžvička, 2022). Pro výslednou interpretaci a zhodnocení významu Deklarace s odstupem čtvrt století od jejího vzniku zde odcitujeme výrok výše citovaného historika Václava Houžvičky: „Deklarace představuje přes veškeré formulační i obsahové připomínky funkční kompromis, uzavřela nekončící diskuzi o historii s tím, že obě strany si nechají svůj právní názor a nebudou jí nadále zatěžovat budoucí vztahy“ (Houžvička, 2022).

2.3. Odsun-vyhnání z perspektivy historického bádání

Česká strana se v Deklaraci nevyhnula jistému návratu zpět před stav vyplývající ze Smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci. Zatímco česká verze dohody z roku 1992 překládá německé *Vertreibung* jako *vyhnání*, o pět let mladší smlouva se v německém překladu drží původního pojmu, v české verzi ale volí pojem *vyhánění*. Ten není zcela přesný, do němčiny se překládá jako *Austreibung*. Podle německých slovníků tato slova nejsou synonymy. U *Vertreibung* používá respektovaný slovník Duden příkladové slovní spojení „vyhnání hugenotů z Francie“, pojem „*Austreibung*“ či „*austreiben*“ vysvětluje v obratech jako „vyhánění dobytka na louku“ nebo „vymítání d'ábla“, v rakouské němčině pak dokonce jako „rozcvičení těsta“. Podle slovníku Ústavu pro jazyk český jsou výrazy *vyhnání* a *vyhánění* do jisté míry nahraditelné, přesto první výraz (*vyhnání*) i podle příkladových vět značí ukončený děj, druhý (*vyhánění*) popisuje spíše proces. Když se výklady českého termínu *vyhánění* objevily v německém tisku, vyvolaly vlnu nevole. Pokusíme se důkladnější sémantickou analýzou dopátrat oprávnění této nevole a její role v mediální percepci. Zajímá nás, jak „české dějinné vědomí“ (Tůma, 2015) reflektuje klíčovou historickou událost, která při vytváření textu Deklarace sehrála sémantickou a axiologickou roli nejpolemičtější a nejkontroverznější. Půjde nám tedy spíše o synchronní pohled na inkriminovanou historickou událost, tak jak byla reflektována v době sepisování Deklarace. Při rešerších odborné literatury zabývající se tématem *odsumu/vyhnání* je patrné nejednotné vnímání této události a tím i její mnohdy příznakové označování. Historik

Oldřich Tůma (2015) ve svém textu zaměřeném na okolnosti vyhnání sudetských Němců z Československa, rovněž reflektuje příznakové označování událostí. Tůma zde k tématu uvádí:

„Než se dostaneme k tématu, jemuž se chceme věnovat, tedy k rekonstrukci a přehledu způsobu, jakým české dějinné vědomí reflektovalo a reflektuje vysídlení Němců z Československa a okolnosti a skutky, jež ho provázely, zastavíme se u několika úvodních poznámek. Jistě není divu, že téma odsunu a souvisejících násilností, se stalo frekventovaným tématem v německé historiografii a publicistice už brzy po válce. Po roce 1989 se ale stalo možná nejfrekventovanějším tématem i českého historického i publicistického diskurzu o vlastních nedávných dějinách. Otázka, kdo je v příběhu tragického rozuzlení česko-německého konfliktu obětí (případně větší obětí) a kdo (větším) pachatelem, hraje stále důležitou roli a je tak jedním z hlavních argumentů této nekonečné polemiky. Problémem ovšem je, že tato polemika je z velké části ze všeho nejvíc dialogem hluchých. Obě strany v takovém dialogu už dávno až k dokonalosti dovedly užívání různých triků (co vynechat, co akcentovat, kde začít a skončit apod.), jejichž pomocí je pak dosaženo požadovaného – a předem zřejmého – výsledku. Samozřejmě, že líčení vztahů mezi Čechy a Němci vypadá úplně jinak, začneme-li je od 5. května 1945, jak činí jedni – pak jsou samozřejmě Němci především obětmi a Češi pachateli. Nebo naopak, skončíme-li 9. květnem téhož roku, jak činí druzí – pak dostaneme přesně opačný obrázek. Na argumenty se odpovídá vždy stejnými protiargumenty, přičemž vůbec nejde o to snažit se protivné tvrzení pochopit, komentovat, dokonce ani vyvrátit, ale prostě přebít něčím silnějším. Jednoznačným vodítkem po takové debatě je také užitá terminologie (aspoň v českém prostředí). Užití termínu *vyhnání* na jedné nebo *odsun* na druhé straně většinou spolehlivě indikuje k jakému závěru se nakonec autor dopracuje“¹¹ (Tůma, 2015).¹²

Z rozsáhlé produkce bezesporu nej kvalifikovanějšího historika *odsunu/vyhnání*, Tomáše Staňka, vyšla jedna monografie z roku 1991 *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Jde o práci, jež se speciálně zabývá zločiny a násilnostmi poválečných měsíců. Staňk uvádí, že „po komunistickém převratu v roce 1948 už nebyl pro debatu o odsunu vůbec žádný prostor. Odsun byl interpretován jako jednoznačně spravedlivé a vlastně logické vyústění staletých konfliktů mezi Čechy a Němci. Neustálé poukazování na nebezpečí (západo)německého revanšismu bylo ostatně až do roku

¹¹ K interpretaci souvislostí termínu odsun viz např. Brown, Martin David. „Je "transfer" pouhým eufemismem pro "etnickou čistku“?“ *Odsun Němců z Československa 65 let poté*, editor Václav Houžvička. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. str. 28-45.

¹² Tato práce termíny *vyhnání/vyhánění* a *odsun* takto příznakově chápe a rovněž používá.

1989 stálou (a ne úplně neúspěšnou) součástí repertoáru režimní manipulace s veřejným míněním“ (Staněk, 1991). Podle Tůmy převažující postoj české politiky spočívá především v:

„... jakési jemné distanci (takové řešení, jakým byl odsun, je nepřijatelné z dnešního hlediska, říkalo stanovisko presidenta Klause k jednomu z výročí 15. březnu). Nicméně v odmítání jakékoli revize politických a ekonomických důsledků odsunu je česká politická reprezentace vcelku jednotná a usnesení Poslanecké sněmovny v tomto duchu z roku 2002 rezonovalo s většinovým názorem veřejnosti. I ti politici, kteří odsun kritizovali – re-spektive se za něj omlouvali - tedy především Václav Havel a někdejší předseda české vlády a pak i předseda senátu Petr Pithart tak činili na morální úrovni – o představě o případných praktických politických důsledcích jejich stanoviska vypovídají málo. Je-li vztah české veřejnosti vůči odsunu samotnému poměrně jednotný a role Němců v něm není vlastně vnímána jako role obětí, ale jako objektů nutného, s ohledem na budoucnost správného a s ohledem na minulost do jisté míry i spravedlivého řešení, postoj k násilí, jemuž byli Němci vystaveni, je mnohem diferencovanější. V českém diskurzu o odsunu má tento rozdíl často podobu různého různých fází poválečného vývoje. Zatímco „řádný odsun“, který v československém případě proběhl od ledna do listopadu 1946, bývá hodnocen, jak uvedeno, „divoký odsun“ – tedy události jarních a letních měsíců roku 1945, je vnímán s mnohem kritičtější sebereflexí. I tady ovšem najdeme protiklady: nečetné nejsou hlasy, které české zločiny a německé oběti bagatelizují, případně úplně takový pohled na minulost odmítají... Většinový postoj českého veřejného mínění, publicistiky, nemluvě o historiografii, která se dokumentaci takových případů věnuje velmi intenzivně, je ovšem jiný. Německé oběti a německé utrpení je vnímáno jako součást komplikovaného problému česko – německých vztahů. V tomto ohledu ale nedošlo na konci 20. století k tak závažné proměně českého postoje jako v případě odsunu samotného, který se od původního poválečného takřka úplného přesvědčení o oprávněnosti, a dokonce spravedlivosti propracoval k dílčím pochybnostem. Události prvních poválečných měsíců (excesy divokého odsunu neboli zločiny proti německým civilistům a zajatcům) byly reflektovány a zčásti odmítány už současníky – na nejrůznějších úrovních. Pravda ovšem je, že s určitým časovým odstupem. Jestliže na politické a právní úrovni byly poválečné zločiny vůči Němcům traktovány v letech 1945-1948 se značnou opatrností a s malými výsledky, neplatí to pro tehdejší publicistiku. V ní se téma „českého gestapismu“ stalo jedním z nejžhavěji diskutovaných témat doby, pravda i zde hlavní část debaty spadá až do doby poté, co většina zločinů byla spáchána. Nicméně soustavná pozornost, kterou věnovaly událostem v pohraničí novináři jako Pavel Tigrid či Ferdinand Peroutka, ovlivňovala veřejné mínění a v důsledku snad i osudy některých obětí. Téma ovšem bylo vysoce kontroverzní, kritici excesů byli označováni (především ze strany komunistů, ale nejen) za ochránce Němců a někteří byli po komunistickém převratu dokonce soudně trestáni.” (Tůma, 2015)

V našem případě tato tendence pokračovala i v komentářích z doby přípravy a přijetí Deklarace, kdy se komentáře deníků pravicových víceméně spíše zastávají německých obětí vyhnání. Tůma ve svém textu postuluje rovněž důležitost nestrannosti:

„Je samozřejmě otázkou, co v tak politickými i jinými konotacemi zatíženém tématu může učinit historiografie a v čem se může pokusit debatu, která už dávno nabrala podobu jakési poziční války, pohnout jinam. A může

vůbec něco smysluplného k tématu tolikrát popsanému ještě přidat? Možná ano, zvláště když se bude držet svých metod a přístupů a nebude v pokoušení zatracovat či omlouvat a dodávat argumenty těm či oněm. Maximou takového přístupu musí být snaha porozumět a vysvětlit, nikoli soudit. Historie nemůže jednoduše dodávat argumenty soudobým politickým silám, jež chtějí své postoje a požadavky historickými argumenty posílit. Od historie se také nedá očekávat nějaký souhrnný výčet minulosti, z něhož bude jasné patrné, co kdo komu dluží a kdo musí co odčinit. Problém českých zločinů a německých obětí na jedné straně opravdu není možné vytrhávat z jeho věcného a časového kontextu – což ovšem není možné redukovat na pouhé budování kauzálních souvislostí a opakování argumentu, že nebyť nacismu, nebylo by ani vyhnání a jeho obětí. Na druhé straně je celá diskuse často příliš plochá, mnohdy se stále opakují tatáž kliše.” (Tůma, 2015)

Tůmův historický postulát bude výchozím zdrojem pro odkazování na pokus o stávající historické vnímání českou odbornou obcí právě pro historickou nestrannost a nezatíženost, vykročující od kliše kauzálních souvislostí příčiny a následku. Tůma svůj text uzavírá:

„Jak jsem naznačil na počátku: otázek je zatím víc než odpovědí. Ač jde o téma mimořádně tragické a zatížené i po letech pochopitelnými emocemi, nepředpojaté bádání může pomoci leccos aspoň vysvětlit a překonat vzájemné stereotypy a kliše. Pochopení přitom určitě nemusí znamenat omluvu a už vůbec ne ospravedlnění činů minulosti. Zločiny byly zločiny už tehdy, kdy byly páčány a zločiny zůstanou, i když dokážeme jejich příčiny a podobu vysvětlit a pochopit. Zažité stereotypy Čecha a Němce a představu o geneticky podmíněném nepřátelství a dědičných vinách, jež teprve budeme muset odčinit, snad může historie bourat. Může a musí podat jiná vysvětlení analýzou situačních, institucionálních i individuálních faktorů a tato vysvětlení snad dokáží zasadit i témata česko-německé minulosti do širších souvislostí a učinit je méně unikátními a tudíž navždy přítomnými než se dosud zdá. S minulostí se těžko můžeme – jak zní často opakovaný požadavek – vyrovnat. Rozhodně ji nelze změnit a v pravém slova smyslu ji nelze ani odčinit. Musíme si s ní ale – neboť zůstává součástí současnosti – tak či onak dokázat poradit.” (Tůma, 2015)

Ve sborníku *Odsun Němců z Československa 65 let poté* (2012) editora a předního odborníka na česko-německé vztahy Václava Houžvičky najdeme text britského historika českých dějin Martina D. Browna, který se zde věnuje problematice příznakovosti označování této události. Jedná se o text, na který Tůma (2015) odkazuje. Martin D. Brown v textu *Je “transfer” pouhým eufemismem pro “etnickou čistku”?* (Brown, 2012), kde *transferem* je míněn právě inkriminovaný pojem *odsun*. Se stejným vysvětlením možné příznakovosti “My” a “Oni” jsme se setkali již v textu Oldřich Tůmy (2015). A sice:

„Dva paralelní výklady dějin zůstávají na obou stranách pevně zakořeněny i bezmála sedm desetiletí po nuceném odchodu sudetských Němců z tehdejšího Československa a jejich přesídlení na území vítěznými mocnostmi okupovaného Německa a Rakouska. Zastánci obou výkladů přitom tvrdí, že prezentují „pravdu” o tehdejších událostech. Pod zkreslujícím vlivem nepřátelských politik období studené války se vytvořily stejně znesvářené

mytologické interpretace. Tyto protichůdné verze minulosti vykrytalizovaly okolo dvou termínů: „transfer“ (zdůrazňující legálnost tohoto procesu a bagatelizující násilí, které jej provázelo) a „vyhnání“ (odmítající platnost výše zmíněného a zveličující počet obětí). Obě slova se vztahují ke stejným událostem, jejich užití však značí lpění na jednom ze dvou odlišných a často zpolitizovaných výkladů toho, co se mělo odehrát. Oba termíny byly během studené války vytrženy ze svého původního kontextu, takže, zjednodušeně řečeno, termín „transfer“ začal být spojován s levicovou verzí dějin a slovo „vyhnání“ s verzí pravicovou, antikomunistickou.“ (Tůma, 2015).

Stvrzuje se nám zde tendence přisuzující příznakový náboj, která se dále stereotypizuje ve zkoumaných komentářích podle ideologické orientace, tak jak ji vnímají historici Tůma i Brown ve výše zmíněných textech a přímo tak korespondují s pojetím ideologické dichotomie “My” a “Oni” dle van Dijka, kdy zjednodušeně van Dijkovo “My” koreluje s užitím příznakového pojmu *transfer* (tedy *odsun*) pro komentáře „zdůrazňující legálnost tohoto procesu a bagatelizující násilí, které jej provázelo” (Brown 2012) čili s levicovou verzí dějin, a “Oni” korespondují s užitím “příznakového vyhnání v komentářích odmítajících platnost výše zmíněného”; čili podle Browna s pravicovou a antikomunistickou verzí dějin, v závislosti na ideologické orientaci toho kterého komentátora či deníku jak bude v analytické části podrobeno zkoumáno. Zásadní vliv na vnímání problematiky vyhnání sudetských Němců z českého pohraničí má rozsáhlá publikace Jiřího Padevěta *Krvavé léto* (Padevěť, 2016). Autor detailně zpracovává formou místopisných hesel násilí na vyhnáných Němcích mezi květnem a srpnem 1945. Autor tyto události nijak nehodnotí, pouze popisuje, co se na daném místě stalo. K o oprávněnosti vyhnání se v úvodu práce uvádí:

„V diskusích o oprávněnosti odsunu zazní velmi často argument, že Němci vyvolali válku a chtěli vyhubit kromě Židů i Čechy a další národy. Ano, vojáci a úředníci nacistického státu byly zodpovědný za rozpoutání pekla, ale to nikoho neopravňovalo v tom pekle pokračovat. Argument z druhé strany je podobný – všichni Češi jsou bestie a od 8. května hromadně týrali Němce. Ani zde není pravda. Lidé na jaře a v létě 1945 žili nikoliv ve svobodě, ale v období, kdy nebyly dostupné základní životní potřeby, v době, kdy násilí bylo stále normou a stát byl schopen zajistit bezpečnost svých občanů velmi obtížně ve velkých centrech, natožpak na periferii. Stát evidentně nechtěl bránit násilí na německých civilistech a nebyl schopen zabránit násilí a majetkové trestné činnosti ze strany příslušníků Rudé armády a lokálních polovojenských formací.” (Padevěť, 2016).

Padevěť (2016) chtěl svou publikací podle vlastních slov „vést čtenáře k zamyšlení o tom, jací jsme, čeho jsme schopni, pokud neexistuje zákonný rámec. Nejde vůbec o to, zda jsme Češi, Němci, nebo Inuité. Jsme prostě lidé, kteří mohou selhat.” Snaha připustit v dialogu mezi českou a německou

stranou tato historická selhání na obou stranách a pojmenovat je, je myslím smyslem existence Deklarace. A právě tato snaha pojmenovat co nejpřesněji, tedy s jistým sémantickým a axiologickým tedy i hodnotícím postojem je největší kontroverzí přijetí textu Deklarace i objektem této práce.

Závěr, že Deklarace se stala vyrovnáním se s problematickou minulostí potvrzuje skutečnost, že za čtvrt století od jejího vzniku neprojeví její signatáři potřebu dokument revidovat či nahradit.

2.3.1. Mýtus „nového domova“

V excerpovaných komentářích sedimentuje narativ návratu vyhnaných sudetských Němců domů, do „své vlasti“ („Heim ins Reich“). Radek Soběhart ve své studii *Nový domov? (Ne)úspěšná integrace sudetských Němců v poválečném Bavorsku (1945-948)* (Soběhart, 2015) sleduje situaci vyhnaných sudetských Němců, a to nejen v Bavorsku. Práce se nezabývá příčinami vyhnání, je zaměřena primárně na integraci vyhnaných Němců (nejen z Československa, ale i z ostatních zemí východní a střední Evropy, celkem 12,54 milionů Němců). Soběhart každopádně vyvrací mýtus o jakémisi návratu domů, zabývá se fenoménem sebeidentifikace s novým prostředím i otázkou, jak fungovalo soužití mezi nově příchozími a starousedlíky. Jak uvádí autor, „tato problematika je českou historiografií velmi pomíjena a ani česká společnost nikdy nejevila a dodnes nejeví příliš velký zájem o osud bývalých spoluobčanů.“ (Soběhart, 2015). Tato skutečnost by mohla vysvětlovat existenci přežívajícího narativu o „návratu domů“. Soběhart uvádí zdroje problémů vyhnanců v nové vlasti:

„Poválečné Německo nepředstavovalo nějakou klidnou oblast a tuto situaci ještě zhoršovaly statisíce přicházejících Němců z oblasti střední a východní Evropy... Avšak nově příchozí Němce nečekala v Německu žádná idylka, již od počátku museli čelit mnoha problémům, které ztěžovaly rychlou integraci do poválečné většinově německé společnosti. Na prvním místě stála skutečnost, že starousedlíci považovali uprchlíky a odsunutě Němce za občany „druhého řádu“, jejichž údělem měla být rychlá asimilace do většinové společnosti a kteří v krátkodobém horizontu jen představují další zátěž již pro tak těžce zkoušené poválečné Bavorsko. Při výčtu konfliktních rovin lze na prvním místě uvést střet odlišných identit. Nedostatečný koncept rozdělení nově příchozích Němců způsobil, že se promísilo obyvatelstvo s různými životními návyky, dialekty či vyznáním.“ (Soběhart, 2015). Autor přidává i další klíčové faktory jako špatná materiální situace uprchlíků a odsunutých Němců:

„Co se týče sudetoněmeckého obyvatelstva, mohla si většina odsunutých Němců v rámci transferu odnést zavazadla o hmotnosti jen mezi třiceti a padesáti kilogramy a hotovost kolem pěti set říšských marek, které však podléhaly vysoké inflaci, a proto byly skoro bezcenné. Tato „pauperizace“ uprchlíků a odsunutých Němců velmi ztěžovala jejich integraci do německé společnosti. Většina nově příchozích navíc pocházela z dobře situovaných a vážených měšťanských rodin a bylo pro ně velmi depresivní, že je místní obyvatelé v Bavorsku vnímali jako žebráky a tuláky, kteří jsou odkázáni na dary a solidaritu druhých. Mezi starousedlíky se brzy rozšířil zvyk mluvit

o nových spoluobčanech jako o gaunerech ze Sudet“ (Sudetengauner) nebo jako o těch, kteří „nemají vůbec nic“ (tzv. Habenichtse) a jen těží ze štědrosti místního obyvatelstva. Právě nedostatek základního kapitálu a neochota Spojenců a místních samospráv finančně podporovat nově příchozí způsobily prohloubení jejich závislosti na starousedlících a posílily pocit, že Německo je vlastně jen dočasnou „vynucenou vlastí“ a že po určité době bude možné vrátit se do původní vlasti.“ (Soběhart, 2015).

Autor vyjmenovává ještě další problémy integrace vyhnaných Němců jako obtížné hledání pracovních míst pro uprchlíky a špatná bytová politika. Celkově autor ilustruje na pomalé a problematické integraci sudetských Němců komplikace s masovou migrací. Studie jednoznačně dokládá, že nedošlo k žádnému návratu domů sudetských Němců, ale že se jednalo o náročnou integraci nově příchozích sudetských Němců do nové vlasti, nových životních podmínek. Tito Němci byli podle Soběharta (2015) často negativně vnímáni jako občané „druhého řádu“, paraziti, žebráci či tuláci.

2.3.2. Dekrety vydané prezidentem Benešem v roce 1945

Dalším silně kontroverzním tématem, ke kterému se kriticky vymezují oponenti Deklarace jsou dekrety vydané prezidentem Československa Edvardem Benešem z roku 1945, historicky známé jako tzv. Benešovy dekrety. Je jich něco přes devadesát. Dalších padesát bylo vydáno ještě za války v Londýně. Při letmém listování, neboť přečíst celé čtyři stovky velkých stran úmorných textů je nad síly normálního člověka, nás nejprve upoutá sdělení na konci každého dekretu, zdali ještě platí či nikoliv (Ješ, 2003). Jiří Ješ (2003) ve svém příspěvku pro Český rozhlas došel po sečtení platných a neplatných zákonů k zajímavému výsledku. Čtyřicet sedm jich dosud platí a čtyřicet šest jich bylo zrušeno. A to převážně v letech padesátých, tedy za komunistických vlád, které tyto zrušené dekrety zřejmě za neměnné a nedotknutelné nepovažovaly. Důležité je i další zjištění. Po roce 1989 z těch komunisty nezrušených dekretů, nebyl dále zrušen ani jediný. Dnes se jedná podle Ješe (2003) sice většinou o zcela nesmyslné dekrety, například o znárodnění všeho možného, o měnové reformě z roku 1945, či o územním členění Československa z té doby, či dokonce o tehdejších platech duchovenstva. Jiří Ješ (2003) se domnívá, že tyto již dnes nesmyslné dekrety nebyly zrušeny, protože by mohl vzniknout precedens ke zrušení i těch několika dekretů, které se stále odněkud připomínají. V těch se, jak uvádí Ješ (2003), mluví o velmi ožehavých záležitostech ztráty československého státního občanství Němců, Maďarů a jedním dechem s nimi i českých kolaborantů a zrádců. Dále o konfiskaci majetku všech těchto skupin, ale nikoliv, a to ani jediným slovem, o jakémkoliv jejich odsunu, transferu či vyhnání. Dalo by se docela dobře dokazovat, že odsun Němců s těmito dekrety právně přímo nesouvisí, neboť s Němci nebyli odsunuti rovnocenně zmiňovaní čeští kolaboranti. Kam by také mohli být odsunuti. Ani Maďaři, jejichž odsun neschválila Postupimská konference

(Ješ, 2003). Pokud šlo o Němce, uvádí Ješ (2003) za jejich právně podložený transfer, lze považovat až to, co nastalo roku 1946, ve smyslu Postupimského usnesení, zatímco onen takzvaný divoký odsun, více než půl milionů Němců z roku 1945, nemá právní oporu ani v Benešových dekretech, ani v jakémkoli usnesení vítězných velmocí. Ústavní soud sice v roce 1995 potvrdil jejich platnost v době vzniku a jejich závaznost, tj. jimi nastolené změny zůstávají zachovány. Zkoumat, zda zůstávají platnou součástí českého právního řádu, odmítl, neboť jsou už právně neúčinné.¹³

K platnosti Benešových dekretů se vyjádřil i tehdejší předseda ústavně právního výboru Senátu Parlamentu ČR Pavel Rychetský, nynější předseda Ústavního soudu ČR. Podle něj Ústavní soud ČR pojednal o návrhu zrušení Benešových dekretů “ideologicky, namísto aby jejich část zrušil, protože dnes nepochybně odporuje naší Listině lidských práv a svobod, tak Evropské úmluvě. Nic by se přitom nepochybně nestalo – dekrety byly v době svého vzniku a aplikace nepochybně legitimní. Evropská úmluva i Listina lidských práv a svobod byly přijaty později a podle našeho ústavního pořádku nemá náleznost ústavního soudu, kterým se ruší nějaký právní předpis, žádné zpětné účinky na právní důsledky plynoucí z aplikace zrušeného předpisu¹⁴”. Platnost Benešových dekretů zůstává i podle vyjádření nejvyšší autority na výklad ústavního práva i po více než 70 letech sporná.

Samozřejmě se jedná o komplexnější právní záležitost mezinárodního významu, která přesahuje jak téma práce, tak odbornost autora předkládané práce, přesto se jimi musíme zabývat, jelikož Benešovy dekrety hrají zásadní roli v konstruování mediálního obrazu Deklarace.

2.4. Odsun/vyhnání z perspektivy pragmaticko-sémantické

Podle aktérů jednání o přijetí Deklarace (Vondra, 2007, Houžvička, 2012) se během práce na textu prohlášení Česko-německé deklaraci o jazykových problémech mluvilo velmi často. A jak uvádí Horálek „dokonce za vinu se jazyku (jazykům) vlastně kladla neschopnost či neochota najít společnou řeč“ (2002). Podle Horálka „to lze stěžít někomu zazlívát: vždyť šlo o letitý spor – o historické faktum, které se v češtině nejčastěji pojmenovává *odsun*, v němčině (*die*) *Vertreibung*. Jak pojmenovat co nejvěcněji a nejvýstižněji akt násilného vystěhování československých Němců po druhé světové

¹³ Nález Ústavního soudu České republiky ze 8. 3. 1995, sp. zn. Pl. ÚS 14/94, publikován pod č. 55/1995 Sb.

¹⁴ Rychetský, Pavel. „Deklarace: úspěch, nebo fiasko?“ *Hospodářské noviny*. 5. 2. 1997

válce bylo v Čechách téma aktuální již od počátku devadesátých let“ (Horálek, 2002). *Odsun* se svým významem „hromadné přepravení/odesláni pryč“ (Holub, Kopečný 1952) neobsahoval aspekt nucenosti, nedobrovolnosti pro „odsunuté“ a vůbec už nebral zřetel k zločinům a násilnostem takzvaného „odsunu divokého“; naproti tomu německé *die Vertreibung* (*vyhnání*) obsahuje na rozdíl od bezpříznakového *odsunu* prvek expresivity a axiologického hodnocení. Velkou kontroverzi vzbudil v první uniklé verzi Deklarace překlad pojmu *die Vertreibung* jako *vyhnání* (sudetských Němců) právě pro svou silnou expresivitu. Signatáři Deklarace nakonec došli ke kompromisu při překladu německého *die Vertreibung* na významově sice posunutém českém překladu, zato méně expresivním pojmu *vyhánění*. Při práci na textu Deklarace muselo být zřejmé, že oba termíny [pro českou stranu nepřijatelný pojem *vyhnání* a pro německou *odsun, poznámka autora*] jsou pro obě protistrany nepřijatelné. Protože vůle německé strany setrvat na vlastním zavedeném pojmenování se ukázala neochvějná, zvolila podle Horálka (2002) česká strana „rafinovanou taktiku; řešení se našlo v gramatické kategorii vidu. Slovesný vid je doménou slovanských jazyků: je to schopnost slovesa vyjadřovat dokonavost či nedokonavost, popř. opakovanost děje. Německé *trefen* tak česky znamená jak *hnát*, tak *honit* – avšak ne vždy potřebují jazyky tytéž kategorie, aby mohly plnit své funkce“. Horálek (2005) se vidové distinkci pojmů *vyhnání* a *vyhánění* věnoval ve své monografii *Diachronní sémantika a pragmatický význam*:

„Skonanost či neskonanost (perfektivitu, resp. imperfektivitu) děje vyjadřuje moderní němčina především prostředníky slovtvornými: jedněmi z nejdůležitějších jsou předpony. Například pro nás důležitý prefix *ver-* nese kromě svého lexikálního významu také příznak uskutečnění, hotovosti; dokladem je například *Vernichtung* (zničení, tedy ovšem definitivní), anebo *Vergangenheit*, jež znamená jednak minulost, jednak (jako gramatický termín) skonaný minulý čas, perfektum“ (Horálek, 2005).

Vertreibung tedy nelze adekvátně přeložit jako *vyhánění* jako tomu je ve znění Deklarace: tomu by v němčině podle Horálka (2005) odpovídalo spíše *Austreibung* (např. *Austreibung der bösen Geisten* znamená „vyhánění zlých duchů“). Obě německé předpony víceméně odpovídají českému *vy-*, ovšem *aus-* a podle Horálka je tak spíše vyjádřena „procesualita“ a směr „cíleně někam“, zatímco *ver-* směr „odněkud (definitivně) pryč“ (Horálek 2002).

Závěrem sémantického rozkladu vidové distinkce můžeme konstatovat, že v položce *Vertreibung* – *vyhánění* mohou obě deklarující strany hovořit o něčem jiném. Smyslem výše uvedené exegeze bylo vysvětlit, jak a proč se při vzniku textu Deklarace z *vyhnání* stalo *vyhánění*. Pro účely této práce nebude brán při sémantickém výkladu zřetel na výše uvedenou vidovou distinkci pojmů *vyhánění*

a *vyhnání*. Oba pojmy zde budou nahlíženy jako synonymní či „kandidáty synonymie¹⁵“; s podobnou sémantickou dynamikou, které si konkurují toliko na úrovni vidu, ale které si svým významem nekonkurují. Z hlediska pragmatiky budeme považovat pojmy *vyhnání* a *vyhánění* za významově zaměnitelné a oba pojmy zde budou nahlíženy jako axiologicky se vymezující proti pojmu *odsun*. Z důvodu překladové přesnosti (objasněné výše) a běžnému úzu¹⁶ se v této práci budeme terminologicky držet užívání axiologicky i sémanticky adekvátního překladu *vyhnání*, s vědomím jeho axiologické dynamiky. V naší práci bude brán toliko zřetel na distinkci a příznakové užití pojmů *vyhnání/vyhánění* a *odsun*.

Vraťme se na počátek sporu o užití sporu o užití pojmů *vyhnání/vyhánění* a *odsun*. Spor o to, jak pojmenovat hromadné vysídlení československých Němců po druhé světové válce, naplno propukl ve chvíli, kdy byl zveřejněn text smlouvy mezi ČR a SRN: v její preambuli se namísto tradičně užívaného výrazu *odsun* objevilo *vyhnání*. Spor o pojmenování se stupňoval i po podepsání smlouvy a bylo zřejmé, že potrvá až do jejího ratifikování parlamentem. Nešlo pouze o pojmenování určité historické reality, ale především o to, jak ji vůbec pojímat a hodnotit: zda tradičně, ve výlučném kontextu druhé světové války, s morálkou touto válkou deformovanou, anebo v rovině obecnější, jako fenomén podléhající morálním kritériím nadčasovým. Pojmenování se pak mělo stát symbolem, znakem obecně přijatého hodnocení. Napsalo-li Právo v době vzniku *Smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci* z roku 1992 v titulku 26.3., že „odsun vyhnáním nebyl“ převažoval zde podle Horálka „zřetel axiologický nad denotačním pojmenovacím: nešlo o to, co čím bylo nebo nebylo, nýbrž jak toto nazírat“. Navíc vzhledem k tomu, že se zde jedná o výraz v oficiálním dokumentu, vystupuje do popředí zřetel třetí, pragmatický: co může z přijatého termínu vyplynout, k čemu zavazuje. Uvedený spor daleko přesahuje kontext smlouvy a zasahuje do vědomí širokého okruhu lidí; zamysleme se proto nad problémem podrobněji právě z pojmenovacího hlediska a analyzujme jej z pohledu sémantického a axiologického.

¹⁵ Termín převzatý z příspěvku Jarmily Panevové, uveřejněném ve Slovo slovesnost v r.1978, ročník 39, číslo 2, str. 96.

¹⁶ Což potvrzuje i následující analýza komentářů deníků, ve kterých se vyskytuje téměř výhradně pojem *vyhnání*, kdežto pojem *vyhánění* jen minimálně.

Od chvíle, kdy se začal (již v průběhu války) projekt hromadného vystěhovávání sudetských Němců ventilovat, mluvilo se o něm jako o *odsunu* nebo *transferu* (tj. odsunu, viz podkapitola 2.3.). Z hlediska axiologické dynamiky jsou oba pojmy víceméně neutrální. To souvisí jak s relevantními sémantickými funkcemi předpony *od-* (v tomto případě vyjadřuje vzdálení či vzdalování od něčeho), respektive *pře-* - ta zde vyjadřuje „posun nebo nové umístění v prostoru“ (Machek, 1930), tak s významovým základem slovesa *sunout*, tj. „pohybovat pomalým, vleklým pohybem“ (Machek, 1930). Primární významy sloves *odsunout*, přesunout ovšem z děje sunutí (Machek, 1930) vycházejí; srovnejme odsun, přesun vagónů). Teprve odvozené významy se objektivně spojují s lidskými kolektivy (odsun raněných, přesun vojska). Nikoli náhodou se setkáváme se slovesy odsunout, přesunout (a od nich odvozenými deverbativy odsun, přesun) v daném významu nejčastěji ve vojenských kontextech. „Český pojmenovací úzus do té doby jiné kontexty hromadného přemísťování „živé síly“ neznal – alespoň z domácího prostředí ne. Zároveň pak je průnik vojenských termínů do civilní sféry nezanebatelným svědectvím toho, v jaké době se nový „přemísťovací“ projekt rodil“ (Horálek, 2002).

Není snad sporu o tom, že výrazy *odsun* či *transfer* jsou – užívané v souvislosti s vysídlením Němců z Československa – politicky korektní, eufemistické. Eufemismy slouží k nahrazení nepříjemného nebo příliš drsného pojmenování něčím zmírňujícím, zjemňujícím. Lexémy *odsun* a *transfer* v sobě nenesou ani náznak axiologické informace (hodnocení), proč (a vůbec ne jak) k inkriminovanému aktu došlo: z jaké příčiny, z čí vůle a také (pro 3 miliony lidí) proti čí vůli. Ochota osvojit si jisté pojmenovací postupy odráží dobovou schopnost osvojit si i metody jiné, nejazykové, reálné (Horálek, 2002). Takovou metodou byl i odsun sám, nejen způsoby jeho provádění (viz kapitola 2.3.).

Pokusíme se zde o sémantický a pragmatický výklad pojmu *vyhnání*, který nahradil v češtině do té doby běžně používaný pojem *odsun*. Horálek (2002) se zabýval sémantikou slovesných předpon *od-* a *pře-* viz výše). Narážíme-li nyní na prepozici *vy-*, musíme zdůraznit, že je zde daleko výstižnější. Vyjadřuje (v daném okruhu významů) směřování z nějakého prostoru ven, a to přemísťením nebo odstraněním odněkud, přičemž zdůrazňuje směr „odněkud“ silněji než prepozice *od-* (předpona přejště daleko méně). Navíc předpona *vy-* označuje ve velmi blízkých pojmenováních i význam, „aby se něco stálo prázdným“ např. vylidnit (Machek, 1968) nebo „aby se zrušil výsledek předchozí kladné činnosti“ (např. vypřáhnout), popřípadě „provedení děje vedoucího k úplnému odstranění nebo zničení“ (vyhubit, vystřílet) (Machek, 1968). Deverbativum (tj. od slovesa odvozené slovo) vybavené předponou *vy-* bude tedy vyhovovat daleko lépe než *odsun* či *transfer*. Proč tedy někomu vadí *vyhnání/vyhánění*? Potíž není v předponě, nýbrž ve *hnání*. *Hnát* znamená především „pobízet, nutit k běhu nebo útěku někam“ (Holub, Kopečný 1952), a pak „posílat někam, nutit k nějaké činnosti (tj. i k odchodu)“ (Holub, Kopečný, 1952). *Vyhnat* znamená především „přinutit (hnáním) k opuštění

nějakého místa“ (Holub, Kopečný 1952); v našem významu pak „přinutit k trvalému opuštění místa pobytu“ (Holub, Kopečný 1952), (jako např. vyhnat z domu). Sloveso *vyhmat* tedy vyjadřuje daleko silněji způsob určitého působení než jeho směr. Podobně jako sloveso *vyhodit* ve významu „odklidit, odstranit vyloučit (ze zaměstnání, ze školy)“ (Holub, Kopečný 1952). Je tedy zjevné, že pojem *vyhnání* v sobě nese jistou míru (axiologické) příznakovosti a expresivity.

Z výše uvedeného vyplývá, že pojmy *vyhnání/vyhánění* a *odsun* zde získávají sémantickou distinktivní platnost a stávají se zde příznakovým lexikem s potenciálem adherentní expresivity (viz kapitola 3.7.). Užitím příznakového pojmu *vyhnání/vyhánění*, se bude komentář nejspíš vymezovat vůči přijetí textu Deklarace pozitivně, a naopak užitím pojmu *odsun* se bude komentář vymezovat k přijetí textu Deklarace negativně. Právě příznakové užití uvedených pojmů budeme v komentářích sledovat a verifikovat platnost této hypotézy.

2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“

K podobnému závěru o nabytí příznakovosti jako u výše analyzovaných pojmů *odsun*, *vyhnání/vyhánění* můžeme sledovat i v případě názvu „landsmanšaft“, který se hojně vyskytuje v analyzovaných komentářích. Horálek (2005) považuje v publicistice běžně užívanou variantu „Landsmanšaft“ za nespisovný. Podle autora se jedná o počeštěnou podobu části názvu organizace vysídlenců z bývalého Československa a jejich potomků, Sudetendeutsche Landsmannschaft. Podle Horálka je oficiální česká podoba názvu této organizace Sudetoněmecké krajanské sdružení; její součástí Landsmannschaft by tedy odpovídalo „krajanské sdružení“, což je podle Horálka (2005) neekonomické a „především málo konkrétní. Přednost tak dostal jednoslovný přejatý lexém. Ten by mohl být považován za terminus technicus z pragmatického hlediska neutrální.“ (Horálek, 2005). Podle Horálka (tamtéž) však nepatrný detail způsobuje, že tomu tak není. Jediná přípustná podoba je podle Horálka (tamtéž) nepočeštěná – tedy Landsmannschaft (popř. landsmannschaft, přesto Horálek doporučuje podobu s počátečním velkým grafémem, se zdůvodněním, že se jedná o určitou konkrétní instituci a součást jejího oficiálního názvu, podobně jako u pojmu Bundestag). Jiné podoby, např. lancmančaft či lancmanšaft by podle Horálka mohly působit komicky a v horším případě dehonestativně jako třeba hypotetické *bundesták* pro německý spolkový parlament (Horálek, 2005). Horálek si všímá pragmatické a axiologické dynamiky nespisovné varianty, upozorňuje jednak na sportovní (manšaft, česky mužstvo) a vojenské konotace, které je zde možno vnímat propagandisticky – kdy se o Němcích mluvilo jako o revanšistech a představují tedy nežádoucí, negativní konotace. Pravopisnou podobu Landsmanšaft považuje Horálek (tamtéž) za „pravopisný hybrid, který působí sám o sobě příznakově“. Podle Horálka se užitím pravopisné podoby Landsmanšaft tento pojem „znevažuje, i když

třeba podprahově“ (Horálek, 2005). Horálek dospívá k závěru, „že téměř spolehlivě platí, že texty, v nichž se tato podoba vyskytne, budou zaujaté až k nepřátelství“ (2005). Tento Horálekův závěr se budeme snažit analýzou inkriminovaných komentářů verifikovat.

2.6. Dosavadní výzkumy mediální reprezentace Česko-německé deklarace

Jedná se o první práci v předkládaném rozsahu takto cílenou na analýzu komentářů inkriminované mediální události pokrytou frekventovanými českými deníky. Na podobné téma, respektive mediální obraz Deklarace, byla publikována bakalářská práce Štěpána Brunera (2012) na Fakultě sociálních studií Univerzity Karlovy pod názvem *Česko-německá deklarace ve vybraných českých a německých denících*. Tato práce je spíše komparací názorů české a německé veřejnosti na vzájemné soužití a společnou historii v období počínajícím druhou světovou válkou, které se koncentrovaly v období vzniku Česko-německé deklarace. Zabývala se mediálním pokrytím tématu majetku sudetských Němců a jeho navrácení původním vlastníkům a téma Benešových dekretů. V časových sondách blíže současnosti sledovala pokles zájmu o téma, který reflektoval množství článků i posun v radikálnosti názorů v nich obsažených. Cílem práce bylo sledovat zejména tento pokles zájmu o Deklaraci i témata s ní spojená, který by měl indikovat normalizaci česko-německých vztahů.

Inspirací pro historický exkurs Deklarace byla bakalářská práce reflektující vývoj česko-německých vztahů Tomáše Sochory z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně z roku 2007 s názvem *Vývoj česko-německých vztahů po roce 1989*.

Výzkumem podobného politického mediálního diskurzu devadesátých let se zabýval tým řešitelů pod vedením Světlý Čmejkové a Jany Hoffmanové (2003). Tento projekt¹⁷ jehož výsledky byly publikovány v roce 2003 zkoumal zevrubně sice diskurz českých a slovenských veřejných projevů, nicméně teoretická východiska má zpracována i obecně pro diskurz politický, například dílčí studie Jiřího Krause o vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu (2003). Této studii vděčím za teoretický vhled do politického mediálního diskurzu devadesátých let, zejména za

¹⁷ Projekt „Czech and Slovak Public Oral Speech in the 1990s,“ grant č. 1619/1998

vhled do komunikačních a jazykových předpokladů politického diskurzu a obecnou charakteristiku české jazykové situace let devadesátých.

Dalším inspirativním výzkumem byl pro mou práci novější výzkum¹⁸ z roku 2014 zaměřený na metodologii výzkumu v oblasti kritické analýzy diskurzu řešitelek Kateřiny Prokopové, Zuzany Országoové a Petry Martinkové (2014), jehož výsledky byly publikovány Univerzitou Palackého v roce 2014.

V neposlední řadě byly zdrojem poznání výzkumné postupy zpracované v projektu hlavní řešitelky Boženy Bednařikové (2015) pod názvem *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství* vydaného Univerzitou Palackého. Tento projekt byl zaměřený na analýzu jazykových prostředků veřejné projevy mluvené, nikoliv psané, ovšem charakteristika výskytu jazykových příznakových prostředků a identifikované distinkce těchto prostředků našly uplatnění i pro náš výzkum projevů psaných (tištěných komentářů).

¹⁸ Projekt v rámci grantu Inovace a studia obecné jazykovědy a teorie komunikace ve spolupráci s přírodními vědami. Reg.č. CZ.1.07/2.2.00/28.0076

3. TEORETICKÁ A METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA

3.1. Výchozí teoretické koncepty

Práce vychází z analytických postupů kritické diskurzivní analýzy psaných (tištěných, nikoliv elektronických) komentářů k Česko-německé deklaraci publikovaných v pěti hlavních nejčtenějších českých celostátních denících: Lidové noviny, Mf Dnes, Hospodářské noviny, Právo a Haló noviny v době schvalování textu Deklarace na přelomu roku 1996 a 1997. Tematicky se práce zaměřuje na užití stylově příznakových lexikálních prostředků a jejich roli při vytváření komunikačních strategií, organizaci a prezentaci jejich obsahu. Budeme se snažit tyto komunikační strategie zejména persvazivní povahy odhalit a analyzovat a tím do jisté míry manifestovat nástroje jejich přehodnocování. K analýze obsahových významů využijeme zejména metodu pragmaticko-sémantické analýzy.

3.2. Mediální reprezentace

Reprezentací reality se podle Reifové rozumí „způsob uchopování skutečnosti prostřednictvím znakového systému, pomocí jazyka. Funkcí procesu reprezentace je přenesení něčeho minulého nebo nepřítomného do přítomnosti. V důsledku je pak v procesu reprezentace reality současně realitě dodáván význam“ (Reifová a kol., 2004). Jiráková a Köpplová (2007) dodávají, že reprezentace reality v médiích je „proces, jímž jsou abstraktním pojmům dávány konkrétní podoby“.

Fairclough (1995) uvádí, že proces reprezentace probíhá v každém textu, a to simultánně s konstrukcí vztahů a identit. Média tedy nejsou pouhým zrcadlem reality, ale ustavují verze reality způsobem, který závisí na sociálních pozicích, zájmech a cílech těch, kteří je produkují (Fairclough, 1995). Nanačtili jsme tak skutečnost, že mediálně konstruovaná realita nemusí vypovídat o skutečném stavu věci, ale například dle Trampoty (2006) vypovídají zejména o optice daného média. Stejný autor (Trampota, 2006) uvádí, že „médiá mají sklon některé aktéry zpravodajských příběhů znázorňovat ustáleným způsobem, čímž vytvářejí jejich mediální reprezentace, které se mohou různým způsobem odlišovat od jejich reálné charakteristiky.“

Podle ustálenosti způsobu zobrazení a vztahu k realitě rozlišuje stejný autor (Trampota, 2006) různé úrovně reprezentace, kterými jsou typ, archetyp a stereotyp, přičemž každé označení znamená jinou intenzitu ustálenosti vazby mezi reprezentovaným a popisovaným a odlišnou podobu vztahu mezi popisovaným a reálným. Typ představuje opakovanou prezentaci jeho konkrétního projevu s důrazem na posílení určité vlastnosti, činí se rozpoznatelným jako určitá pravidelnost v rámci žánru. Příkladem ve zpravodajství tak může být například rozčilený aktivista či nezávislý odborník. Archetyp představuje opakující se reprezentaci, která je v dané kultuře hluboce zakořeněna. Týká se často základních

hodnot společnosti, jako je přežití, život, smrt, dobro, zlo nebo například nekončící boj proti přírodním živlům. Stereotyp představuje zjednodušenou a zkreslenou reprezentaci objevující se kontinuálně po delší dobu. Dle Burtona a Jiráka (2001) se stereotyp stává nositelem hodnotového soudu sdíleného příjemci, typizovaným nositelem postojů, názorů, případně předsudků a jsou výrazem dominantní ideologie. Takto média organizují příjemcům chápání jednotlivých kategorií (většinou) lidí a dávají jim nástroje k tomu, aby se uměli rozhodnout, proč určití lidé patří do určitých kategorií. Příkladem je například zobrazení laskavé babičky v houpacím křesle jako stereotypní zobrazení starších dam. Jiráka a Köpplová (2007) uvádí, že stereotypy mohou určovat, jaké očekávání ohledně chování a postojů určití lidé spojují s tím, jak se budou chovat takto vyobrazené skupiny. Častým příkladem pro stereotypizaci bývá právě mediální zpodobňování menšin a cizinců (Romů, Němců, muslimů a dalších).

Jiráka a Köpplová (2007) přinášejí oproti výše zmíněnému jiný úhel pohledu. Za reprezentaci skutečnosti lze podle těchto autorů považovat taková mediální sdělení, která ve své konkrétnosti odpovídají mýtům/ideologiím platným v dané společnosti. Vlivů působících na konečnou podobu mediálního obsahu a jeho interpretaci publikem je celá řada. Podle Jiráka a Köpplové (2007) na média jakožto instituce působí vlivy ekonomické týkající se produkce a distribuce zboží, politické týkající se výkonu a distribuce moci a procesů společenské regulace a kulturní týkající se produkce, výměny a reprodukce společensky sdílených významů.

Masová média jsou tedy jedním z nejmocnějších sociálních aktérů, kteří interpretují, definují, a tedy i vytváří realitu. Vznik reality v masových médiích a jejich zpravodajských obsazích potom probíhá za účasti publika tak, že masová média nekoordinují své významy s realitou na nich nezávislou, ale naopak na straně publika dochází ke koordinaci skutečnosti s mediálními významy (Reifová a kol., 2004). Mediální reprezentací zde budeme chápeme širší koncept, v jehož rámci budeme zkoumat konstruování diskurzu, diskurzivních strategií a nástrojů.

3.3. Mediální obraz

Při pokusu dobrat se k nějaké konsenzuální definici mediálního obrazu zjistíme, že inkriminovaného pojmu je sice hojně užíváno, komplexní definici pojmu však dohledáme jen těžko. Podle Šímy dokonce „ucelená a komplexní definice mediálního obrazu jako takového zatím v odborné literatuře neexistuje“ (Šíma, 2016). Jednou z autorek, k jejímuž pojetí mediálního obrazu se Šíma přiklání, je odbornice na strategickou komunikaci Kasl Kollmannová. Kasl Kollmannová (2012) uvádí, že „předmětem analýzy mediálního obrazu jsou mediální texty ve smyslu komunikace zprostředkované

určitou technologií, jejímž výsledkem je mediovaný komunikační akt sám o sobě. Takovým mediálním výstupem jsou právě například novinové články. Mediální obraz je pak konkrétním textem (článkem, rozhovorem, televizní zprávou a podobně), jenž se odehrává v rámci tzv. mediálního diskurzu“ (Kollmanová, 2012). Šíma však toto pojetí upřesňuje:

„taková definice však našemu pojetí, kdy zkoumáme mediální obraz ... za delší časové období, nestačí. Mediálním obrazem v jednom vybraném médiu tak není jen konkrétní text, ale rozumíme jím souhrnný způsob zobrazování dané entity či události, do níž se promítají všechny zmiňované faktory. Mediální obraz je pak tvořen veškerými články a fotografiemi, které o dané věci pojednávají, a to i jejich umístění v daném deníku, tedy je třeba se i zabývat tím, na jaké stránce, a kde byla daná zpráva umístěna.“ (Šíma, 2016).

V našem případě jsme však z důvodu částečného využití databáze Anopress nuceni zkoumat ne zcela komplexní pojetí vytváření mediálního obrazu v inkriminovaných komentářích. Ovšem ve zkoumaném materiálu pocházejícím z tištěných materiálů (nikoliv elektronických z databáze Anopressu) si vzhledem k možnostem všimáme persvazivního účinku textů i v rovině grafické (viz kapitola 4.2. Výzkumný vzorek).

Jednou z metod, kterou můžeme mediální obraz analyzovat je i námi zvolená kritická diskurzivní analýza podle Normana Fairclougha.

3.4. Analýza komunikační události

Nejprve se budeme věnovat analýze komunikační události, která je vlastně také nezbytným základem analýzy řádu diskurzu.

Analýza konkrétní komunikační události je analýzou vztahů mezi třemi základními složkami nebo dimenzemi této události. Těmito složkami jsou text, diskurzivní praxe a sociokulturní praxe. Text může být psaný nebo mluvený, v našem případě půjde výhradně o texty psané, připravené. Diskurzivní praxe jsou procesy textové produkce a textové recepce. Sociokulturní praxe jsou zde chápány jako sociální a kulturní rámce jednání, jehož součástí je i komunikační událost (Fairclough, 1995).

3.5. Diskurz. Narativ

Chápání termínu diskurz není do dnes zcela ustálené – Hirschová (2006) chápe jako diskurz široké soubory jazykových projevů (mluvených i psaných textů), které se týkají určité tematické oblasti, dále jazykové prostředky v těchto projevech typicky užívané, a také produktoři a recipienti takových textů. Nejmenší jednotkou diskurzu je mluvní akt jakožto jednotka komunikační interakce.

Jiří Kraus (2003) vymezuje diskurz jako „text s určitým atributem“, tj. s přesně vymezeným vztahem k určitému prostředí a funkci. Hovoří se pak např. o diskurzu politiky, diskurzu ekonomiky, diskurzu mediálním, o diskurzu reklamy, genderovém diskurzu, diskurzu edukační komunikace apod. Teorie textu má s analýzou diskurzu styčné plochy, soustřeďuje se však hlavně na užívané jazykové prostředky a jejich roli při tvorbě textu (organizaci a prezentaci obsahu) chápaného jako zvláštní jazykový útvar. Ustálenost každého typu diskurzu je dána jistými stereotypy ve výběru a uspořádání jazykových prostředků a jistými významovými schémata, rámci – konfiguracemi motivů a témat (narrativů), které produktoři komunikátů používají jako hotové prefabrikáty a které jejich vnímatelé anticipují. Diskurz je jazyk použitý pro reprezentaci dané sociální praxe, a to z určitého úhlu pohledu (např. levicový politický diskurz a pravicový politický diskurz) (Fairclough, 1995).

Podle Hirschové (2006) se z analýzy diskurzu vyvinula kritická analýza diskurzu. Tento směr zkoumání textů se podle Hirschové (2006) sice stále ještě řadí do pragmatolingvistiky, je však zásadně interdisciplinární a souvisí dnes již více se sociologií a sociální psychologií, politologií a historií. Pro badatele v této oblasti je diskurz sociálním jevem a sociální praxí, protože užívání jazyka je determinováno sociální realitou, zároveň však samo tuto realitu ovlivňuje a dotváří. Kritická diskurzivní analýza je takto zaměřená analýza diskurzu proto, že se kriticky staví k určitým sociálním jevům (např. způsoby vládnutí, fenomény moci a ideologie, společenská nerovnost, typy diskriminace, rasismus, globální ekonomika aj.) a zkoumá, jak užívání jazyka prezentuje a reprodukuje chápání (mentální modely) těchto jevů z určitých společenských pozic. Jisté sociální jevy vnímáme podle toho, jaký diskurz nám je prezentuje, s pomocí jakých diskurzivních praktik a stereotypů. Zcela odlišně budou například prezentovat témata jako Mezinárodní měnový fond nebo společnost Microsoft publicisté s komunistickou nebo anarchistickou názorovou orientací, a proti tomu jiní s „česky-provládně-mainstreamovým“ názorem (Hirschová, 2006). Kritičnost této diskurzivní analýzy se snaží existující praktiky a stereotypy odhalit a analyzovat a tím je do jisté míry „zneškodnit“, poskytnout nástroje jejich přehodnocování. Kritická analýza diskurzu se někdy podle Hirschové (2006) označuje jako dekonstruktivní čtení textu, protože každá interpretace problémů v textu předpokládá, že i realita, která nás obklopuje, je textem svého druhu, komplexem mnoha diskurzů. Kritická analýza diskurzu si neklade za cíl poskytování konečných odpovědí nebo řešení, má zprostředkovat pochopení vzniku a pozadí určitých problémů, má umožnit pochopit, jaké předpoklady ke vzniku „problémů“ vedly. Tyto předpoklady mají být zexplicitněny, mají vnímateli umožnit podívat se na „problém“ (téma) ve vztahu k sobě samému i z vyššího hlediska, kritický analýza má umožnit klást překvapivé, podstatu témat odhalující otázky. „Řešení“ je právě v odhalování předpokladů vzniku jistých témat a

v kladení otázek po takových aspektech problémů, které byly dříve skryty (Hirschová, 2006). Za zakladatelské se v této oblasti považují práce Normana Fairclougha *Language and Power* z roku 1989 a *Language and Social Change* z roku 1992, ze současných evropských lingvistů je třeba uvést rakouskou pragmalingvistku Ruth Wodak a význačného teoretika textu Teuna van Dijka. V české lingvistice se do tohoto směru řadí kniha autora prezentujícího se jako Petr Fidelius (vl. jménem Karel Palek) *Řeč komunistické moci* (vydané nejprve v samizdatu a v exilových vydavatelstvích), z poslední doby je pak třeba uvést kolektivní (česko-slovenskou) publikaci *Jazyk, média, politika* (2003) editorek Světlý Čmejrkové a Jany Hoffmannové.

Pokud se zaměříme na metodologický rámec diskurzivní analýzy, nechápeme jej jako metodu, ale spíše jako přístup či strategii pro sběr i analýzu dat kvalitativního rázu, zahrnující mnoho škol, odnoží a variant, které z metodologického hlediska obsahují širokou škálu analytických nástrojů, které lze variabilně kombinovat v závislosti na charakteru analyzovaného textu a zvolených výzkumných otázkách. Díky tomu může každý diskurzivní analytik vytvořit svým způsobem vlastní pojetí diskurzivní analýzy, jejíž rámce si formuje dle své potřeby. Důležitým aspektem však stále zůstává zachování základních teoretických východisek, na kterých je diskurzivní analýza vystavěna.

Z prací všech výše uvedených autorů obecně vyplývá vymezení diskurzu jako „obsahově tematicky a jazykové vymezené, sociálně institucionalizované a situačně zasazené formy textu“ jak uvádí Kraus (2003). Jinak řečeno, na rozdíl od textu jako abstraktní kategorie se diskurz podle Krause (2003) definuje jako „text s určitým atributem“, tj. přesně vymezeným vztahem k určitému prostředí a funkci na základě jistým způsobem stanovených kritérií tak Kraus rozlišuje diskurz politický, ideologický, teologický, konzervativní, socialistický, podle profesního zařazení autora rozlišuje diskurz politiků, lékařů, humanitních nebo přírodovědných badatelů, manažerů ekologů aj.

V následující podkapitole bychom rádi představili několik analytických nástrojů, které jsme zvolili na základě výzkumných otázek a charakteru textů, které jsou v práci analyzovány. Základem výzkumu je již zmíněná kritická diskurzivní analýza. Základním teoretickým východiskem je tedy přístup již výše zmíněného Normana Fairclougha. Od analytika Theona van Leeuwena, přebíráme zejména část jeho konceptu reprezentace aktérů a klasifikaci argumentačních postupů, které doporučují sestavit analýzu mediálních textů ze tří prvků: popisu argumentační struktury, vyjádření presponovaných (zamlčených) předpokladů, norem a hodnot. Nás bude zajímat analýza právě posledně jmenovaného argumentačního postupu. Dále se při svém bádání opřeme o pragmalingvistické postupy sémiotické analýzy, budeme zkoumat obsahové významy inkriminovaných mediálních sdělení,

sledovat významy textů na několika rovinách označování. Zkoumání persvazivní povahy a persvazivních instrumentů publicistických komentářů k analyzované mediální události bude vycházet z teoretických východisek Aleny Jaklové (2002).

Při analýze narativu (témat, motivů) budeme vycházet z Gennetovy definice narativu, kterou najdeme v Sedlákové (2014). Narativ je zde definován jako „posloupnost a různé vztahy zřetězení, protikladnosti, opakování atd. mezi skutečnými nebo fiktivními událostmi které jsou předmětem promluvy” (Sedláková, 2014). Sedláková dále vymezuje narativy jako přenosné, neboť na jednom médiu nezávislé a realizovatelné v mnoha podobách. Při analýze narativu je proto podle Sedlákové (2014) potřeba odlišit, co je vyjádřeno – příběh (řetězec událostí) -, a jak je to vyjádřeno – diskurz. „Analýza narativu přistupuje ke zkoumanému textu, jakou ke strukturovanému celku. To znamená, že jeho jednotlivé části nebyly složeny náhodně, ale jsou výsledkem záměrného kódování a editace textů podle potřeby vypravěče (komentátora, produktora), jenž takto manipuluje sdělením, v němž se odráží jeho sociální role” (Sedláková, 2014).

3.5.1. Manipulativní diskurz

Jelikož předpokládáme, že mediální obraz Deklarace bude založen částečně na politické manipulaci, budeme se zabývat i tímto aspektem. Mediální manipulací Kraus (2003) rozumí snahu autora diskurzu přivést recipienty k názoru, který se příliš neshoduje (tj. shoduje se jen částečně) s jeho vlastními názory. Cílem manipulace je pak podle Krause vytvořit předpoklady pro to, aby recipient vykonával činnosti, které autorovi manipulativního diskurzu přinášejí užitek. Kraus (2003) ve své studii přejímá následující taxonomii cílů politické manipulace:

- a) vytváření představy, že recipienti politického diskurzu rozhodujícím způsobem určují a ovlivňují správný směr politických aktivit;
- b) vytváření obrazu nepřítele, tj. skutečnosti, že jistí lidé nebo skupiny lidí tento správný směr ohrožují;
- c) podpora názoru, že určitý politický představitel nebo určitá strana důsledně vystupují v zájmu recipientů, že jejich hlavní starosti jsou totožné se starostmi obyčejného člověka;
- d) zdůrazňování názorové jednoty mezi politickým vůdcem, stranou a recipienty – prostředkem vyjádření této jednoty je politický diskurz založený na vysoké frekvenci zájmena *my*, resp. l. osoby množného čísla sloves.

Další příklad manipulativní strategie, s kterou se setkáme v analyzovaných komentářích najdeme u Švehlové (Machová, Švehlová, 2001). Autorka uvádí jako manipulativní strategii bagatelizování

výpovědi, „např. tím, že ji mluvčí vytrhne ze souvislosti, překroučí informace, užije nesprávný příklad či nesprávnou analogii“ (Machová, Švehlová, 2001).

3.5.2. Ideologický čtverec

Dalším uplatněným metodologickým nástrojem pro zkoumání mediální manipulace bude van Dijkův ideologický čtverec. Tato metoda sestává ze čtyř technik manipulace. Van Dijk se v tomto konceptu nezaměřuje pouze na individuální interakci mezi dvěma jedinci, ale na vztahy mezi sociálními skupinami a jejich ideologiemi. Ve své podstatě, jde o odmítnutí oponentova názoru a jeho důrazné odsouzení. V opozici k tomu je vyzdvižení názorů vlastních a v rámci pozitivní sebe prezentace (Kraus 2008). Díky těmto postupům jsou kategorizováni tzv. insiders (ti, kteří do skupiny patří) a tzv. outsiders (těch, kteří do ní nepatří) (Kraus 2008). V diskurzivně analytických nástrojích se objevuje tento koncept v různých pojetích. Ve všech případech však jde o vytvoření polarity, nejčastěji mezi skupinami „my“ a „oni“, kde skupina „my“ je pozitivně prezentovaná, zatímco skupina „oni“ je negativní, čímž je legitimizována marginalizace skupiny na okraj společnosti, či její podřízení (van Dijk, 2001).

My	Oni
Zdůraznění „našich“ pozitiv	Zdůraznění „jejich“ negativ
Potlačení „našich“ negativ	Zdůraznění „jejich“ negativ

3.6. Kritická diskurzivní analýza: sociokulturní přístup Normana Fairclougha

Hlavním teoreticko-metodologickým rámcem naší analýzy bude metoda kritická analýza diskurzu (Critical Discourse Analysis – dále jen CDA). Zvolený způsob analýzy byl vybrán, jelikož konvenuje našemu přístupu k jazyku a společnosti, tak jak jej chápe Zámec (2009): „CDA je tedy kritický způsob myšlení o jazyce a společnosti, neboť problematizuje naše navyklé způsoby myšlení či reprezentace reality a ukazuje v nich skryté mocenské vztahy“. Tato metoda se jako nový pohled na zkoumání diskurzu objevuje na konci sedmdesátých let 20. století, původně představená kolektivem Rogera Fowlera v knize *Language and Control* (1979) a později rozpracovaná zejména Normanem Faircloughem, Ruth Wodak a Teunem van Dijkem. Kritickou diskurzivní analýzu zde budeme chápat spíše eklekticky, stejně jako Zámec (2009), který chápe CDA „ne čistě jako metodu, ale perspektivu výzkumu, opírající se o nejrůznější metody“.

V naší práci se bude při analýze komentářů zejména uplatňovat Faircloughův socio-kulturní přístup kritické analýzy diskurzu (CDA). Podle autorek Prokopové, Orságové a Martinkové (2014) Fairclough nahlíží na diskurz jako na součást společenské praxe. Autorky uvádějí, že diskurzivní aspekty sociálních událostí (v našem případě je touto událostí proces ratifikace Deklarace) mají vliv na společenský život (v našem případě na veřejné mínění) a samy jsou sociální sférou ovlivňovány. Přístup CDA Fairclougha je považován za textově orientovanou teorii. Podle autorek (Prokopová, Orságová, Martinková, 2014) užívá Fairclough pojem jazyk v nejběžnějším smyslu – verbální jazyk, slova, věty atd. Termín diskurz je běžně používán v různých významech (viz kapitola 3.5.)

Podle autorek (Prokopová, Orságová, Martinková, 2014) je Faircloughův přístup k analýze diskurzu založen na předpokladu, že diskurz je nedílnou součástí sociálního života a je propojen s dalšími prvky společenského života. Proto analýzy a průzkumy společnosti musí brát v úvahu jazyk. Textová analýza nezahrnuje pouze lingvistický rozbor, ale i „interdiskurzivní“ analýzu, tj. nahlížení textů v rámci různých diskurzů, žánrů, stylů, ze kterých čerpají a které artikulují (viz níže Sedláková, 2014). Podle Fairclougha diskurz vystupuje v reprezentacích, které jsou vždy částí sociálních praktik – reprezentace materiálního světa i ostatních sociálních praktik. Reprezentace je čistě diskurzivní záležitost a můžeme rozlišit různé diskurzy, které mohou reprezentovat stejnou oblast světa z různých perspektiv a pozic. Jak autorky dále uvádějí: „Fairclough přistupuje k textům jako multifunkčním podle rozdělení na žánry, diskurzy a styly jako tři hlavní způsoby, v nichž diskurz vystupuje jako část sociální praxe – způsob jednání, způsob reprezentování, způsob bytí. Fairclough mluví spíše o třech hlavních typech významu než o funkcích.“ Těmito třemi významy jsou pro Fairclougha: akce, reprezentace a identifikace. Podle autorek Fairclough:

„zaměřením analýzy textu na souhrn akce, reprezentace a identifikace přináší sociální perspektivu do srdce textu. Žánry, diskurzy a styly jsou relativně stálé a trvalé způsoby, jednání, reprezentování a identifikování. Jsou označeny jako prvky řádu diskurzu na úrovni sociálních praktik. Pokud analyzujeme určité texty jako části určitých událostí, děláme dvě navzájem propojené věci, díváme se na ně v termínech třech hledisek významu – akce, reprezentace a identifikace a zkoumáme, jak se realizují v různých vlastnostech textů (slovník, gramatika). Vytváříme spojení mezi konkrétní sociální událostí a abstraktnějšími sociálními praktikami zkoumáním, z jakých žánrů, diskurzů a stylů se zde čerpá a jak jsou různé žánry, diskurzy a styly vyjádřeny v textu.“ (Prokopová, Orságová, Martinková, 2014).

Sedláková (2014) chápe CDA „jako sadu přístupů (teorií a metod)“, která je vhodná pro analýzu užívání jazyka v sociálním kontextu se zaměřením na zkoumání významotvorných praktik. Jedním z přístupů CDA k analýze výpovědi, kterou Sedláková (tamtéž) uvádí je právě Faircloughův lingvistický (lexikálně-sémantický) přístup, který bude uplatněn v rámci naší analýzy. Sedláková (tamtéž) vnímá jako diskurz i to, o čem se nemluví. Podle autorky je základní snahou diskurzu získat

hegemonní status a usiluje o to, aby „dominance nebo moc, kterou disponuje, byla vnímána jako přirozená a legitimní.“ Podle autorky jsme ovlivňováni „řízením naší mysli (mind management), přesvědčovacími taktikami, přetvářkou a manipulací, jež jsou obsaženy v textech diskurzu a budí zdání přirozenosti a akceptovatelnosti, minimálně do okamžiku, než jsou napadnuty a zpochybněny.“ (Sedláková, 2014). Právě tyto persvazivní taktiky a manipulace nás budou zajímat především (viz blíže kapitola 3.5.1. Manipulativní diskurz). Sedláková (tamtéž) postuluje jako základní postup pro kvalitativní analýzu podrobnou obeznámenost s daty a jejich porozumění a validní interpretaci na základě podrobné znalosti širšího sociálního kontextu. Podle Sedlákové „Foucault připouštěl, že se analýza diskurzu pohybuje na hranici hermeneutiky“ a že „analýza diskurzu je postavená na interpretaci“ (Sedláková, 2014). Sedláková dále uvádí čtyři varianty postupu CDA, které jsou převážně orientované na jazykovou stránku diskurzu, respektive z ní vycházejí. Naše analýza bude inspirována jednou z inkriminovaných variant a sice variantou podle Fairclougha, kterou Sedláková (tamtéž) označuje jako analýzu intertextuality a interdiskurzivitu. I když je Faircloughův postup zakotven především v lingvistice, podle Sedlákové „usiluje o analýzu vztaženou k širšímu kontextu současných kulturních a sociálních dějů. Snaží se identifikovat jazykové prvky, jež se ve sděleních určité diskurzivní formace systematicky opakují, a strategie, například volbou jazykových prostředků, které média využívají ve snaze zdůraznit preferovaný význam sdělovaného, aniž by narušila zdání vyváženosti. Proto je důležitou součástí analýzy diskurzu rozbor vztahů sdělení s jinými výpověďmi a texty – intertextualita a interdiskurzivita“ (Sedláková, 2014). Podle Sedlákové je „cílem odhalit a zviditelnit mocenské vztahy v pozadí diskurzu a ukázat, jak jsou skrze diskurz vytvářeny sociální identity, sociální pozice a sociální vztahy“ (Sedláková, 2014). Sedláková dále u Fairclougha rozlišuje tři úrovně CDA v návaznosti na tři odlišné významové roviny diskurzu: na „(1) text, (2) diskurzivní praktiky a (3) socio-kulturní praktiky“ (Sedláková, 2014). Těm, jak uvádí Sedláková, odpovídají tři stupně analytické práce, které na sebe navazují: „(1) deskripce, (2) interpretace a (3) explanace“ (Sedláková, tamtéž).

V deskriptivní části analýzy si budeme všimnout specifických jazykových prostředků, zejména příznakových označení, která vyvolávají emoce (viz kapitola 3.7.). V interpretační rovině diskurzivních praktik se zaměříme na zohlednění kontextu a intertextualitu. Tohoto postupu je v naší analytické části využito zejména při konfrontaci obsahových sdělení v komentářích s historickými souvislostmi (s kapitolami 2.2., 2.3.) i lingvistickými (s kapitolou 2.4.). Pomocí tohoto postupu budeme hledat „konstitutivní funkci sdělení“ (Sedláková, 2014). Při odhalování sociokulturních praktik (explanaci) budeme usilovat o odhalení motivace aktérů (komentátorů) k „zaujetí určité pozice v rámci diskurzu“ a snažit se odhalit širší socio-kulturní procesy, jichž je diskurz součástí“ (Sedláková, 2014).

Nám zde půjde o další typ moci – za diskurzem –, který lze spatřovat jako skrytou hybnou sílu (zde polarizace orientace na Východ - Západ), která na úrovni pravidel diskurzu a jejich sociální varianty (sociálních pravidel) ovlivňuje diskurzy, diskurzivní typy a subjekty v rámci nich. Vašát (2008) přejímá od Fairclougha mechanismy standardizace jazyka. Podle Vašáta (2004) Fairclough postuluje, že v každé společnosti existují různé mechanismy koordinace sociální praxe v rámci sociálních bojů a zmiňuje hlavní tři: 1) praxe a diskurzivní typy, které jsou „následovány“, protože není žádná jiná varianta, 2) tzv. vštípení, tj. uplatnění moci ve smyslu odhalení skrytého činitele 3) tzv. komunikace, tj. racionální vyjednávání a debata. Vašák (2008) rozvádí Faircloughovu definici vštípení: „Obecně řečeno, vštípení je mechanismus držitelů moci, kteří si přejí svou moc zachovat, zatímco komunikace je mechanismus emancipace a boje proti dominanci“. Mechanismus vštípení představuje jedno z hlavních hlavních zaměření CDA. V našem analytickém přístupu půjde o komplexnost analýzy, tzn. o propojenost lingvistických znaků (pragmaticko-sémantických) s intertextuálními (odhalené pomocí CDA). Komentáře tak budou interpretovány podle principu, jak je uveden v pracích Sedlákové (2014) a Vašáta (2008), vycházející z postupů Fairclougha: „Je více než třeba doplnit lingvistickou analýzu o analýzu intertextuální tvořící dohromady komplementární dvojici v rámci textuální analýzy, protože intertextuální charakteristiky textu jsou uskutečňovány v jeho charakteristikách lingvistických“. (Vašát, 2008).

3.7. Analýza jazykových prostředků – stylová příznakovost v lexiku

V komentářích si budeme všimnout těch prvků textů, které nám dokáží osvětlit zkoumaný problém, zejména příznakových jazykových prostředků. František Čermák (2011) podává obecné vymezení příznaku jako rozlišující (zvláště funkční či sémantický) rys jednotky nebo jazykové kategorie, často aditivní povahy, vytvářející z ní obvykle variantu. Pro účely této práce bude rovněž zohledněno chápání příznakovosti tak jak jej definuje Jana Říhová (1977) a sice jako opozici vůči neutrálnosti vyjádření. Jaroslav Hubáček (1985) vymezuje celkem osm kritérií příznakovosti v lexiku, z nichž v této práci očekáváme nejčastější výskyt kritérium expresivity a emocionality. Josef Václav Bečka (1992) rozčleňuje expresivitu na několik druhů a chápe ji nejen dnes obvyklým způsobem, tj. „jako vyjádření citových, hodnotících nebo volních postojů mluvčího“ (Křístek, 2005), ale – což je případ tzv. expresivity výrazové – také obecněji, jako neobvyklost a nápadnost ve způsobu užití slova (Bečka 1992). Krčmová (Čechová a kol., 1997) spojuje příznakovost s pragmatickými složkami lexikálního významu. Tyto složky významu vznikají v průběhu komunikace a souvisejí s postoji komunikantů k obsahu vyjádření, s konotacemi, které různé výrazy vyvolávají. Stylovými příznaky jsou například expresivnost, hovorovost nebo obecnost. Stylovou aktivitou lexikální jednotky se rozumí to, nakolik je daná jednotka významná pro výsledný komunikační efekt, tedy zda je stylově více nebo méně aktivní.

Ve Stylistice spisovné češtiny (Čechová a kol., 1997) je pozornost věnována také stylému. Ten je chápán jako stylový význam lexému, který je spjat s funkcí slova v určitém textu – s tím, zda se toto slovo podílí například na vyjádření emotivnosti nebo slouží k charakteristice osoby. Podle Křístka (2005) není termín stylém zatím běžný.

A právě očekávatelná expresivita jako výrazově nápadný prostředek schopný na straně příjemce vyvolat emoční, citovou odezvu, je podle Jílka (2015) užívána ve zpravodajství jako nosič persvazivního (získávacího) ovlivnění příjemce, o čemž svědčí skutečnost, že nejčastěji zachycenými typy expresiv jsou ta, jež současně obsahují sém expresivity a sém hodnocení. Expresivitu lexikálních jednotek v češtině důkladně zpracoval Zima (1961), který do svého pojetí expresivity zahrnul i aspekt hodnocení. Zima rozlišuje expresivitu inherentní (tj. taková, která je neoddělitelnou součástí lexikálního významu) a expresivitu adherentní, která je „zřetelně patrná teprve z určujícího kontextu“ (Zima, 1961). Adherentní expresivita se podle Horálka (2005) uplatňuje a realizuje sémaziologicko-onomaziologicky. Jejím principem je zejména přirovnání, popřípadě nadsázka nebo pojmenování na základě nějakého charakteristického rysu, výsledkem může být vznik nového lexikálního významu slova, nebo alespoň náběh k němu. Ovšem i expresiva, jež sém hodnocení neobsahují, mohou jednotku hodnotící doprovodit, a tím kontextově podpořit naplnění některé z neinformativních konotativních funkcí, zejména pak funkce persvazivní (Bednaříková, 2015). A právě persvazivní funkce se zde předpokládá jako nejfrekventovanější komunikační strategie. Přehledové tabulky v příloze obsahují užitá příznaková pojmenování oponentů i proponentů Deklarace, pojmenovávání procesu a vlastního textu Deklarace v analyzovaných komentářích. Tato příznaková lexika mohou být posléze (v případném navazujícím výzkumu) zpracována kvantitativními a statistickými metodami a napomoci tak verifikovat závěry práce.

3.8. Persvaze a její prostředky

Pojem persvaze je podle Jaklové (2002) chápán značně široce jako označení funkce přesvědčovací, získávací, ovlivňovací, vybízecí, hodnotící a uvědomovací. Cílem persvaze je formování vědomí recipientů a působení na veřejné mínění. Persvaze v tomto významu je konstituujícím rysem funkčního stylu publicistického.

Kolem podmínek, které musí být splněny, aby se komunikace stala komunikací persvazivní, však podle Jaklové (2002) existuje řada nejasností. V tomto ohledu se všechny výzkumy i všechna tvrzení o působení masových médií zakládají pouze na domněnkách. Přímý efekt mediální komunikace nelze totiž hodnotit jakožto sumarizující vliv všech faktorů, které jsou v této komunikaci přítomny a které

ji ovlivňují. Důvodem je neexistence vhodné techniky, která by umožňovala stanovit, které z faktorů vyvolávají konkrétní zjiřitelné účinky, a dále i nemožnost určit a sledovat způsob a dobu působení jednotlivých faktorů na individuální osobnosti recipientů.

V této práci půjde o to, postihnout typy a charakter prostředků, které jsou užívány v analyzovaných komentářích ke stimulaci funkce persvazivní. Podle Jaklové (2002) je persvazivní funkce určující funkce publicistiky, pro niž je příznačné, že význam její role vybízecí (hortativní, manipulativní) neustále narůstá. Tato funkce se uplatňuje téměř ve všech mediálních žánrech, v různé formě, míře a v různém stupni explicitnosti.

Václav Bělohradský ve své přednášce (Bělohradský, 2021) uvažuje o předem připravených textech, což komentáře jistě jsou, jako o mocném nástroji klamu, svádění, manipulaci a můžeme se jako recipienti cítit manipulováni účinnou technikou řeči. Podle Bělohradského (2021) rétorika hraje klíčovou roli v evropské kultuře a je ve všech svých převlecích uměním, jak připoutat pozornost k vlastním výrokům. A právě tyto nástroje persvaze nabitě touto mocí nás budou v komentářích zajímat. Bělohradský navrhuje tento postulát: „Neexistuje žádný nulový stupeň řeči, každý výrok někomu něco přináší, nebo mu něco bere. Nulový stupeň řeči je přelud, neexistují promluvy, které by k něčemu (více či méně skrytě) nepřemlouvaly“ (Bělohradský, 2021). Tento Bělohradského postulát jinými slovy pojmenovává cíl práce; a sice dobrat se mediálního narativu (narativů), které se skrývají za neviditelným, nevyřčeným, latentním, zamlčeným, implikovaným mediálním obrazem, co se snaží být skryto „zbraněmi masové distrakce“ (Bělohradský, 2021), přes balast manipulace, propagandy k převažujícímu narativu (převažujícím narativům), hledat skrytý narativ za mediálním diskurzem. Bělohradského „nulový stupeň řeči“ (zde tedy analogicky stylistická bezpříznakovost) neexistuje, je jen rétorickou figurou. „Porozumět tomu a smířit se s tím přináší odbřemenění moderního režimu řeči posedlého objektivní pravdou založenou na faktech“ (Bělohradský, 2021). Dále podle Bělohradského lidé neumějí mluvit o věci samé (v našem případě o připravovaném textu Deklarace), jen o věci, o kterou (v našem případě persvazivními prostředky zdiskreditovat či naopak zpopularizovat Deklaraci) jim (komentátorům, komentářům, jednotlivým deníkům) jde. Podle Bělohradského (2021) jsou to právě „předsudky proto, né úsudky, jsou jádrem naší historičnosti a jsou do každého výroku vepsány. Nejsme jimi ale bezmocně vláčeni, máme hermeneutickou kompetenci.“ A právě hermeneutickou kompetencí se budeme snažit dobrat mediálního narativu (narativů) přes konkrétní nástroje jazykové persvaze excerptovaných komentářů.

3.9. Sémantická analýza

Předmětem zájmu analýzy jazykových prostředků bude také odkrývání významů medializovaných sdělení pomocí sémantické analýzy. Budeme analyzovat prvky, ze kterých jsou texty složeny, pokoušet se dobrat odpovědi na otázku, jaký význam mohou mít tyto prvky a potažmo celé mediální texty – nejen na úrovni jejich explicitního zpracování, ale zejména na skryté rovině symbolické. Vycházíme přitom z předpokladu, že veškerá komunikace, včetně informací, které nabízejí média, je založena na výměně znaků. Jelikož znaky operují na dvou rovinách označování – denotativní a konotativní – je aplikace sémantické analýzy silně ovlivněna specifickými kulturními a společenskými hodnotami a zvyklostmi. (Trampota, Vojtěchovská, 2010). Tím, že proces označování může postupovat i na vyšší roviny, vede ke vzniku mýtů (Barthes, 2004). V tomto pojetí tak mají mýty blízko k ideologii, jelikož významy jsou utvářeny mocenskými vztahy a každý sémiotický akt má tak ideologický obsah (Hodge, Kress 1988). Další oblastí zájmu sémantické analýzy bude výklad prvků, ze kterých se text skládá. A to, jak již bylo předesláno výše, na dvou rovinách: denotativní a konotativní. Na denotativní úrovni analýzy se budeme pouze zabývat prvním významem, který pojmem příslušného textu přisuzujeme. Technické kódy se budou týkat použité morfologie (např. volba slovesného vidu a způsobu). Popis jednotlivých prvků sdělení na denotativní úrovni je předstupněm pro druhou rovinu naší analýzy – konotativní. Konotativní významy jsou spojeny s asociacemi a s kulturně přisouzenými odstíny. Na této rovině přisuzujeme k označujícím další významy podmíněné historickými, politickými a společenskými zvyklostmi a zkušenostmi. Další úroveň sémiotické analýzy představuje sledování výběru použitých prvků mediálního sdělení a jejich řazení. Sledujeme tak paradigmatické a syntagmatické uspořádání. Protože význam jednotlivých znaků je dán jejich vzájemnou rozdílností, je paradigmatická úroveň analýzy založena na popisu schémat vycházejících z binárních opozic (Trampota, Vojtěchovská, 2010). Při zkoumání paradigmatické roviny budeme také uvažovat o souboru zvolených znaků a porovnáme je se znaky absentujícími, které by je mohly zastoupit. Každé označující je součástí souboru podobných označujících a výběrem jednoho vylučujeme ostatní (Trampota, Vojtěchovská 2010). Pokud bylo cílem autora textu vyjádřit, že jednání politických představitelů skončilo nezdarem či neprobíhá podle jeho představ, může pro referenci této události volit z různých výrazů, v našem případě např. *dokument je zklamáním, divná náplast místo odškodnění, oběť diplomatického kompromisu, nekonečná Deklarace* (Právo 1996). Syntagmatická rovina analýzy tak sleduje použité znaky a jejich řazení v rámci celku a to, jak se jednotlivé části sdělení vztahují k sobě a celku.

Na další úrovni sémiotické analýzy budeme sledovat rovněž metaforická a metonymická spojení. Budeme sledovat metaforická vyjádření běžná v mediálních textech. Metonymická vyjádření spočívají v přenosu znaků na základě souvislosti, nikoliv podobnosti jako je tomu v případě metafor. Typů metonymie rozlišujeme několik, nejběžnější z nich je synekdocha, v našem případě např. užití *Bonn* místo *Německa* či *SRN*. Budeme si rovněž všimnout, jak se tato metonymická užití etablují, konzervují, sedimentují, např. místo *landsmanshaft* či Sudetoněmecké krajanské sdružení (Sudetendeutsche Landsmannschaft) nejčastěji zredukované na *landsmanshaft* místo celého Německa.

V mediálních textech se může metonymie například projevat v případě referování o jednotlivcích, kteří zastupují určitou sociální či zájmovou skupinu a obraz těchto jednotlivců pak slouží k vytváření (negativního či pozitivního) obrazu o celé skupině, v našem případě např. tehdejší předseda Sudetoněmeckého krajanského sdružení Franz Neubauer. Podle Deacona metafora a metonymie ale pracují často souběžně (Deacon et al., 1999).

V předcházejících odstavcích jsme podali vzhled do specifických kvalitativních metod, které se zejména v průběhu (nejen) posledních dvou desetiletí snaží vydobýt svoji pozici mezi klasickými kvalitativními metodami. Nesnažili jsme se nicméně toliko do detailů rozebírat jejich historické kořeny ani minulé inspirátory, spíše jsme chtěli na konkrétní formě načrtnout podmínky a předpoklady na jedné straně a možné aplikace pro konkrétní analýzu diskurzu Česko-německé deklarace na straně druhé.

4. DESIGN VÝZKUMU

4.1. Formulace základních otázek výzkumu.

Popsané cíle práce jsou formulovány v následujících výzkumných otázkách, které se během výzkumu budeme snažit zodpovědět:

1. Jak jednotlivé celostátní deníky ve svých komentářích konstruovaly mediální obraz přijetí Deklarace, pomocí jakých (skrytých) diskurzivních strategií?
2. Jakými jazykovými prostředky je stimulována persvazivní funkce komentářů?
3. Jakou pragmatickou funkci plní v komentářích užití pojmů *odsun*, *vyhnání/vyhánění* a prapovísná podoba názvu „*landsmanshaft*“?
4. Jaké jsou narativy jednotlivých deníků a jak se liší hodnocení sledované komunikační události inkriminovaných deníků?
5. Jak jsou reprezentováni jednotliví účastníci (proponenti, oponenti), proces vzniku textu a text analyzované mediální události?

Tomuto vymezení budou odpovídat následující odpovídající pracovní teze:

1. Předpokládáme, že mediální obraz Česko-německé deklarace bude reprezentován podle ideologické orientace jednotlivých deníků. To znamená, že bude prezentován spíše pozitivně v denících ideologicky nakloněných tehdejšími vládními mainstreamovými názory na přijetí textu Deklarace, tedy spíše v pravicových denících (Lidové noviny, Hospodářské noviny, Mf Dnes). A naopak deníky orientované levicově, (Právo, Haló noviny), budou ve svých komentářích hájit postoje levicové opozice (zejména KSČM) a budou hodnotit přijetí textu Deklarace negativně a snažit se manipulovat recipienty komentářů. Neutrální a nevyhraněnou pozici možno očekávat od deníku Hospodářské noviny.

2. Vzhledem ke kontroverznímu vnímání historických reminiscencí vedoucích k sepsání textu Česko-německé deklarace a jejímu celospolečenskému významu Deklarace bude při mediální reprezentaci Deklarace nejspíše převažovat persvazivní funkce. Budou nás zajímat konkrétní persvazivní prostředky, které dynamizují a konstruují mediální obraz.

3. Pragmaticko-sémantickou analýzou komentářů se budeme snažit potvrdit hypotézu o nabytí příznakovosti pojmů *odsun* versus *vyhnání/vyhánění* a pravopisná podoba názvu „*landsmanšaft*“. Předpokládáme, že pojmy *vyhnání/vyhánění* versus *odsun* (viz kapitola 2.4.) a pravopisná podoba názvu „*lansmanšaft*“ (viz kapitola 2.5.) zde získávají sémantickou distinktivní platnost a stávají se příznakovým lexikem. Užitím pojmů *vyhnání/vyhánění* a korektní pravopisná podoba názvu *Landsmannschaft* pro *Sudetoněmecké krajanské sdružení*, které se jsou součástí diskurzu, který vyjadřuje souhlasný postoj s textem Deklarace se komentáře sledovaných deníků budou vůči přijetí textu Deklarace vyjadřovat pozitivní postoj. Naopak užitím pojmu *odsun* a pravopisné podoby názvu *landsmanšaft* se komentáře budou vymezovat k přijetí textu Deklarace negativně.

4. Hodnocení se budou jistě lišit v závislosti na ideologické orientaci jednotlivých deníků. Vzhledem ke konzervativní povaze pravicových deníků bude převažovat v těchto denících (Lidových novinách, Mf Dnes, Hospodářské noviny) užití jazykových prostředků spíše neemotivní verbální persvaze, na rozdíl od deníků levicově orientovaných (Právo, Haló noviny), kde se dá předpokládat vyšší míra expresivity a emotivní hodnocení přijetí Deklarace.

5. Aktéři mediální události budou reprezentováni dvěma různými optikami; z pozic komentářů v levicových denících mohou být proponenti Deklarace denunciováni, dehonestováni, negativně personifikováni, ve vztahu k jejich osobám mohou být užívány negativní příměry, metafory. Oponenti i proponenti Deklarace mohou být v pravicových denících vykreslováni spíše neutrálně, osoby aktérů nebudou fokálním cílem komentářů v těchto pravicových denících. Přiložené tabulky v příloze přinášejí přehled užitých příznakových pojmenování pro oponenty, proponenty, proces a vlastní text Deklarace v analyzovaných komentářích.

4.2. Výzkumný vzorek

Pět zastoupených celostátních deníků Lidové noviny, Mf Dnes, Haló noviny, Hospodářské noviny a Právo bylo vybráno na základě jejich zásadního postavení a potenciálního vlivu na českou společnost. Jednak jde o frekventované tituly s vysokým nákladem (z hlediska prodaného nákladu se jednalo o pět nejprodávanějších celostátních deníků v České republice po denících bulvárních), zároveň se intenzivně zabývají kromě domácí politiky i politikou zahraniční. Komentáře byly vybrány k analýze z toho důvodu, že jsou spojeny s otevřeným vyjádřením názoru, jsou v zásadě komunikační událostí persvazivního charakteru, a svým způsobem interpretačně usměrňují i čtení zpravodajských obsahů. Sledované období zahrnuje publikované komentáře mezi listopadem 1996 do konce února 1997, do-

kdy komentáře reflektovaly přijetí Deklarace ze dne 30.1.1997. Úhrnem bylo analyzováno 163 komentářů, čemuž odpovídá průměrně 4 komentáře publikované denně (mimo neděle a státní svátky, kdy tehdy pouze tištěné deníky nevycházely) v rozsahu 42 dní, a průměrně tak připadlo na jeden deník 20 komentářů ve sledovaném období. Z toho v tehdy nejprodávanějším deníku Mf Dnes 21 komentářů vztahujících se k uvedené komunikační události, v Hospodářských novinách nadprůměrných 31 komentářů, v Právu a Lidových novinách shodný počet komentářů (28). Nejvíce komentářů ve sledovaném období najdeme v deníku Haló noviny – vysoko nad průměrem 55 komentářů. Vidíme tedy, že na zkoumanou komunikační událost se zaměřovaly především levicové deníky Haló noviny a Právo, úhrnem 83 komentářů; v průměru tedy 41 komentářů na jeden levicový deník. Ve srovnání s menším zájmem tří pravicových (včetně středopravých) deníků Lidové noviny, Hospodářské noviny a Mf Dnes s celkovým počtem 80, v průměru tedy 27 komentářů na jeden pravicový deník.

Zkoumány jsou zde texty psané, tištěné, nikoliv elektronické. Persvazivnost analyzovaných textů je zde tedy soustředěna do jazykových prostředků, jaké poskytuje psaný (neelektronický) text. Ve zkoumaném materiálu lze do jisté míry počítat i s účinkem roviny grafické.

V analytické části je každý analyzovaný komentář (vzorek) z důvodu zpřehlednění při odkazování v rámci práce označen (kódován). Kód každého vzorku se skládá z velkých písmen (zkratek) a číslic. Číslice odpovídá chronologii otištění komentáře a písmena odpovídají prvním písmenům v názvu příslušného deníku. Deníku Právu tedy odpovídá v kódování písmeno P, deníku Haló noviny HAN, Mf Dnes odpovídá zkratka MFD, deníku Lidové noviny LN a deníku Hospodářské noviny odpovídá zkratka HON.

II ANALYTICKÁ ČÁST

5. ANALÝZA MEDIÁLNÍCH KOMENTÁŘŮ

5.1. Právo

5.1.1. Charakteristika deníku Právo

Průměrný denní náklad celostátního deníku Právo byl ve sledovaném období podle Kanceláře ověřování nákladu tisku (1997) 267 tisíc. Jedná se tedy o druhý nejprodávanější deník v našem výzkumu. Podle Šmída (2004) lze deník Právo charakterizovat jako levostředový deník s názory blízkými sociálním demokratům. Přestože je deník považován za levicově orientovaný¹⁹, práce Klusákové (2010) o hodnotovém světě českých médií potvrzuje ve sledovaném období levostředovou orientaci deníku.

5.1.2. Analýza komentářů deníku Právo

V deníku Právo se Deklaraci ve sledovaném období věnuje celkem 28 komentářů.

P1 12. 12. 1996 Dvoji čtení deklarace

Komentář pod názvem *Dvoji čtení Deklarace* hodnotí problém překladu nejkontroverznější části pro označení *vyhnání/Vertreibung* (viz podrobná exegeze o užití inkriminovaného překladu kapitola 2.4.). Podle komentátora jsou autoři Deklarace vedeni „snahou obelstít českého čtenáře Deklarace“; komentář dále varuje před „významovými posuny v nichž se o minulosti hovoří“ a před „nepochybnými riziky, která přijetí Deklarace v sobě skrývá“. Autor expresivně sumarizuje uvedené hrozby do závěrečného idiomatického opisu stavu, kdy „Deklarace v sobě skrývá čertovo kopýtko“. *Čertovým kopýtkem* má čtenář chápat hrozby plynoucí ze záměrně zavádějícího překladu pojmu *Vertreibung*, které má vyvolat strach ze znovuotevření a zpochybnění legitimacy Benešových dekretů (viz kapitola 2.3.2.). Autor komentáře má výhrady i k „tónu“ Deklarace, který ovšem nijak nespécifikuje. Uvádějí následující argument: „Lze si například představit, že až jednou dojde ke sjednocení Irska, bude vláda v Dublinu vyslovovat britské vládě politování za násilné a teroristické akce vojenského křídla Sinn

¹⁹ „Deník Právo.“ *Wikipedia.* //cs.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1vo_(den%C3%ADk). Dostupné 3. 12. 2021

Fein²⁰ podobným tónem a způsobem, jako to činí po padesáti letech od konce války česká vláda nástupnickému státu třetí říše, která tehdy bezpodmínečně kapitulovala po prohrané zločinné válce“.²¹

Potřeba alarmovat před užitím pojmu *vyhnání* je umocňována analogií Německa, zastoupeného zde vládní stranou CDA, která prosazuje navrhovaný text Deklarace a silně nacionalistické politické strany Sinn Fein v Severním Irsku. Autor komentáře se dopouští nepodložených spekulací, vyobrazuje stranu CDU údajně přicházející se skrytými hrozbami (viz *obelstít*, *čertovo kopýtko*) a explicitně ji přirovnává k nacionalistické, radikální straně podporujícími irské teroristy. Obraz nepřítele, Německa, coby země prosazující sporný text Deklarace je na konci komentáře označen výrazem se značně expresivním negativním zabarvením *nástupnický stát třetí říše*. Komentář se tak snaží evokovat historické reminiscence, připomínajíc nacistickou minulost jedné ze stran usilujících o smíření.

Jako argumentační strategii autor komentáře volí sémiotickou zkratku, která asociuje jednu stranu plánované dohody jako tehdejšího strůjce války (autor připomene „po prohrané zločinné válce“). Možné čtení takové argumentace je možno číst jako připomenutí, jak nebezpečným partnerem Německo může být, snažící se po svých válečných zločinech i nyní *obelstít* české čtenáře Deklarace. Text tak vyznívá varovně, ostrakizuje SRN jako stát, který je se svou zločinnou minulostí opět připraven *obelstít* svého politického partnera. Autor ve snaze denunciovat jednu ze stran dohody, zde konkrétně německou, využívá prostředků eristické dialektiky, v tomto případě modus ad hominem (příslušníci bývalé třetí říše) spíše než ad rem. Využívá k tomu persvazivních nástrojů, svou povahou manipulativních.

²⁰ Sinn Féin je irská radikální republikánská strana, jejímž rysem je tvrdá nacionalistická linie, která dlouhodobě usiluje o vytvoření sjednoceného Irsku, podporující teroristickou organizaci IRA (Irská republikánská armáda).

²¹ Konflikt v Severním Irsku, který již stál životy tisíců lidí, má politické a náboženské kořeny, staré několik staletí. V současné době jsou hlavními ohnisky konfliktu opačné názory na politický statut oblasti. Někteří lidé v Severním Irsku, zejména takzvaní unionisté protestantského vyznání chtějí, aby oblast zůstala součástí Spojeného království. Jiní, zvláště katoličtí nacionalisté podporované teroristickou organizací Sinn Fein žádají, aby Severní Irsko přestalo existovat v rámci Velké Británie, a stalo se součástí Irské republiky.

V tomto případě se autor komentáře dopouští demagogie, s úmyslem zpochybnit hodnověrnost jedné ze zúčastněných stran (zde německé). Komentář je tak názorově zaujatý, právě pro užití výše uvedených prostředků.

P2 13. 12. 1996 Divná náplast místo odškodnění

Deklarace je zde komentátorem již v titulku expresivně označena jako *divná náplast*. *Náplast*, čili náhražka očekávání individuálního odškodnění. V názvu textu autor zpochybňuje text Deklarace volbou přívlastku *divný* i podstatným jménem *náplast*, oboje s negativními konotacemi. Sugestivní je i výtko toho čím Deklarace není: odškodněním. Podle autora jsou obětí textu čeští občané: “Obětí diplomatického kompromisu se ale stali čeští občané.”. Autor nerozlišuje mezi proponenty či oponenty textu Deklarace, text je podle autora komentáře špatný pro všechny české občany, jsou obětí diplomatického kompromisu. Pozastavme se nad možným oxymoronickým čtením spojení *obět kompromisu*. Deklarace jako celek byla míněna jako kompromis pro obě dotčené strany, dokonce by se dalo uvažovat o tom, že kompromis je důležitým faktorem v diplomacii. Autor sugeruje negativní konotace tam, kde bychom je nečekali - kompromis coby nepřítel diplomacie. Deklarace je podle autora *zklamáním*, jelikož je vyhnání Němců označeno jako vyhánění. Sémiotické a axiologické vymezení pojmu *vysídlení* jsme postulovali v kapitole 2.4.. Zklamáním, tedy poraženým je podle autora český občan. Autor prezentuje takového občana a priori jako zklamaného ze tří důvodů: text Deklarace k občanově nevoli neříká nic o Postupimské dohodě, není užito pojmu *vysídlení* pro vyhánění a je zpochybňován prezidentský dekret o amnestii. Poslední výtko je čirou fantazií autora, jelikož text Deklarace výslovně ani v náznacích inkriminované dekrety nezpochybňuje. Autorovi vadí, že se německá strana pouze omlouvá namísto individuálního odškodňování. Problém tohoto komentáře je i v tom, že vyčítá textu absenci výše uvedených položek. Podle van Dijkova ideologického čtverce (kapitola 3.5.2.) autor komentáře pozitivně prezentuje tzv. obětí textu, *My* respektive čeští občané jsou prezentováni jako insiders (van Dijk, 2001), *Oni* - německá strana vyjednávačů, ne-li rovnou němečtí občané jsou pak prezentováni negativně, jako outsiders. Vytváří se tak polarizace, která přispívá k legitimizaci marginalizace negativně prezentovaných outsiderů *Oni*, podle konceptu, jak jej postuloval van Dijk (viz kapitola 3.5.2.). Autor komentáře se tak dopouští zkraslování a manipulace, když vkládá do textu významy, kterými text neoperuje (dekrety o amnestii). Za manipulativní by se dalo považovat i dožadování se odškodnění namísto hledání usmíření a odpuštění oboustranných historických křivd, tak jak se od diplomatického textu dá očekávat.

P3 14. 12. 1996 Rozinky a těsto z deklarační vánočky

Komentátor přirovnává proces přípravy textu Deklarace ke *zkoumavému vyzobávání rozinek z vánočky* a následně konstatuje, že tato *deklarační vánočka chutná hořce těm, na nichž se nacismus nejvíce provinil*. Příklad *vánočky* je nejspíš motivován časem vánočním, kdy se text Deklarace sepisuje, navíc nabývá expresivního hodnocení tím, že je vánočka spletená z několika copů, zde tedy nepatřičný spletenec několika, resp. dvou přístupů k textu – přístupu *Oni* (Sudetští Němci) a přístupu *My* (oběti nacismu, Češi). Proces vyzobávání pak odkazuje na opatrné přidávání, odebrání a zacházení s citlivými pojmy *vyhnání/vyhánění/odsun* (viz podkapitoly 2.3 a 2.4.). *Vyzobávat rozinky* bývá vnímáno ovšem jako jev nepatřičný, autor tak připisuje tomuto přirozenému selektivnímu a pracovnímu procesu sepisování Deklarace negativné konotace, které nejsou na místě, jelikož se jedná o tvůrčí proces, kdy se obě strany snaží najít kompromisní jazykové řešení. Užití oxymora *hořké vánočky* pak vykazuje znaky dosavadního negativního výsledku práce na Deklaraci. Oběti nacismu jsou podle autora pouze na české straně. Vyhnání sudetských Němců (včetně německých antifašistů) za oběti autor nepovažuje, odmítá tímto snahu o uznání obětí na obou zúčastněných stranách a text Deklarace nechce stranit ani jedné straně a jelikož politická deklarace se nepřizpůsobuje historickému vidění autora, kde oběťmi jsou Češi a viníky Němci, kde Němci si za brutální zacházení a vraždění ze strany Čechů mohou sami, přirovnává komentátor text Deklarace k nepovedené *vánočce*, chutnající hořce - v analogii hořké, nepříjemné pilulky, hořkému, možná Pyrrhovu vítězství. Ideologické vnímání přístupu podle van Dijkova ideologického čtverce (podkapitola 3.5.2.) *Oni* (sudetští Němci coby nepřátelé a viníci) a *My* (Češi coby oběti) není v souladu s moderním historickým vnímáním těchto historických událostí (viz podkapitola 2.1.) autor tak stimuluje expresivní a axiologické persvazivní prostředky ideologicky manipulující s objektivním historickým poznáním (kapitola 2.2.).

P4 17. 12. 1996 Schválení deklarace je v zájmu ČR

Podle komentátora je těžké dosáhnout v oficiálním dokumentu názorové shody, obsahová vyváženost je jen formální, poukazuje na *dikci a tón* v bodech 2 a 3 Deklarace (aniž by konkrétněji specifikoval inkriminovanou *dikci či tón*) a uvádí, že se zmíněná dikce a tón „nepříznivě liší v neprospěch české strany“. Autor pragmaticky i přes kritické výhrady připouští, že je v zájmu ČR prohlášení schválit. Nás zajímá, z jakých ideologických pozic autor apeluje. Podle komentáře má text Deklarace „politicko-morální význam“, což je postřeh zcela na místě, jen autor explicitně nekonstatuje ani politický ani morální význam. Jeho komentář ovšem implikuje morální význam, když zkoumá příčinu a následek – „příčiny a následky nejsou srovnatelné“. Tedy, že vyhnání Němců jako následek je nesrovnatelné vedle páchaného nacistického zla na Čechách. I text Deklarace se snaží o morální zohlednění a nechce

nechat následky a příčiny stranou („příčina a následek ve sledu dějinných událostí nesmějí být opomenuty” (Deklarace, 2007). Jičínskému ovšem toto konstatování nestačí, uznává ale, že text Deklarace dosáhl maximálního možného kompromisu, i když je mu takové konstatování málo. Implikovaným politickým manifestem komentátora může být axiologické užití pojmu *odsun*. V dobovém mediálním diskurzu pojem *odsun* v tomto kontextu (viz kapitola 2.3. a 2.4.) presuponuje jistou ideologickou percepci, a to kontinuální percepci poválečných excesů při vyhnání Sudetských Němců z doby komunistického Československa, kdy byl tento akt vnímán a vykládán jako následek až spravedlivá odplata za činy nacistického Německa (viz kapitola 2.3.). Autor tak implicitně, i když se značně oslabenou ilokuční silou, konstituuje své ideologické přesvědčení, a přestože právě pojem *odsun* se stal kruciálním sémantickým střetem, nechává komentátor tuto skutečnost stranou a bez jakéhokoliv odůvodňování či vysvětlování užívá v kontextu Deklarace axiologicky a ideologicky značně zatíženého pojmu *odsun*. Z tohoto lze pak dovozovat autorův zaujatý ideologický postoj, a sice v tehdejší politickém diskurzu levicový, antiliberální a národovecký.

P5 21. 12. 1996 Vůz je hotov, hledá se silnice

Autor komentáře ve svém článku označuje text Deklarace za *česko-německý vůz*, nejspíš aluze na německý automobilový koncern Volkswagen vyrábějící česká auta značky Škoda. Podle autora ovšem „někteří občané v ČR vidí v deklaraci jednoznačné zlo”. Autor neuvádí, co je míněno oním zlem, ani kteří občané. Jedná se tedy ryze o spekulativní subjektivní výrok. Autorův výběr příznakových pojmů jako *transfer*, *odsun*, *mnichovský diktát* dává textu ideologický náboj, tak jak jsme si jej vymezili v kapitole 2.3. a 2.4., jako postoj manifestující levicovou verzi dějin, zdůrazňující legálnost procesu vyhnání a bagatelizující násilí, které jej provázelo. Autor nejen bagatelizuje výše uvedený proces, dokonce zpochybňuje právní podstatu: „Zamlčují (německá strana, poznámka autora) - což se jim podařilo prosadit i do deklarace – aby mohli obvinít českou stranu, že tehdy prý provedla svévolný a protiprávní akt, který je nutno napravit.” Autorův komentář a postoj je zde manifestován příznakovým *prý*, které zde implicitně relativizuje akt vyhnání jako svévolný a protiprávní akt. Historické vnímání nepřipouští žádné *prý*, historicky je tato událost vnímána jako akt protiprávní a svévolný, mluvíme-li o divokém odsunu (viz podkapitola 2.2). Komentátor se zde dopouští manipulace s historickou pravdou, pomáhá si silně příznakovým komunistickým slovníkem (*mnichovský diktát* místo Mnichovská dohoda). Autor připouští existenci dohody (*vůz je hotov*), ovšem vnáší pochybnosti o účinnosti či konečné ratifikaci českým parlamentem, pro což volí obrazné pojmenování *hledání silnice* („Teď se pro jeho zprovoznění hledá sjízdná parlamentní silnice”).

Komentátor se ve svém komentáři pozastavuje nad popularitou užívání pojmů *transfer* a *odsun* (viz pojednání o sémiologii obou pojmů v podkapitole 2.4.). Podle komentáře převažují uživatelé ahistorického pojmu *transfer*, na druhou stranu komentátor připouští, že přibývá uživatelů, kteří mají morální výhrady k tomu, jak probíhal proces transferu. Komentátor se domnívá, že někteří němečtí účastníci nesledují ušlechtilé cíle, tato skupina podle něj obviňuje prezidenta Beneše z fanatického antiněmectví, účelově zveličují počty obětí vyhnání a vznášejí požadavky na odškodnění. Komentátor se striktně drží užívání pojmu *odsun* a *transfer* a vyhýbá se užití konsenzuálního, legitimního užití pojmu *vyhnání*. Právě přihlášením se k těmto historickým pojmům (viz podkapitola 2.3.a 2.4.) se autor ideologicky identifikuje se stranou *Oni* van Dijkova ideologického čtverce (viz podkapitola 3.5.2.). Vyhýbáním se a nezmiňováním pojmu, na kterém se autoři Deklarace shodli (*vyhánění*), neuznává axiologické konsekvence z tohoto pojmu vyplývající (podkapitola 2.4). Komentátor vnímá smysl Deklarace spíše geopoliticky a vyděračsky. Z jeho pohledu je česká strana slabým partnerem, je vydírána německou stranou, s implikací, že pokud Češi nepřistoupí na německou verzi výkladu inkriminované historie, Němci zablokují přístupová jednání o vstupu ČR do EU. Autor dále píše o *nacionálním egoismu Německa* vůči menším sousedním státům. Užitím takto stylově příznakových prostředků stimuluje autor funkci persvazivní až manipulativní, kdy buduje paralelu mezi válčícím nacionalistickým Německem a současným Německem, které je takto zobrazováno jako opětovná nacionalistická hrozba. Tímto autor konstruuje ilokuční akt varující před potenciálně nebezpečným partnerem tehdy (za války) i nyní.

Již v názvu komentáře autor prozrazuje svůj osobní postoj k inkriminovanému tématu. Ten, kdo vnímá Deklaraci jako problém jsou spíše Češi, a sice proto, že jako Češi máme problém s Němci. Autor vnímá pozitivně posun z poziční názorové války k věcné polemice. Sám užívá pojmu *vyhnání* favorizovaného Deklarací, rovněž v souladu s pohledem současné historické percepce vnímá vyhnání Němců jako *politováníhodné*. O německých obětech píše jako o *obětech etnických čistek*. Svým nekonfrontačním postojem se autorův komentář naprosto vymyká všem publikovaným komentářům k tomuto tématu v deníku Právo ve sledovaném období. Všimněme si rovněž použití jména Sudetoněmeckého krajanského sdružení namísto příznakového až pejorativního označení *landsmanšaft* u autorů zpochybňujících text Deklarace (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“). Text užitím právě jmenovaných prostředků implikuje pozitivní hodnocení autora a autorovo souznění s textem Deklarace. Bylo by jistě zajímavé sledovat případné komentáře a internetové

diskuze pod textem, které jsou běžné dnes. Komentátor zde stimuluje persvazi explicitními formulacemi, zejména koncesivními. Navíc autor dynamizuje persvazivní efekt svých postojů a výpovědí i užitím nepřímých, ale zato silných hodnotících prostředků, které mohou na čtenáře levicového deníku působit silně a jistě animózně.

P8 3. 1. 1997 ČSR nerozbilo jen nacistické Německo

Komentář hned v titulku neopomene připomenutou pejorativním přívlastkem hodnocení německé protistrany připomenutím válečné nacistické minulosti Německa, čímž se posiluje persvazivní funkce již samotným titulkem. Rozhořčenost a nespojenost s Deklarací je ventilována neférovou argumentací ad hominem, denunciačně namířena proti hlavnímu vyjednaváči²²s výčitkou jeho nekompetentnosti dané věkem i profesí, “který spatřil světlo světa dlouho poté, co k uvedeným událostem došlo, ani tím, že není fundovaným historikem“. Text Deklarace komentář označuje za „nevidaný ústupek“.

P9 11. 1. 1997 Souhlas s deklarací a co bude dál

Komentář přetiskuje stanovisko Sudetoněmeckého krajanského sdružení, že „deklarace je vlastně zbytečný papír“. Pro Sudetoněmecké krajanské sdružení komentář volí variantu Sudetoněmecký *landsmanšaft* (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“). Zvolená varianta tedy odkazuje k možnému příznakovému užití inkriminovaného oficiálního a spisovného překladu názvu této instituce. Komentář konstatuje stav (přijetí Deklarace) a vyjadřuje naději na „dobrý konec“. Komentář navazuje na citovaná slova Sudetoněmeckého krajanského sdružení o „zbytečném papíru“ a vyjadřuje naději, „aby tyhle *nastavované hrátky* vzaly co nejdříve dobrý konec“. Zde užití *hrátky* můžeme považovat za příznakové pojmenování pro vyjednávání textu Deklarace. Komentář je svým postojem spíše neutrální.

P10 18. 1. 1997 Možná budou v Černínu i malovat

Titulek komentáře sám o sobě působí celkem obskurně, s úspěšným vybuzením zvědavosti. Metonymické označení *Černín* odkazuje na české ministerstvo zahraničí, které sídlí v Černínském paláci.

²² Jméno vyjednaváče není explicitně zmíněno, nepochybně mělo jít o Alexandra Vondru, kterému bylo v inkriminovaném roce 35 let. Srovnej s podobnou argumentací ad hominem v komentáři v deníku Haló noviny z 30.1.1997

Metaforické *malování* v komentáři odkazuje na „generální úklid po malování“, které je v komentáři poměrně složitě vysvětleno jako dosažení kompromisu po malování. Ač se podle mého soudu metaforické přirovnání ztrácí, efekt vzbuzení pozornosti v titulku plní svou funkci. Kompromisem rozumí se v komentáři odsouhlasený text Deklarace. Konečnému textu je zde vytýkáno, že mu chybělo jasné stanovení cíle, podle kterého by se dalo změřit, zdali bylo cíle bylo dosaženo, anebo (jak příznakově až expresivně uvádí komentář) „zůstali *trčet* před ním“. Komentář vyčítá české vyjednávací diplomacii, že se v řadě momentů vyjednávání „chovala velmi amatérsky“. Podle komentáře jsou pojmy *vyhánění* a *mucené vysídlení* „výsledkem tvrdého německého postupu, a které jsou jasně českým ústupkem“. Komentář užívá pro *vyhánění* zde příznakového pojmu *odsun*. A to i explicitně pro první vlnu vyhnání neboli divoký odsun. Komentář rovněž používá příznakového tvaru *landsmanšaft* (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“). Německo je denunciačně a neférově známeno jako „právně vzato dědicem nacistického státu“. I kdyby existoval takový právní výklad, je jistě neetické se podobně vyjadřovat o našich susedech, o partnerech. Události připomínané v Deklaraci jsou označeny expresivně za „nepříjemné historické haraburdí“ a „ruksak minulosti, který zatěžuje záda některým Čechům“. Deklarace je explicitně označena za „problematický dokument“ a dojednaný výsledek pak označen negativním hodnocením jako „psychologické trauma, které zůstává“. Komentář se v poslední větě vrací k titulku, a spekuluje o tom, že by ministr zahraniční jako uznání porážky kvůli těsnému hlasování v české Poslanecké sněmovně měl rezignovat. Konečně tedy vysvětlení metafory z titulku – „že se možná bude v Černínském paláci i znovu malovat“, pro případného nového ministra zahraniční. K takové situaci ovšem nedošlo.

P11 19. 1.1997 O česko-německém potýkání

Titulek komentáře pracuje se slovní hříčkou zrcadlením česko-německé deklarace a česko-německé potýkání, které vystihuje proces vzniku Deklarace, tedy *potýkání* dvou dotčených států České republiky a SRN. V komentáři se objevuje příznakové a to až poetické pojmenování následků válečných i poválečných („...politici a politická prohlášení nezmohou nic tam, kde jde o doteky zla – onoho absolutního zla, které pustoší a ničí lidskou duši...“). Komentář hodnotí text Deklarace jako „sporný pro obě střetnuvší se strany“. Výsledek procesu je pak kriticky popsán jako mající „málo z ducha smíření“, „chybějící ochota a vůle říci naprosto nedvojznačně... že necháme ducha minulosti spát“, „chybí základní gesto smíření“. Deklarace je dále označena příznakově jako „řada lesklých slov skrývá místa našich ústupků, skrývá zápas“ a pokračuje hodnocením německého partnera, respektive vyjádřením obav z Německa: „skrývá zápas, ve kterém se ukázalo, jak mocným susedem nám Německo do budoucna bude“. Hodnocení „mocný sused“ nese axiologický postoj negativní, mocný sused, ve smyslu sused, z kterého máme mít obavy. Komentář popisuje jako další možný následek

Deklarace „nacionalizaci a regionalizaci zahraniční a bezpečnostní politiky“. Poslední větou komentář odkazuje zpět k titulku, k „dvoustrannému potýkání se...ustát svou pozici.“ Komentář tedy uzavírá skeptickým vyjádřením možných potíží plynoucích z Deklarace.

P12 23. 1. 1997 Sousedství bez iluzí, ale v dobrém

Komentář hodnotí podepsání Deklarace v Praze (komentář je otištěn třetí den po podepsání. Nabízí se srovnání s otištěním komentáře v deníku Haló novin k téže události, který vyšel okamžitě, následující den). Komentář si všímá neverbální komunikace, kdy podle vyjádření autora „německý kancléř Helmut Kohl...“zmrazil na tiskové konferenci úsměvy české vládní koalice“. Komentář užívá pojmu poválečný *odsun* a Sudetoněmecký *landsmanšaft*, kteréžto mohou být vzhledem ke kontextu vnímány příznakově hodnotící, a to negativně (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“). Komentář užívá idiomatického spojení „pohřbit kostru z válečné skříně“, kdy konstatuje, že „dvě sousední země nejsou zatím s to společně pojmenovat a zhodnotit citlivá a historická fakta, a tím konečně pohřbit kostru z válečné skříně“. Komentář obohacuje idiom o přívlastek *válečná (válečná skřín)*. Idiomatické vyjádření je celkově přestavěno, kdy místo *kostlivce* zde máme *kostru*. Je možné, že ozvláštňení vyjádření je záměrné. Komentář užitím idiomů vzbuzuje u recipienta emotivní odezvu (Jaklová 2002) a tímto spojením se zde posiluje spíše negativní persvazivní účinek textu.

P13 25. 1. 1997 Porodí hora zase jednou myš?

Titulek komentáře modifikuje přísloví odvozené od původního citátu „hora porodila myš“²³ a pracuje zde s jistou mírou komiky a slovní hříčkou. *Horou* je zde schválení Deklarace a *myší* výsledek – podle komentáře „jen obecné konstatování“ a výrok končí: „půjde jen o další případ, kdy hora porodila myš“. Účinnost persvaze je tak násobena (Jaklová 2002) a komika přispívá ke zvýšení přesvědčivosti, ovlivňuje téma textu, vede k snadnějšímu zapamatování, umocňuje emocionální chápání komunikátu a prodlužuje i dobu působnosti textu. Komentář pracuje s další variací na metaforu (*slon v porcelánu*): „...delegace musí při rozhovorech postupovat velmi obezřetně, aby nebyl nechtěně rozbit politický

²³ Původně se jedná o latinský citát „Hory se chystají porodit, narodí se směšná myš“ jehož autorem byl římský básník a filosof Quintus Horatius Flaccus. Zdroj: <https://citaty.net/autori/quintus-horatius-flaccus/>

porcelán...“. *Politickým porcelánem* (jehož vlastností je křehkost, metaforicky tedy subtilnost vyjednávání) se rozumí vyjednávání Deklarace. Komentář končí dalším obrazným pojmenováním situace kolem Deklarace, a sice vyjádřením, že „naděje umírá poslední“. Text i přes vyjádřené obavy vyjadřuje optimistickou naději úspěchu Deklarace.

P14 29. 1. 1997 Článek v řetězu

Komentář složitou debatu kolem Deklarace metaforicky přirovnává k „právníckému seminář pro vybrané odborníky“ i k „vystoupení domovnice na sympoziu jaderných fyziků“. České vyjednavče označuje za „elitu v čele národního nihilismu“. Komentář ironizuje vystoupení německého kancléře Kohla k Deklaraci uvozením „zdvořile“ (ve větě Kohl „zdvořile“ připomněl, že právě Praha byla podřízena arcibiskupství v Mohuči v dobách sv. Vojtěcha“). Proponenty Deklarace (zde konkrétně německého kancléře Kohla a kardinála Vlka) příznakově označuje jako „kováře nové Evropy, kterým se moc nehodí“ a jako „článek do řetězu, na němž pracují“. *Kováři nové Evropy* vnímáme spíše jako ironické přirovnání, které posiluje spíše negativní hodnocení proponentů Deklarace. Výsledné přijetí Deklarace text v úvodu pojmenovává zvoláním „A je vymalováno!“, které je rovněž možno číst jako ironické hodnocení. Komentář používá expresivního vyjádření pro hodnocení historických událostí: „Prstíčkem se vyhrabává protireformační výklad dějin“. Expresivními lexémy jsou zde deminutivum *prstíček* a *vyhrabávání výkladu*.

P15 31. 1. 1997 Sociální demokracie a česko-německá deklarace

Komentář označuje výslednou Deklaraci příznakovým negativně hodnotícím substantivem „krach“ - doslova jako „upřímné doznání krachu naší zahraniční politicky“. Dalším negativním příznakovým hodnocením je konstatování, že jde z německé strany o „revizi výsledků II. světové války“. Postoj a politiku ČSSD k Deklaraci (viz titulek) hodnotí pejorativně jako „mnichovanská politika“. Opakuje se (myšleno v denících Právo a Haló noviny) hodnotící substantivum „potýkání se českých a německých zájmů“. Komentář označuje vyhnání jako *odsun*, navzdory pojmu zakotveném v Deklaraci (*vyhnání*). Pojem *vyhnání* dokonce komentář považuje za protiprávní. Pojem odsun se zde stává příznakovým, negativně hodnotícím. Deklarace je přirovnána expresivně ke „kastraci českých dějin“. Dochází k opakování (stereotypizaci) označení německé strany jako státu, který si „prosadí právo početnějšího a silnějšího“ a česká strana opakovaně označena za „nerovného partnera“. Deklarace je v závěru komentáře nazvána „reálným nebezpečím“. Komentář se celkově vymezuje negativně proti Deklaraci a hodnotí negativně skutečnost, že v ČSSD převažují hlasy podpory Deklarace.

P16 1. 2. 1997 V Bonnu si už oddechli

Komentář se věnuje detailům hlasování o Deklaraci v německém Spolkovém sněmu, které dopadlo schválením „masivní většinou“. Komentář hodnotí toto hlasování jako „oddechnutí“, ve smyslu úleva, že hlasování prošlo. S dvaceti hlasy proti v 672 členném Spolkovém sněmu nejde jistě o žádné těsné hlasování, ale jasné schválení. Volba pojmu *oddech* zde není tedy na místě. Komentář dále předvídá „roztržku“ v německé vládní koalici kvůli Deklaraci. Komentátor doufá v záruku české strany proti „případným nárokům odsunutých (nikoliv vyhnaných, poznámka autora) Němců vůči ČR“. Komentář píše o „pragmatickém řešení, které sudetským Němcům otevírá cestu k právu trvalého pobytu včetně možnosti získat majetek“. A podle komentátora „na konci této cesty by mělo být uznání práva na vlast“ (viz podkapitola 2.3.1. Mýtus „nového domova“). Víme, že k naplnění těchto obav nedošlo, ani se o tomto řešení nevedla bilaterální jednání. Jde tedy o manipulativní a nepravdivé sdělení (viz podkapitola 3.5.1. Manipulativní diskurz).

P17 3. 2. 1997 Před jednáním o deklaraci

Autor komentáře (nutno uvést, že jde o poslance ČSSD) se věnuje schválení Deklarace Spolkovým sněmem (schváleno 578 poslanci z 621 přítomných), které, jak uvádí, považuje za pozitivní. Všímá si různých výkladů německých poslanců a to těch, které lze vzhledem k výsledku hlasování považovat za marginální. Smyslem komentáře, jak se ukáže záhy, nebyl nejspíš pozitivní ohlas na schválení Deklarace v Německu, ale vyjádření podpory „doprovodného usnesení, aby interpretační postoj české PS k základnímu smyslu a určení deklarace byl nepochybný“.

P18 5. 2. 1997 K čemu nám není deklarace

Autor komentáře odsuzuje extremistické výkřiky a „nenávistný fanatismus“ proti Deklaraci i proti Němcům, jako příklad uvádí slova předsedy Republikánů (SPRČ-RSČ) o tom, že „mrtvých Němců bylo málo“ pronesená na demonstraci proti Deklaraci. Zároveň se komentář podivuje nad horlivým zastáváním Deklarace (např. cituje mezi takovými zastánci Jaroslava Šabatu, Jana Hona, Josefa Ziehlence). Autor komentáře uvádí, že „deklarace není tečkou za minulostí, ale pořádnou dvojtečkou“. Komentář vyjadřuje nesouhlasný postoj s „výkladem moderních dějin – jak je podán v deklaraci, který prozatím nepřijala polovina občanů“. Pro svá tvrzení cituje průzkum veřejného mínění agentury IVVM ze začátku ledna roku 1997. Podle tohoto výzkumu se prý se vyslovilo pro text Deklarace 49 % dotázaných, 21 % bylo proti a 30 % nebylo rozhodnuto. Autor komentáře z této statistiky vyvozuje závěr, že Deklarace nemá podporu. [Osobně si myslím, že 49 % je silná podpora, pozn. autora této práce]. Autor komentáře si pokládá dvě řečnické otázky: „Jakou váhu může mít ve

společnosti dokument, jemuž se dostalo tak rozporného přijetí? Jaký má smysl, když českou společnost nesjednocuje, ale rozděluje?“. V závěru se vysmívá údajně „hlavnímu argumentu pro přijetí deklarace: když už se to sjednalo a podepsalo, musí se to schválit“. Dovolím si podotknout, že tento údajný hlavní argument se v žádném případě neobjevuje v mediálním diskurzu, v žádném z analyzovaných textů ve sledovaném období. Autor komentáře se dopouští demagogické argumentace, a sice lživé. Svůj komentář končí další řečnickou otázkou: „Ale co když deklarace vůbec není tím, čím by měla být?“. Komentář nepřináší ani odpověď na to čím by Deklarace měla být ani za co je vydávána.

P19 5. 2. 1997 Deklarace a stav české mysli

Autor komentáře, bývalý ministr zahraničních věcí, pozitivně reflektuje přijetí Deklarace Spolkovým sněmem, pochválil vyjednavče za to, že „našli slova, která mnohé nenadchnou, ale nikdo se jimi nemusí cítit ponížen“. Česko-německé napětí vnímá jako „spíš uměle a mediálně nafukované než skutečné“. Význam Deklarace vidí v tom, že česko-německé vztahy nebudou zatěžovány politickými a právními otázkami, pocházejícími z minulosti a jsou otevřeny úkolům, které nás čekají.“ Komentář si všímá skutečnosti, že média informují spíše o „extrémeh“ jako jsou „přestřelená stanoviska sládkovců a KSČM“. Podle komentáře se tato extremistická stanoviska „opírají o zkamenělé myšlení anebo pocity vykořenění lidí, kteří hledají i jinde ve světě identitu v jednoduchých odpovědích na složité otázky a v určení konkrétního nepřítele“. Autor komentáře důsledně užívá termín *vyhnání*. Funkce persvazivní komentář nabývá v závěru, kde apeluje na sociální demokracii, aby hlasovala pro schválení Deklarace, a to mimo jiné proto, že si ČSSD „nezaslouží, aby byla synonymem provinciální malosti“.

P20 6. 2. 1997 Vládní prohlášení místo usnesení

Komentář obhajuje přidání dodatku („uvozujícího nebo doprovodného usnesení“) k Deklaraci, který by obsahoval „ujištění českých občanů, že k žádnému zvrácení výsledků druhé světové války nedojde a že pro českou stranu znamená deklarace konečný stav, pokud jde o hodnocení česko-německé minulosti na vládní, tedy oficiální úrovni“. Komentář prosazuje vládní, nikoliv parlamentní dodatek. Deklaraci tedy autor komentáře vnímá a chce, aby toto vnímání bylo stvrzeno i oficiálně, vládou ČR jako „konečný stav hodnocení česko-německé minulosti“. V komentáři je zmiňován *odsun* a *odsumutí* Němci (nikoliv deklarční termíny *vyhnání/vyhánění* a vyhnaní Němci). Na řečnickou otázku z titulu je tedy odpověď komentáře: ano (vládnímu prohlášení).

P21 10. 2. 1997 Čeští a němečtí katolíci o deklaraci

Komentář reaguje setkání zástupců německé a české katolické církve ve Františkových Lázních. Konstatuje „veliké rezervy, které při sblížování česko-německém mají církve“. Církve by podle komentátora rovněž mohly přispět „nejen k česko-německému usmíření, ale hrát i celkovou humanizující roli v životě společnosti“. Autor komentáře straní vyhnaným sudetským Němcům („...nejvíce přišli po mém soudu zkrátka právě bývalí čs. Němci z českých zemí...“...a dále „bylo by však pošetilé...zašlápnout a nevidět v nich [v sudetských Němcích] především oklamané (a potomky oklamaných) obětí nacismu i poválečného zacházení s Němci o němž se musejí dnešní Češi ještě mnoho dozvědět, aby poznali, že i oni byli dlouhá desetiletí klamáni“. Komentátor uvádí, že chápe „hořkost“, kterou tyto oběti museli a musejí pociťovat. Jedná se o jeden z mála vstřícných postojů vůči Deklaraci i bývalým německým vyhnaným obětem z Československa otištěných v deníku Právo. Deklaraci komentátor hodnotí jednoznačně pozitivně a text Deklarace považuje za „tlustou čáru za minulostí majetkových a jiných nároků, je také výchozím bodem svobodné diskuse, vedoucí k pravdivému obrazu minulosti a k přemýšlení, jak zajistit, aby se zločiny a křivdy už nikdy nemohly opakovat“.

P22 13. 2. 1997 Majetek: konec, tečka

Titulek sám je slovní (respektive diakritickou) slovní hříčkou, verbálním vyjádřením tečky; tečkou míněn konec debat a pochybností o případném majetkovém odškodnění vyhnaným sudetským Němcům, které je nyní vyloučeno, jak píše autor komentáře, poté co český premiér a ministr zahraničí toto vyloučili (a to podle komentátora dokonce „podtrženou tečkou“). Pro *vyhnání* používá komentář termínu *odsun* a to „údajný protiprávní odsun“, autor komentáře tedy zpochybňuje protiprávnost tohoto zločinného aktu. Komentátor cituje část Deklarace, o které tvrdí, že vypořádává případné majetkové požadavky: „...nebude zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti“. Komentátorova interpretace může být považována přinejmenším za spornou až demagogickou: „Ač tu majetek výslovně zmíněn není, je jasné, že tu jde o něj“. Komentátorovi to tedy je jasné, těžko se může domáhat toho, že by to mělo být jasné všem recipientům. Tento způsob argumentace se zdá být přinejmenším sugestivním až manipulativním.

P23 14. 2. 1997 Místo úlevy velký břichabol

Metaforickým *břichabolem* se v komentáři rozumí projednávání Deklarace v českém parlamentu. Toto zprocesování je rovněž označeno jako „nervozita, vzedmuté emoce a otevřená vybuchující nevraživost, nedobrá atmosféra“ i jako příznakové idiomatické vyjádření „cesta do pekel“. Podle ko-

mentátora je „nynější parlamentní břichabol součástí deklaračního maratónu“. Výslednému textu Deklarace je zde vyčítána „jednostranná interpretace z německé strany“. Komentář popisuje vývoj dia-kritickou metaforou – tečka – dvojtečka – vykřičník. Původně měla být Deklarace „tečkou za vším hořkým, tečka, která má definitivně uzavřít jakékoliv majetkové nároky“. Podle komentáře se toto nenaplnilo a metaforická tečka se stala podle vyjádření tehdejšího ministra zahraniční Zielence „dvoj-tečkou, kdy dvojtečka uvozuje přímou řeč a dialog na téma společných projektů“. Podle komentátora je tato „dvojtečka“ „zneklidňujícím symptomem jisté dezorientace a zmatku“. Možným metaforic-kým vykřičníkem je pro komentátora „stále rozdírající opakování oficiálních německých činitelů o otevřenosti majetkových otázek“. Tato „diametrálně rozdílná interpretace“ vede komentátora k zá-věru, že by „mohlo přijetí dokumentu vyznít jako porážka“ namísto výhry schválením Deklarace českým parlamentem.

P24 15. 2. 1997 Jaký nacionalismu ohrožuje Evropu

Komentář reflektuje kvalitu projednávání textu Deklarace v českém parlamentu a pozastavuje se nad odmítavými postoji a pozicí komunistů a republikánů, ke kterým se svým postoje podle autora ko-mentáře blíží i nerozhodná ČSSD: „nenávistné řeči republikánů“, „nacionalismus, jak měšťácký, tak stalinského typu“, „nacionalistické předsudky vůči Němcům“, „xenofobní postoje“, „smutně proslulá směs sociální demagogie a národní výlučnosti u krajní pravice a komunistů“, „odpor, nepřátelství ke všemu cizímu, strach z cizinců a nenávist k nim“. Autor komentáře je v „permanentním údivu nad tím, že nacionalistické pozice se teď vydávají za vlastenectví“. Komentář shledává odmítání Dekla-race jako problém nacionalistický, který je patrný nejen v České republice, ale v Evropě obecně (viz titulek). Postoj komentáře k přijetí Deklaraci je souhlasný.

P25 15. 2. 1997 Maratón skončil, někteří nedoběhli

Metaforické označení *maratón* z titulku odkazuje na proces ratifikace Deklarace, *konec* pak na po-slední hlasování a schválení v českém Parlamentu. Autor komentáře používá několik příznakových a obrazných hodnocení procesu vyjednávání Deklarace: „obtížný maratón“, „Pandořina skříňka“, „tabu“, „velký zápas o každé slovo či čárku“, „peripetie“, „důsledná urputnost“, výprava napříč po-lem plným odjištěných min“, „obnažené roznětky“. Požadavky Sudetoněmeckého krajanského sdru-žení (zde příznakové pojmenování *landsmanšaft*, (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“) jsou nazvány obrazně jako „nejsilnější nálož, číhající na úbočí česko-německé cesty“. Výsledek Deklarace autor komentáře hodnotí negativně: „že se to zcela nezdařilo“, „všechny („miny v minovém poli“, metaforicky překážky) se věru nepodařilo zneškodnit“. Vyhnání sudetských

Němců je zde příznakově označeno jako *odsun*. Označení pro ty, kteří „nedoběhli“ z titulku není v komentáři upřesněno, je tak na fantazii recipienta domyslet podle indicií, kdo nedoběhl. „Nedoběhli“ čili prohráli, v kontextu komentáře, nejspíš česká vyjednávací strana, která podle komentátora ve formulacích Deklarace příliš ustupovala německé straně.

P26 17. 2. 1997 Konec dobrý, ale...

Komentář vyjadřuje zklamání nad nedůstojným schvalováním Deklarace v českém Parlamentu a srovnává způsob schvalování Deklarace parlamenty Německa a ČR. Toto srovnání dopadlo v neprospěch českého Parlamentu („nedůstojné“, „žalovatelné výroky opozice“, „nedostatek velkorysosti“, „nadřazování úzkých stranických a osobních zřetelů obecnějším zájmům“, „obstrukce poslanců SPR-RSČ“) a rozdíl vidí hlavně v „profesionalitě politiky vůbec a v profesionalitě organizace a fungování obou parlamentů v obou zemích zvláště“. Komentář postuluje závěr, že „zájem na tom, aby deklarace získala maximální podporu poslanců, byl přece z hlediska věrohodnosti zahraniční politiky vlády ČR tak jasný, že k tomu nemělo být zapotřebí tolika hodin jednání“. Jinak řečeno, komentář hodnotí tento způsob schválení jako nevěrohodný. První část z úsloví v titulku („Konec dobrý“) je v komentáři modifikována (namísto „...všechno dobré“) „protože všechno dobré nebylo“. Komentář svou obranou přijetí Deklarace v českém Parlamentu presuponuje pozitivní postoj k Deklaraci.

P27 24. 2. 1997 Když argumentovat minulostí, tak podle historických realit

Autor komentář kritizuje znění Deklarace kvůli „účelovému politickému přehodnocování minulosti“ a uvádí, že „zbožná přání a účelová interpretace nemohou nikdy nahradit historická fakta“. Konkrétně zpochybňuje argument „protagonistů smíření“, že „Češi a Němci žili v dlouhá období v míru a shodě a že teprve německý nacionalismus 19. století vybudoval mezi nimi příkopy“. Komentář se dožaduje hodnocení minulosti historiky, nikoliv „politiky, politology či některými novináři“, aby se vzápětí sám (nehistorik, publicista) pustil do interpretace česko-německých dějin. Komentátor popírá údajné „dobré soužití“ a zdůrazňuje „nucenou kolonizaci“ a „drtivé zgermanizování české šlechty“. V rámci dožadování se hodnocení historie historiky, tvrdí, že pravdivá interpretace „není slyšet od historiků – s výjimkou těch z nacistické školy – kteří se zabývají dějinami střední Evropy“. Označením takových historiků za „historiky z nacistické školy“ je silně denunciačním hodnocením, ne-li nactiutrháním. Komentář je značně tendenční, demagogický (dělá co sám odsuzuje: interpretuje historii coby publicista, což je v rozporu již se samotným titulkem).

Mýtem je podle komentátora „právo na vlast“, „jakékoliv majetkové nároky „odsunutých sudetských Němců iluzí“ a diskusní fórum je zde chváleno jako „přínosné pro česko-německé vztahy“. Pro komentátora znamená Deklarace „tečku za majetkoprávními nároky“ vyhnáných Němců. Ovšem nikoliv tečka za „historií, o níž se bude debatovat a bádát“. Vyhnané sudetské Němce komentátor označuje za „odsunuté Němce“ a Sudetoněmecké krajanské sdružení příznakovým *landsmanšaft* (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“).

5.2. Haló noviny

5.2.1. Charakteristika deníku Haló noviny

Haló noviny byly ve sledovaném období celostátním deníkem s nejnižším nákladem i čteností ze všech pěti zkoumaných deníků v České republice. Ve sledovaném období od listopadu 1996 do února 1997 sice nelze dohledat ověřený nákladu tisku, fundovaný odhad podle statistik z roku 2001 je kolem maximálně 50 tisíc výtisků denně. Haló noviny jsou od roku 1991 vycházející celostátní vyhraněně levicově a stranicky profilovaný deník spojený s Komunistickou stranou Čech a Moravy. Haló noviny byly od počátku čistě stranickým deníkem, prezentujícím převážně názory KSČM a jí blízkých organizací, hnutí a osob, osob levicově orientovaných, případně představitelů odborových organizací, někdy i ČSSD. Deník obdobně jako KSČM se svým zaměřením prezentuje jako vyhraněně levicový, antikapitalistický, antifašistický, antimilitaristický, prosocialistický a marxistický, kriticky a antikapitalisticky hodnotí společnost v období po sametové revoluci v roce 1989, kriticky se staví k průběhu evropské integrace²⁴.

5.2.2. Analýza komentářů deníku Haló noviny

V deníku Haló noviny se Deklaraci ve sledovaném období věnuje celkem 55 komentářů.

²⁴ „Haló noviny.“ *Wikipedia*, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Haló_noviny](https://cs.wikipedia.org/wiki/Hal%C3%B3_noviny) Dostupné 2. 12 2021

HAN1 1. 11. 1996 Spor o deklaraci se přiostrňuje

Kmenový komentátor deníku Haló noviny zahájil svým prvním komentářem pro levicově orientované čtenář varováním, že Česko-německá deklarace „zpochybňuje poválečný řád ČR i Benešových dekretů“. Podle něj Deklarace dělá z *agresora* (Německo během 2.sv. války) *obětího beránka* (vyhnání Němci po skončení 2.sv. války). V komentáři používá autor příznakového výrazu *landsmanšaft* (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“). Českou stranu metonymicky označuje jako „Praha“, německou Bonn a příznakově Mnichov²⁵. Mnichov jako sídlo Sudetoněmeckého spolku, který podle autora ohrožuje poválečné uspořádání. Autor používá i neverbálních persvazivních prostředků, když např. pojem *vyhnání* uvádí důsledně v uvozovkách. Tímto relativizuje a zpochybňuje axiologickou hodnotu inkriminovaného pojmu, který je oficiálně a konsenzuálně užíván v textu Deklarace. Dalším užitým nonverbálním grafickým jazykovým prostředkem persvazivní povahy je typografické zvýraznění (tučné písmo) spojení: právní následky. Tímto typografickým zvýrazněním a barevným odlišením autor upoutává pozornost k negativním důsledkům inkriminovaného textu a uchyluje se tak k paraverbálním prostředkům. Komentář tak uvedenými persvazivními grafickými prostředky hodnotí význam Deklarace silně negativně.

HAN2 7. 11. 1996 V Mnichově rozpaky

Komentátor v dalším polemickém textu užívá stejných persvazivních prostředků jako v předešlém komentáři - *landsmanšaft*, *vyhnání* opět důsledně v uvozovkách. O proponentovi Deklarace, tehdejší velvyslanci Jiřím Grušovi píše jako o *favoritovi proněmecké lobby*. O bývalém ministrovi tehdejší Klausovy vlády Karlu Dybovi píše, že „i on požívá značné sympatie (Němců) a v Mnichově

²⁵ Aluze na Mnichovskou dohodu, dále v Mnichově sídlí Sudetoněmecké krajanské sdružení. Členové tohoto sdružení jsou v komentáři reprezentanti „agrese“ a nepřátel, kteří se dožadují majetkového vyrovnání po české straně za vyhnání ze Sudet.

(viz předchozí analytický text HAN1) vědí proč“. Silného proponenta Deklarace Petra Pitharta popisuje jako jednoho z iniciátorů Smíření 95²⁶ a autora knihy *PODIVEN*²⁷, z které podle Kvasničky „pramení pangermánské pojetí české státnosti“. Osoba Petra Pitharta je tak zpochybňována ve vztahu k české státnosti. Komentář se tak demagogickou argumentací ad hominem snaží vykreslit české proponenty Deklarace jako exponenty Německa, tedy znevěrohodnit, zdiskreditovat je a vzít tak Deklaraci zastávanou vyjmenovanými osobnostmi českého politického života kredibilitu.

HAN3 12. 11. 1996 Kdo potřebuje deklaraci?

Podobně jako v předchozím komentáři komentátor listu Haló noviny vede polemiku argumentačním faulem ad hominem. České proponenty Deklarace označuje jako „německé „stipendisty“ (zde uvozkou autora komentáře) a „německé přísluhovače“. *Odsun* (explicitně pak uveden předčasný odsun) odmítá označit za protiprávní, tím méně zločinný. Pojem „divoký odsun“ použitý v Deklaraci označuje jako termín vymyšlený německou propagandou. Deklaraci, která obsahuje pojmy *odsun* i *divoký odsun* považuje za „urážku vítězných Spojenců“.

HAN4 30. 11. 1996 Deklaraci dostaneme pod stromeček?

Komentátor procesu přijetí Deklarace syntaktickým prostředkem persvaze, v tomto případě řečnickou otázkou v titulku svého komentáře presuponuje případnou reakci recipienta – „pokud bude Deklarace podepsána před Vánocemi, to je mi tedy dáreček“. Později se čtenář dopracuje k překvapivému smyslu této otázky. V otázce z titulku dostáváme odpověď - nemá jít o uzavřenou otázku s odpovědí ano ne. Pohráváním si s aktuálním členěním větným v této otázce čtenář dostává varování, že nebezpečím tu je čas (vánoční, kdy jsou podle komentátora lidé „omráčeni shonem a zájem o politiku rapidně klesá“) nikoliv samo přijetí Deklarace. Perlokuční hodnota je zde varující – před podvodem na lidech, proponenti Deklarace se snaží termín přijetí Deklarace stanovit schválně před Vánoci, kdy

²⁶ Sborník Smíření 95 z roku 1995, v němž čeští a sudetoněmečtí intelektuálové vyzývali k zahájení rozhovorů mezi českou vládou a reprezentací sudetských Němců.

²⁷ Kniha *PODIVEN* – Pithart, Petr, a kol.- Češi v dějinách nové doby 1848 - 1939. (Pokus o zrcadlo). Praha 1991.

tento kontroverzní dokument může být přehlédnut. Produktor tedy otázku zodpovídá, a to neočekávaným způsobem. Tím podle Aleny Jaklové (2002) vzniká rozpor mezi odpovědí pravděpodobnou a skutečnou a zvyšuje tím tak sémantické napětí, kterého chce produktor dosáhnout. Dále text opět dává explicitně najevo nesouhlas s parafováním Deklarace („jen sebevrah by podepsal“, „německá vláda se jen těžko odváží podepsat text bez souhlasu landsmanšaftu“). Pro odsouhlasený pojem pro vyhnání Němců z území bývalých Sudet se tu užívá termínu *vyšídlení*. Podle komentátora „česká vláda zastává pozici mrtvého brouka“. Perlokuční hodnota použité metafory může být poměrně silná, česká vláda má být takto vnímaná apaticky, nihilisticky, dávající prostor německé straně ovládnout situaci kolem Deklarace. Proces parafování Deklarace pak komentátor označuje expresivně za „tanec“.

HAN5 7. 12. 1996 Tanec kolem deklarace do vyšších obrátek

Komentář navazuje na předchozí komentář z 30.11. 1996 ve kterém komentátor použil pojem *tanec* pro označení celého procesu vzniku textu Deklarace, který i zde posiluje pejorativní zabarvení. Komentátor se opět vyjadřuje k nepřipustnosti užití pojmu *Vertreibung* v německé verzi textu i českého překladu *vyhánění/vyhnání* (viz kapitola 2.4.). Kontext procesu formulace textu Deklarace vysvětluje komentátor jako „vyšachování české strany“, které nese jistou příznakovost, expresivitu a doporučuje české vládě poučit se z „mnichovanství“. Frekvence užití tohoto slovotvorného prostředku není podle Jaklové (2002) v publicistických textech nikterak vysoká, poněvadž nově utvořená slova nejsou vždy sémanticky zcela průhledná (Jaklová, 2002). Zde máme příklad odvozeniny vzniklé přehodnocením komponentu složeniny v afix. Persvazivní akt i perlokuční síla jsou tímto více stimulovány.

HAN6 10. 12. 1996 Pochody smrti a deklarace

Komentátor srovnává utrpení vyhnáných Čechů z pohraničí během války s vyhnanými Němci z pohraničí po válce. Aktéry vyhnání Čechů ironicky dává do uvozovek jako vyhnání Čechů „prostými německými lidmi“. K sémantické výpovědi užití uvozovek viz analýza ke komentáři HAN1. Komentátor užívá značně nadužívané dobové kolokace *revanšistická propaganda*²⁸; kolokace, které hojně

²⁸ Podle korpusového slovníku Specifického totalitního slovníku (Čermák et al 2010) šlo o frekvenci užití substantiva *propaganda* 236 výskytů na milion slov v sedmdesátých letech a 194 výskytů na milion slov v padesátých letech 20. století.

nadužíval komunistický propagandistický tisk od 50.let 20.století²⁹. Specificky kolokace „revanšistická propaganda“ není zdokumentována v korpusovém slovníku totalitního jazyka (Čermák, 2010). Podle frekvence užití komunistický tisk nadužíval adjektiva „revanšistický“ v 50.letech 20.století a substantiva „propaganda“ pak v letech 70. (Čermák, 2010).

O divokém odsunu komentátor manipulativně lže a ilustruje jej nepravdivě jako „noční útěky většinou vlkodlaků s nakradeným zlatem za kopečky čili do SRN“. Užití expresivního „za kopečky“ text degraduje spíše na úroveň hospodské argumentace. Komentátor na německé oběti vyhnání expresivně odkazuje jako na „mrtvé Sudeťáky v pohraničí“. Celý proces vyhnání včetně obětí tohoto aktu pak označuje za „propagandistický výmysl“. Perlokuční zacílení výběru inkriminovaných silně příznakových jazykových prostředků dosahuje úrovně spíše bulvární a opět spíše lidovou rozpravu v restauračních zařízeních. Reference „Sudeťák“ zde konstituuje axiologickou hodnotu silně negativní až pejorativní. Komentář zpochybňuje existenci masových hrobů (historicky doložené, nezpochybnitelné, viz kapitola 2.3.), a uvádí pojmenování „masové hroby“ německých obětí vyhnání pouze v uvozovkách (o uvozování viz analýza HAN1). Komentář je jeden z obzvláště pokleslých příkladů mediální manipulace s výše uvedenými argumentačními fauly, dnes označovanými za dezinformační.

HAN7 11. 12. 1996 Políček do tváře národa

Komentátor ve svém textu pojem políček umocní jako „tvrdý políček“, a sice „tvrdý políček do tváře našeho lidu“. Inkriminovaný výrok je produktem schematizující komunistické rétoriky, asociující léta padesátá. Česká vláda jako proponent Deklarace podle komentáře „hraje falešnou hru“. Jakou falešnou hru se už čtenáři nedoví. Objevuje se zde opakování mýtu Mnichova, tentokrát ovšem opačně – z „mnichovanství“ je zde nařknuta česká vláda, protože podporou Deklarace zradila český národ. Historické shrnutí obsažené v Deklaraci autor označuje rovnou za „zkreslenou lživou interpretaci minulosti“, navzdory konsenzu mezi fundovanými historiky, kteří se podíleli na vzniku textu Deklarace (viz kapitola 2.2.). Komentátor není historikem, historicky takto tedy mystifikuje čtenáře. Rov-

²⁹ Podle korpusového slovníku Specifického totalitního slovníku (Čermák et al 2010) šlo o frekvenci užití adjektiva revanšistický 19 výskytů na milion slov v šedesátých letech a 10 výskytů na milion slov v padesátých letech 20.století.

něž není diplomatem, a přesto ve svém textu o Deklaraci tvrdí, že „nahlodává samu podstatu mezinárodních smluv z poválečné doby“, aniž by tyto dohody a smlouvy přinejmenším vyjmenoval. Jsme zde svědky stereotypizace, kdy se nehledá pravda, historie se zde flagrantně přepisuje propagandistickými prostředky – stereotypizací, mystifikací, a schematizací za účelem dezinformace a manipulace.

HAN8 12. 12. 1996 Hanebná deklarace národní zrady

Komentář negativně nálepkuje obě strany podporující Deklaraci: „německá nadutost“, českou pak „vazalská podlézavost“; český Svaz pro spolupráci s Němci pak rovnou denunciuje jako „protektorátní organizaci kolaborantských aktivistů“. Komentátor užívá hodnotících adjektiv, která podle Jaklové (2002) působí záporně na recipientovu kognitivní a často i emocionální percepci. Autor zde konstituuje referenční a konotativní válečnou propagandistickou rétoriku, která stereotypizuje Deklaraci na úroveň logiky: Němci jsou stále nebezpeční a kdo s nimi z Čechů spolupracuje je kolaborant a hanebný zrádce (viz titulky komentáře) tak jako tomu bylo za druhé světové války. Taková stereotypizace se silně podílí na negativní mediální reprezentaci textu Deklarace.

HAN9 12. 12. 1996 Takovou deklaraci nepotřebujeme

Komentář rovněž denunciuje (nespisovně) české proponenty Deklarace; česká vláda i parlament text „rychle odkejevají“, a německá diplomacie přijela české protějšky „zmasírovat“. Akceptaci textu Deklarace pak autor označuje za českou „prohru, či přesněji masakr“. Podle Jaklové (2002) jsou tradičními prostředky stimulujícími persvazivní účinek publicistického textu pojmenování expresivní a emotivní. Nejenom tím, že svou pragmatickou významovou složkou implikují pozitivní či negativní hodnocení autora textu, ale především tím, že působí na emoce recipienta, umocňují i komunikační efekt sdělení, jak zde vidíme na příkladu užití nespisovného tvaru *odkejevají* a expresivního *zmasírovat* a *masakr*. Podle Jaklové (2002) nespisovné výrazy zabarvují text familiárně, a tak zpravidla posilují kontakt se čtenářem.

HAN10 13. 12. 1996 Fond budoucnosti. Jaké?

Autorka komentáře na řečnickou otázku žádnou odpověď, o jakou budoucnost se jedná nedává. Argumentuje značně emotivním způsobem, komu podle ní budou prostředky z plánovaného Fondu budoucnosti, který Deklarace konstituuje, sloužit. Podle autorky „tento podivný fond hodlá pečovat o památku esesáků“. Nechme stranou označení německých obětí *esesáky*, to je již za hranou jakékýchkoliv etických standardů publicistiky, a do slušné společnosti nepatří. Za pozornost stojí užití

hodnotícího adjektiva *podivný*, ve spojení *podivný fond*. Negativní hodnotící adjektivum *podivný* podobně jako hodnotící adjektiva *hanebná (deklarace) vazalská (podlézavost)* v případě komentáře *Hanebná deklarace národní zrady* (viz HAN9) působí silně na čtenářskou kognitivní recepci. Z dosud nashromážděných excerpce se jedná o frekventovanou komunikační strategii autorů komentářů deníku Haló noviny. Autorka dále volí v argumentaci extrémně silně emocionální jazykové prostředky kdy „desetitisíce a statisíce Čechů a Slováků vyletěli komínem osvětivského krematoria, anebo jejich pozůstatky (sic!) posloužily k průmyslovému zpracování či přihnojování zahrádek před esesáckými vilkami.“ Expresivita a emocionalita volených jazykových prostředků nenechá recipienty na pochybách, kdo je oběť a kdo je vrah. Takto expresivní a emotivní pojmenování silně stimulují persvazivní účinek publicistického textu a umocňují i komunikační efekt. Taková strategie stimuluje persvazivní i manipulativní účinek.

HAN11 14. 12. 1996 Na straně proněmecké lobby?

Řečnická otázka v titulku komentáře se snaží navést čtenáře k odpovědi, zdali je Petr Uhl na straně proněmecké lobby obhajující Deklaraci. Komentátor cituje pasáže z Uhlova článku *Náš německý problém* z deníku Právo ze dne 30.12. 1996 (viz analýza komentáře P7). Je mu vyčítáno užití pojmu „bezprávné vyhnání“ namísto v Právu favorizovaného *vysídlení*. Tím navíc Petr Uhl podle komentátora „bagatelizuje Postupimskou dohodu“. Komentátor je překvapený, že se Petr Uhl „staví na stranu německé lobby“ právě v deníku Práva: „U takových listů, závislých na německém kapitálu, jako je Mladá fronta Dnes či Lidové noviny mě to nepřekvapuje.“ Komentář presuponuje neobjektivnost a zaujatost médií vlastněných německým majitelem. Fakt, že Petr Uhl publikuje svůj komentář zastávající se textu Deklarace v levicovém, opozičním Právu by naopak měl ilustrovat snahu po objektivitě deníku. Vedle monotematických odsudků Deklarace v deníku Právo se tak mimořádně objevil komentář Petra Uhla, který se vymyká schématické většině komentářů v Právu. Tento projev názorové vyváženosti komentář denunciuje, a to na rovině osobní, osobním útokem na autora Petra Uhla. Komentář uvádí: „Z Uhlova postoje trčí však současně tvrdé antikomunistické kopyto, jako by bývalí henleinovci, k nimž se hlásilo na 90% obyvatel německé národnosti u nás a kteří se pak stali říšskými státními občany, měli zase po válce spasit naši zemi před stalinismem.“ Značně silně příznakové až expresivní hodnotící přívlastky *tvrdé antikomunistické kopyto* zde přisuzované Uhlovu textu mají zpochybňovat Uhlovu nestrannost a poukázat na zaujatost. Komentář rovněž pracuje demagogicky s historií a označuje 90 % tehdejšího německého obyvatelstva v Sudetech jako henleinovce. Demagogicky se zde argumentuje stylem: tehdejší vyhánění (vysídlení) bylo spravedlivé, jelikož se jednalo z 90 % o henleinovce, což utvrzuje ve stereotypizaci až mýtizaci *vyhnání* – a sice mýtus o zlých fašistech, které bylo nutno vyhnat, jinak by škodili. Tato argumentace naprosto nejen ignoruje, ale

manipuluje historickými fakty, kdy většina obětí vyhnání bylo civilní obyvatelstvo (viz kapitola 2.3.). Komentář nedává explicitní odpověď na řečnickou otázku v titulku; namísto toho přináší několik adresných výpadů proti názorům Petra Uhla a nechává tak prostor čtenářům zodpovědět si otázku. Argumenty ovšem nedávají moc prostoru o jednoznačně pozitivní odpovědi na inkriminovanou otázku.

HAN12 16. 12. 1996 Rozruch kolem deklarace i v SRN

V komentáři se objevuje několik hodnotících adjektiv, a to v následujících souslovích: „ochromená republika“ (míněna Česká republika) a Česká republika coby „poslušný pěšák na politické scéně Evropy“. Komentář interpretuje vstřícnost české strany k oboustranně akceptovatelnému textu Deklarace jako „slabost a ochromení země“ (aniž by dále uvedl, jak se toto ochromení projevuje) a depreciativně pojmenovává Českou republiku jako „poslušného pěšáka“. Ve větě: „kancléř Kohl jednal s patronem Sudetáků, bavorským premiérem Edmundem Stoiberem“ užívá komentátor nespisovného lexému *Sudeták*, které v sobě obsahuje silně příznakové a silné negativní emocionální hodnocení. Za pozornost stojí i referenční pojmenování Edmunda Stoibera, který oficiálně ani formálně žádný takový úřad jako *patron Sudetáků* nezastával. Jedná se o lživou manipulativní strategii autora se záměrem emotivně manipulovat čtenáři a negativně ovlivnit jejich mínění na jednoho z vyjednávačů za Německou stranu.

HAN13 17. 12. 1996 Dědici Háchy, ne Beneše

Komentář se vztahuje k nedělní televizní debatě na ČT 1 na téma přijetí Deklarace s tehdejším ministrem zahraničí české vlády Josefem Zielencem (ODS) s Miroslavem Rannsdorfem (poslancem za KSČM). Autor komentáře hypotetizuje, jak by mohla podobná debata vypadat po Mnichovské dohodě na téma Mnichovské dohody. Komentátor vkládá do úst hypotetická slova, která by podle něj mohl přednášet hypotetický ministr zahraniční československé vlády po Mnichovské dohodě, který by „neváhal označit české vlastence a komunisty za židobolševické štváče a narušovatele česko-velkoněmeckého přátelství.“ Přestože komentátor pouze hypotetizuje, konotace jednou vyřčených silně expresivních pojmů se silně citovým nábojem asociují nacistickou terminologií. Silně příznakovým je i označení *velkoněmecký* namísto ustáleného spojení česko-německé přátelství. Expresivita opět evokuje období 2. sv. války spolu s reminiscencemi na *velkoněmeckou rozpínavost*. Lexém *Velkoněmecký* zde stereotypizuje negativní vlastnost německého národa, a má tak čtenáře negativně ovlivnit ve vztahu k Deklaraci. Komentátor nezůstává jen u hypotetizování. Argumentaci ministra zahraniční označujesilně expresivně rovnou za „háčovštinu“ (přesněji „argumentace háčovštiny“). Později

ministra Zielence rovnou označí za „novodobého háchovce“. O Deklaraci píše jako o „česko-německé deklaraci národní zrady“. Negativní hodnotící přívlastek tak opět posiluje persvazivní strategii. Podle komentátora je podepsání deklarace „jen krok od neformálního protektorátu“. Německou stranu pak označuje jako „německého protektora“. Použitím citovaných silně negativních jazykových prostředků s jednoznačně nenávislným axiologickým nábojem oživuje období nacistické okupace a čtenářům bezpochyby evokuje jen animózní emoce vůči všemu německému, včetně připravované Deklarace.

HAN14 19. 12. 1996 Na Němce platí jen hrdá a rozhodná neústupnost

Komentář polemizuje s „provládní publicistikou, která se snaží zmanipulovat veřejnost ke ztlumení odporu proti podpisu deklarace“. Levicová publicistika se snaží zmanipulovat veřejnost ke vzednutí odporu proti podpisu Deklarace. Podle komentátora „Deklarace nic neřeší a je tudíž zbytečná.“ Proponenty Deklarace označuje jako „kapitulantské politiky“, hodnotící přívlastek „kapitulantský“ konotuje kapitulaci Československa před nacistickým Německem. Komentátor přisuzuje Němcům silně negativní příznak údajné rozpínavosti: „dějinami Evropy se táhne jako červená nit' německá rozpínavost.“ O německých menšinách užívá denunciačních lexikálních prostředků jako „zhoubných metastázách, které budou působit v Evropě jako rakovinový nádor“. V této denunciační rétorice pokračuje, když uvádí, že Deklarace je „prostředek Německa, jak začlenit České země do Velkoněmeckého prostoru.“ Podle komentátora se „geopolitické uvažování Němců v této věci nezměnilo. I když nacismus byl (prý) v Německu potlačen.“ Posledně uvedený výrok s ironickým zpochybněním „prý“ konstituuje obzvláště silně negativní persvazivní apel, aluzí na existující nacismus v Německu, který je strůjcem Deklarace, která usiluje o začlenění České republiky do německého prostoru. Celá tato argumentace je manipulativní, lživá. Dešifrování a interpretace aluze zde odkrývá recipientovi důvěrně známou skutečnost (nacismus) a podle Jaklové (2002) se takovýmto užitím jazykových prostředků zvyšuje účinnost persvaze. Vidíme, že i předchozí komentáře často pracují se stejným narativem, kdy je oživována nacistická minulost Německa, která má být hrozbou i dnes a Deklarace je ideologickým prostředkem těchto německých snah, které se snaží podmanit si znovu Českou republiku. Jsme svědky skutečnosti, že tento zmanipulovaný narativ v Haló novinách postupně sedimentuje.

HAN15 21. 12. 1996 Farizejství stoupců deklarace ³⁰

Komentátor označuje Deklaraci jako projev „německé nadřazenosti a české podřízenosti německým zájmům“. Konkrétně se věnuje útokům na dva konkrétní proponenty Deklarace: Petra Uhla a Václava Žáčka. Aktivitu obou jmenovaných nazývá „propagandistickým tažením jakoby záložní garniturou“. Václav Žák je označen za „známého borce za zájmy vysídlenců“, „pochlebovače německým zájmům v naší zemi“. Deklarace má podle Kvasničky „kapitulantskou podobu“. Komentátor se obává, „abychom nezbaštili vábničku, že Německo je dnes demokratickým státem.“ Komentář se zde příznakovými jazykovými prostředky vyjadřuje negativně o proponentech Deklarace („záložní garnitura“, „borec za zájmy vysídlenců“, „pochlebovači“, „farizejové»), procesu přípravy Deklarace („propagandistické tažení“), o výsledném textu („kapitulantská podoba“) i o možných důsledcích přijetí Deklarace („zbaštění vábničky o demokratičnosti Německa“). Většina příznakových hodnocení negativně konotují stereotypní narativ o zlých Němcích, ohrožujících státnost ČR jak za 2.sv. války, tak v době ratifikace Deklarace.

HAN16 21. 12. 1996 Plíživá vlastizrada

Už titulek dává tušit, že komentář nepůjde daleko pro značně příznaková lexika, expresivní a emotivně hodnotící až depreciativní. Autor komentáře používá terminologii silně poznamenanou komunistickým slovníkem, kdy recipient musí mít pocit, že se vrátila padesátá léta, např.: „vstřiční Češi mají posloužit německému imperialismu jako zbraň při budování nové varianty germánské Evropy.“ Deklarace pak je pro autora „nový Mnichov“. Deklaraci dále označuje negativním hodnotícím přívlastkem „hanebná deklarace“. O vyhnaných sudetských Němcích naprosto nepřijatelně píše jako o „henleinovcích a posthenleinovcích“. Česká strana dobré vůle proponentů je označena jako „vstřičnost české kompradorské a kolaborantské buržoazie“ a „postupně uskutečňovanou vlastizradou“. Komentář jako vystřižený z komunistického propagandistického článku v Rudém právu z padesátých let. Pokleslé jazykové prostředky konotující válečnou a poválečnou antinacistickou propagandu, hodny bulváru.

³⁰ Den podpisu Deklarace ministrem zahraničí ČR Josefem Zielemcem a ministrem zahraničí SRN Klausem Kinkelem v Praze v Čermínském paláci. V tento den se v deníku Haló noviny objevily dnes dva komentáře k tématu podpisu Deklarace.

HAN17 27. 12. 1996 Pouhá slova Němců nestačí

Autor komentáře začíná svůj komentář nespisovným výrazem označením textu Deklarace jako „proláklého“ následováno v závorce řečnickou otázkou: „proč byl před námi utajován?!“. Komentář pro Deklaraci používá na různých místech celou řadu negativně hodnotících jazykových prostředků persvazivní povahy: „zřetelné falšování historie“, „vědomá snaha obelstít českého čtenáře“, „rozporuplný krok, hrozící otevřít cestu k obnovení stavu z roku 1938 se všemi možnými recidivami“, „pochybná i pochybená deklarace“, „zcela nestandardní nástroj“, „paskvil“. Mnohá příznaková hodnotící pojmenovávání konotují historické události z 30.zář 1938 podpisu Mnichovské dohody. Německá strana podle komentáře „s neuvěřitelnou drzostí popírá platnost Postupimských dohod“, aniž by bylo zdůvodněno, jak jsou inkriminované dohody popírány.

Komentář mystifikuje recipienty ahistorickým příměrem – u vzniku textu Mnichovské dohody nebyla přítomná česká strana, u vzniku textu Deklarace byla česká strana rovnocenným partnerem. Uvozením výše uvedeného nespisovného označení („proláklého“) i řečnickou otázkou se snaží vzbudit senzaci. Komentář manipuluje s fakty, manipulativními a příznakovými jazykovými prostředky posiluje nedůvěru a strach z následků přijetí Deklarace. O obhájících Deklarace komentář píše nepodloženě jako o „uboze fundovaných odbornících“. Za pozornost stojí užití stylistické figury „pochybná i pochybená deklarace“ – kreativní persvazivní prostředek fonetický s eufonickým účinkem, konkrétně prostředek aliterace a paronomázie. Užití inkriminovaných prostředků podle Jaklové (2002) posiluje persvazivní funkci na úrovni hláskoslovné.

HAN18 28. 12. 1996 Ignorují oběti zvůle

Emotivním příznakovým hodnocením „oběti zvůle“ komentátor označuje oběti narcisistických zločinů, české oběti 2.sv. války. Dalším hodnocením, příznakovým je hodnocení přijatého textu Deklarace jako: „trpké zklamání obětí nacistické zvůle“. Pro efektivnější apel jsou použity emotivní hodnotící adjektiva *nacistický* („nacistická zvůle“) a *trpké* („trpké zklamání“). První uvedený přívlastek konotuje válečná zvěrstva Němců během 2.sv. války, druhý přívlastek pak umocňuje až stupňuje míru zklamání, za účelem posílení persvazivního účinku textu.

HAN19 2. 1. 1997 Obešli se bez deklarace

Komentář grafickým zvýrazněním (uvozením) označuje české vyjednavče Deklarace („Bylo by vhodné, aby si naši „vyjednavči“ z ministerstva zahraničních věcí všimli.“), čímž je zpochybňována

kompetence deklarované aktivity, vyjednávač v uvozovkách je tu míněn spíše jako tak zvaný vyjednávač čili jde o axiologické hodnocení spíše denunční až depreciativní. Komentátorův diskurz je veden jednoznačně proti Deklaraci, v závěru uvádí, že „žádná deklarace nevymaže vinu Němců za způsobené zločiny.“ a to manipulativní argumentací. Text Deklarace nemá za cíl tuto vinu smazat (viz kapitola 2.1.), ale konstatovat, a to pochybení na obou stranách (kapitola 2.1.). Komentátor tento klíčový aspekt buď opomíjí nebo záměrně zamlčuje a tím dezinformuje a manipuluje.

HAN20 2. 1. 1997 Takže vlastně vyhrála Praha

Komentář užívá několika příznakových lexik hodnotících Deklaraci: jeden bod Deklarace hodnotí jako „pokořující“ a „zklamání“. Pochvalné komentáře k Deklaraci v MFD označuje expresivně (idiomaticky) za „těšínská jablíčka“. Aluze užitého úsloví idiomatické povahy *těšínská jablíčka* recipientovi odkrývá důvěrně známou skutečnost a zvyšuje se tím tak účinek persvaze (Jaklová 2002). Pozitivní ohlasy v Lidových novinách přičítá skutečnosti, že je to proto, že majiteli vydavatelství jsou Němci.³¹ O Lidových novinách i Mf DNES píše jako o „českých“ novinách (pojem *český* je v komentáři graficky zvýrazněn tučným písmem a uvozovkami: „Ale nedivme se tomu, co si pochvalného, stejně jako nekritického o deklaraci od převážné většiny autorů v těchto „českých“ novinách můžeme přečíst.“). Nositelem příznakovosti se zde stává typografické barevné provedení, které upoutá pozornost recipientů (Jaklová 2002). Titulek je zde zamýšlen ironicky, kdy údajná česká (komentář demonstruje, že vlastně nejde o česká, ale německá média), tedy německé deníky přijímají pozitivně Deklaraci. Komentář manipuluje s faktem důvěryhodnosti českých médií vlastněných německým kapitálem a silně stimuluje persvazivní funkci.

³¹ Tehdejší majitelem většinového kapitálového podílu byl německý tiskový koncern Springer a švýcarský koncern Ringier. Mladou frontu Dnes tehdy tehdy vlastnil německý vydavatel Rhenisch-bergische Druckerei v německém Düsseldorfu

Komentátor označuje Deklaraci příznakovým hodnotícím lexikem „šidítka“, který sugeruje negativní konotaci. Komentář nabádá podporovatele Deklarace (zde konkrétně poslance ČSSD), „že by si měli uvědomit, že jejich postoj k česko-německé deklaraci sledují nejen bývalí nuceně nasazení, ale také vlastenecká část naší veřejnosti.“ Denotát *vlastenecká* stimuluje persvazivní funkci, presuponuje argument, že ten, kdo podporuje Deklaraci není vlastenec. Perlokučním aktem se tak schematizuje Deklarace přes nacionalistický apel, kdo podporuje Deklarace není vlastenec, vlastenci jsou proti Deklaraci. Nacionalistická, národovecká a šovinistická argumentace tak zde posiluje negativní persvazivní funkci komentáře.

Komentář píše hned na začátku jako o tak zvané („tzv. česko-německá deklarace“) což je samo o sobě silná axiologická výpověď a předjímání negativní postoje komentáře k Deklaraci. Dále je Deklarace hodnocena negativními přívlastky jako „hanebná deklarace národní zrady a Česká republika má „posloužit Německu jako beranidlo proti Postupimské dohodě“. Za pozornost stojí příznakový prostředek „beranidlo“, od dobývat se, zničit Postupimskou dohodu, metaforicky tedy zpochybnění až anulování výsledků Postupimské dohody (která je někdy stereotypně a mylně chápána jako strůjce vyhánění Němců. Postupimská dohoda ovšem nikdy neschvalovala násilné vyhánění ani masakry obyvatel, viz kapitola 2.3.). Podpora Deklarace ze strany českých proponentů je negativně nálepkována expresivními až denunciačními hodnoceními jako „hanebnost českých novodobých kolaborantů“.

³² V pátek 3.ledna 1997 se v Haló novinách objevují celkem tři komentáře. Tento kvantitativní nárůst vysvětluje domácí politická situace, kdy podporu Deklarace před hlasováním (ratifikací) českou Poslaneckou sněmovnou schvalují všechny tři strany vládní koalice (ODS, KDU-ČSL, ODA), proti jsou opoziční KSČM a SPR-RSČ. Jedinou váhající stranou je smluvně opoziční ČSSD. Zintenzivnění persvazivní rétoriky a ilokuční síly v Haló novinách inkriminovaného dne má tedy nejspíš za cíl přesvědčit váhající poslance ČSSD hlasovat proti Deklaraci.

HAN23 3. 1. 1997 Pod pantoflem SPD

Komentář označuje Deklaraci hned v první větě za „ponižující a neoprávněnou formu“. Konstituuje tedy hned na začátku dostatečnou referenční a konotativní silou postoj celého komentáře. Další hodnotící prostředky pro Deklaraci jsou „nevyvážený“ („nevyvážený dokument“) a „nevýhodný“. Komentář nepoužívá expresivních hodnocení, spíše se vymezuje negativními hodnotícími denotáty. Závěrem uvádí, „že Německo vystupuje v deklaraci z pozice silnějšího a text poškozují ČR.“, čímž se zde stereotypizuje narativ Haló novin o dominantním Německu diktujícím text Deklarace a submisivní roli ČR.

HAN24 7. 1. 1997 Trapná role obhájců

Komentář přináší škálu inherentních expresivních lexémů denotujících oponenty a proponenty Deklarace. Text začíná laudatiem oponentů Deklarace: „renomovaní čeští právníci, historici, bývalí diplomaté a vlastenečtí publicisté“. Kdo nezavrhuje Deklaraci, není vlastenec. Proponenti Deklarace jsou zde označeni za „lokaje landsmanšaftu“, „galerie předáků landsmanšaftu“, „galerie bývalých henleinovských funkcionářů a aktivních borců Hitlerovy NSDAP.“ Podle komentáře „současná česká garnitura pluje na pangermánském voru, uvědomuje si vůbec své protinárodní počínání?“ Všimněme si silně expresivních lexémů depreciujících proponenty Deklarace, navíc nejspíše lživých, jelikož diplomatických jednáních by se jistě neúčastnili aktivní členové NSDAP. Metaforické pojmenování proponentů plujících na *pangermánském voru* stimuluje persvazivní funkci komentáře apelem na emoce. Obhajobu českých proponentů Deklarace komentář označuje inherentně expresivními lexémy za „trapné překrucování historických faktů, ale především lokajsky podbízivá.“ Komentář sám používá demagogických manipulativních prostředků (viz tvrzení o členech NSDAP v týmu vyjednavců za německou stranu).

HAN25 9. 1. 1997 Deklarace je další Bílou horou

Děni kolem přijetí Deklarace komentuje v rozhovoru s novinářem opoziční poslanec za PSC-RSČ Josef Krejsa. Ponecháváme stranou politická vyjádření poslance Krejsy (samotný titulek rozhovoru presuponuje postoj poslance v dostatečné míře, metaforickým přirovnáním Deklarace k „Bílé hoře“, čili schematickou zkratkou jako *debakl*) a zaměříme se na sugestivní otázky komentátora. V otázkách představuje komentátor rovněž i své postoje novináře. V druhém dotaze se vyznává ze svého pocitu, že text Deklarace „není kompromisem“. Další dotaz rovněž uvozuje svým dojmem a pak teprve pokládá otázku je-li zpovídaný poslanec téhož názoru. Dotazu předchází výrok o tom, že Deklarace je „nejenom krokem zpět, ale spíš úprkem.“ Další dotaz obsahuje implicitní sdělení o tom, že

Deklarace je pro českou stranu „nepřijatelná“ („Jak by musila (sic!) vypadat podobná deklarace, aby byla pro nás Čechy, přijatelná?“). Poslední dotaz, obsáhlejší, než odpověď poslance je již inherentní komentář k Deklaraci o obavách, že se vláda pokusí získat pro podporu Deklarace při hlasování v parlamentu i hlasy opozice, konkrétně někoho ze strany SPR-RSČ. Je patrné, že i dotazy mohou nabývat podoby komentáře se stimulující persvazivní funkcí. Komentátor použil příznakového expresivního lexika pro proces přijetí Deklarace (*úprk*), které si nese inherentně význam neutrální, ovšem v kontextu nabývá hodnocení negativního. Stačí užití příznakového lexika a text získává na persvazivní dynamice, zde negativní.

HAN26 9. 1. 1997 Text deklarace a zájmy jednotné fronty

Komentář pojmenovává proponenty Deklarace v uvozovkách jako „poměrně jednotná fronta osobností k podpoře deklarace“. Pojmenování *jednotná fronta* v sobě nese intertextuální odkaz na Národní frontu³³, který konstituuje negativní hodnocení, zejména u nekomunistických voličů. Paradoxně tak komentář v levicovém deníku označuje pravicové oponenty levicovým depreciativem, sportovní terminologií řečeno: vlastní gól. Anebo pojmenování denotuje pouze jednotnou frontu, bez intertextuálních konotací. V tom případě by se jednalo o příznakové označení proponentů s pejorativně vnímaným významem. Komentář příznakovými prostředky zveličuje význam iluzorních důsledků přijetí Deklarace, když uvádí, že „způsobuje sílíci protivlastenecký extremismus“. Proponenty Deklarace denunciuje pejorativně jako „přísluhovače“. Sice nedodává, komu se přísluhoje, z kontextu vyplývá,

³³ Po únorovém komunistickém převratu se Národní fronta fakticky stala politickým instrumentem absolutní moci KSČ. Národní fronta byla tzv. obrozena od vedení demokratických stran, která poté působila v exilu. ČSSD byla sloučena s KSČ, ostatní strany byly zbaveny své původní úlohy – staly se pouhými přísluhovači KSČ. Do Národní fronty byly začleněny všechny veřejně působící společenské organizace. Do voleb vstupovala tzv. Jednotná kandidátka Národní fronty – NF jmenovala do každého volebního obvodu jednoho svého kandidáta, kterého pak voliči ve volbách mohl buď potvrdit, nebo odmítnout (tato možnost volby však byla čistě teoretická, v praxi byli kandidáti vždy drtivou většinou hlasů schváleni). Teoreticky se o nominaci do voleb mohl v každém obvodě ucházet libovolný počet osob, z nichž by pak daná územní organizace NF vybrala v primárních volbách konečného kandidáta. K tomu však po roce 1948 v žádném obvodě ani jednou nedošlo, navržen a formálně schválen byl vždy jen jeden kandidát, jehož příslušnost k jedné ze složek NF závisela na předem dohodnutém klíči, přičemž výraznou početní převahu měli členové KSČ a KSS (členy těchto stran byli navíc i mnozí kandidáti, navržení jinými komponenty NF, například odbory či profesními zájmovými svazy). Pouze kandidát NF se mohl ucházet o mandát v zastupitelských sborech na všech úrovních státního aparátu (rozdíl mezi státní správou a samosprávou neexistoval).

že se rozumí německé straně. Význam Deklarace vidí komentář v „odlehčení německému prostoru a naplnění strategie Velkého Německa; a naopak českého občana uvrhla do kola nejistot.“. Vidíme manipulativní argumentaci, která nemá oporu v realitě. Ani po letech od podepsání Deklarace neexistuje nic jako *Velké Německo*, ani si Německo neodlehčilo přesunem svých obyvatel do prostoru České republiky a jediné *kolo nejistoty* roztáčely nejspíš podobné manipulativní komentáře.

HAN27 11. 1. 1997 O „vyváženosti“ deklarace

Komentář hodnotí text Deklarace z hlediska právního, tedy alespoň se o toto podle vyjádření komentátora snaží. Již samotný titulěk komentáře postuluje postoj komentáře k Deklaraci ironickým komentářem implicitně tím, že „vyváženost“ typograficky odlišuje označením v uvozovkách. Deklaraci označuje v úvodu sémanticky bezpříznakově, ovšem s implicitním negativním hodnocením za „právně nerovný dokument“. Komentář ukončuje již jazykově příznakovým lexémem jako „propagandu“. O jazyce Deklarace pak explicitně a silně expresivně a denuciačně píše jako o „háčovštině“.

HAN28 5. 1. 1997 Proč nesouhlasíme s deklarací

V komentáři se zkraje objevuje hodnocení Deklarace, které dokument popisuje jako „kompromis, který opomíjí základní zájmy národa, má-li v sobě mít základ ohrožení národních zájmů v budoucnu, je lépe na kompromis nepřistupovat.“ V příznakovém hodnocení pokračuje příznakovým označením Deklarace za „výprodej národního dědictví Němcům“. Komentář si bere jako rukojmí lexém *národ*, který má emotivně stimulovat u recipientů pocit, že národ je Deklarací v ohrožení, oním ohrožením jsou Němci, nyní, stejně jako byli za války. Tento narativ se opakuje (stereotypizuje) a různě variován v komentářích Haló novin sedimentuje. Reakcí na návrh Pavla Tigrida, jak se vypořádat s případným odškodněním jsou silná emotivní hodnocení („nestoudný návrh, „ta absurdita, ta hanba“). Deklaraci komentář označuje za „nevyváženou a obsahující skryté záludnosti“ (doslova: „... umělci a kulturní pracovníci, kteří dokážou rozpoznat její nevyváženost a v ní skryté záludnosti“). Recipienta snadno zaujme užití příznakového hodnocení *záludnost*, umocněné atributem *skrytá*. Komentář *skryté záludnosti* nevyjmenovává, omezuje se na varování před „ohrožením národních zájmů“. Kontextuální hodnocení pojmu *národ* se zde axiologicky posouvá a sémantizuje lexém *národ* spíše nacionalisticky a národovecky.

HAN29 18. 1. 1997 Kohl přijíždí stvrdit kapitulaci

Komentář pojmenovává akt souhlasu české strany (zde česká strana metonimicky označena jako „Praha“) jako „kapitulaci před mocným sousedem“. Německu zde stereotypně připisováno hodnocení

„mocný soused“, kdy denotát mocný kontextuálně nabývá implicitního negativního axiologického významu. Pro souhlas s Deklarací je užito lexému s negativním hodnocením „kapitulace“, konotující události kapitulace před nacistickým Německem³⁴. Podle komentáře „...text deklarace nahrává velmocenským ambicím současné německé vlády. Je vážným pokusem o průlom do mezinárodních dohod vítězných mocností...deklarace je tak pokořením České republiky, ale je současně i snahou o rehabilitaci nacistického Německa“. Text nešetří negativními hodnotícími lexémy, konotujícími nacistickou minulost partnerské strany (Německé vlády). Opakováním silně negativního konotátu (*nacistický*) text stimuluje persvazivní funkci komentáře a působí na emotivní percepci čtenářů. O českých proponentech Deklarace se komentář vyjadřuje denunciačně jako o „nositelích proněmectkých tendencí“, a uvádí i konkrétní jméno takového nositele (Jaroslav Šabata z ČSSD). Pro hodnocení přijetí Deklarace má komentář expresivní pojmenování „pikantní příchut' zrady“. Všimněme si příznakového atributu *pikantní*. Přívlastek *pikantní* podle Slovníku spisovného jazyka českého (dále jen SSJČ) v běžné promluvě sice kolokuje s příchutí, ale na zradě jen těžko může být něco pikantního³⁵ ve smyslu ostré chuti či dráždivě příjemného. Jde tedy o užití metaforické, příznakově zbarvené. Dále je Deklarace pro komentátora hodnocena negativním pojmenováním jako „znehodnocení“ („znehodnocením lopotné a nanejvýš obětavé práce vlády Edvarda Beneše v londýnské emigraci“). Hodnocení *pikantnosti* teprve tady nabývá svého sémantického naplnění, a to, když komunistický deník argumentuje „nepřítelem komanditistů“ a do roku 1989 tabuizovaným demokratickým prezidentem Benešem. Celkově se snaží komentář opakováním (stereotypizací) inherentních depreciativních lexémů souvisejících s nacistickou historií a Mnichovskou dohodou („kapitulace“, „nacistický“, „zrada“, „příkoř“) diskreditovat nejen partnera ve vyjednávání (německou stranu), ale i celou Deklaraci.

³⁴ Kapitulací míněno přistoupení na požadavky Mnichovské dohody z 29.9. 1938.

³⁵ podle SSJČ pikantní (†pikantný Šmil.) příd. (z fr.) 1. (o pokrmu) mající jemně ostrou, jemně výraznou chuť: p. příchut' zvěřiny; přen. p. satira (Ner.) 2. dráždivě zajímavý, příjemně vzrušující okolnostmi intimního rázu; upoutávající svou neobvyklostí: p. obrázky; p. kuplety, anekdoty lechtivé, choulostivé; p. maloměstské historky; – p. kráska (Jir.); p. titulěk článku (Havl.); → přísl. pikantně: p. upravený pokrm; přen. příběh p. okořeněný; – p. přísnědlé dívčiny (Čech); → podst. pikantnost v. t.

HAN30 22. 1. 1997 Další krok ke zradě národních zájmů

Komentář publikovaný po podpisu Deklarace tehdejším českým premiérem Václavem Klausem a německým kancléřem Helmutem Kohlem již v titulku silně expresivními lexémy stimuluje persvazivní funkci textu. Podle komentáře se podpisem Deklarace ocitá Česká republika v „nerovnoprávném postavení ve vztahu k Německu“, „česká pravicová koalice se svým servilním postojem postavila fakticky na stranu stoupců revize výsledků druhé světové války“. Komentář popisuje, jak Klaus vizuálně působil „drobně vedle postavy robustního kancléře Kohla“ a vyvozuje z této anatomické disproporce i disproporční analogii, že český premiér Klaus tím potvrdil ve svém projevu, že „česká pravice, jde svému bonnskému protějšku zcela na ruku.“ Všimněme si označení Deklarace - v deníku Haló noviny téměř ustáleného obratu „zrada národních zájmů“. Komentář nedefinuje *české národní zájmy*, recipient si musí domyslet jen co národní zájmem být nemá – souhlas s Deklarací. Demagogicky se zde manipuluje s míněním recipientů.

HAN31 23. 1. 1997 Česko-německá deklarace se stane zbraní proti nám

Výše uvedený titulek není názvem pro komentář deníku, jde o anketu mezi politiky. Otištěním na první stránce, typograficky nápadně, největším písmem ovšem text slouží implicitně jako komentář. Titulek tak shrnuje všechna (celkem čtyři) vyjádření dotazovaných politiků k Deklaraci. Spojení „zbraň proti nám“ jako nálepka pro Deklaraci konotuje válečnou rétoriku a konstituuje tak implicitně negativní význam.

HAN32 23. 1. 1997 Praha svědkem pokořujícího aktu

Komentář netypicky pro deník Haló noviny začíná již na první straně a pokračuje v rubrice Polemika a názory na straně 3 jako všechny ostatní komentáře. Titulek sám nese atributy inherentně negativně hodnotící („pokořující akt“). Tato anomálie je vysvětlitelná reakcí na významnou událost předchozího dne, a sice podepsání Deklarace. Samotný podpis Deklarace označuje komentář jako „den národního ponížení, jako den zrady českých obětí nacistické zvěle“. Persvazivní účinek na recipienty je zde stimulován užitím příznakově emotivních prostředků („ponížení“, „zrada“). Komentář rovněž popisuje událost podpisu emotivním vyjádřením „historie zaplakala“.

HAN33 23. 1. 1997 Je to den lživých slov

I poslední, třetí komentář toho dne v deníku Haló noviny presuponuje svůj postoj hned v titulku užitím negativně hodnotícího atributu („lživých“). Pro Deklaraci užívá inherentních negativně hodno-

tících lexémů („patolízalská a prolhaná deklarace“). Německou stranu označuje příznakovým „západoněmečtí protektoři“, kdy lexém *protektori* konotuje nacistický protektorát za 2. sv. války. Používá se depreciativní sugesce pocitů německých vyjednávačů („pocit germánské nadřazenosti“), konotující nacistickou nadřazenost během 2. s. v. války. Opakovaně (stereotypně) se objevuje ironizování a zpochybňování označením deklarace jako „tzv. deklarace“. Den podepsání Deklarace označuje silně inherentně negativními atributy: „den hanby, ponížení a národní zrady“, která opět konotují historické události a pocity kolem Mnichovské dohody. Užití persvazivní prostředky (stereotypizující paralelu mezi Deklarací a Mnichovskou dohodou) celkově manipulativně sedimentují narativ o vlastizradě proponentů Deklarace.

HAN34 25. 1. 1997 Skutečný význam deklarace

Komentář podle titulku slibuje vyložit skutečný význam deklarace. Samotnou Deklaraci označuje slangovým výrazem „eintopf“ s ironickým atributem „chutný“. Komentátorka zachovává německý pravopis, který tak konotuje německou kulturu, nikoliv český úzus podle SSJČ „ajntopf“. Podle SSJČ navíc výraz ajntopf³⁶ odkazuje na období nacismu a může se tak tímto posilovat konotační potenciál připomínáním nacistického období a spojovat současné Německo s nacistickým Německem. Metaforické označení „chutný eintopf“ dále rozvádí: „tato německá polívčička se jeví jako šedesát let stará a trochu zapáchající.“ Expresivní deminutivum *polívčička* zabarvuje text familiárně a zpravidla se takto podle Jaklové (2002) posiluje kontakt se čtenářem. Celkově užití rétorické figury s původním německým pravopisem se užitím v novém kontextu (česko-německé deklarace) aktualizuje sémantický význam a může působit jako jistá nadsázka (zvláště pak v kontextu oxymoronového užití *chutný eintopf*) a mohou vyvolávat jistou komiku (Jaklová 2002). Postoj české vlády k Deklaraci je v komentáři považován za „poníženou diplomacii“, s přívlastkem *ponížená*, zde konotujícím negativní hodnocení. Německá strana je nazvána „nejmilitantnějším státem Evropy“ s hodnotícím superlativem *nejmilitantnější*, který zde konstituuje axiologické negativní hodnocení. Proces přijetí je v komentáři označen expresivním lexémem „šlamastyka“ („celá ta šlamastyka kolem deklarace“).

³⁶ SSJČ: ajntopf (v době nacismu) polévka s masem a příkrmem (podávaná z jednoho hrnce)

HAN35 29. 1. 1997 Podrážděná reakce Prahy

Komentář označuje vyjednávání české strany s německou příznakovým expresivním výrazem „kuketování s Německem“ a vyjednávání německé strany s českou stranou expresivním výrazem „diktát, nařizující Praze, co všechno musí splnit“ a expresivním označením jako „protektorský přístup mocných udávajících tón ostatním“. Pojem *kuketování* zde nabývá axiologického významu negativního, s posunutým významem ve smyslu podlézání, tedy spíše pejorativního, stimulujíc tak persvazivní účinek. Pojem *diktát* nese inherentně negativní významem. Atribut *protektorský* („protektorský přístup“) konotuje válečnou terminologií českou zkušenost s Protektorátem Čech a Moravy a konstituje tak u recipientů negativní emotivní percepci.

HAN36 30. 1. 1997 Ostuda pro národ, pro vládu politická nutnost

Titulek komentáře v sobě nese inherentní hodnocení (lexém *ostuda*), který presuponuje postoj komentáře k Deklaraci. Dalšími hodnotícími lexémy ve vlastním komentáři jsou „politická úspěšnost“. Čeští autoři textu Deklarace jsou označováni negativními atributy jako „nezkušený zmocněnec Alexandr Vondra“ a „samozvaný strážce establishmentu, vídeňský spisovatel Pavel Kohout“. U Pavla Kohouta si všimněme adjektiva *vídeňský*, které zde může konstituovat jisté negativní axiologický postoj, jelikož se dává najevo, že nejde o českého občana, ale cizího státního příslušníka, který se vměšuje do bytostně české problematiky; navíc sám sebe podle komentátora považuje za „strážce establishmentu“, aniž by čtenář byl zpraven o inkriminovaném sebezprohlášení Pavlem Kohoutem. Rovněž negativní atributy *nezkušený zmocněnec* neodpovídá skutečnosti³⁷. Pavel Kohout v komentáři „přikvačil na pomoc“ s příznakovým nespisovným lexémem *přikvačit*, který takto u recipientů posiluje persvazivní účinek a umocňuje tak emotivní postoj recipientů. Aniž by bylo uvedeno, ověřeno, že s textem Deklarace skutečně pomáhal Pavel Kohout, omezí se komentář pouze na vágní zdrojování „jak se mezitím proslýchá“. Komentář sugestivně podsouvá německé straně nepravdivé a nikde nevyřčené „sudetoněmecké pojetí českých zemí jako společného domova Čechů, Moravanů,

³⁷ Alexandr Vondra v letech 1990 až 1992 působil jako zahraničně-politický poradce prezidenta Václava Havla. V letech 1992 až 1997 působil jako první náměstek ministra zahraničních věcí a byl hlavním vyjednavatelem při přípravě Deklarace.

Slezanů a Němců.“ Komentář dále emotivně, jen relativizováním zdroje („podle všeobecných prognóz“) tvrdí, že „Češi si uvyknou podle všeobecných prognóz i novým poměrům“. Vidíme, že se zde schematizuje narativ o strašení nepodloženými požadavky německé strany o návratu vyhnaných Sudetských Němců do svých původních domovů v českém pohraničí.

HAN37 30. 1. 1997 Nejde o konečnou čáru.

Tento den (30. 1. 1997) byl text Deklarace schválen německým parlamentem Bundestagem. Den po schválení Deklarace německým parlamentem (31. 1. 1997) vyšlo na titulní straně deníku Haló noviny celkem pět textů vztahujících se k inkriminované události. Hlavní zpravodajský text sice není komentářem, zdrojově odkazuje na ČTK, ovšem výše uvedený titulek nese rysy komentáře s hodnotícím účinkem: *Nejde o konečnou čáru*. Všimněme si rovněž metaforického označení (*konečná čára*) pro konečné vyřešení, které se v komentářích deníku Haló noviny i Právo stereotypizuje (podobně také *tlustá čára*).

HAN38 31. 1. 1997 Nejde o konečnou čáru

Zpráva (zdroj ČTK) vykazuje vlastnosti komentáře, (vedle značky ČTK uveden druhý, autorský zdroj zkratkou -jv-) když faktická sdělení prokládá subjektivními postoji, vyjádřenými příznakovými hodnotícími lexémy: „deklarace se v budoucnu stane nepochybně neúnosným břemenem“. Dalším komentářem vloženým do zpravodajského útvaru je poslední věta, která má silně persvazivní funkci s užitím expresivního lexému *kolaborace* („Kohl tak nechtěně vlastně usvědčil českou vládnoucí stranu z kolaborace s Bonnem.“

Další krátká zpráva v rozsahu dvou vět, otištěná rovněž na titulní straně titulkem může vykazovat znak komentáře: *Prezident se raduje*. Zpráva přináší sdělení o vyjádření radosti prezidenta Havla s většinovým souhlasem německých poslanců s Deklarací.

HAN39 31. 1. 1997 Kapitulace pod tlakem Bonu

Mimořádně se komentář ocitl na titulní straně. Titulek sám o sobě vykazuje persvazivní znaky, příznakovým lexémem kapitulace titulek postuluje negativní postoj následujícího komentáře k přijetí Deklarace německým parlamentem. Text je víceméně kompilací citací předsedy KSČM Grebeníčka, nejedná se tedy o komentář v pravém slova smyslu (viz druhá věta tohoto odstavce).

HAN40 31. 1. 1997 Nenalhávejme si, že se nic nestalo

Přijetí Deklarace německým parlamentem komentuje na titulní straně starostka obce Hrušovany v okrese Chomutov. Komentář neobsahuje žádná příznaková hodnocení Deklarace, vykresluje situaci obsazení Československa Německem v roce 1939, pomocí emotivních rétorických figur („davy hajlujících... fanaticky vítající tento nacistický výkvět [myšlen text Deklarace, poznámka autora]“, který by mohl působit na emocionální percepci Německa čtenáři možnou analogií mezi tehdejším nacistickým Německem a Německem soudobým. Komentář neutrálně až pozitivně hodnotí zkušenost starostky s německými firmami coby obchodními partnery v regionu.

HAN41 31. 1. 1997 Pozdní doprošování se

Komentář příznakově označuje Deklaraci negativním hodnocením jako „deklaraci národní zrady“. Atribut *národní* se zde sémantizuje jako nacionalistické chápání národa, v duchu sedimentujícího narativu deníku Haló novin. Text Deklarace je příznakově negativně hodnocen přívlastky jako „ponižující a ohrožující“.

HAN42 5. 2. 1997 „Pax Germanica“

Komentář přímo neoznačuje Deklaraci za *Pax Germanica*, exkluzivní lexikální výpůjčka z latiny, které podle Jaklové (2002) slouží ke zvýšení autentičnosti publicistického textu a svou sémantikou v tomto případě sugeruje negativní hodnocení vyjednávání německé strany i Deklarace. Příznakové slovní spojení na aluzi *Pax Romana*³⁸ ale odkazuje jen nepřímou: „Někteří v projevu viděli součást ... německého snažení nastolit „Pax Germanica“. Komentář odkazuje na vyhnání sudetských Němců příznakovým „odsun Němců z Východu“, čímž inherentně vyjadřuje negativní postoj k Deklaraci (viz kapitola 2.3. a 2.4.). V komentáři je dále Deklaraci vyčítáno ustupování české strany Němcům. Komentář namísto citování uvádí vágní zdroje kritiky Deklarace („mnohé občany zarazí“, „pobouření

³⁸ *Pax Romana* (latinsky „římský mír“) je označení, které zavedl britský historik Edward Gibbon pro dlouhé období relativního míru po celém území Římské říše zhruba mezi roky 27 př. n. l. (nástup císaře Augusta) a 180 n. l. (smrt císaře Marca Aurelia). V přeneseném smyslu může znamenat mír prosazený a vynucený politickou mocí, která nemá soupeře.

značné části našich občanů vyvolala slova pana kancléře“). Autor se na konci komentáře vrací k titulku apelem na svědomí Němců: “Svědomí Německa nesmí být zatíženo morálním dluhem vůči Čechům, jinak deklarace by byla jen jedním z kamenů pro přípravu německého míru (*Pax Germanica*). Kreativní neologismus *Pax Germanica* coby aluze na *Pax Romana* může odkrývat recipientovi důvěrně známou skutečnost a tím podle Jaklové zvýšit účinnost persvaze (Jaklová, 2002). Potenciál persvazivního účinku je v tomto případě umenšen; dešifrování aluze je v komentáři redukováno na vysvětlení, že jde o „německý mír“, pro laické čtenáře absentuje vysvětlení, že je v přeneseném slova smyslu tento mír chápán jako mír prosazený a vynucený politickou mocí, (viz poznámka 41 pod čarou), což je sdělení, o kterém se komentátor snaží přesvědčit recipienty.

HAN43 7. 2. 1997 Rafinovaný podvod

Komentář označil Deklaraci jako v uvozovkách „zpracovávání české veřejnosti ve smyslu mocenských a germanizačních vizí SRN“. *Zpracovávání* zde užito ve smyslu manipulování, ovlivňování, s negativním hodnocením posilujícím persvazivním účinek. Bezpříznakové *vize* jsou rozvinuty hodnotícími atributy „mocenské a germanizační“; *vize* tak konstituují negativní hodnocení Deklarace. Komentář vykresluje jako jeden z následku přijetí Deklarace proces „odnárodňování české mládeže“. Komentář rozvíjí koncept *odnárodňování české mládeže* takto: *vize* Německa je převychovat českou mládež v rámci deklaračních výstupů setkávání české a německé mládeže tak, aby se z české mládeže stal „přizpůsobivý element, laciná pracovní síla s prodejným intelektuálním potenciálem“. Příznakový lexém *odnárodňování* není užito ve svém denotačním významu (zprivatizování), ale přeneseně, jako zbavení národnosti. Uvedená hodnocení neodpovídají realitě, fungují jako propagandistický a lživý prostředek zastrašování před údajnými důsledky přijetí Deklarace. Komentář popisuje další důsledky jako „vyústění... především v rehabilitaci zločinů nacistického Německa“. Objektivně text Deklarace nerehabilituje žádné zločiny (viz kapitola 2.1.). Komentář nepravdivými příznakovými prostředky s negativním hodnocením manipuluje s fakty kolem Deklarace a stimuluje tak persvazivními prostředky xenofobní postoj vůči Němcům.

HAN44 10. 2. 1997 Začalo vše až Havlovou omluvou za odsun?

Komentář se vyjadřuje k počátkům vzniku Deklarace a identifikuje jako spouštěcí moment procesu vzniku Deklarace omluvu prezidenta Václava Havla za vyhnání sudetských Němců. V titulku i v komentáři se drží příznakového označení *odsumi*. Aktér procesu prezident Havel je jako strůjce Deklarace vnímán negativně, stejně jako Deklarace sama. Podle komentátora je Deklarace „součástí snah o revizi výsledků 2.světové války a zapadá do pangermánského snažení“. Štollová (2014) ve své práci

chápe vývoj pangermanismu „z pouhé myšlenkové formy (resp. ze světonázoru) v průběhu 19. století a 1. poloviny 20. století transformoval v koherentní soubor myšlenek a stal se v podstatě základem oficiální ideologie nacistické Třetí říše.“ Takto je chápána i konceptualizace pangermanismu v tomto i jiných komentářích v deníku Haló novin. Pangermanismus je tedy vnímán „pejorativně, jako imperialistická a nebezpečná doktrína“ (Štollová, 2014) a někdy bývá také nahrazován pojmem nacionalismus či německý imperialismus (Štollová, 2014). Takto definované sémantické ukotvení pangermanismu tak zde posiluje persvazivní účinek komentáře i jeho negativní percepce. Dokonce se zde jinak bezpříznakový lexém *omluva* („Havlova omluva za odsun“) konstituuje jako příznakové negativní hodnocení, v axiologickém smyslu: omlouvat se za vyhnání sudetských Němců je nepřijatelné. Analogicky se zde konceptualizuje i negativní percepce vlastního jména Havel („Havlova omluva za odsun“), které může být vnímáno pejorativně až depreciativně. Jméno prezidenta Václava Havla bychom čekali u bezpříznakového užití či honorifika buď celým jménem (omluva Václava Havla) či s titulem funkce, kterou ve sledovaném období vykonával (prezident Havel).

HAN45 11. 2. 1997 Hodně tvrdé „usmíření“ – z hlasování o deklaraci v Bundestagu

Titulek komentář ironizuje a delegitimizuje inherentní význam lexému *usmíření* tím, že jej označuje uvozovkami. Ten samý sémantický postup aplikuje hned v první větě komentáře uvozením pojmu deklarace. Deklaraci komentář hodnotí jako „výraz německých hegemonických nároků na Evropu“. Pokračuje tak ve stereotypizaci hodnocení Němců jako hegemonů s geopolitickými ambicemi (viz analýza HAN44 v předchozím excerptu týkající se mýtu o pangermanismu). Tuto persvazivní funkci posiluje komentář výzvou v závěru komentáře, aby se „demokratická levice s demokraty v České republice postavili na odpor novému „Drang nach Osten“. Použití nevkusně hyperbolického silně expresivního označení *Drang nach Osten*³⁹ pro proces usmíření ze strany Němců porušuje novinářský etický kodex a překračuje meze slušnosti vůbec. Persvazivní účinek pejorativního spojení *Drang nach Osten* je umocněn grafickým odlišením textu (otištěno tučně). Zároveň je sousloví *Drang nach*

³⁹ *Drang nach Osten* (česky „touha po východu“, „tah na východ“) byl pojem, který byl poprvé použit v 19. století k pojmenování německé expanze do slovanských zemí. Tento název se stal mottem německého nacionalistického hnutí ke konci 19. století. V některých historických rozpravách kombinuje „*Drang nach Osten*“ historické německé osídlování východní Evropy, středověké vojenské expanze germánských rytířů, germanizační strategie a válečný konflikt novověkých německých států, jako je nacistický *Lebensraum*. *Drang nach Osten* byl jedním z podstatných elementů německého nacionalismu a jednou z částí nacistické ideologie.

Osten označeno uvozovkami pro zjemnění, že je přeci jen myšleno hyperbolicky. Použití úderného nacistického hesla v němčině v českém deníku jistě persvazivní a nenávislný účinek komentáře zesiluje. Zároveň se potvrzuje schematizující narativ o údajných německých geopolitických ambicích realizovaných Deklarací (viz analyzované pojmy *pangermanismus*, *německý imperialismus*, *Drang nach Osten*).

HAN46 12. 2. 1997 Deklarace bez národa

Komentář hojně využívá slovtvorných prostředků stimulujících persvazivní účinek. Například odvozeniny utvořené podle sufixiálního modelu *-anská* v *mnichovanská* pro hodnocení českých vládních proponentů Deklarace užívá komentář negativních, silně pejorativních příznakových hodnotících lexik („mnichovanská a háchovská zahraniční politika současné vlády“). Titulek komentáře cituje petici občanů (komentátor použil hodnotícího adjektiva „rozhořčených“) proti Deklaraci a cituje celý název petice: „Deklarace bez národa - proti národu.“ Citovaný název petice je autorem komentáře hájen a dokument podepsané Deklarace označen hodnotícím lexikem „hanebný dokument“. Titulek komentáře (i petice) konotuje schematizovaný mýtus kolem okolností Mnichovské dohody, takto utvrzující nově i sedimentující mýtus kolem přijetí Deklarace (schematicky prezentováno jako o nás bez nás, tedy Deklarace bez nás – proti nám). Pro komentátora je text Deklarace „nepřijatelný pro vlastenecky a demokraticky smýšlející občany České republiky. Její text přejímá německou falzifikaci vývoje česko-německých vztahů po 2. sv. válce“. Komentář manipuluje s pravdou, text Deklarace nepřejímá německou falzifikaci vývoje inkriminovaných vztahů, na formulování textu Deklarace se podílely obě dotčené strany rovnocenně, a parafování oběma subjekty toto rovněž stvrzuje. „Česká vláda se snaží obhajovat naprosté selhání a zradu národních zájmů.“ Jak vidno, nejde jen o selhání, ale jde selhání naprosté. Znovu se zde objevuje patetické pojmenování: zrada, konotující paralelu s mnichovskou zradou, emotivně posilující negativní postoj k Deklaraci.

HAN47 12. 2. 1997 Sudetoněmecký rukopis textu Deklarace ⁴⁰

Komentář označuje Deklaraci za „kapitulantský ústupek české strany“, s hodnotícím adjektivem *kapitulantský*, které nese negativní konotace odkazující na historickou kapitulaci před hitlerovským

⁴⁰ V tento den Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR zahájila projednávání Deklarace. V Haló novinách byly otištěny toho dne dva komentáře.

Německem. Komentář píše o „barbarské germanizaci“; negativními konotacemi se posiluje persvazivní účinek a negativní vztah i emotivní animozita recipientů vůči Deklaraci. O vyhnaných Němcích tvrdí, že „byli vystěhováni kam chtěli: Heim ins Reich – domů do říše.“ (viz podkapitola 2.3.1. Mýtus nového domova). Komentář se zde dopouští manipulace s historickou pravdou (viz kapitola 2.3.), kdy pro německé civilní obyvatelstvo českého pohraničí (Sudet) bylo po staletí domovem Československo, nikoliv „Reich“ jak se tvrdí v komentáři. Komentář přispívá k mytizaci názoru o Němcích, kteří jsou v Československu cizinci a byli jen přestěhováni zpět, domů, do Německa. Tento mýtus je sporný, respektive nepravdivý a manipulativně zde oslabuje pozici vyhnaných a bagatelizuje následky i samu podstatu přiznání pochybení české strany vyhnáním sudetských Němců a tím i smysl Deklarace. Titulek komentáře přisuzuje jednostranný prospěch německé strany, která je podle komentátora faktickým autorem textu. Jedná se o další zavádějící až manipulativní tvrzení, prokazatelně na textu obě strany spolupracovali. Podle komentáře česká strana souhlasem s textem Deklarace „veřejně kapitulovala před českým národem“. Konotace užití expresivního lexika *kapitulací* opět posiluje persvazivní účinek textu, stimulující tak negativní emoce recipientů. Užití lexika *národ* ve spojení „před českým národem“ konotuje patetické a emocionální s chvílemi národního vzednutí, ve spojení s kapitulací právě okamžiky mnichovských událostí a odkazuje tak na nacionalistické a národovecké postoje recipientů.

HAN48 13. 2. 1997 Deklarace znamená kolaps české diplomacie

Komentář v titulku označil Deklaraci inherentně negativním lexikálním označením za „kolaps české diplomacie“. Titulek tedy explicitně presuponuje negativní postoj komentáře k Deklaraci. Komentář cituje slova J. Mandíka⁴¹, který prý charakterizoval Deklaraci jako „novodobé mnichovanství“. O *mnichovanství* viz analýza výše (HAN47). Z tohoto autor komentáře dovozuje „rozkolísání českého sebevědomí“. Bohužel se v komentáři nedobereme souvislosti mezi Mandíkovým tvrzením o mnichovanství a *rozkolísáním českého sebevědomí*. Buď jak buď, komentář využívá citace o *novodobém mnichovanství* k posílení persvazivního účinku a proto jej uvádíme mezi příklady příznakového a expresivního hodnocení Deklarace, stereotypizující „mnichovanský“ narativ.

⁴¹ Zdroj citace v komentáři není uveden.

HAN49 13. 2. 1997 Český národ zná své škůdce

Komentátor zde označil německou zahraniční politiku prosazování Deklarace jako „revanšistickou a namířenou proti menším národům – obětem velkoněmecké agrese za druhé světové války“. Použitý příznakový lexém *revanšistický* odkazuje na komunistickou a normalizační propagandistickou rétoriku. Navíc jde o lexém komunistické propagandy, který je podle Čermáka (2010) významněji užívaným slovem v padesátých a šedesátých letech 20.století⁴². Inherentně negativní lexém agrese je rozvinut pejorativním atributem *velkoněmecký*. Podle komentátora „Klausova vláda pak této německé zahraniční politice slouží podpisem tzv. česko-německé deklarace jako beranidlo proti zahraniční politice čtyř vítězných postupimských velmocí.“ Všimněme si označení deklarace atributem „tzv.“, kterým komentář existenci a legitimitu Deklaraci delegitimizuje, znevěrohodňuje. Dále si všimněme příznakového výrazu *beranidlo*, zde jako metaforický opis nástroje, kterým se přeneseně demontují výsledky Postupimské dohody. Komentář vyjmenovává „škůdce našeho státu [viz také titulky komentáře, poznámka autora] z našich dějin Milota z Dědic, Konrád Henlein, Emil Hácha, K.H. Frank a Emanuel Moravec – a z dnešní vládnoucí garnitury.“ Komentář implicitně označuje některé členy vlády jako zrádce na úrovni nacistických pohlavárů i českých kolaborantů. Implicitně jsou zde tedy vládní činitelé coby proponenti Deklarace označeni za škůdce, zde myšleno kolaboranty. Persvaze je zde konstituována latentním označením pro kolaboranty lexémem *škůdce*. Nařčení českých proponentů Deklarace z kolaborace se v komentářích deníku Haló noviny opakuje (stereotypizuje) a potvrzuje tak další ze sedimentujících narativů.

HAN50 14. 2. 1997 „Naivita“ české diplomacie

Komentář začínající na titulní straně označuje Deklaraci za „naivitu“ v uvozovkách. Inherentní význam naivity se tak kvůli uvození posouvá k vágně naznačované skutečnosti, že má nejspíše jít o zdánlivou naivitu české strany při vyjednávání textu Deklarace. Komentátor podsouvá českým vyjednávačům hraní si se slovy, respektive s německým substantivem *Vertreibung* („Jde skutečně jen o

⁴² Podle korpusového slovníku Specifického totalitního slovníku (Čermák et al 2010) šlo o frekvenci užití slova *revanšistický* 19 výskytů na milion slov v šedesátých letech a 10 výskytů na milion slov v padesátých letech 20.století.

hru se slovy, která je na vysoké - řekl bych – teoretické úrovni?“⁴³. Jelikož překlad zvolený v Deklaraci (*vyhnání*) považuje komentář za doslova „lživý“, vede ho tato údajná lež k závěru, že není na místě „omlouvavý tón“ Deklarace. *Omlouvavý tón* Deklarace je podle komentáře postulován tím, že volí český překlad *vyhnání* německého *Vertreibung* místo komentátorem požadovaného *odsun*. Komentář doslova uvádí: „A tento náš omlouvavý tón je podle mne z našeho pohledu, naší právní teorie, lživý.“ Komentář vytváří iluzi, že existuje právní teorie, která postuluje protiprávnost překladu *Vertreibung* jako *vyhnání*. Ať už dochází nebo nedochází k vidovému posunu u překladu inkriminovaného německého *Vertreibung* (viz kapitola 2.3.4.) těžko k tomuto procesu bude existovat právní teorie. Komentář se lživou argumentací dopouští demagogického a lživého přesvědčování recipientů. Textu Deklarace komentář dále označuje za „věrolomnost z německé strany“. Touto *věrolomností* je pořadí slov v Deklaraci – a sice násilí, válka, vyhnání. Komentář vyčítá autorům Deklarace absenci vyhnání českých obyvatel z pohraničí v roce 1939; pak by podle něj bylo pořadí jiné.

HAN51 18. 2. 1997 Deklarace pro sudeťáky

Titulek komentáře uvádí „sudeťáci“ s malým počátečním písmenem *s*, což je podle SSJČ přípustné, ovšem s posunutím významu, s malým počátečním písmenem jde o pejorativní užití⁴⁴. Titulek tak presuponuje axiologický postoj komentáře, který se vyjadřuje užitím expresivních a pejorativních výrazů k Deklaraci silně negativně. Německá strana je označena příznakově jako „velký německý bratr“ – podle kontextu jde o výčítku českým vyjednavacům („jedno velké masové přikývnutí ze strany ČR“), že se báli německé protistrany při vyjednávání textu Deklarace. Německou diplomacii označuje za „Kohlův režim se znovunabytou velkoněmeckou zpupností moralizuje a káže. Historii si vykládá lživě k obrazu svému“. Opakuje se (stereotypizuje) narativ o *velkoněmectví*. Deklaraci je označena za „cestu k totálnímu převrácení historie... stavění budoucích vztahů na zdeformovaných základech je nejmírněji řečeno blbost, která se vymstí.“ Persvazivní účinek je zde stimulována užitím vulgarismu (*blbost*) a metaforou o *stavění na zdeformovaných základech*. Poučení historií víme, že

⁴³ v němčině vyhnání, viz kapitola 2.3.

⁴⁴ sudeťák, -a m. (sudeťáčka, -y ž.) hanl. příslušník nacistického (henleinovského) hnutí mezi bývalými československými Němci; henleinovec: hajlování s-ů (SSJČ)

k žádnému totálnímu převrácení historie přijetím Deklarace nedošlo. Komentář k posílení persvaze cílí na primitivní emoce strachu vytvářením iluze ohrožení.

HAN52 19. 2. 1997 Deklarace přijata – zápas pokračuje

Komentátor parafrázuje název i obsah svého komentáře z 21. 12. 1996 s tehdejšími titulky: „Vůz je hotov, hledá se silnice“ (HAN4). Komentář opakuje (stereotypizuje) narativ o tom, že text Deklarace je nevyvážený. České poslance, kteří hlasovali pro schválení textu Deklarace označuje příznakovým spojením „neteční ignoranti“ a hlasování pro Deklarace pak rovněž příznakovým „uličnickým chováním“. Argumentaci ve prospěch Deklarace tehdejšího poslance za ODS Jaromíra Kaluse komentář označuje za „nehoráznost“. Naopak poslance za KSČM, kteří hlasovali proti schválení Deklarace komentář chválí, že se „nezpronevěřili slibům“, nálepkuje je jako „skutečné obhájce národních zájmů“, jejich postoj hodnotí jako „fundovaný“. Komentář v závěru shrnuje (a opakuje teze z inkriminovaného komentáře stejného autora z 21. 12. 1996, viz analýza HAN4), že „zápas přijetím deklarace nekončí, vstupuje do nové etapy zápasem proti vstupu ČR do NATO a Evropské unie.“ Oproti prvnímu komentáři o *hotové silnici a pokračujícím zápasu*, komentář zde nově explicitně vyjmenovává ideologické cíle boje: zabránit vstupu ČR do globálních demokratických institucí. Proces persvaze zde konstituuje ideologické postoje komentátora, potažmo deníku Haló noviny – bojovat proti přihlášení se k západním hodnotám, bojovat proti začlenění na Západ, do transatlantických struktur. Jedná se o první komentář deníku Haló novin, který explicitně pojmenovává dosud latentní důvody vymezování se proti přijetí Deklarace.

HAN53 21. 2. 1996 Proč Bonn vítá schválení

Komentátor používá v argumentaci proti Deklaraci pojem z Deklarace *vysídlení*, které se v diskurzu kolem Deklarace stalo příznakovým (viz kapitola 2.4.). Podle komentáře je česká vláda usvědčena z „falešné hry s českými oběti nacistické zvěle“. V zájmu posílení persvazivního účinku komentář oživuje (alespoň terminologicky) nacistické reminiscence připomenutím „nacistické zvěle“, aby tím zjitřil emoce. Deklarace se snaží o opak jítření emocí, o smír a usmíření. *Falešnou hrou* komentář odkazuje na ustanovení Fondu budoucnosti v rámci Deklarace, který má být údajně zneužit k odškodnění vyhnaných Němců. Komentář se lživou manipulací a šířením paniky snaží vzbudit u recipientů odpor k přijaté Deklaraci na základě nepravd. Podle sociologa Josefa Havelky (2021) je jedním ze základních principů masové komunikace zabalit své sdělení do lehce uchopitelného narativu, minimálně pro tu skupinu, na niž míříme. V tomto případě jde o jednoduchý narativ: Deklarace znamená

zlo, tím zlem je v tomto konkrétním případě Fond budoucnosti, který bude odškodňovat právem vysídlené sudetské Němce. Nevadí, že tento narativ je založen na vyfabulovaném základě, podle Havelky (2021) vyhrávají emoce (zde stimulované skrz persvazi konkrétními příznakovými výrazy *falešné hry, oběti nacistické zvěle*) nad obsahem. Objevuje se rovněž stereotypizující narativ hrozby z přijetí ČR do NATO a EU: „To vše signalizuje další tlaky na českou stranu zvláště v souvislosti s přijetím ČR do NATO a Evropské unie.“ Česká vláda se podle komentáře ocitá v „zajetí mocenských zájmů SRN“. Narativ o mocenských ambicích, pangermanizaci v deníku Haló noviny sedimentuje. Komentátor se zaštituje citací autority (profesora Jaroslava Valenty z Historického ústavu AV ČR), podle kterého přijetím textu Deklarace „dějiny dostávají důkladně na frač“. Citace rovněž uvádí absurdní obvinění německé strany z ambicí rozbít český stát: („jejichž [Němců, poznámka autora] programem a cílem stále je pomocí tzv. práva na domov rozbít český stát v jeho dnešním tvaru“). Komentář končí souhlasem s citací s interpunkčním vykřičníkem: „A já s ním souhlasím!“, které v sobě implicitně nese persvazivní umocnění, citace se stává součástí demagogické argumentace komentátora. Zdůvodnění z titulku (která bez interpunkčního znaménka otazníku není ani otázkou, ale větou oznamovací) je recipientovi dávkováno postupně. Jak již bylo řečeno výše, německá strana vítá podle komentáře schválení Deklarace, jelikož z ní bude podle vyjádření komentátora (zaštiťujícího se citací autority historika) finančně profitovat. Všimněme si, že právní stránku odškodňování komentuje historik, nikoliv kompetentní znalec mezinárodního práva. Můžeme konstatovat, že komentátor zakládá svůj narativ o falešných důvodech přijetí Deklarace kvůli nepřímému odškodňování vyhnaných Němců na demagogické argumentaci.

HAN54 25. 2. 1997 Do houfu, pánové!

Komentář v titulku ironizuje proponenty Deklarace tím, že je vybízí k *houfování*, kteroužto pobídka má recipient chápat jako aluzi na idiom chovat se jako ovce (které se houfují), čili submisivně akceptovat názor jiných. Proces přijetí Deklarace je zde příznakově označen jako „nepřesvědčivé divadlo“ a schválení Deklarace rovněž příznakovým „docílení šachových manévřů“. Argumentaci proponentů komentář generalizuje jako „křečovitou snahu i nás vychovávat v duchu německé mentality, zatížené ještě minulými vůdcovskými tradicemi“. Proponenty Deklarace komentář označuje expresivně jako „vrtichvosty“, „politikáře“, „pseudodemokraty“. Text Deklarace označuje expresivním lexémem „paskvil“. Německý způsob vyjednávání je popsán jako „... tradiční vliv imperiální deformace. Trochu to tak připomíná zašlé časy, kdy hlavním principem bylo rčení: „Jawohl, mein Führer!“. Ožívují se zde reminiscence na nacistické Německo a demagogicky se vytváří analogie mezi tehdejšími a dnešním chováním Německa. Opakuje se (stereotypizuje) se zde narativ o nacistických metodách

Německa během vyjednávání Deklarace. Dostáváme se tak k rozluštění titulku, kdo je tím, kdo *houfuje* – podle citovaného výroku je tím houfujícím *Führer*, metonymicky nejspíš tedy míněno Německo či personifikací nejvyšší německý představitel Helmut Kohl, viz také aluze na *vůdcovské tradice*.

HAN55 28. 2. 1997 Konec s „kostlivci ve skříních“

V komentáři se o zacházení s minulostí v Deklaraci píše jako o „lživé interpretaci“, a je označena a metaforicky označena za „kouli uvázanou k noze“. Komentář delegitmuje („Slova, která neodpovídají pravdě a jen přebírají část viny našim národem“) pojmy „poválečné vyhánění, vyvlastnění“, která jsou v Deklaraci užita (viz kapitola 2.3.) a prosazuje (zpětně, jelikož již proběhla ratifikace textu Deklarace oběma státy) použití namísto *vyhánění* a *vyhnání* pojmu *transfer*. V založení Fondu budoucnosti a setkávání mládeže v rámci Deklaraci vidí komentář silně negativně jako „hospodářskou injekci pro německé podnikatele mající zájem o investice u nás“. Komentář demagogicky uvažuje o využití prostředků z Fondu budoucnosti jen jednostranně, německou stranou. Deklarace přitom míní rozdělovat prostředky oběma zemím. U příznakového idiomatického titulku „kostlivci ve skříních“ si všimněme ozvláštňení idiomu plurály u obou substantiv namísto singuláru – *kostlivec ve skříní*. Zvolené ozvláštňení v titulku posiluje persvazivní účinek a vzbuzuje recipientovu pozornost kolik a jací kostlivci se ve skříních ukrývají. Domnívám se, že plurálová forma *skříně* zde není sémanticky v pořádku, jedná se nejspíš o několik *kostlivců*, nikoliv *skříní*. Tedy alespoň v textu žádné metaforické *skříně* nelze dohledat. *Kostlivci* jsou zde nejspíš tedy obrazně míněny nějaké nevyřešené problémy z minulosti, které zde komentář implicitně nevyjmenovává. Z textu můžeme konkretizovat, že jde minimálně o dva *kostlivce*: terminologické vymezení *vyhnání* a údajnou kontroverzi s financováním z Fondu budoucnosti. Nabízí se interpretace, že obrazně pojmenovanými *skříněmi* by mohly být míněny dvě země, SRN a ČR, kdy každá ze zemí (metaforicky tedy *skříní*) má své nevyřešené problémy z minulosti (*kostlivce*). Ovšem těžko předpokládat, že by komentář pracoval s podobně sofistikovanou obrazotvorností.

5.3. Mf Dnes

5.3.1. Charakteristika Mf Dnes

Mf Dnes byla ve sledovaném období druhým nejprodávanějším deníkem v České republice (po bulvárním deníku Blesk) a prvním nejprodávanějším i nejčtenějším seriózním celostátním deníkem. Ve sledovaném období od listopadu 1996 do února 1997 činil podle Kanceláře pro ověřování nákladů tisku (1997) prodaný náklad deníku Mf Dnes v průměru 353 tisíc výtisků denně. Deník Mf Dnes si

nechal zpracovat profil typického čtenáře svého deníku v rámci projektu Výzkum Media projekt⁴⁵. Podle výsledků tohoto projektu byli mezi čtenáři deníku Mf Dnes ve srovnání s celou populací České republiky více zastoupeni lidé v produktivním věku, a to nejvíce ve věku 40 až 59 let. Dále byly nejčastějšími čtenáři Mf Dnes středně vzdělaní lidé s maturitou, po nichž následují vysokoškoláci. Mezi pravidelnými čtenáři Mf Dnes byli dále ve srovnání s českou populací více zastoupeni lidé s vyššími příjmy. Jedná se tedy o čtenáře s vyšším vzděláním, vyššími příjmy a výše socioekonomicky situované. Podle studie Milana Šmída (2004) byl deník Mf Dnes v devadesátých letech 20. století orientován středopravicově.

5.3.2. Analýza komentářů Mf Dnes

V deníku Mf Dnes se Deklaraci ve sledovaném období věnuje celkem 21 komentářů.

MFD1 28.11. Deklarace je začátek, ne konec

První komentář Mf Dnes k přijetí Deklarace přináší informace o časovém harmonogramu ratifikace, text Deklarace není neanalyzován sémanticky ani tematicky, pouze konstatuje fakta kolem přijetí Deklarace a označuje je příznakovými lexémy jako „porod“, „startovní výstřel k pokračování či ke vzniku zcela nového dialogu“ a řečnické cvičení diplomatů“. Metaforické označení *porod* rozvíjí dále v textu vysvětlením: „Deklarace připomíná dlouho očekávané dítě – je na světě, starosti tím nekončí“. Komentář vítá existenci Deklarace, upozorňuje toliko na to, že „sousedské potýkání ratifikací Deklarace zdaleka nekončí“ a pro situaci po případném podepsání Deklarace používá označení „doba po-deklarační“.

MFD2 17.12.1996 Deklarace v rukou ČSSD

Komentář vyhodnocuje Deklaraci jako „logickou příležitost zamýšlet se nad různými stránkami historie vztahů s Němci i nad jejich budoucí podobou“. Komentář nehodnotí Deklaraci, spíše konstatuje pozici ČSSD jako klíčové síly při schvalování Deklarace v parlamentu. Implicitně komentář spíše aluzemi než inherentním vyjádřením, vyjadřuje podporu Deklaraci. Jednou z indicií je i závěrečná

⁴⁵ „Čtenáři deníku MF Dnes – výzkum sledovanosti“. *MF Dnes*, 2016, http://data.idnes.cz/soubory/mfra_all/A160811_TVE_018_MFD1612.PDF. Dostupné 20. 12. 2021

ironická poznámka o originalitě Miloše Zemana (v té době předseda ČSSD), kdy počátkem roku 1996 „vyzval svět ke znovuvytvoření protihitlerovské koalice. Odezva byla nulová a Zeman od té doby s ničím novým nepřišel“. Připomenutí příznakové a negativně hodnotící verbální výzvy ke znovuvytváření *protihitlerovské koalice* v roce 1996, tedy výzva k zaujímání nepřátelského postoje vůči Deklaraci a její následné ironizování v komentáři stimuluje persvazivní účinek komentáře, a to ve prospěch Deklarace.

MFD3 21.12. 1996 Deklarace posiluje i bezpečnost Německa

Komentátor přirovnává německé politiky, kteří protežují Deklaraci k „naivním idealistům“, jejich argumenty pak k „náboženskému dogmatu, které stále omílají“, s expresivním lexémem „omílat“ a adverbium „stále“, zde v roli intenzifikátoru – „stále omílat“. Argumentace německých politiků (zde příznakově „bonnští politikové“) je dále přirovnána expresivně, a sice negativně, k „uspávající mantře“. Němečtí proponenti (v komentáře označení jako „ukřivdění“) Deklarace jsou označeni za „hrozbu pro klid v Německu a tím i nebezpečím pro německé sousedy“. Deklarace podle komentáře stojí na pocitech křivdy a vyjadřuje naději, že „existují i jiná východiska než připomínání a pěstování pocitu starého příkoří.“ Komentář spíše korektně kritizuje německé partnery, byť někdy i expresivnějšími lexémy; budoucnost vidí spíše po Deklaraci, a Deklaraci „jako vhodný krok“.

MFD4 2.1. 1997 Blahopřání, pane ministře

Blahopřání autora komentáře je myšleno vážně, neironicky, českému ministrovi zahraničí Zielenievcovi a jeho týmu za dvouletou práci na urovnávání česko-německých vztahů, jejichž vyvrcholením je ratifikace textu Deklarace. Autor dává nicméně najevo zklamání z toho, že německá strana více nenaslouchala požadavkům sudetských Němců (pro toto užívá autor komentáře expresivního vyjádření, že vláda sudetské Němce „nechala ve štychu“) a text Deklarace je tedy příliš mírný v požadavcích. Komentář označuje Deklaraci idiomem „mlácení prázdné slámy“, pokud by dialog mezi Čechy a Němci nepokračoval po podepsání Deklarace. Autor je spokojen s prosazením pojmu „vyhnání sudetských Němců“, i když si je vědom toho, že se jedná o pojem vzbuzující na české straně emoce a proto očekává, že se po ratifikaci Deklarace oběma parlamenty „objeví v obou státech protichůdné interpretace“. Text komentáře se jinak detailně věnuje převážně německé vnitropolitické situaci ovlivněné vyjednáváním textu Deklarace.

MFD5 4. 1. 1997 Deklarace je velmi vydařeným kompromisem

Komentář přináší vyrovnaný soupis kritických i pochvalných aspektů, i kritický pohled na zjevně nejkontroverznější část Deklarace týkající se *vyhánění* (viz kapitola 2.3. a 2.4.) označuje eufemisticky až politicky korektně jako „dalekosáhlou formulaci“. Pojem *odsun* se v komentáři užívá v uvozovkách, což může být rozuměno jako vyjádření jistého odstupu od inkriminovaného pojmu. Komentář píše otevřeně a bez emocí o zmiňovaných zvěrstvech páchaných na sudetských Němcích páchaných českými občany („poválečná revoluční nenávisť“). Pro Sudetoněmecké krajanské sdružení používá zkrácenou verzi Krajanské sdružení, nikoliv jinak hojně užívané příznakové *landsmanšaft* (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“) a doslova zmiňuje činitele této organizace za „reprezentativní sudetoněmecké orgány“. Sporné části v Deklaraci jsou pojmenovány opět citlivě až eufemisticky jako „dvoznačnosti“. Text komentáře je vyvážený, stavící se za text Deklarace.

MFD6 9. 1. 1997 Česko-německá deklarace se nevyhýbá chytračení

Komentář označuje obsah Deklarace příznakovými lexémy „chytračení“, balíček ústupků“ a „značná dávka chytráctví“ a adresně a inherentně „německé chytráctví“. Komentář vypočítává kolikrát (a porovnává kdo kolikrát) vyjádřil v Deklaraci lítost, dochází k závěru, že česká strana vyjadřuje lítost vícekrát a tuto skutečnost označuje negativním příznakovým lexémem právě za „německé chytráctví“, jelikož německá strana vyjadřuje lítost toliko jednou a česká strana třikrát. To vede komentátora k označení českého postupu jako „ústupek Prahy“.

Vyhánění označuje za „divoký odsun“, které zde přebírá axiologický význam negativní. Zúčastněné strany označuje metonimicky jako „Bonn“ (německou) a „Praha“ (českou).

Komentář přirovnává text Deklarace příznakově k „ruské ruletě“⁴⁶. Celkově komentář hodnotí Deklaraci vyváženě, je vnímána spíše symbolicky, nikoliv jako legální nástroj umožňující vymáhání finančního odškodnění za spáchaná bezpráví (na obou stranách). Jen sportovní terminologií upozorňuje na vítězství 1:3 ve prospěch Německa ve verbálním vyjádření lítosti a z toho je vyvozováno i

⁴⁶ Příklad se týká ospravedlnění amnestie násilí na sudetských Němcích během poválečného vyhánění, doslova „zasáhne přes ni zákon či ne?“

vyhodnocení Deklarace pro českou stranu („ústupek Prahy“, viz výše). Z výše uvedených důvodů je možné shrnout postoj k Deklaraci jako pozitivní, nicméně s kritickým postojem k oběma stranám.

MFD7 11. 1. 1997 Česko-německá deklarace je plodem právního státu

Komentář již podle zvoleného titulku vyjadřuje pozitivní postoj k přijaté Deklaraci, což je reflektováno i v sémantice volených pojmenování. Deklarace je označena příznakovými výrazy nesoucích pozitivní hodnocení: „gentlemanský závazek“ a „jasné slovo k minulosti“. Komentář rovněž oceňuje vyjádření německé lítosti, byť pozdní a považuje Deklaraci za „konstruktivní řešení a kompromis odrážející nejen normy mezinárodního práva, ale i představy o spravedlnosti na obou stranách“.

MFD8 11. 1. 1997 Odškodnění: česká samota a německá ostuda

Komentář vyjadřuje celkově uspokojení nad přijetím Deklarace a pozitivně ji hodnotí jako „určitou naději pro vyjasnění vztahů mezi oběma národy“. Jen vyčítá německé straně, že odškodnila české oběti příliš pozdě, kdy již většina obětí zemřela. Naopak chválí českou stranu za odškodnění (být též nemnohých, jelikož většina již také zemřela) obětí vyhnání a které označuje příznakově pozitivním hodnocením jako „humanitární gesto“. Stran odškodnění je v komentáři německé straně vyčítána „umná manipulace se slovy“. Přestože je Deklarace v komentáři hodnocena pozitivně, způsob a dohadování kolem odškodnění je zde hodnocen mírně kriticky.

MFD9 14. 1. 1997 Sudetoněmečtí funkcionáři si stále neuvědomují, že jejich čas už pominul

Komentář polemizuje s bývalými sudetskými Němci a jejich nesouhlas s podle nich příliš mírnou verzí Deklarace. Autorka sama je vyhnanou sudetskou Němkou z Brna (mimo jiné zpochybňuje označení „sudetští Němci“, namísto toho se označuje za „brněnskou Němku“). Výše uvedenou skupinu označuje příznakově za „vymírající skupiny hardlinerů“. Hardliner je přejaté a zde s počestlým pravopisem označení z angličtiny pro zastávce tvrdé nekompromisní politické linie, v češtině nekodifikované, nicméně zde posiluje svou expresivitou funkci persvazivní. Konkrétně zde autorka odkazuje na skupinu sudetoněmeckých funkcionářů, kteří, jak autorka komentáře expresivně označuje idiomem „rachotí mečem“. Nároky těchto funkcionářů považuje komentátorka za bagatelní, toto téma pak označuje idiomaticky za „bouři ve sklenici vody“. Komentář strání schválení Deklarace a snaží se agresivnější německé oponenty vykreslit jako malicherný problém.

MFD10 16. 1. 1997 Deklarace na Postupim oprávněně nenavazuje

Komentář hodnotí text Deklarace pozitivně, oponuje kritikům, kteří Deklaraci vyčítají revizi Postupimské konference. Deklaraci komentář označuje pozitivním příznakovým hodnocením jako „sebevědomý dokument“, kde atribut *sebevědomý* můžeme považovat za personifikaci.

MFD11 22. 1. 1997 Česko-německý dialog může začít zítra

Komentář vyjadřuje souhlasný postoj s Deklarací, polemizuje s komentářem o vnitropolitické situaci v Německu ze dne 2. 1. (viz analýza MFD4) stran začlenění sudetských Němců do dialogu uvnitř německé strany CDU/CSU. Komentář používá označení *vyhnání* a vyjadřuje naději v pokračování dialogu mezi Němci a Čechy i po ratifikaci Deklaraci.

MFD12 31. 1. 1997 Bundestag: triumf deklarace

Jak již avizuje titulek, komentář vyjadřuje flagrantní podporu přijetí Deklarace, chválí německý parlament (Bundestag) za důstojné schválení Deklarace a „završení nepříjemné kapitoly vztahů“. Komentář si pochvaluje, že žádná německá politická strana si při projednávání „nedovolila upadnout do politického kramaření“, a že snaha mít dobré vztahy se svými sousedy [s ČR, poznámka autora] převážila nad všemi výhradami. Komentář expresivně vyjadřuje (za použití idiomu *třást se v kolenou*) naději, aby čeští politikové zachovali stejné dekorum při parlamentním schvalování: „... čeští politikové by měli překonat třesení v kolenou i choutky na vlastní zviditelnění“. Deklaraci komentář hodnotí pozitivně a označuje ji jako „především uzavření minulosti pro státní orgány obou zemí“ a toto je podle komentáře v Deklaraci „jasně řečeno“.

MFD13 11. 2. 1997 Klausova divná partie se Zemanem

Komentář si všímá formulačního prohlášení, které prosazovala opoziční ČSSD jako podmínku schválení Deklarace. Tento dodatek k Deklaraci měl zdůraznit kontinuitu s Postupimskou dohodou a právní neplatnost sudetských Němců na majetek. Tehdejší premiér Klaus o tomto dodatku s předsedou opoziční ČSSD vyjednával, a komentátor tento postup zpochybňuje a označuje toto za „divnou partii“ (viz titulek) a v komentáři pak za „partyzánskou akci premiéra“. Komentátor text Deklarace schvaluje, nikoliv však podobné dodatky, které by považoval za „popření deklarace a mezinárodní ostudu pro nás“.

MFD14 12. 2. 1997 Zemanova těžká hodina se blíží

Zemanovou těžkou hodinou z titulku se miní očekávané rozhodnutí předsedy opoziční strany Miloše Zemana, jak hlasovat při schvalování Deklarace. Komentář označuje Deklaraci inherentně pozitivním hodnocením jako „upřímný politický odkaz příštím generacím“ a miní, že by se opoziční strana měla vzdát prosazování „alibistického předpokladu parlamentu“ (viz analýza MFD13). Komentátor se vrací k nápadu ministerského předsedy Klause (viz analýza komentáře MFD13) ustoupit opoziční straně a schválit přidavek Deklarace tak jak si přeje ČSSD. Tento akt premiéra je v komentáři expresivně označen za „premiérův kotrmelec“ a označuje případný nesouhlas ČSSD s Deklarací jako „nenapravitelně kompromitující se s komunistickými a sládkovskými⁴⁷ šovinisty“.

MFD15 12. 2. 1997 Deklarace neměla mlčet o holocaustu

Prostor k vyjádření zde dostali zástupci Pražské židovské obce, kteří se, jak patrně z titulku vymezují vůči Deklaraci kriticky. Autorům komentáře vadí, že Deklarace „mlčí o holocaustu Židů“, a označují tuto absenci „dejudizace deklarace“ - příznakovým hodnocením s poměrně silným konotačním nábojem s aluzí na nacistické praktiky. Kromě mlčení o holocaustu autoři komentáře vyčítají Deklaraci absenci „přímé odškodnění našich spoluobčanů ze strany Německa bude odškodněno ve prospěch principu usmíření“. Autoři komentáře připouští, že by se Deklarace „mohla stát dokumentem, který významnou měrou napomůže začleňování České republiky do západoevropských struktur“. Ovšem vzápětí uvádějí výtku: „Ve vztahu k minulosti se pak deklarace pouze snaží ji politicky zakonzervovat tak, aby nebyla zdrojem problémů pro příští jednání.“ Závěrem autoři komentář uzavírají konstatováním, že „takovýmto způsobem přehlížený holocaust Židů v českých zemích je poněkud zarážející“.

MFD16 13. 2. 1997 Deklarace projevem dospělosti

Autoři komentáře v předvečer schválení Deklarace českým parlamentem vyjadřují inherentní podporu Deklarace, kterou označují jako „příspěvek k překonání historického nepřátelství mezi dvěma sousedícími státy uprostřed kontinentu“, „příspěvek k vytvoření oblasti bez konfliktu“, „jedna z podmínek pro bezproblémový vstup do NATO“, „obsahuje předpoklady nejen k překonání minulosti, ale

⁴⁷ Mínění Sládkovi republikáni SPR-RSČ, politická strana populistická až extremistická.

je sama o sobě významnou podporou pro naše snahy o vstup do unie i aliance“. Proces vzniku Deklarace označují autoři komentáře za „pout, kterou prošli všichni sousedé Německa“, „česko-německá cesta ke sblížení..., která je velice důležitá, vítaná a správná“. Autoři nejenže považují za důležité schválení Deklarace schválit, ale i schválení důstojné („Důstojné schválení česko-německé deklarace by nebylo jen příspěvkem k překonání historického nepřátelství mezi sousedícími státy uprostřed kontinentu“) a že „jasný souhlas s deklarací by byl také projevem naší dospělosti a sebejistoty“ a „součástí vstupenky do Evropy“. Autoři komentáře si všimají skutečnosti, že se Česká republika stala středem pozornosti, a to v pozitivním slova smyslu („Sama Evropa si České republiky obvykle příliš nevšímá. Po podpisu deklarace jsme se však stali středem pozornosti a byli doslova zaváni projevy uznání. Ta část kontinentu, kam chceme patřit, nám dala jasně najevo, že česko-německou cestu ke smíření pokládá za velice důležitou, vítanou a správnou“).

MFD17 15. 2. 1997 Happy end deklarační bitvy

Jedná se o komentář bezprostředně po schválení textu Deklarace českým parlamentem. Inherentní podpora Deklarace je vyjádřena nejen v titulku (*happy end*), ale první větou komentáře, kde je schválení textu Deklarace českým parlamentem hodnoceno jako „nesporný úspěch naší polistopadové demokracie“ a schválení Deklarace „nás jednoznačně řadí do civilizované Evropy“. Komentář si všímá i hodnocení procesu schvalování Deklarace a chválí strany vládní koalice a opozice za to, že dokázaly „zmobilizovat svou zodpovědnost, když šlo o věrohodnost státu na mezinárodním poli. To je dobrý základ k diskusím o vstupu do NATO a EU“. Komentář si rovněž všímá i „důležitého psychologického průlomu na naší politické scéně. Hlasování o deklaraci jasněji narýsovalo hranici mezi skutečnými demokraty a hazardérskými politický živly“. Kromě označení oponentů Deklarace „politické hazardérské živly“ se objevuje v komentáři i označení „přízemní nacionalismus“.

MFD18 17. 2. 1997 Deklarací spor o majetek nekončí

Komentář se explicitně nevyjadřuje k Deklaraci, všímá si postojů české a německé vlády k majetkovým požadavkům vyhnaných sudetských Němců. Debaty na toto téma jsou zde nazývány expresivními prostředky („šamanský taneček pro uklidnění nervů“, „Damoklův meč“, „mokvající rána na vztazích“). Postoj komentátora je takový, že když není německá vláda schopna obhájit nároky svých vyhnaných spoluobčanů tím méně toho bude schopná vláda česká. Podle autora komentáře by byly právní nároky německé vlády na odškodnění nepřipadné a nepřijatelné, nelze však říci, že nejsou. Komentář postuluje, že by německá vláda měla na odškodnění vyhnaných Němců trvat („stát nemá

svou politikou obcházet, nebo dokonce rušit práva jednotlivců“) mimo jiné také proto, že by Českému státu prospělo, pokud se i on sám bude u svých občanů vždy chovat stejně“.

MFD19 18. 2. 1997 Trocha velkorysosti neuškodí

Velkorysosti v titulku se autor komentáře dožaduje po českém Senátu při schvalování Deklarace s onou opoziční ČSSD prosazenou uvozující větou. Autor komentáře ovšem připouští, že výhrady Senátu k uvozující větě „z dílny sociální demokracie jsou oprávněné“. Této velkorysosti se domáhá ve snaze převážit „žabomyší pojetí politiky a zakončení aspoň trochu důstojně místy znechucující česko-německou debatu o našem vztahu k německému sousedovi“. Proces schvalování Deklarace je zde expresivně a kriticky ve prospěch Deklarace označen jako „tahanice kolem česko-německé deklarace“, „mezinárodní ostuda způsobená jejím přijímáním v Poslanecké sněmovně“, a jak je již odcitováno výše „znechucující česko-německá debata o našem vztahu k německému sousedovi“.

MFD20 25. 2. 1997 S odškodněním nelze handlovat

Komentář nezpochybňuje text Deklarace, vyjadřuje se k případným majetkovým požadavkům české strany. Odškodnění nepovažuje za „pravou satisfakci“, podle komentátora se „tragédie českých Židů, Cikánů i vězněných a mučených v koncentračních táborech nedají finančně kompenzovat, protože peníze nejsou adekvátním „odstupným“ za prožité utrpení“. Komentátor považuje podobné „politické handlování osudem zkoušených lidí minimálně za nedůstojné“. Autor komentáře nepovažuje za „správné dávat do jednoho pytle odstranění křivd spáchaných na českých obětech s otázkou sudetských Němců“. Řešením je podle komentátora „otázka svědomí“. Pro vyhnání sudetských Němců je užíváno termínu *vyhnání*. K vyhnání se komentář vyjadřuje emotivním jazykem: „I při vyhnání Němců z Československa se vraždilo a o život přišly nevinné děti či ženy“ a vyhnání označuje za „etnickou čistku mezi Sudetskými Němci“. Lexém „handlovat“ z titulku je vyjádřením expresivním, které může stimulovat svým emotivním účinkem funkci persvazivní, zde pozitivně ve prospěch Deklarace.

MFD21 28. 2. 1997 Odškodnění s trpkou příchutí

Komentář kritizuje způsob, jakým Deklarace přes Fond budoucnosti chce řešit odškodnění. Text komentáře nijak nezpochybňuje text Deklarace, má pouze výhrady ke způsobu odškodňování českých obětí německého nacismu (s odůvodněním, že přichází pozdě, má být vypláceno až rok po založení

fondy, hrozí, že kvůli vysokému věku obětí tak nebude koho odškodňovat). Komentář rovněž kritizuje nízkou částku, která se má na odškodnění použít a nazývá tuto skutečnost expresivním vyjádřením „skrblictví německých poslanců“, proto užití „trpká příchut' odškodnění“ v titulku.

5.4. Lidové noviny

5.4.1. Charakteristika deníku Lidové noviny

Ve sledovaném období od listopadu 1996 do února 1997 činil dle Kanceláře pro ověřování nákladu tisku (1997) prodaný náklad deníku Lidové noviny v průměru 65,5 tisíc výtisků denně. Jedná se tedy o čtvrtý nejprodávanější ze zkoumaných celostátních deníků v daném období. Lidové noviny se podle Šmída (2004) snaží ve své názorové části a přílohách oslovit vzdělanější čtenáře. Podle výzkumu Klusákové (2010) jsou hodnoty sytící pravici v komentářích Lidových novin celkově zastoupeny několikanásobně než ty levicové. Deník proto podle autorky můžeme považovat za pravicově orientovaný. Lidové noviny navíc podle inkriminovaného výzkumu (Klusáková, 2010) zauímají ve srovnání s ostatními deníky poměrně silně etnocentrický postoj.

5.4.2. Analýza komentářů deníku Lidové noviny

V deníku Lidové noviny se Deklaraci ve sledovaném období věnuje celkem 28 komentářů.

LN1 3. 12. 1996 Deklarace – mezinárodní smlouva, nebo co?

Podtitulek: Česko-německé vztahy: Občané obou zemí musejí být informováni o právních aspektech dokumentu

Komentář hodnotí Deklaraci převážně pozitivně, bez příznakových jazykových prostředků. Jedinou výjimkou, kdy komentář používá příznakových označení je pro označení procesu vzniku Deklarace: „V průběhu tupého zápolení na diplomatické úrovni a jeho odezvě na politické scéně a ve sdělovacích prostředcích“. Jinak komentátor volí pozitivní hodnocení: „živě diskutovaná deklarace“, „dlouho očekávané a těžce vydobyte společné dílo“, „obrovský význam, který je plánovanému dokumentu o porozumění přikládán“, „nástroj mezinárodního porozumění“, „formální projev vůle obou států“. Oponenti Deklarace jsou označeni atributem s ironickým významem jako „pozoruhodná koalice, která pikantně sahá od komunistů přes sládkovce až k bavorskému ministerskému předsedovi“. Komentář se především ptá po právní závaznosti dokumentu, jazykové spory ohledně *vyhnání*, *vyhánění*, *vysídlení*, *transferu* či *odsumu* bagatelizuje odkazem na „formulační spor o termíny“.

LN2 7. 12. 1996 Nekonečná deklarace

Komentář nehodnotí text Deklarace, konstatuje, že „jde pouze o prohlášení na mezivládní úrovni, které nemění legislativu obou zemí“. Takto formulované konstatování může být interpretováno jako komentář s persvazivní funkcí (axiologickým znaménkem může být lexém „pouze“ – ve smyslu ujištění, že nejde o dokument měnící legislativu ať tu stávající či poválečnou (např. Postupimskou dohodu). Komentář nicméně spekuluje, že si německá strana pod vlivem sudetských Němců může prosadit další deklaraci. Tato, jak se píše v komentáři „deklarace (k deklaraci)“ by mohla prosazovat požadavky sudetských Němců. Tato spekulace rovněž může stimulovat persvazivní funkci, z výše uvedeného nikoliv šíření strachu z Deklarace, ale případné čili hypotetické *deklarace k deklaraci*.

LN3 11. 12. 1996 Deklarace a vypořádání s minulostí

Podtitulek: Česko-německé vztahy: Krok do lepší budoucnosti

Součástí titulku je i podtitulek *Česko-německé vztahy: Krok do lepší budoucnosti*, kde atribut *lepší* nese inherentní hodnocení pro následující komentář, a to to pozitivní. Namísto příznakového *landsmanshaft* komentář důsledně užívá Sudetoněmecké krajanské sdružení, které se tímto rovněž stává nositelem příznakového hodnocení a to pozitivního. Komentář hodnotí události popsané v Deklaraci za „temné“; formulaci Deklarace ovšem hodnotí jednoznačně pozitivně jako „jednoznačná naděje a příslib do budoucnosti“. Dále komentář hodnotí pozitivně fakt, že dokument „umožnil zintenzivnění česko-německého dialogu, a hlavně náležité vypořádání se s historickými skutečnostmi“. Komentář užitím idiomu *Pandořina skříňka* v pozitivním, uklidňujícím významu („Není přitom na místě se obávat, že podobná diskuze může otevřít Pandořinu skříňku nekonečných výčitek, pocitu ukřivdění a jednostranně vznášených nároků“) stimuluje persvazivní funkci textu.

LN4 14. 12. 1996 Deklarace národů, nebo vlád?

Podtitulek: Česko-německé vztahy: Sudetské Němce „odsunul“ zájem Německa o přijetí do Rady bezpečnosti

Komentář přijímá Deklaraci, pojmenovává text Deklarace inherentně pozitivním označením „nepochybně vyvážený dokument“ a „zdařilý kompromis“. Obsahem komentáře argumentuje, že Deklarace je text „společenského a politického charakteru a nepřísluší historikům, ale pouze společnosti hodnotit jej“. Odpovědí na otázku v titulku je tedy podle stanoviska komentáře druhá část otázky.

Všimněme si rovněž slovní hříčky v podtitulku, kde je označení *odsun* uvozeno uvozovkami a bere na sebe dva významy: poválečný *odsun* čili *vyhnání* sudetských Němců a slovní spojení odsunout zájem. Slovní hříčka zde stimuluje čtenářský zájem na toto navazujícím podtitulkem.

LN5 16. 12. 1996 Stačí? Nestačí?

Podtitulek komentáře Česko-německá deklarace: Přijatelná ve stoje, nikoliv na kolenou

Komentář hájí text Deklarace, připouští debatu kolem terminologie („může být sporu o slovíčka, podstata platí“). Dále komentář hodnotí pozitivně, že „bylo kodifikováno nezbytné a zároveň přijatelné“. Oceňuje, že v „deklaraci odmítáme, ostatně v souladu s celým civilizovaným světem, k čemu při odsunu došlo. Tyto excesy, byly, přiznáváme, v rozporu s elementárními humanitárními zásadami“. Celkově je zde text Deklarace hodnocen jako „dobrý, a jedině možný směr“. Za důkaz správnosti pozitivního smyslu Deklarace komentátor považuje to, že kritiky Deklarace jsou „reakcionáři na německé i české straně – sudeťáckého spolku zvaného také Landsmanschaft v Mnichově a velko-hubých supervlastenců v Praze“. Oponenti Deklarace jsou označeni příznakovými lexémy („velko-hubí supervlastenci v Praze“). Všimněme si spisovného označení pro Sudetoněmecké krajanské sdružení, s původním německým pravopisem (*Landsmanschaft*), okořeněného zde příznakovým lexémem *sudeťácký*.

LN6 16. 12. 1996 Deklarace, Debata, levice

Podtitulek: Diskusní pořady: Socialisté mlží, komunisté hrozí

Komentář vyjadřuje pozitivní postoj k Deklaraci a volí inherentní přijímající lexémy při hodnocení Deklarace: „mimořádně odborně a politicky kvalifikovaný výkon“, „grandiózní šance“. Text komentáře analyzuje nerozhodný postoj klíčové politické strany ČSSD při parlamentním hlasování o přijetí Deklarace. Postoj ČSSD komentář hodnotí stylisticky příznakově jako „lavírování“. Pro nerozhodný postoj ČSSD je rovněž použito příznakového a sice idiomatického vyjádření „tančit rituální tance“, přičemž tanec je zde uveden pro posílení persvaze v deminutivní formě, tedy *taneček* („sociální demokracie tančí jen rituální tanečky své politické důležitosti“). Deminutivní tvar *tanečky* můžeme vnímat jako expresivní prostředek ironizování či zesměšňování, který jak bylo řečeno výše, může stimulovat persvazivní účinek.

LN7 18. 12. 1996 Ransdorfovo potýkání se s Němci

Podtitulek: Česko-německá deklarace: KSČM bojuje za Pravdu a Národ

Komentář se se zamýšlí nad uplynulou televizní debatou, kde se komunistický poslanec (Miroslav Ransdorf) vášnivě vymezoval proti Deklaraci. Komentátor se zejména vypořádává s poslancovým uplatňováním kolektivní viny vůči všem Němcům (tedy i civilistům, ženám, dětem) při poválečném divokém odsunu sudetských Němců. Autor komentáře označuje výše uvedené praktiky za zločin a uvádí, že „jistě ani poslanec Ransdorf nepochybuje o tom, že každý slušný Čech těchto zločinů lituje“. Proto si komentátor pokládá řečnickou otázku: „Proč tedy všechny ty emoce?“ (Emocemi jsou zde myšleny negativní emoce poslance vůči textu Deklarace). Na otázku si sám komentátor odpovídá další otázkou, která označuje ironicky oponenta Deklarace jako „bojovníka za Pravdu a Národ“ a sugestivně označuje údajné oponenty Deklarace pejorativně jako starokomunistické důchodce; způsob argumentace je autorem označen substantivem „póza“ - „Že by byly hrané (myšleny Ransdorfovy negativní emoce vůči Deklaraci), že by celá ta póza bojovníka za Pravdu a Národ byla jen divadlem pro starokomunistické důchodce?“. Komentář končí sarkastickým citátem: „Ó Marxi, starý internacionalisto, shlédni na své žáky“, který stimuluje komičností persvazivní funkci kultivovaně zesměšňující oponenty („své žáky“ – žáky Marxe, zde tedy komunisty včetně poslance Ransdorfa). Komentář označuje českou i německou stranou odsouhlasený pojem z Deklarace *vyhnání* okazionalismem “výsledek jezuitské kazuistiky (“výsledek vpravdě jezuitské kazuistiky obou vyjednávačů kouzlicích s textem”).

LN8 18. 12. 1996 Hněvivý úsměv vlastence

Stejně jako předchozí komentář z téhož dne se vyjadřuje k televiznímu vystoupení oponenta Deklarace, komunistického poslance Ransdorfa. Způsob vedení kritiky Deklarace ze strany Ransdorfa označuje komentátor příznakovým lexémem „tažení“; komunistické kritiky označuje jako „ostré hochy“ a „pravé fanatiky, kteří se vrátili ke kořenům ... a není jim stydno strkat zpět na podstavec Gottwalda, Stalina, Brežněva, severní Koreu, Kubu, cokoliv vás napadne“. Všimněme si expresivního vyjádření „strkat na podstavec“, které svědčí o emotivním zanícení, stimulujícím persvazivní funkci komentáře. Následuje další příznakové, a pro některé čtenáře jistě i pejorativní označení pro komunistické oponenty Deklarace: „intelektuální [přívlastek intelektuální uveden v uvozovkách, nesoucí tak ironický význam, poznámka autora] předáci KSČM – bledé odvary Zápotockého, Kopecského, Slánského“. Komentář končí větou o „hněvivém úsměvu Ransdorfa“, kde k pochopení slovní hříčky nutno připomenout Ransdorfovův pokřivený výraz obličej, který byl na jeho tváři přítomen permanentně, možný pozůstatek mrtvice či postižení. Se znalostí této anatomické deformace Ransdorfovy mimiky nabývá slovní hříčka krutého až dehonestujícího žertu na účet Ransdorfa. Ozna-

čení *vlastenec* v titulku je zde s největší pravděpodobností míněno pejorativně, ve smyslu pseudo-vlastenec, tento aspekt není v komentáři blíže rozveden. Celkově je komentář značně emoční (vůči komunistickým oponentům) až osobní (vůči konkrétnímu oponentovi Deklarace).

LN9 19. 12. 1996 Největším zklamáním je sedmý bod

Podtitulek: Deklarace: Co si myslí vězni nacismu o předčasně zveřejněném dokumentu

Otázku z titulku zodpovídá samotný titulek - zklamáním pro oběti nacismu je sedmý bod Deklarace o zřízení Fondu budoucnosti. Komentář tím celkově označuje Deklaraci za zklamání, přičemž tím největším zklamáním je inkriminovaný sedmý článek. Jiný bod Deklarace je označen ještě silněji – jako „pokořující“. Celkově je text Deklarace označen jako „právně naprosto neudržitelný“. Sudetoněmecké krajanské sdružení je v textu komentáře označováno stylisticky příznakově jako *landsmanšaft* (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“).

LN10 20. 12. 1996 Setkání s panem Neubauerem

Podtitulek: Německo a Česká republika: Co a komu jsme dlužní

Komentář se zastává textu Deklarace a označuje výsledný text Deklarace jednoznačně pozitivně jako „velmi dobře obhájený český zájem“. Komentátor rovněž věří ve smysluplné nakládání s prostředky z Fondu budoucnosti (jak je ustanoveno v Deklaraci) a mimo jiné doufá, že pokud nebude možno odškodnit vyhnané sudetoněmecké oběti, „měli bychom se jako národ postarat o jejich odškodnění sami, nejlépe již zítra“. Stylisticky příznakové spojení *nejlépe již zítra* je zlidovělý oxymoron, kterým konstatování přidává na expresivitu a stimuluje tím persvazivní účinek. Autor ke konci komentáře dodává, „že by to [míněno odškodnění, poznámka autora] posílilo naše doposud chabé národní sebevědomí“.

LN11 27. 12. 1996 Německá otázka a jeden český politik

Deklarace: Možnosti česko-německých vztahů a Petr Pithart

Komentář polemizuje s předchozím komentářem (LN10) a vyjadřuje svůj nesouhlasný postoj s názory komentátora. Anonymní odkaz na „jednoho českého politika“ z titulku je vzápětí v podtitulku

odanonymizován. Spojení *Německá otázka* z titulku je aluzí na historickou a geopolitickou debatu⁴⁸ o sjednocení Německa. Tato aluze nese význam negativního hodnocení ve vztahu k Němcům, a tedy i Deklaraci, jak je v zápětí v komentáři stvrzeno inherentní negativním hodnocením („Deklarace není vyvážená“). Komentář vede kritiku ad hominem, nejen vůči jmenovanému Petru Pithartovi („politicky spíše pochybná pružnost vyjednavče Pitharta“, „Pithartův názor... bohužel ovivnil i naše významné politiky po r.1989... se v zásadě shoduje s propagandou zejména bývalých českých Němců zaměřenou proti československé státnosti“). Terčem osobních invektiv je i jeden z hlavních vyjednavců německé strany Franz Neubauer – a to kontextuálně expresivním až pejorativním označením *synek* („synek esesáckého hostinského... nynější úspěšný bavorský bankéř a předseda sudetoněmeckého landsmanšaftu“). Autor komentáře v jedné větě kumuluje hned tři příznaková negativní hodnocení názorového oponenta (a proponenta Deklarace) – neférovým připomínám minulosti jeho otce (expresivní označení *esesácký hostinský*), ironickým deminutivem *synek* (namísto syn), a v neposlední řadě označením irelevantního faktu, že je Franz Neubauer „úspěšným“ bankéřem. Stylistická příznakovost u posledního příkladu (*úspěšný bankéř*) spočívá ve zdůraznění „úspěšný“, nálepka, která by mohla u recipientů vzbuzovat závist, a tedy emotivnější reakci, než kdyby byl Franz Neubauer pouze bankéř, čímž je posílena persvazivní funkce výpovědi. Všechny uvedené atributy (*synek esesáckého hostinského, úspěšný bankéř*) jsou irelevantní ve vztahu k diplomatickému vyjednávání a slouží pouze jako denunciační prostředek. Nepřehlédněme ani příznakový nespisovný pojem *landsmanšaft* (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“).

LN12 28. 12. 1996 Deklarace k německým tužbám

Česko-německé vztahy: Potomci obětí by neměli deklarovat pokání v trojnásobném rozsahu než potomci agresorů

Komentář polemizuje se dvěma komentáři otištěnými v Lidových novinách a vyčítá jim to, co uvádí v podtitulku – vyjádření lítosti nad násilným vyhnáním sudetských Němců v textu Deklarace. V podtitulku komentář užívá slovní hříčky s deklarováním („neměli by deklarovat pokání“) i s Deklarací.

⁴⁸ Německy *Deutsche Frage*, někdy též *Deutschlandfrage* - otázka Německa) byla politická debata v 19. století zejména během revoluce v roce 1848 o nejlepší možný způsob dosažení sjednocení Německa. Velkoněmecké řešení mělo sdružovat všechny německojazyčné národy v jediném státě. https://cs.wikipedia.org/wiki/Německá_otázka

Je zde patrný pokus o stimulaci persvazivního účinku na úrovni slovní hříčky (Deklarace deklaruje *pokání*), která se zároveň negativně vymezuje vůči textu Deklarace tím, že kritizuje nepřiměřené vyjádření lítosti české strany (v podtitulku i textu komentáře je konkrétně toto vyčísleno na trojnásobně), kdežto německá strana vyjadřuje v textu Deklarace lítost pouze jednou. Tato aritmetická disproporce vedla autora komentáře k označení Deklarace za nevyvážený („kdo umí počítat do tří a ví, co sečítat, naznačuje, že text vyvážený není“). Dále v textu stejnou skutečnost označuje jinými slovy a sice, že se jedná o „rovnováhu vyplývající z licitace“. Lexém *licitace* zde můžeme počítat mezi příznakové lexémy, nadsazeně zde má označovat diplomatickou diskuzi mezi českou a německou stranou. Zároveň můžeme konstatovat, že tento příznakový lexém takto na sebe bere negativní hodnocení inkriminované diskuze. Komentář prorokuje i možné následky textu Deklarace, a to silně příznakově, použitím hyperbolického pejorativního označení „nová německá kolonizace“ („nastartování nové německé kolonizace“). Německou protistranu dále komentář nešetří negativního nálepkování, jsou zde označeni denunciačně jako „potomci agresorů“, kteří vytvářejí „nový Herrenvolk“⁴⁹. Označení *nový Herrenvolk* je myslím silně denunciační zásah, ale i neetický. Autor uzavírá svůj komentář výrokem, že „lepší žádná než nebezpečná deklarace“. Deklaraci tedy komentátor označuje přívlastkem s negativním hodnocením „nebezpečná“. Komentář vyjadřuje nesouhlasný postoj jak s textem Deklarací, procesem vzniku, významem, následky, německou protistranou tak oponenty. Užitím spojení *německá kolonizace* a *nový Herrenvolk* uplatňuje kolektivní vinu vůči všem Němcům a tuto skutečnost stereotypizuje (srovnej komentáře v denících Haló noviny a Právo). Samotný titulek dává inherentně najevo postoj k Deklaraci tím, že je v něm řečeno, že vyhovuje toliko zadání německé strany a podtitulek má po ruce i důkazy (aritmetický výpočet vyjádření lítosti z té které strany) pro své tvrzení.

LN13 6. 1. 1997 Deklarace snů a skutečností

Podtitulek: Německo a ČR: „Třetí cesta“ v mezinárodních vztazích?

Podle komentátora Deklarace „přetvořuje a stylizuje minulost, kterou líčí“, místo konsenzuálního pojmu *vyhnání* používá „pouze nucené vysídlení“. Text Deklarace je označen za „nereprocitu a nevyváženost“ a následně jako „tendenční“; toto hodnocení je posléze stupňováno: „Tato tendenčnost

⁴⁹ Ve smyslu vláda elitářská skupiny, jakési nadrasy; koncept uplatňovaný v 19. století během koloniální expanze Německa, později znovuoživený hitlerovským Německem.

přerůstá v patos, který má vést k mravní katarzi“. Text Deklarace je shrnut příznakovým označením za „nestandardní text, jakási „třetí cesta“ v mezinárodních vztazích“. Pojmenování *třetí cesta v mezinárodních vztazích* je zde míněno jako negativní hodnocení (jak explicitně uvádí autor komentáře: „Obecně platí, že nestandardní dokumenty jsou vždy špatné, protože vnášejí do politiky nepředvídatelné momenty“). Tendencnost je rovněž stylisticky zvýrazněna, a to stylisticky příznakovým atributem „makroskopická tendencnost“. Takováto neotřelá, originální sousloví posilují persvazivní funkci textu a svou zřetelnou výrazovou nápaditostí jistě neupadnou v zapomnění po přečtení komentáře; mohla by se ujmout jako chytlavý slogan (co angličtina označuje jako *soundbite*) případné deklarační (anti-) kampaně. Některé formulace v Deklaraci autor přirovnává negativním označením k „protektorátní češtině“ (např. „evropský prostor“, „volný pohyb v tomto prostoru“), a podle autora takováto formulace „říká mnoho o technokraticko-instrumentálním pojmání Evropy“. Deklaraci je zde rovněž vyčítána „přílišná bilaterálnost ve vztahu k Německu, ... která není v tradici naší zahraniční politiky, ani v evropském zájmu.“ Označení *přílišná bilaterálnost* zde označuje lapidární výtku, a sice, že je podle autora Deklarace nevyvážená, a to ve prospěch německé strany. Všimněme si, že komentář kritizuje v nemnohých kritických komentářích běžně napadanou skutečnost (nevyváženost textu) výše zmíněnou výrazovou nápaditostí (*přílišná bilaterálnost, nereprocita*); celkově se komentář vyznačuje vyšší mírou intelektualizace.

LN14 16. 1. 1997 Stejný scénář

Podtitulek: Česko-německé vztahy: Čtyři poslanci ČSSD podpoří deklaraci

Jak patrně z podtitulku komentář se zabývá postojem ČSSD vůči přijetí Deklarace jakožto rozhodující politické síly při parlamentním hlasování. Hned v úvodu komentář explicitně vyjadřuje podporu inherentním hodnotícím atributem „povzbudivý“ ve vyjádření „povzbudivá informace, že přinejmenším čtyři poslanci ČSSD podpoří při sněmovním hlasování text česko-německé deklarace“. Komentář vidí korelaci v podpoře Deklarace ze strany ČSSD a vstupu ČR do EU („nelze neratifikovat česko-německou deklaraci a posléze vstupovat do mezinárodního společenství, které ze všeho nejméně potřebuje třenice mezi svými členskými zeměmi“). Nerozhodnost postoje ČSSD jak k přijetí Deklarace, tak vstupu ČR do EU označuje komentář příznakově za „matoucí scénář“ a takové chování ČSSD je rovněž příznakově označeno za „postkomunistickou ortodoxní podstatu ČSSD.“

LN15 21. 1. 1997 Deklarace není právním dokumentem

Podtitulek: Česko-německé vztahy: Bez intolerance a neschopnosti přijmout cizí názor

Komentář názorově podporuje Deklaraci a reaguje na kritiky Deklarace, kteří podle komentáře textu vyčítají Deklaraci „vágnost, nekonkrétnost a nevyváženost“. Protiargumentem této kritiky je označení Deklarace pouhým slavnostním prohlášením a vymezením toho, co Deklarace není a zároveň uklidnění kritiků, a sice, že Deklarace „není mezistátní smlouvou“. Dalším označením Deklarace je „vyjádření vůle příslušných vládních míst přispět k definitivnímu uzavření... společné česko-německé minulosti ... která zásadním způsobem přispěla k historickému rozchodu Čechů a sudetských Němců“. Podle autora komentáře si Deklarace „všímá především morálních aspektů česko-německé problematiky“. Označení „problematika“ zde představuje diplomatické až citlivé vyjádření, ne-li politicky korektní vymezení kontroverzních historických lapsů, které takto komentář nechává citlivě nevyřčeny. Komentář oceňuje Deklaraci jako „cestu k toleranci, schopnosti připouštění cizího názoru, připuštění jiného způsobu myšlení i proti otevřené xenofobii – a to nejen vůči sudetským Němcům“.

LN16 21. 1. 1997 Váhy nevyvážené, deklarace „vyvážená“

Podtitulek: Německo a ČR: Zveřejnění výchozích formulací obou stran by prospělo pochopení výsledného textu a zabránilo dohadům

Komentář vyjadřuje kritický postoj k textu Deklarace hned svým titulkem, a to hláskoslovným persvazivním prostředkem hravé figury etymologica či paronomázií (*váhy nevyvážené*). Účinnost takového zvoleného jazykového prostředku je podle Jaklové (2002) založena na hromadění a na záměrném uspořádání hlásek ve slovech, jejichž výběr se řídí především hledisky eufonickými. Komentář kritizuje údajnou nevyváženost Deklarace příznakovým expresivním lexémem *papouškovat* („papouškování oficiální verze o vyváženosti“), který rovněž stimuluje u recipientů persvazivní funkci. Další výtky se týká německých postojů při vyjednávání Deklarace, kde podle komentáře německá strana údajně „projevila snahu revidovat výsledky druhé světové války“. Jedná se o fakticky nepodepřený výrok, který by měl být považován za manipulativní. Podle komentáře tuto revizi výsledků druhé světové války Německo zkouší ponejprv na „nejmenším sousedovi“. Jedná se o značně hyperbolizovaná a nepodložená tvrzení, spadající do kategorie dezinformací a manipulací. Negativní postoj k textu Deklarace je odhalen hned v titulku, kdy je lexém *vyváženost* Deklarace uvozen uvozovkami, mající tak ironický význam neboli se podle titulku jedná o nevyváženou Deklaraci.

LN17 23. 1. 1997 Majetkové otázky zůstávají (ne)otevřeny

Podtitulek: Sudetoněmecké restituce: Neexistuje právní cesta k vymáhání

Komentáře, jak patrně z titulku řeší údajné majetkové vyrovnání obsažené v Deklaraci, které jak víme (viz kapitola 2.2.) předmětem Deklarace není. Tento aspekt je v komentáři označen jako „mimořádně citlivý nerv česko-německé problematiky“. Autor komentáře se obává požadavků Sudetoněmeckého krajanského sdružení (v komentáři označovaného příznakově jako „landsmanšaft“) na odškodnění za poválečné vyhnání. Kromě obav z majetkových požadavků vyjadřuje komentáře i bizarní obavy z požadavků Sudetoněmeckého krajanského sdružení na „morální satisfakci a politickou rehabilitaci“. Komentář sice vyjadřuje obavy výše uvedené, na druhou stranu uklidňuje čtenáře, že „rozhodně není na místě strach z našich západních sousedů a jejich domnělé ekonomické rozpínivosti“. Čímž se distancuje od rozšířeného narativu levicových deníků šíření strachu z německé rozpínivosti.

LN18 23. 1. 1997 Sládek, komunisté a naše ostuda

Podtitulek: Deklarace: Premiéři museli překřikovat hluk z ulice

Postoj komentáře je patrný již z titulku, kde je *naši ostudou* míněna ostuda při slavnostním podpisu Deklarace v Praze za účasti premiérů SRN a ČR, způsobená výtržnostmi českých extremistů (členové a příznivci tehdejší nacionalistické Republikánské strany), kteří protestovali proti Deklaraci, uráželi a překřikovali slavnostní projevy obou představitelů zúčastněných států. Komentátor se vymezuje proti takovýmto způsobům urážení (např. když předseda Republikánské strany Sládek mluvil o nutné převýchově Němců, nebo když mluvil o tom, že ve válce bylo málo mrtvých Němců). Komentář vyjadřuje politování nad takovým vymezováním a rovněž nad nekonáním Policie ČR. O podepisování Deklarace píše pozitivně jako o „důstojném aktu podpisu deklarace“. Komentář se nevyjadřuje přímo k Deklaraci, reaguje na urážlivé protesty proti jejímu přijetí, tím by tedy mohla být implicitně vyjádřena podpora Deklarace.

LN19 24. 1. 1997 Zeman by to neměl dělat

Podtitulek: Česko-německá deklarace: Šéf ČSSD usiluje o doprovodný text

Jak avizuje titulek, komentář varuje před rozměňováním Deklarace přidáváním dodatku či doprovodného textu, který prosazoval tehdejší předseda ČSSD Miloš Zeman; jakousi interpretaci Deklarace pro českou stranu. Komentář tento pokus nazval příznakovým označením „primitivní germanofobii“. Deklaraci komentátor hodnotí pozitivně jako „překonání zamlčování tragických aspektů nedávné historie.“ Autor uzavírá svůj komentář dalším pozitivním hodnocením: “V česko-německé deklaraci se podařilo sladit český a německý státní zájem“.

LN20 27. 1. 1997 (Ne)láska, pohádka a deklarace

Podtitulek: Česko-německé vztahy: Deklarace je „standardní“ politický dokument, zavazující politické strany, které pro něj budou hlasovat.

Komentář kriticky reaguje na jiný komentář Václava Bělohradského otištěný v Lidových novinách (LN13), který se silně negativně vymezoval proti Deklaraci. Podle komentáře autor naznačuje, že „Deklarace je text zavánějící protektorátem“. A to na základě použití pojmu „prostor“ v Deklaraci. Takovéto srovnání označuje komentátor za „značně povrchní argumentaci“. Bělohradskému je zde vyčítán jeho emotivní postoj k Německu (doslovně „cit je však v politice špatný rádce“). Celkově je komentář jednoznačně pozitivní k přijetí Deklarace. Všimněme si titulku, který je poměrně kreativní, sice s oslabenou persvazivní funkcí, zato nejspíš dokáže recipienta zaujmout svou neotřelostí – nejen díky příznakovému lexému *neláska* (autorova reference na *nelásku* Bělohradského k Německu) tak nabuzením zvědavosti označením metaforickým lexémem *pohádka* (v komentáři jde o srovnání reálného světa s pohádkovým, tedy fiktivním světem).

LN21 28. 1. 1997 Strašák o dvou slovech

Podtitulek: Česko-německé vztahy: Nejásám, konstatuji – konečně tlustá čára

Komentář vyjadřuje pozitivní postoj k přijatému textu Deklarace. Expresivní výraz *strašák* v titulku je neutralizován následným metaforickým vyjádřením v podtitulku o tom, že Deklarace je „konečně tlustá čára“, ve smyslu ukončení diplomatického napětí v otázce válečné a poválečné újmy na obou stranách dotčených zemí – ČR i SRN. Anoncovaná dvě slova („zůstává otevřena“), která by mohl být *strašákem* jsou vyjádření tehdejšího kancléře Kohla pronesená na tiskové konferenci v Praze po podepsání Deklarace. Otevřeným zůstává podle německého kancléře majetkové vyrovnání mezi oběma stranami (části vyhnanych sudetských Němců a části českých válečných). Tato slova (*strašák*), nejsou ovšem součástí textu Deklarace, která o vypořádání nehovoří a pro komentátora tedy znamená onu idiomatically vyjádřenou *tlustou čáru* neboli distancování se od minulosti a odmítnutí dalších reakcí na ni; jasný předěl⁵⁰. Dále je význam Deklarace v komentáři označen pozitivním spojením jako „obrácení k budoucnosti“ a komentář dále rozvíjí pojmenování této budoucnosti inherentně pozitivními

⁵⁰ https://cs.wiktionary.org/wiki/tlustá_čára

několikanásobnými přívlastky jako „... dobrá, důstojná budoucnost“ („Dobrou, důstojnou budoucnost česko-německých vztahů [Deklarace] neznejistí, ale naopak zajišťuje“).

LN22 28. 1. 1997 Úspěch nepravděpodobný

Podtitulek: Deklarace: Zeman a Lánský na cestách

Titulek spolu s podtitulkem se můžou jevit jako zavádějící či dokonce sugerovat negativní postoj komentáře k Deklaraci spojením *nepravděpodobného úspěchu* Deklarace. Ve skutečnosti se jedná naopak o komentář podporující text Deklarace. Komentář se vymezuje stejně jako komentář otištěný v Lidových novinách předchozí týden (LN19 *Zeman by to neměl dělat* ze dne 24.1.1997) proti dodatku již hotové Deklarace, o který usiloval tehdejší předseda ČSSD Miloš Zeman. Možný účinek případného Zemanova Dodatku je v komentáři označen metaforicky: „... může způsobit v Německu s výbušnou silou dynamitu“. Jednání Zemana podkopávající pracně schválený text Deklarace označuje komentátor příznakovým hodnocením za „Zemanův avanturismus“ a označuje takové konání negativním hodnocením jako „Zemanovu diplomatickou neprofesionalitu“. Komentář vnímá tuto Zemanovu snahu jako „populistické uhýbání“ před jednoznačnou podporou či odmítnutím Deklarace.

LN23 4. 2. 1997 Německá otázka po deklaraci

Autor komentáře problematizuje nejednoznačnost vyjádření německého kancléře při návštěvě České republiky stran případných majetkoprávních požadavků vyhnaných sudetoněmeckých Němců. Podle komentátora je kancléřova vyhybavá („neblaze známé ano a ne“) a dožaduje se jednoznačného *ne*. Jednání o Deklaraci označuje komentátor za „obtížná“. Vyhnání sudetských Němců označuje jako „poválečné preventivní vysídlení“. S odkazem na kapitulu 2.4. považujeme toto označení za příznakové až cynické a negativní k přijaté Deklaraci. Komentátor spekuluje o vyděračském potenciálu české strany, která si má prosadit svou verzi, jinak může blokovat „německou žádost o stálé členství v Radě bezpečnosti OSN“.

LN24 8. 2. 1997 Křesťané a česko-německá deklarace

Podtitulek: Usmíření není jen proces politicko-diplomatické povahy, ale má i hlubší smysl

Komentář přispívá k debatě o Deklaraci zveřejněním postoje křesťanských společenství, konkrétně českých a německých katolíků organizovaných Českou křesťanskou akademií a Ackerman-Ge-mainde. Autor komentáře přináší ujištění a zdůvodnění podpory Deklarace, užívá hodnocení textu Deklarace jako „vítězství rozumu a dobré vůle“, „konec politické podpory sudetoněmeckých nároků

ze strany německé vlády“, „pozitivní krok, otevírající možnosti praktické spolupráce“. Proces vzniku Deklarace označuje pozitivně jako „proces, který není jen politicko-diplomatické povahy, ale má i hlubší smysl“ (viz výše podtitulek) a „duchovní a morální proces, který má významné kulturní konsekvence v nejširším slova smyslu“. Odpůrce Deklarace vnímá jako „odpůrce našeho začlenění do evropských, a především atlantických struktur“ a jejich nesouhlasný postoj k Deklaraci hodnotí jako „hysterii a nebezpečné politické manévry a psychologickou přípravu na odmítání vstupu do NATO“. Oponenty Deklarace rovněž označuje jako „ti, kteří zneužívají Deklaraci k politické hysterii, pálení vlajek, tupení národa a nebezpečnému rozněcování nacionalistických vášní“. *Vyhnání* označuje jako vyhnání a konkretizuje, že „deklarace příliš nebanalizuje vyhnání s ohledem na českou veřejnost“. Vyhnání sudetských Němců označuje za „tehdejší hrůzné činy našich lidí“ a „temnou kapitolu naší historie“.

LN25 12. 2. 1997 Budoucnost vzájemných vztahů má přednost

Podtitulek: Hodnocení z pozice vnuků účastníků války

Komentář přináší analogii budování vzájemných vztahů s Německem na příkladu s Polskem, kde se mimo jiné zapojili mladí lidé („hlas mladé generace“, které komentátor, zástupce výrazně mladší generace⁵¹, považuje za „jednoho z hlavních adresátů prohlášení“) a toto považuje za „deficit“ diplomacie při budování česko-německých vztahů. Podle komentátora Deklarace a práce na ní přináší „institucionalizaci česko-německého dialogu“, a při které si „vyjednávači poradili se společným pojmenováním minulosti a s důsledky z toho plynoucími“. Komentátor si je vědom určitých ústupků a jeden z nich pojmenovává: „ústupek od oficiální terminologie Postupimské dohody se dá označit užíváním termínu „Vertreibung“, ať už se dá do češtiny překládat jakkoliv“. I přes dílčí výhrady autor komentáře uzavírá svůj text pozitivním konstatováním, že „považuje deklaraci za svou. Přináší totiž právě to, co jsem si od ní sliboval: snadnější poznávání Němců a jejich kultury, přeměnu monologů v dialog vedoucí k odbourávání předsudků, a tím k normalizaci vzájemných vztahů ve všech oblastech tak, jak se to Německu daří s jeho ostatními sousedy“.

⁵¹ Tehdy student 2.ročníku Institutu mezinárodních studií FSV UK, narozen v roce 1975; v době podpisu Deklarace tedy bylo autorovi komentáře 22 let.

LN26 18. 2. 1997 Jsou rány, které se dlouho hojí

Podtitulek: Česko-německá deklarace: Sotva mohla být schválena dřív

Komentář vyjadřuje jednoznačnou podporu textu Deklarace (“jedná se o nesporně historický dokument”), a hodnotí kladně hlasování demokratické opozice pro text Deklarace (“je a bude těmto ženám a mužům ke cti jako výraz politické moudrosti [že hlasovali pro Deklaraci, poznámka autora]“). Výslednou Deklaraci označuje jako “čáru startovní: rozbíháme něco, co nás povede k rovnocenně užitečným standardním vztahům mezi demokratickou, suverénní Spolkovou republikou Německo a demokratickou, svrchovanou Českou republikou”. Komentář reflektuje české stereotypizující předsudky vůči Němcům (“Řekne se Němec a vybaví se sudeťák”). Hovorový výraz *sudeťák* je zde uveden v uvozovkách a je zde užit ve smyslu Němec s majetkovými požadavky jako kompenzaci za konfiskovaný majetek po vyhnání ze Sudet; čili pro některé Čechy nepřijatelný požadavek a důvod ke xenofobii vůči všem Němcům. Jak komentátor vysvětluje, dozvěděl se od německých vyjednávačů Deklarace, že Němců z bývalých Sudet je jen zlomek z osmdesátimilionového národa, „ostatně zlomek stále se ztenčující“ jak uvádí komentář.

LN27 20. 2. 1997 O dalších osudech deklarace

Podtitulek: Uvozující věta: Němci nepovažují české diskuse za relevantní

Komentář reflektuje postoje k přijetí uvozující věty předcházející Deklaraci, kterou prosazovala opoziční ČSSD. Komentátor popisuje uvozovací větu jako zbytečnou („není šťastné začínat vykládáním výkladu“). Pokusy o uvození Deklarace označuje příznakově za „česko-české ratifikační tance“. Deklarace samotná je v komentáři hodnocena pozitivně jako „cesta ČR do integrované Evropy“, a rovněž pozitivní hodnocení se objevuje ve výroku kritizujícím pokusy o uvození Deklarace: „I když budou česko-české ratifikační tance pokračovat, deklaratorní pozitivní posun se tím nepřehluší“. Náročnost, komplexnost a délku procesu schválení Deklarace označuje komentátor obrazně jako „odyseu“.

LN28 21. 2. 1997 Vylikvidovat Němce Beneš nikdy neřekl

Komentář se kriticky vymezuje vůči některým formulacím v Deklaraci a celkově hodnotí text i proces ratifikace Deklarace spíše negativně (“velmi hubený výsledek téměř dva roky trvajících, před veřejností pečlivě utajovaného jednání”). Komentář uvádí, že se do Deklarace dostala “chyba”. Podle komentáře nebylo v rozporu s tvrzením v Deklaraci možné pohlížet na “excesy jako na bezprávné a že

následkem toho by nebyly potrestány”. Podle autora komentáře v Deklaraci absentuje zmínka o „podílu našich bývalých Němců, kteří byli u nás hlavním Hitlerovým nástrojem, o podílu na rozbití poslední demokracie ve střední Evropě”. Označení vyhnaných sudetských Němců jako *naši bývalí Němci* by mohlo být vnímáno jako ironické, zejména s dodatkem “kteří byli u nás hlavním Hitlerovým nástrojem”.

5.5. Hospodářské noviny

5.5.1. Charakteristika deníku Hospodářské noviny

Celostátní deník Hospodářské noviny byl ve sledovaném období třetím nejprodávanějším deníkem v České republice. Ve sledovaném období od listopadu 1996 do února 1997 činil dle Kanceláře pro ověřování nákladu tisku (1997) jeho prodaný náklad v průměru 119 tisíc výtisků denně. Co se týče cílové skupiny, podle výzkumu Klusákové (2010) se deník orientuje na vlivnou skupinu osob s rozhodovacími pravomocemi především na ředitele firem a zástupce vrcholového managementu. Mezi čtenáři Hospodářských novin převažují podle výzkumu muži, každý druhý čtenář je vysokoškolsky vzdělaný, většina čtenářů je v produktivním věku (87 %). Téměř polovina čtenářů žije v domácnostech s nejvyšší životní úrovní. Hospodářské noviny se podle výzkumu (Klusáková, 2010) nehlasí k žádné politické orientaci, vzhledem k cílovému publiku a ekonomickému zaměření listu výzkum předpokládá, že se řadí spíše mezi pravicové deníky. Podle Šmída (2004) se deník snaží profilovat jako *journal d'opinion* české mediální scény se středovým, v otázkách ekonomiky konzervativním pohledem na svět.

Komentáře v Hospodářských novinách by ve sledovaném období umístěny jednotlivě většinou v zahraniční rubrice.

5.5.2. Analýza komentářů Hospodářské noviny

V deníku Hospodářské noviny se Deklaraci ve sledovaném období věnuje celkem 31 komentářů. Některé vybrané texty (HON1, HON3, HON4, HON5, HON6) nejsou nutně komentáři. Jedná se o buď o převzaté zprávy či zprávy ČTK. Nicméně tyto texty byly vybrány k analýze, jelikož je lze z různých důvodů považovat za texty vyjadřující kritický postoj typický pro komentáře. Tyto texty vykazují svá hodnotící stanoviska buď formulací titulků (hodnotícími postoji či příznakovými jazykovými prostředky) či výběrem souhlasných či nesouhlasných převzatých komentářů z jiných, nejčastěji zahraničních deníků. I to je důvod proč u těchto textů není uveden autor.

HON1 3. 12. 1996 Deklarace nebude kouzelnou hůlkou

První komentář Hospodářských novin k Deklaraci po oficiálním zveřejnění záměru premiérů Německa a ČR ukončit jednání o dvoustranné Deklaraci do konce roku 1996 byl text vzniklý jako reflexe komentáře otištěného ve slovenském deníku Národná obroda. Tento hybridní komentář byl po zvážení vybrán k sémanticko-obsahové analýze, přestože část textu pochází ze zmiňovaného slovenského deníku. Nicméně v tomto případě převzetím komentáře jiného periodika publikovaném v analyzovaném komentáři přijímá komentátor názor citovaného slovenského komentáře a stává se tak součástí a vyjádřením postoje komentátora Hospodářských novin. Komentátor zde používá metonymického pojmenování pro SRN („Bonn“, „Rýn“ ve spojení „zprávy od Rýna“) i pro ČR („Praha“, „Vltava“ ve spojení „zprávy od Vltavy“); tímto emotivnějším pojmenováním se zde posiluje persvazivní funkce komentáře, zde konkrétně o tom, že Deklarace není všespásná, a údajně „neodstraní problémy česko-německých vztahů“. Tématem komentáře se rovněž stává relativizace pojmenování „poválečného vystěhování tří milionů Němců z Československa“ a označuje debatu kolem Deklarace jako „boj o slovíčka“. Text Deklarace rovněž označuje expresivně jako „chtěné-nechtěné dítě, které po dvouletém přenášení pravděpodobně přijde pod vánoční stromeček, zřejmě žádným Wunderkindem nebude“. Všimněme si metafory označující deklaraci za *chtěné-nechtěné* (ambivalentní přijetí Deklarace) a spíše negativního, ironického přirovnání k *Wunderkind* (ironicky myšleno zázračné dítě). Metafora je zde vybrána jako dvojsmysl, *Wunderkind* je v němčině zázračné dítě, což je možno rovněž asociovat se zázraky spojenými s časem vánočním, tedy s časem, do kterého má vzniknout Deklarace, tedy do Vánoc. Zároveň jak uvedeno již výše, se jedná o ironické přirovnání Deklarace k zázračnému dítěti (metafora pro výsledek jednání o Deklaraci mezi SRN a ČR). Na metaforu zázračného dítěte navazuje další „kouzelná“ metafora v závěrečné větě komentáře, o tom, že Deklarace „nebude *kouzelnou hůlkou*, která odstraní problémy česko-německých vztahů“. Rovněž si povšimněme zvolené němčiny v případě *Wunderkind*, kterážto jazyková volba by mohla implikovat spíše negativní postoj komentáře k Deklaraci, tím, že se ironizuje přes mateřštinu německého diplomatického partnera. Tuto implikaci by mohlo potvrzovat i příznakové užití označení *landsmanšaft* pro Sudetoněmecké krajanské sdružení (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“).

HON2 5. 12. 1996 Sudetští Němci kritizují spolkovou vládu

Nejedná se o komentář, spíše zpravení o vnitropolitických postojích k Deklaraci v SRN. Text Hospodářských novin označuje Sudetoněmecké krajanské sdružení plným oficiálním názvem, což můžeme považovat za stylovou příznakovost, zde tedy o pozitivní postoj k Deklaraci anebo pouze přesný

překlad, jak je převzat z německého tisku. Jedná se spíše o kompilaci citací a nepřímé řeči německých politiků podporujících (německý kancléř Helmut Kohl, vládní mluvčí, ministr zahraničí Klaus Kinkel), kritizujících Deklaraci (mluvčí výše uvedeného krajanského sdružení Franz Neubauer) i neutrální (místopředsedkyně spolkového sněmu).

HON3 6. 12. 1996 Rozporné hlasy k deklaraci se SRN

Komentář, stejně jako předchozí komentáře, sestává z citací (většinou negativních aspektů Deklarace) z německých celostátních deníků (Die Welt, Süddeutsche Zeitung) o vnitropolitické kritické debatě v Německu (např. že debata trvala příliš dlouho, jednání jsou úzkostlivě držena v tajnosti, špatně volená slova mohou zavdat podnět k nespokojenosti s Deklarací, nedostatečná informovanost německých poslanců). Již výběrem pouze skeptických názorů z německého tisku dává komentář Hospodářských novin najevo svůj postoj k Deklaraci a můžeme tak usuzovat, že půjde o negativní postoj, pro který přináší přejaté citace z vnitropolitické debaty v Německu. Komentář přináší i vlastní postoj, ani kritický, ani pozitivní, spíše nadějeplný, doufající v kompromis: „Nezbývá tedy než doufat, že postižení na obou stranách budou číst deklaraci s rezervou a nebudou od ní čekat dokonalé zhodnocení minulosti“. Komentář kromě německých celostátních deníků přináší i citace z britského celostátního (globálního) týdeníku The Times z článku nazvaného *Sudetští Němci ohrožují Kohla kvůli smlouvě s Prahou* ze dne 5.12.1996. Jak patrně z titulku, jedná se opět o analýzu spíše vnitropolitické situace v Německu, a sice, že německý kancléř Helmut Kohl ustoupil mnohem víc, než si kdokoli v ČR myslel. Tento postřeh je zajímavý pro český diskurz, jelikož z dosavadních analýz českých celostátních deníků vyplývá právě opak. A sice, že česká strana ustoupila německé straně, tedy i kancléři Kohlovi. Podle komentáře Hospodářských novin článek v The Times rovněž zdůvodňuje, proč německý kancléř ustoupil české straně. Britský list vidí důvod v kancléřových obavách, aby česko-německé napětí nezkomplikovalo rozhovory o rozšíření Evropské unie, které měly být záhy zahájeny. Opět se jedná o zajímavý postřeh z venku. V ČR převládá podle zde analyzovaných textů, že je to naopak: v českém kritickém diskurzu převládá názor, že je to právě německá strana, která vydírá českou stranu. Zjednodušeně řečeno: nepřijme-li česká strana německou verzi, budou Němci obstruovat přijetí ČR do EU. Čili spíše „vyděračská“ taktika německé strany.

HON4 9. 12. 1996 Vše nasvědčuje tomu, že šéf sudetských Němců kapituloval

Komentář opět vychází z německých komentářů otištěných v celostátním deníku Süddeutsche Zeitung a mnichovského deníku Münchner Merkur. Z deníku Süddeutsche Zeitung je vybrána pasáž citující předsedu Sudetoněmeckého krajanského sdružení (zde označen jako *landsmanschaft*) Franze

Neubauera, který text Deklarace označil za „zbytečný“. Hospodářské noviny rovněž doslovně citují příznakové vyjádření v komentáři *Süddeutsche Zeitung*, že se kolem Deklarace „hraje hodně divadla“. Podle deníku *Süddeutsche Zeitung* německý kancléř Kohl ztrácí ze zřetele zájmy sudetských Němců, na místo toho sleduje základní cíl, kterým je usmíření s Čechy. Opačného názoru, než je předseda Neubauer o zbytečnosti Deklarace je komentář deníku *Münchener Merkur*, a sice že „příprava Deklarace nebyla zbytečná a že výsledek není ani pro sudetské Němce vůbec špatný“. Komentář *Hospodářských novin* hodnotí na závěr, že „Neubauerovo mírné distancování od deklarace je třeba chápat spíše jako taktickou zdrženlivost“. Hodnocením *distancování* od Deklarace jako *mírné* signalizuje spíše pozitivní vnímání Deklarace. Podle komentáře *Münchener Merkur* „je [Deklarace] spíše signál českému obyvatelstvu v tom smyslu, že sudetští Němci měli vlastně nárok na odškodnění bezpráví, které jim bylo způsobeno, a deklarace jejich nároky zcela neuspokojuje“. Vidíme, že i tento komentář *Hospodářských novin* spíše, než zevrubnou analýzu přináší názorovou vnitropolitickou polemiku probíhající v německých denících.

HON5 10. 12. 1996 Definitivní podoba česko-německé deklarace vyjadřuje i lítost Čechů nad odsunem Němců

Komentář přináší na začátku informaci o získání textu Deklarace z německého zdroje televizní stanice ARD. Komentář převážně cituje z Deklarace o konstatování lítosti na obou stranách (ČR i SRN), při citování uvádí zde relativizující příslovce *prý*. Komentář se rovněž zabývá okolnostmi předčasného úniku Deklarace v německých sdělovacích prostředcích a uvádí, že „předčasné, jednostranné zveřejnění textu připravované českoněmecké (sic!) deklarace v německých sdělovacích prostředcích způsobí o trochu složitější situaci české straně, která počítala se dvěma týdny do Vánoc pro intenzivní diskuzi na vnitropolitické scéně“. Komentář dále nerozvádí, čím předčasný únik znemožnil toto plánované projednávání a proč tento únik znamená pro českou stranu „trochu složitější situaci“. Komentář může proto spíše působit dojmem senzačnosti, otištěním plného znění předčasně uniklého textu Deklarace.

HON6 11. 12. 1996 Koalici i hlavní bonské (sic!) strany text deklarace uspokojil

Již z titulku je zjevná nepolemičnost komentáře. ČR zastoupená vládní koalicí i německá strana (v titulku označena metonymicky jako bonnská strana (v titulku chybně s pravopisem *bonská*). Komentář, který je se srovnání s ostatními komentáři otištěnými k tématu Deklarace nezvykle dlouhý, obsahuje převážně citace českých a německých vládních politiků, českých historiků i kritické ohlasy čes-

kých opozičních politiků. Citace jsou vyvážené – s kritickými i souhlasnými postoji k deklaraci. Subjektivní vyjádření komentátora se objevuje mezi četnými citacemi třikrát. Poprvé, kdy komentář konstatuje shodu „většiny dotázaných historiků“ k historickým pasážím Deklarace. Podruhé když konstatuje, že jde o „kompromis mezi dvěma historickými zkušenostmi“. A konečně potřetí při citování historika z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd Viléma Prečana užívá komentář subjektivní hodnocení („byl Vilém Prečan ... textem příjemně překvapen“), které implikuje souhlasný postoj komentáře s textem Deklarace. Komentář končí parafrázováním slov zmiňovaného historika, podle jehož názoru „by se pod pasáže, které popisují historické události, mohl podepsat každý odborník“. Na základě domněnky, že se jedná o závěr komentáře, který vyznívá pozitivně, by bylo možno uvažovat o pozitivním postoji komentátora k textu Deklarace. V komentáři se objevují vyváženě citace z obou táborů, komentář tak dává prostor pro polemiku obou protichůdných postojů k Deklaraci a přidává své vlastní (konkrétně tři, které jsou spíše zdrženlivé) postoje, které je možné vzhledem k obsahu, označit za pozitivní vůči Deklaraci.

HON7 11. 12. 1996 Krok k uzavření minulosti

Komentář označuje znění Deklarace frází jako „umění možného“, a text samotný „takový jaký může být“. Výslednou Deklaraci označuje za „výsledek riskantního vyjednávání a řady kompromisů a je tím nutně zatížen“. Komentář uznává náročnost vyjednávání i problematičnost znění Deklarace, předvídá i možné výhrady k „nejchoulostivějšímu třetímu bodu deklarace“ (vyhnání sudetských Němců z československého pohraničí, viz kapitola 2.2). Komentář připouští, že se jednalo o „rozporuplné události těsně po válce v tehdejší ČSR“ a souhlasí s třetím bodem deklarace („opravdu docházelo k projevům bezpráví“). Přes možné výhrady se zde konstatuje, že je Deklarace „dobrým odrazovým můstkem pro budoucnost“ (frází *odrazový můstek*). Komentář v závěru shrnuje svůj pozitivní postoj a víru, že pokud by „deklarace mohla napomoci k odstranění iritujících problémů, splní tím svůj účel a zaslouží si vysoké ocenění“.

HON8 16. 12. 1996 Výhrady sociální demokracie k deklaraci

Komentář se zaměřuje tentokrát na domácí vnitropolitickou diskuzi, konkrétně postojem ČSSD jako největší opoziční strany k hlasování o schválení Deklarace v českém parlamentu. Komentář obsahuje citace představitelů opozice (předseda a místopředseda poslaneckého klubu ČSSD) a vlády (ODS, konkrétně tehdejšího ministra zahraničí ČR Josefa Zienle) z televizní debaty na toto téma. Stěžejním tématem citovaných výroků obou představitelů jsou majetkové nároky. Opozice se obává při-

padných majetkových nároků vyhnaných sudetských Němců a zástupce české vlády (ministr zahraničí) ujišťuje, že majetkoprávní vztahy nejsou náplní Deklarace. Jediný postoj komentátora najdeme v závěru textu, kde konstatuje, že „vůle obou stran vyjádřená v deklaraci nezatěžovat současné vztahy právními či majetkovými problémy z minulosti znamená významný posun proti smlouvě⁵² mezi oběma zeměmi“. Z této jediné věty lze usuzovat na spíše pozitivní postoj komentátora k Deklaraci, a to díky užitému hodnocení „významný posun“. Komentář spíše zdrženlivě reaguje na titulek (ČSSD má výhrady k Deklaraci, a sice případná majetkové nároky vyhnaných sudetských Němců), komentář přijímá na základě ujištění ministra zahraničí, že tyto nároky nejsou obsahem Deklarace a chválí Deklaraci, kterou považuje za významný posun.

HON9 16. 12. 1996 Bavorská CSU vzdává odpor proti deklaraci

Komentář přebírá víceméně pozitivní zprávy zprostředkované zahraničním zpravodajem⁵³ Hospodářských novin o německé vnitropolitické diskuzi o přijetí Deklarace z německého celostátního deníku Süddeutsche Zeitung. Kompilace pozitivních zpráv přináší informace o ukončení odporu Křesťanskosociální unie vůči deklaraci v Bavorsku. Komentátor používá přesný název instituce Sudetoněmecké krajanské sdružení. Komentář volí pozitivní hodnocení ve vztahu k Deklaraci (smíření, usmíření, rozvoj hospodářských a kulturních kontaktů). Komentář uzavírá výrok, že „deklarace tvoří dobrou základnu pro práci společnosti“.

HON10 18. 12. 1996 Český stát se ocitl v pozici viníka

Komentář cituje komentář ze slovenského deníku Pravda, kde autorka, právní expertka na ústavní právo SR kritizuje Deklaraci. Komentář Hospodářských novin přetiskuje několik kritických pasáží („český stát je v pozici viníka“, deklarace označena za „nekvalifikovaný text“, nebezpečný precedens“, nebezpečný text... proto, že by zanedlouho mohl zpochybnit celý protifašistický odboj“). Citovaná autorka na ústavní právo rovněž nesouhlasí s pojmy z Deklarace „vyhánění a nucené vysíd-

⁵² Jedná se o Smlouvu mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci z roku 1992.

⁵³ Petr Němec, tou dobou zahraniční zpravodaj Hospodářských novin v německém Düsseldorfu

lení, když v Postupimské dohodě je uveden diametrálně odlišný termín odsun“. Z posledně uvedeného vyplývá, že autorka je buď neznalá historických souvislostí (události tzv. *divokého odsunu* a *vyhánění* se vymkly kontrole a samozřejmě nebyly plánovány v Postupimské dohodě) anebo s fakty záměrně manipuluje v neprospěch Deklarace. Podle soudu autorky z textu Deklarace vyplývá, že „podpora přijetí ČR a Evropské unie a NATO je podmíněna přijetím deklarace“. Toto mínění autorky je spíše spekulací než podloženým faktem. Autorka závěrem předvídá, „že po česko-německé deklaraci bude následovat slovensko-německá deklarace“. Jak víme, k sepsání žádného podobného dokumentu nedošlo, autorka se tedy mýlila a předvedla špatný cit pro diplomatické předvídání.

HON11 18. 12. 1996 Nesporné svědectví o nově otevřené kapitole dějin

Komentář hodnotí česko-německé vztahy od císařského Německa přes hitlerovské Německo a končí u právě projednávané Deklarace; připomíná historickou „německou nadřazenost“, „zápolení dvou nacionalismů“, „německý expanzivní nacionalismus“. Dále připomíná nemístné „revizionistické požadavky sudetoněmeckých občanů“. Přes tyto kritické indicie komentář končí pozitivním postojem k Deklaraci: „Text česko-německé deklarace, dlouze a těžce sestavovaný, vydává nesporné svědectví o tom, že takoví státníci (kteří hledí dál než k příštímu volebnímu vítězství a mají politickou vůli i odvahu dosti silnou, aby odolali revizionistickým požadavkům výše zmíněným) se našli, čímž zvýšili morální prestiž své země a čímž se, doufejme, otevře nová kapitola ve vzájemných stycích velkého souseda s jeho malým“. Závěr vyznívá poněkud překvapivě po přečtení výše zmíněných negativních faktorech v česko-německých vztazích. Na druhou stranu takový závěr není takovým překvapením vezmeme-li v úvahu pozitivně vyznívající titulky. Komentář umně pracuje s argumentací pro a proti a dospívá i přes mnohé výhrady k nezaujatému závěru a přijetí textu Deklarace.

HON12 18. 12. 1996 ČSSD musí znát míru

Titulek samotný nedává explicitně na srozuměnou postoj komentáře k Deklarace. Implicitně ovšem tento postoj vyjadřuje. Z předchozích komentářů je zjevné, že postoj nejsilnější opoziční strany je klíčový pro schválení Deklarace parlamentem. Titulek zde nabádá ČSSD k umírněnosti při odmítání Deklarace (např. tehdejšího předsedu strany ČSSD Miloše Zemana). Vlastní text komentáře potvrdí výše anticipovanou domněnku o postoji komentáře k přijetí Deklarace. Komentář vyváženě označuje Deklaraci za „rozhřešení za křivky a utrpení, které si Němci a Češi vzájemně spáchali v ne tak vzdálené historii, avšak není aktem pouze politickým, ale také činem národním a lidským“. Komentář se obrací na poslance ČSSD (s kterými, jak se uvádí v komentáři „je obvyklá potíž v tom, že často přicházejí s tím, že je něco v nepořádku, ale jen málokdy vědí, jak to napravit“). Apeluje se zde na

ně, aby hlasovali pro přijetí Deklarace, že jejich výhrady k Deklaraci „se jeví jako ne právě fair“ a že se pokouší „upřít Klausově vládě diplomatický úspěch, jímž deklarace bezesporu je“. Zároveň se nám zde dostává dalšího pozitivního označení pro Deklaraci („diplomatický úspěch“).

HON13 20. 12. 1996 Pouze nevelký krok vpřed

Poslední komentář otištěný v Hospodářských novinách roku 1996 Deklarace cituje kompletní vyjádření vyhnaného sudetského Němce,⁵⁴ který pro Hospodářské noviny shrnul svůj názor na Deklaraci. Citovaný autor důsledně používá termín *vyhnání*. Pro autora vyjádření je Deklarace „bezesporu pokrokem“, „musíme jít dále na cestě k porozumění“. Dále toto upřesňuje, že Deklarace je „jen nevelkým pokrokem správným směrem“. Citovaný autor se dožaduje (na české poměry v té době, jde o názor celkem radikální) prohlášení Benešových dekretů za diskriminační vůči Němcům. (pro většinu společnosti tehdy neprolomitelné a nezpochybnitelné, viz podkapitola 2.3.2.). Citovaný autor požaduje další radikálnější formulaci „zásadního odmítnutí vyhnání jako prostředku vyřizování účtů nebo politiky vůbec“. Autor rovněž doufá, že „česká politika bude mluvit se sudetskými Němci“. Hospodářské noviny zde daly prostor vyjádření velmi osobních postojů, které nechávají bez komentáře, bez interpretace. Z faktu, že komentář uvádí, že jde o shrnutí pro Hospodářské noviny, můžeme usuzovat, že vyjádření by nemuselo být v rozporu s postoji Hospodářských novin. Pro tuto domněnku nemáme ovšem explicitní oporu v textu komentáře. Pragmaticky můžeme vycházet z toho, že otištěním výše uvedených subjektivních názorů bez uvedení poznámky, že se nejedná o názor redakce můžeme konstatovat názorové souznění s otištěným vyjádřením.

HON14 14. 1. 1997 Sociální demokraté obtížně hledají stanovisko k česko-německé deklaraci

Podtitulek: Text deklarace je prý nevyvážený v neprospěch české strany

Samotný komentář nepřichází s žádným postojem či názorem k Deklaraci, jen rekapituluje časový harmonogram ratifikace Deklarace a zmiňuje i průběh vyjádření stanoviska ČČSD v prosincové televizní debatě s předsedou poslaneckého klubu ČSSD Stanislavem Grossem, který označil znění Deklarace za „problematické, protože v něm chybějí některé důležité skutečnosti“. Komentář přináší

⁵⁴ Jedná se o Volkmaru Gaberta, rodáka z Teplicka, který po válce emigroval do Velké Británie. V době přijetí Deklarace předsedal spolku Seligerova obec.

nějaký postoj pouze v titulku a zejména v podtitulku, jediný instrument, kterým se komentář distancuje od identifikace se zněním v podtitulku je částice *prý*. Samotný titulek je pak skutečným vyjádřením názoru komentátora a sice, že největší opoziční strana má s přijetím Deklarace problém. Později v komentáři najdeme výše uvedený citát, v čem konkrétně problém spočívá („chybí některé důležité skutečnosti“). Komentátor v podtitulku interpretuje a domýšlí, že z tohoto vyjádření vyplývá (jiné vyjádření v komentáři citováno není) nevyváženost v neprospekch české strany. Komentář tak velmi citlivě předkládá zdrženlivý názor s mírnou výhradou k textu Deklarace. Hlavní komuniké proběhlo jako dialog mezi titulkem a podtitulkem.

HON15 16. 1. 1997 Deklarace především navazuje na Postupim

Vlastní text komentáře věnuje prostor vyjádření vedoucího katedry mezinárodního práva Právnické fakulty Karlovy univerzity pro deník Hospodářské noviny Miroslava Potočného. Vyjádření se týká užití pojmu *vyhnání* a *násilné vysídlení*, které by podle něj mohlo být vnímáno jako ústupek české strany, proto vyzývá premiéra Václava Klause ke zdůraznění, že Deklarace navazuje na Postupimskou dohodu, která používá spojení *přesídlení německého obyvatelstva*. Za doslova „nesmírně pozitivní“ považuje citovaný Potočný fakt, že se neprosadily požadavky Sudetoněmeckého krajanského sdružení na vložení formulací „právo na vlast, odškodnění a sebeurčení“. Všimněme si korektně užitého názvu Sudetoněmeckého krajanského sdružení, která implikuje korektní vztah k německým vyjednávačům. Samotný komentář se skládá opět z citací a žádných vyjádření postojů. Tyto jsou vyjádřeny pouze v titulku. Postoj titulku není explicitně čitelný, komentátorem vybrané citace experta na mezinárodní právo přinášejí uklidnění o akceptovatelnosti Deklarace, která nijak nezpochybňuje Postupimskou dohodu.

HON16 20. 1. 1997 Politické strany mají rozdílné názory na právní dosah deklarace

Komentář přetiskuje citace českých politiků, tyto víceméně ponechává bez reflexe. Jde o vyváženou selekci citací ve prospěch textu Deklarace – vyjádření tehdejší vládnoucí koalice, která připomíná „nezbytnost objektivnějšího pohledu na domácí minulost, protože násilí, které bylo spácháno na německém obyvatelstvu v době divokého odsunu nelze omlouvat“. Komentář dává *divoký odsun* do uvozovek, což by mohla být indicie názorového odstupu či distance komentátora od zvoleného termínu. Následuje citace postoje opozice, která dle vyjádření „trvá na tradičním tvrzení, že nacistické zločiny nelze poměřovat s poválečnými excesy a v jistých pasážích deklarace spatřují dokonce ústup od dikce Postupimské dohody“. Komentář rovněž přináší ujištění ministerstva zahraničí o vyloučení

dalších majetkových požadavků a informuje o ochotě ČSSD podpořit dokument za určitých podmínek. Touto podmínkou je přijetí „vysvětlujícího doprovodného textu, který by zabránil dvojímu výkladu citlivých termínů“. Ani tento doprovodný text komentář nereflektuje, pouze přidává postoj komunistů (KSČM), která považuje „klíčové pojmy vyhánění a nucené vysídlení za zásadní ústupek sudetoněmeckému nátlaku“. Indicie, z které by bylo možno zjistit nějaký postoj komentáře k Deklaraci je stupňování („v jistých pasážích deklarace spatřuji [opozice, poznámka autora] dokonce ústup od dikce Postupimské dohody“), kde komentátor vnímá tento postoj jako extrémní a nesouhlasný. Tento postřeh, může být do jisté míry spekulativní.

HON17 21. 1. 1997 Deklarace jako odrazový můstek

Všimněme si v titulku identického frazeologického přirovnání textu Deklarace k *odrazovému můstku* jako v komentáři Hospodářských novin ze dne 11.12.1996 (HON7). Další frazeologismus (klišé), který se v tomto komentáři objevuje je označení procesu vzniku „pod rouškou tajemství“, přidává komentáři na emotivnosti, posilujíc tak persvazivní účinek textu. Poté co komentář předestřel výhrady české i německé strany konstatuje, že „nelze upřít oběma stranám, že jejich tvrzení mají svá oprávnění“ a stvrzuje tak k akceptaci textu Deklarace. Komentář končí frazeologismem z titulku, a sice že „společné prohlášení české i německé vlády ... je potřebným odrazovým můstkem pro jakoukoli demokratickou vládu v naší republice k integraci do evropských a transatlantických struktur“. Vidíme, že komentátor posuzuje text Deklarace jako pozitivní počín, když zde obohacuje klišé s neutrálním hodnocením z titulku (*odrazový můstek*) o hodnocení *potřebný (odrazový můstek)*. Což můžeme považovat za souhlasný postoj (i vzhledem k celkovému vyznění komentáře) k Deklaraci.

U příležitosti podepsání Deklarace dne 21. 1. 1997 vyšly následující den (tj.22. 1.) v Hospodářských novinách k tématu celkem tři komentáře (HON18, HON19, HON20).

HON18 22. 1. 1997 Pochybnosti i naděje

Komentář reaguje na podpis Deklarace předchozího dne (tj. 21. 1. 1997). Již samotný titulek sugeruje vyváženost postoje komentáře, pochybnosti jsou reprezentovány následujícími skeptickými vyjádřeními takto: „rozhodně není [Deklarace] tečkou za minulostí“, „nebude [Deklarace] ani branou do budoucna, nemluvě ani o podmínce vstupu do Evropské unie“. Ve prospěch Deklarace je vyjádřena naděje, že „deklarace je nebo může být platformou lidí dobré vůle na obou stranách“. Komentátor dodává: „Už to je hodně“ – a tímto konstatováním odhaluje svůj pozitivní postoj k Deklaraci dosta-

tečně. Přes tuto inherentní podporu Deklarace připouští komentář další pochybnosti související s právou Deklarace: „rouška tajemství, ba nevraživé opatrnosti vybičovali hladinu očekávání nad únosnou míru“. Všimněme si expresivního lexému *vybičování* a obrazného frazeologismu *rouška tajemství*, které mohou stimulovat emotivní účinek na recipienty. Komentář se uzavírá pozitivním vyjádřením a postojem k Deklaraci: „Chce se věřit, že včerejší podpis je důkazem, že demokratická společnost dokáže vstřebat a regulovat i hlasy radikální a že parlamenty obou zemí to potvrdí svým suverénním souhlasem“. Přes uvedené výhrady, toto vyjádření potvrzuje a podporuje výše uvedené tvrzení o souhlasném postoji komentáře s textem Deklarace. Komentář tak beze zbytku naplnil své zadání z titulku – pochybnostmi i nadějí ve smysl Deklarace.

HON19 22. 1. 1997 Vztahy s Německem nebyly nikdy jednoduché

Komentář nereflektuje ani podpis Deklarace ani Deklaraci celkově. Komentář se věnuje toliko česko-německým vztahům. Zabývá se vztahy obou zemí po 2. sv. válce, během normalizace i po revoluci r.1989. Přes komplikované historické peripetie (viz indicie v titulku) se komentář zmiňuje nakonec pozitivně o současných vztazích po ekonomické stránce (Německo jako „silný ekonomický partner“, „zdroj investic“), připomíná „geografickou blízkost“ i „jistou ekonomickou kompatibilitu“. Přestože komentář Deklaraci nereflektuje, podle kontextu (tento pozitivní komentář česko-německých vztahů je uveřejněn den po podpisu Deklarace) můžeme usuzovat, že text implicitně vyjadřuje svým obsahem pozitivní postoj k podpisu Deklarace.

HON20 22. 1. 1997 Odsunem chtěl E. Beneš „odčinit“ Mnichov a vytvořit také národně jednotný stát

Podtitulek: Německo odmítá, že Postupim je právním základem odsunu

Posledním, třetím komentářem uveřejněným ve stejný den na téže straně jako předchozí dva komentáře reflektuje právní základ interpretace Postupimské dohody německou stranou. Komentář přetiskuje vyjádření německého ministerstva zahraničí, které odmítá princip kolektivní viny tak jak byla uplatněna na sudetské Němce v době po válce. Komentář vedle sebe staví dvě interpretace Postupimské dohody. Ta česká podle komentáře *odsunem* či *transferem* uplatňovala princip kolektivní viny údajně na základě Postupimské dohody. Právě tento aspekt odmítá německé ministerstvo zahraničí, které je zde citováno: „Postupimská dohoda neznamena právní uznání vyhnání, ale pouze politické prohlášení“. Komentář tedy pouze předkládá tyto dvě odlišné interpretace, bez názorové reflexe. Tuto reflexi najdeme pouze v titulku, kde je recipientům podáno, že *odsun* je vlastně pomsta prezidenta Beneše za Mnichovskou dohodu (zradu) a zároveň prezidentova snaha po národnostně homogením

Československu. V komentáři ovšem indicie, které by vedly k takovým závěrům nenajdeme. Naproti tomu podtitulek přesně shrnuje obsah komentáře. Komentátor užívá pojmů *nucené vysídlení* (hned v první větě: „Česko-německá deklarace se vyjadřuje o nuceném vysídlení sudetských Němců.“) a *odsun* (v titulku). Z tohoto by se dalo usuzovat komentátorův odstup až nesouhlas s pojmy z Deklarace (*vyhnání*) a dá se tedy i tušit spíše nesouhlasný postoj k Deklaraci. Dokonce se může podle titulku zdát, že je *odsun* omlouván jako pomsta (v titulku „odčinění“) za Mnichovskou dohodu. Na druhou stranu je také možná interpretace odsouzení prezidentova případného nízkého chování, kdy se snaží pomstít na nevinném obyvatelstvu vyhnáním z vlasti jako pomstu za Mnichovskou dohodu. Popravdě nejsme schopni z pouhého titulku dovodit jednoznačnou interpretaci a následně ani postoj k Deklaraci. Komentář a titulek spolu zde nekorrespondují, stran Deklarace zůstává komentář neutrální, bezpříznakový; obsahu komentáře zde spíše odpovídá podtitulek.

HON21 23. 1. 1997 Němci jsou optimisté, Češi zatím opatrní

Komentátor sice v titulku uvádí, že Němci jsou *optimisté*, co se týče přijetí Deklarace v Německu, ovšem v komentáři se dále píše, že podle německého tisku jsou naopak pesimističtí, co se týče přijetí Deklarace v ČR. Podle komentátora „obecně platí, že hodnocení českých koaličních politiků, kteří deklaraci označují za vyvážený a do budoucna směřovaný dokument, vyznívá optimističtěji, než jak kompromisní text analyzuje domácí tisk“.

Komentář uvádí, že domácí tisk nyní reflektuje i skutečnost, že podle posledního průzkumu veřejného mínění má Deklarace podporu 49 procent české populace, zatímco zbytek je buď proti, nebo se zatím nedokáže rozhodnout. Tomu podle komentáře odpovídá i situace v Poslanecké sněmovně, kde koalice má menšinu a zůstává odkázána na pomoc dosud váhající ČSSD. Český tisk podle komentátora nicméně věří, že Deklarace přes české poslance a senátory projde, zatímco německé listy jsou o poznání skeptičtější. Vyjadřují dokonce obavu, co by zamítnutí dokumentu v českém Parlamentu mohlo znamenat pro "integrační ambice ČR i pro celou Evropu". Všimněme si, že se zde opět vynořuje narativ jakéhosi vyděračského potenciálu Deklarace, s kterou musí česká strana souhlasit, jinak Německo znemožní vstup České republiky do Evropské unie. Zde tedy nedeklarováno komentátorem přímo, ale odkazem na vágní zdroj „český tisk“. Dalším již sedimentujícím narativem je obava o podporu Deklarace ze strany ČSSD.

HON22 27. 1. 1997 Václav Havel věří ve schválení deklarace

Komentář se kromě skutečnosti uvedené v titulku věnuje postoji ČSSD k Deklaraci. Podle komentáře předseda Poslanecké sněmovny a ČSSD Miloš Zeman na rozdíl od prezidenta Václava Havla smysl

Deklarace zpochybňuje, protože „neuzavírá minulost a nebrání vznášení restitučních požadavků“. Jeho stráničtí kolegové v zahraničním výboru sněmovny však předchozí den hlasovali spolu s koalici a dokument Deklarace předběžně podpořili. Sociální demokraté se rovněž usnesli, že o Deklaraci budou hlasovat každý podle svého názoru. Komentář popisuje postoj prezidenta Václava Havla silně pozitivně: „vysoce oceňuje česko-německou deklaraci“ a Deklaraci podle komentáře prezident pokládá za „důležitý krok v rozvoji spolupráce obou národů“. Podle výběru převažujících pozitivních ohlasů můžeme přisuzovat komentáři pozitivní postoj k přijetí Deklarace.

HON23 30. 1. 1997 Co přinesla cesta do Bonnu?

Komentář se vztahuje k cestě tehdejšího předsedy Parlamentu Miloše Zemana do Německa. Podle komentáře jel Zeman do Německa vyjednat uvozující proklamaci k Deklaraci, coby „zadní vrátka k souhlasu s deklarací“ pro poslance za ČSSD. Tento pokus Zemanovi v Německu nevyšel a komentátor tedy odpovídá na otázku z titulku, že „návštěva Německa nepomohla předsedovi Parlamentu najít zadní vrátka k souhlasu s deklarací... nyní už Zemanovi nezbyvá než jasně říci, zda je pro nebo proti textu deklarace“.

HON24 31. 1. 1997 Koaliční strany uvítaly hlasování v Bundestagu

Komentář kromě konstatování, že česká vládní koalice uvítala schválení Deklarace německými poslanci a to 93 % německými poslanci, uvádí rovněž pochybnosti o tom, že by Deklarace byla podobně hladce („Již dnes je jasné, že pro ni nebude hlasovat 93 % poslanců jako včera v německém parlamentu“) schválena i v českém parlamentu. Komentář upozorňuje na v této věci názorově roztržštěnou opozici (očekávalo se, že Republikáni a KSČM budou hlasovat proti, ČSSD nebyla v otázce hlasování jednotná). Komentář cituje vyjádření tehdejšího místopředsedy ČSSD Karla Machovce, že rozhodující vliv na poslance ČSSD při hlasování o Deklaraci „budou mít Zemanova slova“. Komentář cituje pozitivní vyjádření KDU-ČSL o tom, že „minulost je v česko-německé deklaraci ošetřena lépe než v jakémkoli jiném předchozím dokumentu uzavřeném s Německem“. Komentátor explicitně nevyjadřuje podporu ani nepodporu Deklaraci, názorově pokrývá jak českou opozici proti Deklaraci, tak vládní souhlasné stanovisko.

HON25 5. 2. 1997 Deklarace: úspěch, nebo fiasko?

Autor komentáře je uznávaným právníkem a bilancuje zde protichůdné postoje k Deklaraci před hlasováním v českém Parlamentu. Rovněž interpretuje právní závaznost dokumentu. Klade vedle sebe důvody odmítání Deklarace („zrada národa, svědomí i odkazu našich předků, nebezpečný precedent

mezinárodněprávního charakteru, kterým se revokují závěry Postupimské dohody, přiznává právní a majetková odpovědnost našeho státu za odsun Němců z Československa a otevírá prostor pro rehabilitaci Henleinova usilování o právo na vlast a individuální odškodnění odsunutých Němců, nebo dokonce připojení Sudet k Německu“) tak důvody přijímání („text deklarace je dokonalost sama, vítězství naší diplomacie“). Všimněme si, že výčet důvodů odmítání Deklarace je zcela konkrétní, zatímco výčet důvodů pro přijetí je jen vágní, důvody spíše nadšené, a mohou vyznívat až ironicky. Poslední, krajně extremistická položka důvodů odmítání Deklarace („připojení Sudet k Německu“) se v žádném analyzovaném komentáři neobjevila. Komentář připomíná, že takovéto nevěčné hodnocení Deklarace „rozděluje populaci a vede k jejímu cejchování na ty, kteří svou podporou deklaraci dávají najevo vůli po skutečné spolupráci Čechů a Němců a začlenění do evropských struktur“... proti nimž stojí ukřivdění političtí konjunkturalisté, kteří se přiživují na oživování hrůz nacismu a rozdmýchávají nový revanšismus“. Komentář hodnotí Deklaraci převážně negativně, začíná výtkou, že přijetím Deklarace „naše vládní reprezentace selhala... když předložila dokument vyvolávající množství otázek a polemik“. V právní interpretaci komentář ujišťuje, že Deklarace „není mezinárodní smlouvou... jde o závazek povýtce morální“. V další části komentáře se připomínají společné česko-německé dějiny, kde autor volí expresivní výrazy při hodnocení německých dějin („zrůdnosti, která nemá v lidských dějinách obdobu“, „d'ábelský plán holocaustu“, „německá agrese a rozpínavost“, „nezbytnost vyhubit slovanské plemeno jako rasu podřadnou“, masová zvěrstva nacismu a hitlerismu“). O českých poklescích vůči Němcům píše mnohem zdrženlivěji, volí neutrální slovník, bez expresiv („transfer Němců“, „nesčíslné množství činů, které nelze nazvat jinak než zločiny, „excesy při divokém a posléze posvěceném odsunu Němců“). Všimněme si zde jisté disproporce co do volby příznakového lexika, které posiluje persvazivní účinek spíše proti přijetí Deklarace. Zároveň komentář detailním připomínám a vykreslováním nacistických hrůz činí to, co sám v komentáři popisuje jako „oživování hrůz nacismu a rozdmýchávání nového revanšismu“. Komentář odmítá začlenění historického hodnocení v Deklaraci, podle autora existuje spousta historických křivd mezi národy a „naštěstí nikdy nikoho nenapadlo žádného z představitelů obou zemí narovnávat různou interpretaci dějin cestou společného prohlášení“. V další části komentáře je hodnocen současný stav česko-německých vztahů jako „rovnoprávné vztahy vzájemné úcty“. Text Deklarace považuje autor komentáře za „zoufale nepovedený... nemoudrý pokus o její novou interpretaci formou deklarace je fiaskem obou stran“. Přesto, jak soudí komentátor, Deklarace „otevírá cestu společné budoucnosti obou zemí“. Deklarace podle komentáře „ČR souhlasem s deklarací dává jasný signál Evropě, že umí důstojně uspořádat své vztahy se sousedy a že její pevné místo je v rodině evropských států“. Tímto se komentář odchyluje od předešlé kritiky Deklarace a apeluje na schválení Deklarace českým Parlamentem „jako pokus o lepší budoucnost“.

HON26 6. 2. 1997 K deklaraci sociální demokraté žádají uvozující prohlášení, jež navrhla SPD

Text je spíše kompilací prohlášení stran úvodního prohlášení (zde označováno také jako *preambule*) k Deklaraci. V komentáři převažují oficiální stanoviska české vlády (ministra zahraničí) a stanovisko opozice je vyváženo prohlášením odborného mluvčí ČSSD pro zahraniční politiku⁵⁵. Podle vládního postoje by preambule „oslabila politický význam společného česko-německého prohlášení“ a „je zbytečná, neboť ... nezpochybnuje výsledky druhé světové války“. Naopak vyjádření opozice (ČSSD) chce interpretovat Deklaraci a „zdůraznit odlišnosti českého pohledu“. Komentář nepřináší žádný kritický vhléd či postoj, toliko seznamuje s oběma postoji k preambuli. Citované prohlášení experta ČSSD není oficiální, jak uvádí komentář, jde o „interní informace pro členy ČSSD“.

HON27 7. 2. 1997 M. Zeman trvá na usnesení k deklaraci

Podtitulek: V. Klaus obvinil ČSSD z nestátotvorného přístupu

Titulek a podtitulek reflektují polemiku obou dotčených stran ve sporu o preambuli k Deklaraci. Spor mezi vládní koalicí, která je proti preambuli a v komentáři jsou citovány tři negativní hodnocení prosazování usnesení: „nestátotvorný přístup“, poškození státního zájmu ČR“ a obvinění předsedy největší opoziční strany předsedou vlády, že se „ČSSD snaží vytěžit z těchto zahraničně-politických otázek drobné vnitropolitické pseudovýhody“. Komentář přináší rovněž informaci, že opoziční komunisté preambuli nepodpořili, a to proto, že požadují, aby se parlament Deklarací nezabýval vůbec. Postoj komentáře k přijetí preambule není čitelný, text přináší pouze výroky s odmítajícími postoji předsedy vlády. Z tohoto lze usuzovat, že komentář je spíše proti přijetí uvozujícího usnesení, a vzhledem k absenci kritického vyjádření k samotné Deklaraci lze usuzovat na pozitivní postoj k přijetí Deklarace.

HON28 12. 2. 1997 Nejrozumnější, co se dalo udělat

Komentář reflektuje proces schvalování Deklarace českým Parlamentem v prvním kole. Vystoupení oponentů (poslanci republikánů) Deklarace komentář hodnotí jako někoho, kdo se „vozí na vlně ar-

⁵⁵ Jan Kavan

chetypálního strachu z Němců“. O komunistických oponentech se vyjadřuje podobně jako o republikánech a přidává: „o komunistech platí totéž, jen zahaleno do hávu rádooby historických znalostí. Jejich výtky deklaraci jsou jen zrcadlovým obrazem nesouhlasu landsmanshaftu s tímto dokumentem“. Autor komentáře hodnotí Deklaraci jako „vyváženou“ („Odpor vyhraněných skupin na obou stranách hranice je paradoxním důkazem toho, že se jedná o text vyvážený“), můžeme tedy jeho postoj k Deklaraci považovat za pozitivní. Proces schvalování Deklarace v českém Parlamentu dále označuje příznakovým hodnocením „ztěč česko-německé deklarace“. České oponenty Deklarace v závěru komentáře označuje za „extrémně smýšlející občané doma“.

HON29 13. 2. 1997 Zeman k deklaraci větší výhrady nemá

Podtitulek: Obstrukce komunistických a republikánských poslanců jsou omezeny

Text komentáře nepřináší explicitní postoj k textu Deklarace ani k procesu schvalování. Jedná se o kompilaci výroků politiků během parlamentní diskuze k přijetí Deklarace českým Parlamentem. Kompilace je vyvážená, citované výroky zastupují oba postoje, pro i proti Deklaraci. Podle předsedy ČSSD, nejsilnější strany, je Deklarace „neúspěchem české diplomacie“. Naopak poslanec za ČSSD Deklaraci podpořil a odmítl „tvrzení mnoha kolegů, že jednáme s válečnými zločinci a nacisty“. V textu komentáře nelze dohledat indicie, které by Deklaraci podporovaly či nepodporovaly. Snad jen výběr výroku poslance za ČSSD odmítající tvrzení svých kolegů o jednání s válečnými zločinci a nacisty je možno považovat za způsob, jak demonstrovat absurdnost a názorovou zvrácenost některých oponentů, jejichž výroky musí popírat jejich vlastní stranický kolega.

HON30 14. 2. 1997 Sociální demokraté konzultují možnost uvozuujícího usnesení k deklaraci

Komentář reflektuje probíhající rozpravu k přijetí Deklarace v českém Parlamentu. Středobodem této rozpravy i reflexe je přijetí uvozuujícího usnesení k Deklarace, tak jak ho prosazuje ČSSD. Komentář neprezentuje žádný postoj ani k Deklaraci ani k doprovodnému usnesení. Komentář shrnuje návrh ČSSD v bodech: „prohlášení o bezpředmětnosti majetkových nároků, nulita mnichovské dohody a neměnnost česko-německé hranice“. Přináší rovněž nároky republikánů („reparační nároky ve výši 305 miliard marek splatných do konce roku“) i výrok jednoho z tehdejších republikánských poslanců, který „útočí na evropskou integraci tím, že jde o obnovený pokus nacistů vytvořit evropské ekonomické společenství“. Komentátor cituje označení *nacisté* pro současné příslušníky Německa, které ve veřejném prostoru použil poslanec. Jedná se o zcela nemístné denunciační označení, které je jistě za hranou slušnosti.

Komentář reaguje na schválení Deklarace českým parlamentem a srovnává tento proces v českém a německém parlamentu. Schválení samotné je zde označeno pozitivním hodnocením „zadostiučnění“. Deklarace je zde vnímána pozitivně, jako způsob „zamyšlení nad minulostí národa...i jak vypadá politický dnešek“. Komentář si všímá rozdílného procesu schválení v Německu („opozice našla s vládní koalicí společnou řeč“) a v České republice, a to příznakovým užitím idiomu o *praní špinavého prádla*: „...nestydíme se vystavit před světem své špinavé prádlo“; lapidárně řečeno, vládní koalice a opozice nenašla společnou řeč. Komentátor vyjadřuje naději, že se nebudou opakovat podobné „nepravosti a zvěrstva“. Dále uvádí, že jedinou opravdovou zárukou, že „budoucnost bude lepší než minulost, spočívá v nově vznikající společné Evropě“. Pro komentátora je EU a NATO zárukou, že „na starém kontinentě opět nepřevládnu extremisté a nacionalisté“. Komentář končí pozitivním hodnocením přijetí Deklarace („...přijetí svědčí o tom, že k životu v této nové Evropě dospíváme“). Proces přijetí již tak pozitivně hodnocen není: „Způsob, jakým byla přijata [Deklarace], však ukazuje, že k ní dospíváme jen pomalu“. Autor komentáře vyjadřuje na v komentářích deníku Hospodářské noviny nezvykle subjektivní postoj, když hodnotí situaci emocionální částicí *bohužel* („Bohužel je však dokument [Deklarace] výsledkem kompromisu příliš mnoha protichůdnými tlaky na obou stranách“, a vsuvkou „U nás, bohužel, schvalovací postup spíš naznačil, že se nestydíme vystavit před světem své špinavé prádlo“).

6. Výsledky analýzy

6.1. Deník Právo

V této části práce se zaměříme na vyhodnocení analyzovaných komentářů deníku Právo. Bude nás zajímat jaký narativ a diskurz se v inkriminovaném deníku konstituuje.

Na základě analýzy komentářů zaměřených na Deklaraci je možné konstatovat, že narativ Deklarace se ve většině komentářů deníku Právo soustředí spíše na negativní prezentaci minulosti česko-německých vztahů než na vztahy budoucí.⁵⁶ Minulost se podle většiny inkriminovaných komentářů neuzavírá, nejde o uzavření problematické minulosti (metaforickou *tečku* za minulostí – jak se často v komentářích opakuje), spíše metaforickou *dvojtečku* (otevřenou, neukončenou minulost, historií zatíženými vztahy, viz níže a např. analýza komentáře P22) a na majetkové otázky. Hodnocení minulosti česko-německých vztahů jsou reflektováno jako sporná, problematická. Deklarace společnost podle komentářů nesjednocuje, spíše polarizuje (viz analýza komentářů P2, P3, P5, P7, P8, P10, P11, P18, P27).

Komentářům dominuje spíše než analýza vlastního textu Deklarace (pouze jeden komentář P1 analyzuje sémantickou rovinu některých formulací Deklarace) hodnocení procesu schvalování, a to až na několik málo výjimek (komentáře P4, P9, P17, P19, P21, P24) negativní hodnocení. Objevují se četná příznakově negativní pojmenování, která apelují na emotivní percepci recipientů a tím posilují persvazivní funkci komentářů v neprospěch Deklarace. V komentářích se často objevují negativní příznaková hodnocení pro výsledný text Deklarace jako například *doteky zla* (P15), *krach* (P16), *kastrace českých dějin* (P16), *velký břichabol* (P24).

V komentářích se nevyskytují silně expresivní výrazy jako je tomu například v komentářích deníku Haló noviny (viz 6.2). Za silně příznakové pojmenování můžeme považovat jen označení pro propONENTY Deklarace z německých řad historiků v komentáři P26 nazvaných *historici z nacistické školy*.

Samotná Deklarace je zde hodnocena především negativně, např. jako *jednoznačné zlo* (P5). Objevují se četné metafory pro proces schvalování a výsledný text Deklarace: *rozinky a těsto* (P3), *vůz a silnice*

⁵⁶ Ze zkoumaných 28 komentářů deníku Právo se jich 16 vyjadřuje negativně proti Deklaraci, 9 pozitivně, a zbytek je neutrální. Srov. Příloha I.

(P5), *generální úklid* (P10), *cesta do pekel* (P23), *vykřičník* (P23), *dvojtečka* (P23) *maratón* (P25), *Pandořina skříňka* (P25), *minové pole* (P25). Tyto metafory zde nesou veskrze negativní postoj k Deklaraci. Objevuje se zde rovněž kreativní metafora pro proponenta Deklarace - *kovář nové Evropy* (P13).

V komentářích se kreativně pracuje s idiomatickými aluzemi, například *pohřbít kostru z válečné skříně* (P11), *hora porodila myš* (P12), *pohřbít politický porcelán* (P12), které posilují negativní persvazivní účinek vůči Deklaraci.

V komentářích dochází ke stereotypizaci mediálního obrazu proponenta Deklarace jako nepřítele Deklarace na úrovni státu (SRN), který je např. označen silně expresivně za *nástupnický stát třetí říše* (P1). Prezentace proponenta Deklarace jako nepřítele je dobře patrná i na modelaci van Dijkova ideologického čtverce (kapitola 3.5.2.). Komentáře pozitivně prezentují tzv. oběti textu (např. v komentářích P2 a P3 jako „My“). „My” respektive čeští občané jsou zde prezentováni jako insiders (van Dijk, 2001), „Oni” - německá strana vyjednavců, ne-li rovnou němečtí občané jsou pak prezentováni negativně, jako outsiders. Vytváří se tak polarizace, která přispívá k legitimizaci marginalizace negativně prezentovaných outsiderů „Oni”, podle konceptu, jak jej postuloval van Dijk (viz kapitola 3.5.2.).

Pragmaticko-sémantickou analýzou komentářů potvrdila hypotézu o nabytí příznakovosti pojmů *odsun* a *vyhnání/vyhánění*. Pojmy *vyhnání/vyhánění* a *odsun* v komentářích deníku Právo získaly sémantickou distinktivní platnost a staly se příznakovým lexikem. Užitím pojmů *vyhnání/vyhánění*, které jsou součástí diskurzu, který vyjadřuje souhlasný postoj s textem Deklarace se komentáře sledovaných deníků vymezovaly vůči přijetí textu Deklarace pozitivně. Naopak užitím pojmu *odsun* se komentáře vymezují k přijetí textu Deklarace negativně. Tentýž závěr se potvrdil i pro distinkci užití příznakového a nespisovného pojmu *landsmanšaft* (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“). Komentáře, které se vymezují kriticky vůči přijetí Deklarace užívají právě příznakového lexika *landsmanšaft* (P7, P9, P10, P12, P25, P28). Komentář (P7), který má k přijetí Deklarace postoj pozitivní užívá oficiálního názvu *Sudetoněmecké krajanské sdružení*.

Diskurz komentářů deníku Právo je zaměřen spíše na negativní hodnocení minulosti česko-německých vztahů než na jazykové reflexe textu Deklarace či jiné aspekty. Silným narativem je také obava (šíření strachu) z majetkového vypořádání (finanční kompenzace vyhnáným sudetským Němcům). Dále se v komentářích mytizuje konstrukt, že Deklarace má sjednocovat českou společnost a nečiní tak. Podle mého mínění Deklarace neměla primárně za cíl sjednocovat českou společnost, jejím cílem

mělo být česko-německé smíření kvůli budoucím dobrým sousedským vztahům. Součástí tohoto diskurzu je i několikrát se opakující narativ „mnichovanství“ (P5, P15), který se opakuje s vyšší četností v komentářích deníku Haló noviny (viz str. 136).

6.2. Deník Haló noviny

Na základě analýz komentářů zaměřených na Deklaraci je možné konstatovat, že narativ Deklarace se ve všech komentářích deníku Haló noviny soustředí výhradně na negativní prezentaci minulosti česko-německých vztahů a všechny komentáře se vymezují negativně vůči přijetí Deklarace.

Všechny komentáře používají výhradně pojmenování *odsun* pro vyhnání sudetských Němců z pohraničí a *landsmanshaft* místo Sudetoněmecké krajanské sdružení. Hypotézu o zaujatosti vůči Deklaraci užitím obou příznakových pojmů (*odsun* (viz kapitola 2.4.), *landsmanshaft* (viz kapitola 2.5.) zde můžeme verifikovat jen částečně. Jelikož se zde nevyskytuje komentář, který by svým postojem souhlasil se schválením Deklarace nelze ověřit druhou část hypotézy (a sice, že by užitím pojmů *vyhnání/vyhánění* a *Sudetoněmecké krajanské sdružení* komentáře souhlasily s ratifikací Deklarace).

Významná část komentáře deníku Haló noviny zaměřených na Deklaraci pracují s válečnou rétorikou a terminologií, například *česká prohra, či přesněji masakr* (HAN9), *kapitulantská politika* (HAN14), *propagandistické tažení* (HAN15), *kapitulantská podoba deklarace* (HAN15), *plíživá vlastizrada* (HAN16), *kapitulantský ústupek české strany* (HAN18), *beranidlo* (HAN22, HAN47), *ohrožení národních zájmů* (HAN28), *stvrzení kapitulace* (HAN29), *pokoření České republiky* (HAN29), *pikantní příchut' zrady* (HAN29), *zrada národních zájmů* (HAN30), *zbraň proti nám* (HAN31), *den zrady, den ponížení* (HAN32), *národní zrada* (HAN33), *kolaborace s Bonnem* (HAN36), *deklarace národní zrady* (HAN39), *zápas* (HAN50), *rozbit český stát* (HAN51). Marta Fialová (2010) ve své práci Mediální reprezentace národní identity v kapitole, kde analyzuje užití válečné rétoriky v publicistických textech rozlišuje několik kategorií pojmenování: termíny označující zápas, porážku, historické reminiscence. Použití výše uvedených termínů podle Fialové (2010) umožňuje vyjádřit dramatičnost a navodit situace, ve kterých se recipient ztotožní s vítězstvím nebo porážkou. Podle autorky je cíl žurnalistů vyvolat silné emoce radosti či naopak smutku (v našem případě výhradně negativních emocí).

Revokováním nacistických reminiscencí (*háchovština, novodový háchovec*, HAN13, *vůdcovské tradice, jawohl Mein Führer!* HAN54) je možno stimulovat silně negativní historické konotace a podněcovat odplatu za staré historické křivdy a podle Fialové (2010) vyprovokovat dokonce určitou národní nesnášenlivost.

Častým jevem v komentářích je propagandistický jazyk nacismu (např. *Jawohl Mein Führer!* (HAN54), *Drang nach Osten* (HAN45)) a propagandistické prezentování Německa jako nepřítele. Propaganda je zde chápána jako systematický a záměrný proces, který si klade za cíl působit na emoce publika a to ať už prostřednictvím lží, či za cenu zamlčování podstatných faktů (McQuail 2005).

Jazyková propaganda je typ diskurzu používající specifický druh argumentace s cílem přesvědčit recipienty o přednostech své doktríny, názorů a idejí a následně recipienty donutit k jejich přijímání (Čermák 2010). Podle Čermáka

„... se komunistická totalitní propaganda, která už neoperuje ve volném diskurzu otevřeném pro kohokoliv ani se nesnaží primárně přesvědčit lidi v situaci, kdy je sama monopolním vyjádřením názorů a idejí vládnoucí kliky se od obecné propagandy liší. Mimo jiné ji už nezáleží příliš na standardnosti a uměřenosti argumentace, může si dovolit i způsoby jiné demagogické i násilné. Na druhé straně vyplňuje omezený komunikační prostor, kde není připuštěná myšlenková konkurence opakovanou a vytrvalou snahou navyknout lidi na svou doktrínu, hesla a stereotypy a vytlačit z jejich vědomí pro danou oblast cokoli jiného. Po přijetí propagovaných idejí a názorů, ať vědomém, či nevědomém, se objekt propagandy (lidé) nakonec stává žádoucím předmětem snadné manipulace v různém smyslu“. (Čermák, 2010)

V komentářích se jako součást propagandy rovněž objevují nepravdivé a zavádějící informace, jako jsou například tvrzení, že mezi německými vyjednavací Deklarace jsou bývalí aktivní členové NSDAP (HAN25), že strůjcem Deklarace je nacismus (HAN14), že je bavorský premiér patronem Sudeťáků (HAN12), že vládní podpora Deklarace je zradou českého národa, protože Deklarace delegitimizuje podstatu mezinárodních smluv z poválečné doby (HAN7). Podle Čermáka „V konečném důsledku není takováto propaganda zásadně odlišná od brainwashingu, vymýváním mozku usilujícího o změnu myšlení či aspoň o nacvičené papouškování předepsaných a do hlavy vtloukaných hesel a stereotypů“. (Čermák, 2010).

Například komentář *Naivita české diplomacie* (HAN48) odvádí pozornost od podstaty Deklarace (snaha o smíření, uznání oboustranných křivd) a na místo toho prosazuje vlastní propagandistickou doktrínu o špatnosti Deklarace v duchu pragmatiky propagandy, jak ji popisuje Čermák (2010). Podle Čermáka (2010) pragmatika propagace sleduje z podstaty věci snahu ovlivnit recipienta a připravit ho o vlastní názor a úsudek a skládá se především z těchto faktorů:

- A) Hodnocení (evaluace) pojmu/reality (*a*) recipientem standardně vnímaného (*b*). Zde tedy evaluace Deklarace jako nepravdivé a nelegitimní.

B) Odsouzení/zavržení názoru recipienta jako „negativního“. Zde zavržení názorů o správnosti Deklarace proponentů.

C) Násilné přesvědčování a vnucování hodnocení (*c*) pro manipulátora žádoucího a tedy „pozitivního“. Zde tedy oháněním se vlastní právní teorie o nelegálnosti překladu *Vertreibung* a schematicky podle Čermáka (2010) tedy:

$a \rightarrow c$, resp. $a \neq b$, ale c , tj. a je špatné, proto c je dobré.

Zde tedy: Deklarace je špatná, proto je odsuzovat. nesouhlasit s Deklarací je dobré.

Aby byla taková manipulační operace úspěšná, musí podle Čermáka (2010) kromě vhodné techniky (zvláště opakování, stereotypizace) učinit takovou implicitní evaluaci věrohodnou a přesvědčivou tím, že ji opře například o působivou autoritu či údajně rozšířený názor. Komentátor se zde zaštitil právníkou autoritou prof. Potočného i údajně rozšířeným právním názorem („podle mne a z našeho pohledu, naší právní teorie...lživý.“). Švehlová tento postup odvolání se na autoritu rovněž uvádí a pojmenovává tuto strategii jako „strategie rafinovaného tvrzení“ (Machová, Švehlová, 2001). Strategii rafinovaného tvrzení Švehlová (Machová, Švehlová, 2001) označuje jednak výše uvedené odvolávání se na autoritu nebo „obecné odvolání“ typu *všichni* vědí, že... . Podle Švehlové „odvolání na všechny znamená, že ten, kdo je proti vyslovenému názoru je divný“ (Machová, Švehlová, 2001).

O snaze německé strany píše komentář HAN4 jako o „houževnatém tlaku německé diplomacie“ a proti tomuto tlaku staví „naivitu a buď záměrnou nebo opravdu nevědomou neschopnost české diplomacie“. Podle komentáře spočívá nebezpečí této naivity v umožnění revize Postupimských dohod, a tedy i poválečného uspořádání Evropy a je umožněna přímo v Deklaraci (neuvádí se konkrétně kde v Deklaraci, snad implicitně myšlen překlad *Vertreibung*). K naplnění ani z jedné obav ani po více než dvaceti letech od podepsání Deklarace nedošlo, můžeme tedy konstatovat, že komentář svou persvazivní funkcí založenou na manipulativní a lživé argumentaci apeloval na pocity a předsudky recipientů.

Podle Čermáka (2010) je „hlavním způsobem přesvědčování, které je vlastním cílem propagandy, postulování a konečné prosazení vlastní doktríny na úkor jiných, které je nutné potlačit či alespoň zatlačit do pozadí nebo nevědomí; hlavním prostředkem je přitom neustálé opakování žádoucích tvrzení“.

Dominantní komunikační strategií je zde denunciování proponentů Deklarace: *vrtichvosti, pseudodemokrati* (HAN54), *přísluhovači* (HAN26), *lokajové landsmanšaftu, galerie bývalých henleinovských*

funkcionářů (HAN24), *čeští novodobí kolaboranti* (HAN23), *henleinovci a postheleinovci, kolaborantská buržoazie* (HAN16), *pochlebovači německým zájmům* (HAN15), *novodobý háchovec* (HAN13), *Sudeťák, patron Sudeťáků* (HAN12), *kolaborantští aktivisté* (HAN8) a *němečtí stipendisté, němečtí přísluhovači* (HAN3). Taková rétorika je u mnohých uvedených označení již za hranicí žurnalistické vkusnosti a podle Fialové (2010) se může jednat o eticky konfliktní termíny. Částečně zde rovněž sedimentuje narativ „mnichovanství“ (HAN5, HAN7, HAN47, HAN48), který podobně jako výše zmíněné nacistické reminiscence (str. 134) konotuje Německo jako nepřítele a spojuje ho s Mnichovskou dohodou, stimulujíc tak negativní obraz Deklarace.

Výše uvedené strategie komentářů deníku Haló noviny konstruují diskurz, který není inherentně vyjádřen v komentářích, zůstává skrytý. Komentář HAN51 explicitně pojmenovává tento jinak latentní, ovšem dominující diskurz. Tím je odpor k začlenění České republiky do západních evropských struktur, odpor ke vstupu do Evropské unie a NATO. Komentáře konstruují obraz Německa jako nepřítele (nacistické aluze, pangermánské teorie, germánská rozpínavost, mnichovanství, falešné národovectví). Německa, které představuje pevné zakotvení v západoevropském hodnotovém systému, který děsí část společnosti, na kterou se komentáře deníku Haló noviny obrací. Komentáře na jedné straně konstruují obraz Německa jako státu, který chce skrz Deklaraci rozbít český stát (HAN51), na druhou stranu vykreslují Německo jako partnera, který vydírá Českou republiku svou verzí výkladu historie v Deklaraci (vyhnání sudetských Němců jako zločin). Podle tohoto konstruktů, pokud by Česká republika neustoupila výkladu (*diktátu*) německé verze Deklarace, Německo by zablokovalo náš vstup do EU a NATO. Narativ vymezování se proti začlenění do západoevropských struktur a proti hodnotovému ukotvení těchto struktur pokračuje i po ratifikaci Deklarace. Jak je například explicitně formulováno v komentáři HAN50 („zápas přijetím deklarace nekončí, vstupuje do nové etapy, zápasem proti vstupu ČR do NATO a EU“).

6.3. Deník Mf Dnes

Celkově Deník Mf Dnes věnuje nejmenší prostor tématu Deklarace ve svých komentářích (pouze 21 za sledované období) ze všech sledovaných deníků. Téměř všechny komentáře vyjadřují podporu Deklaraci.⁵⁷ Několik komentářů (MFD7, MFD8, MFD15) sice vyjadřuje částečně kritické postoje

⁵⁷ Explicitně vyjadřuje negativní postoj vůči přijetí Deklarace pouze jediný komentář. Srov. Příloha I

k dílčím aspektům souvisejícím s přijetím textu Deklarace (způsob odškodnění vyhnaných Němců i českých obětí, českých Židů), nicméně legitimitu Deklarace neodmítá, převládá narativ Deklarace jako kompromisu. Tematizuje se otázka, co bude následovat po přijetí Deklarace (*doba podeklarační* viz MFD1, MFD17), zejména otázka případného majetkového odškodnění vyhnaných Němců ze Sudet a nároky na odškodnění pro české oběti německého nacismu (MFD17, MFD19, MFD21). Před schvalováním Deklarace českým parlamentem se komentáře soustřeďují na přesvědčování poslanců ČSSD hlasovat pro schválení textu Deklarace a upuštění od plánovaného dodatku k Deklaraci (MFD13, MFD14, MFD18).

Deník Mf Dnes dává prostor i pro alternativní pohled – pohled tehdejší mladší generace či zástupců židovského obce (Mf14).

Komentáře deníku Mf Dnes konstruuji diskurz Deklarace jako významné a prospěšné události pro Českou republiku: *projev dospělosti, důležité a správné sblížení* (MFD15), *happy end* (MFD16), *upřímný politický odkaz příštím generacím* (MFD13), *sebevědomý dokument* (MFD9), *triumf* (MFD11), *konstruktivní řešení* (MFD7).

V komentářích deníku Mf Dnes sedimentuje narativ Deklarace jako nositele étosu a hodnotového ukotvení v euroatlantických strukturách, vyjádřený v několika komentářích i explicitně (např. Deklarace jako *součást vstupenky do Evropy, jedna z podmínek pro bezproblémový vstup do NATO* (MFD15, *dobrý základ k diskusím o vstupu do NATO a EU*, MFD16). Po schválení Deklarace českým Parlamentem sedimentuje další narativ a sice majetkového odškodnění. V zásadě se zde tedy konstituují dva narativy. První (předdeklarační) veskrze pozitivní – s hodnotovým a geopolitickým ukotvením na západě. Druhým narativem je (postdeklarační) pak zpochybňování případného odškodnění vyhnaných sudetských Němců, které by mohlo vyplývat z Deklarace. Přitom tento požadavek z formulací v Deklaraci ani z její interpretace nevyplývá (viz kapitola 2.2.)

Je zde rovněž potvrzena hypotéza o distinktivní platnosti příznakového hodnocení pojmu *vyhnání/vyhánění*. Všechny komentáře, které zde užívají pojmu *vyhnání* (MFD4, MFD5, MFD11, MFD20) vyjadřují svým obsahem pozitivní postoj k přijímané Deklaraci.

6.4. Deník Lidové noviny

Deník Lidové noviny otiskl ve sledovaném období 28 komentářů k problematice přijetí Deklarace, z toho 8 komentářů zastává negativní postoj k Deklaraci (LN9, LN11, LN12, LN13, LN16, LN17,

LN23, LN28). Podobně jako deník Mf Dnes dává i deník Lidové noviny prostor pro menšinový pohled na Deklaraci – například postoj křesťanské církve (LN24) či příslušníků mladší generace (LN25). Zároveň deník zohledňuje pluralitní zastoupení názorů jak proponentů, tak oponentů Deklarace.

Nikoliv titulky, ale hlavně podtitulky často explicitně vyjadřují jednoznačný postoj k Deklaraci. Titulky mívají naopak neutrální vyznění. Komentáře většinově (s výjimkou osmi výše uvedených komentářů) konstituují jednoznačný pozitivní diskurz přijetí Deklarace.

Společným narativem komentářů vyjadřujících negativní postoj vůči Deklaraci je kritika nevyváženosti textu Deklarace (LN9, LN13, LN16). Marginálně pak obavy z případných majetkových nároků vyhnaných sudetských Němců (LN23).

Analýza komentářů deníku Lidové noviny rovněž potvrdila hypotézu o distinktivní platnosti nabytí příznakovosti užitím pojmů *vyhnání/vyhánění* či *odsun*. Komentáře vyjadřující pozitivní postoj k Deklaraci užívají pojmu *vyhnání*, s výjimkou jediného komentáře (LN5), který přestože vyjadřuje souhlasný postoj s textem Deklarace užívá pojmu *odsun* (viz analýza LN5). Jeden komentář (LN7), který rovněž vyjadřuje souhlasný postoj s Deklarací odmítá užití konsenzuálního pojmu *vyhnání*. Některé negativní komentáře užívají i pojmu *vysídlení* (LN13, LN23). Rovněž se zde potvrzuje hypotéza o distinktivní platnosti užitím příznakového pojmu *landsmanšaft* (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“) u komentářů s negativním postojem k Deklaraci (LN9, LN11, LN17). Hypotéza zde ovšem neplatí bezvýhradně.

Komentáře Lidových novin užívají stylově příznakových prostředků v menší míře, tyto příznakové lexémy se však vyznačují vyšší mírou užití okazionalismů než komentáře ostatních sledovaných deníků. Jedná se například o okazionalismy *nový Herrenvolk* (LN12), *makroskopická tendenčnost* (LN13), *protektorátní čeština* (LN13), *jezuitská kazuistika* (LN27), *neláska* (LN20), *Zemánův avanturismus* (LN22), *přílišná bilaterálnost*, *institucionalizace česko-německého dialogu* (LN25), *deficit česko-německé smlouvy*, *ideologické schéma* (LN24), *předpolitická rovina* (LN24), *nevole jestřábů v sudetoněmeckém landsmanšaftu* (LN24) a *antiněmecký komplex* (LN24). Mezi příznakovými užitími se objevuje i metaforická reference (*Pandořina skříňka*, (LN3) či *odysea*, (LN27)). Většina výše uvedených okazionalismů a metaforických referencí je kulturně motivovaná, konstituuje intertextové odkazy, využívá složitějších kompozičních a kultivovaných argumentačních postupů a tím manifestuje vyšší míru intelektualizace komentářů deníku Lidové noviny.

6.5. Deník Hospodářské noviny

Celkem otiskl deník Hospodářské noviny k problematice přijetí Deklarace ve sledovaném období 31 komentářů. Zpočátku převažují přejaté komentáře (7 komentářů), zejména zahraničních (německých a slovenských) deníků. Pozdější komentáře kompilují názorové střety protichůdných postojů k přijetí Deklarace, čímž dosahují názorové plurality a vyváženosti, vyvození závěrů nechávají komentáře na recipientech, případně je implicitně nabízejí v titulcích.

Převzaté postoje jsou konfrontovány (pro i proti v jednom komentáři vedle sebe), většinou bez závěru, názor je ponechán na recipientech případně implikován pouze titulkem. Přístup komentářů deníku Hospodářských novin je možné ilustrovat na komentáři *Výhrady sociální demokracie k deklaraci* (HON8). Komentář přetiskuje výhrady politiků, explicitní postoj komentáře k inkriminovaným výhradám se recipient nedozví. Hodnocení výhrad komentáře je konstruováno spíše implicitně, zde například uvedením nepřímého pozitivního hodnocení “významný posun” (viz analýza HON8). Uvedený příklad ilustroval pozitivní postoj k přijetí Deklarace.

Jazyk je spíše zdrženlivý, stejně tak vyjádření postojů komentátorů. Až na výjimky absentují příznakové jazykové prostředky či okazionalismy. Příznakové lexémy se omezují na několik málo frazeologismů či klišé (*odrazový můstek* HON7 a HON17, *umění možného* HON17). Ojedinele se v jednom komentáři objevilo metaforické vyjádření pro Deklaraci (a sice že Deklarace *není kouzelná hůlka, ani Wunderkind* HON1). Pokud se v komentářích objevují příznakové lexémy, jedná se o citace výroků politiků či expertů. *Sudetoněmecké krajanské sdružení* je konsistentně uváděno ve svém oficiálním znění místo nespisovného příznakového názvu *landsmanšaft* (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“), který je běžně uváděn v jiných sledovaných denících.

Byť na malém vzorku příkladů, i u tohoto deníku je možné konstatovat potvrzení hypotézy o korelaci mezi užitím pojmů *odsun* a *vyhnání/vyhánění* a hodnotícím postojem komentářů k Deklaraci. Jeden komentář (HON14) s negativním postojem k Deklaraci užil pojmu *odsun*. Podobně se potvrdila hypotéza o korelaci užití pojmů *landsmanšaft/Sudetoněmecké krajanské sdružení* a hodnotícím postojem komentáře k Deklaraci, kdy dva komentáře podporující přijetí Deklarace použily oficiální termín *Sudetoněmecké krajanské sdružení* a jeden komentář s negativním postojem k přijetí Deklarace použil nespisovný termín *landsmanšaft* (viz kapitola 2.5. Pragmatická potence názvu „landsmanšaft“). Můžeme tedy konstatovat potvrzení kontextuální příznakovosti výše uvedených pojmů i v komentářích deníku Hospodářské noviny.

Persvazivní účinek komentářů je zde patrný v případě, kdy míří na poslance ČSSD a argumentuje pro hlasování pro přijetí Deklarace, a to bez dalších dodatečných vysvětlujících formulací.

Postoje komentářů není snadné identifikovat, komentátoři nesnaží vyjít čtenářům vstříc, namísto toho vyžadují od recipientů jisté interpretační úsilí. Postoje komentářů k Deklaraci tak sice nejsou vyjádřeny explicitně, tím že jsou selektovány zejména pozitivní postoje, můžeme konstatovat, že se komentáře hlásí k podpoře Deklarace, což potvrzuje 14 souhlasných komentářů a 3 nesouhlasné (HON1, HON14, HON10). Většina komentářů předkládá neutrální stanovisko, představuje pluralitní pohled na problematiku a sumarizaci obou názorových proudů (podporující i odmítající Deklaraci). Jediným explicitním vyjádřením podpory Deklarace je poslední komentář otištěný ve sledovaném období, kde komentátor vyjadřuje víceméně subjektivně (viz analýza HON31) svou podporu přijaté Deklaraci. Převládající diskurz deníku je těžko čitelný, nekonstruuje se zde dominantní diskurz. Můžeme vyzorovat podvkrát se opakující narativ o „vyděračském“ potenciálu Deklarace (HON3, HON21). Před závěrečným schválením Poslaneckou sněmovnou se v komentářích opakuje narativ obav z nepodpoření Deklarace nejsilnější opoziční stranou ČSSD (HON21,22, 24, 26, 27, 29,30). Z výše uvedeného vyplývá, že diskurz není primárně negativní vůči přijetí Deklarace. Několikrát se opakuje narativ důležitosti přijetí Deklarace pro další geopolitické směřování ČR (HON3, HON21, HON31). Jak explicitně uvádí jeden z komentářů (HON21), nepřijetí Deklarace by mohlo znamenat odmítnutí „integračních ambicí ČR i pro celou Evropu“.

7. Závěry

Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaký byl mediální obraz *Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji* z roku 1997 (dále jen Deklarace) a jak byl tento mediální obraz konstruován na základě analýzy tištěných komentářů pěti hlavních celostátních deníků. Dílčím cílem bylo analyzovat diskurzivní strategie, jakými je konstruován tento mediální obraz Deklarace jakožto mediální události (procesu). Dalším dílčím cílem bylo komparovat mezi sebou jednak diskurzivní strategie užití v komentářích deníků mezi sebou a jednak v každém z inkriminovaných deníků.

S využitím postupů kritické diskurzivní analýzy (CDA) v jejím socio-kulturním pojetí, které rozpracoval Norman Fairclough, bylo analyzováno celkem 163 tištěných komentářů pěti hlavních celostátních deníků (Mf Dnes, Právo, Lidové noviny, Hospodářské noviny, Haló noviny), které byly ve zmíněných denících publikovány v rozmezí listopad 1996 až únor 1997 a k Deklaraci se tematicky vztahovaly. Dále byla využita analýza lexikálně-sémantických a pragmatických prostředků, zejména bylo zkoumáno užití příznakových stylotvorných a persvazivních prostředků. Zkoumány zde byly texty psané, tištěné, nikoliv elektronické. Persvazivní účinek analyzovaných textů zde tedy byl soustředěn do jazykových prostředků, jaké poskytuje psaný (neelektronický) text. Ve zkoumaném materiálu se projevil účinek roviny grafické jen v minimální míře. V omezené míře se zde objevuje nonverbální grafický jazykový prostředek persvazivní povahy, jako jsou např. některá typografická zvýraznění (tučným písmem, uvozováním ironicky míněných významů, např. frekventované užití „vyváženost“ Deklarace). Tímto typografickým zvýrazněním a barevným odlišením komentář upoutává pozornost k negativním důsledkům inkriminovaného textu a uchyluje se tak k užití paraverbálních prostředků. Tyto komentáře tak uvedenými persvazivními grafickými prostředky hodnotí význam Deklarace vždy negativně.

Mezi komentáři k tématu Deklarace všech analyzovaných deníků byly nalezeny relevantní rozdíly v míře užití typů příznakového lexika. Relevantní odlišnosti byly zaznamenány u komentářů Lidových novin, kde byla identifikována vyšší míra intelektualizace i užití okazionalismů, využívání složitějších kompozičních postupů, kulturně motivované intertextové odkazy (např. *odysea* in LN27) a celkově kultivované argumentační postupy. V rámci analyzovaných komentářů byla zjištěna vyšší četnost expresivity u deníků Práva a Haló noviny, a sice expresivita negativně hodnotící (například *doteky zla, kastrace českých dějin, velký břichabol*). Mezi příznakovými lexémy byla u komentářů deníku Právo identifikována i hovorová lexika (*landsmanšaft, háchovec*), jejichž užití může souviset na jedné straně s mírou jazykových kompetencí komentátorů, na druhé straně se záměrem mediální in-

stituce přiblížit produkovaná sdělení tzv. většinovému publiku u nějž se předpokládá nižší sociokulturní standard (Bednaříková, 2015) a snahou navodit důvěrnější atmosféru mezi autorem a recipientem (Kraus, 2003). Výskyt těchto prostředků v případě komentářů deníků Právo a Haló noviny vypovídá o větší míře demokratizace jazyka komentářů než u zbývajících deníků.

Pragmaticko-sémantická analýza komentářů potvrdila hypotézu o nabytí příznakovosti pojmů *odsun*, *vyhnání/vyhánění* a pravopisné podoby názvu *landsmanshaft*. Z analýzy vyplývá, že pojmy *vyhnání/vyhánění* a *odsun* zde získávají sémantickou distinktivní platnost a stávají se příznakovým lexikem. Užitím pojmů *vyhnání/vyhánění*, které jsou součástí diskurzu, který vyjadřuje souhlasný postoj s textem Deklarace se komentáře sledovaných deníků vymezovaly vůči přijetí textu Deklarace pozitivně. Naopak užitím pojmů *odsun* a *landsmanshaft* se komentáře vymezovaly k přijetí textu Deklarace negativně.

Interpretativní ráz sdělení souvisí s přítomností příznakového lexika, které zde většinou ve své sémantické struktuře obsahuje sém hodnocení. Volba příznakových prostředků označujících skutečnost v analyzovaných komentářů Haló novin byla zastoupena frekventovaně. Volba příznakových prostředků je podle Bednaříkové (2015) výsledkem mentálního postupu, v jehož rámci žurnalisté subjektivně rozhodují o významu, důležitosti sdělovaných informací. Komentáře obou levicových deníků manifestují významnou manipulativní strategii založenou na persvazi, která se nevyhýbá „pseudologickým trikům“ (Kraus, 2003) a mnohoznačností. Komentáře deníku Haló novin navíc vykazují nepřesná, zavádějící a nepravdivá faktografická sdělení. K vyjádření postoje, názoru komentátoři deníků Právo a Haló novin hojně využívají již zmiňovaného příznakového lexika. Zvláštní postavení zde zaujímají expresiva, v jejichž případě je na podporu persvazivního působení využíváno spojení výrazové nápadnosti a schopnosti vyvolat u recipienta citovou odezvu a ovlivnit jeho emocionální stav (Bednaříková 2015).

Kvantitativně vymezeno, z celkově 163 zkoumaných komentářů se 82 vymezuje negativně vůči přijetí Deklarace, 62 vyjadřuje pozitivní postoj a 29 komentářů je spíše neutrálních (detailně viz tabulka v Příloze č. I). Z výsledků kritické diskurzivní analýzy komentářů všech pěti deníků vyplývá existence dvou relevantních strategií mediální reprezentace Deklarace, a to v závislosti na ideologické orientaci zkoumaných deníků. První strategii, pracovně nazvanou manipulativní, představují levicové deníky Právo a Haló noviny konstruující mediální obraz, který Deklaraci diskredituje a společnost spíše polarizuje. Tento diskurz je instrumentalizován persvazivním účinkem textů, který je stimulován zejména expresivními lexiky, xenofobní denunciací, skandalizováním a posměšným ironizováním proponentů Deklarace (například užití expresiv jako novodobý *háchovec*, označením proponentů

za *historiky z nacistické školy*). Obdobné denunciační strategie sledovaly Čmejrková a Hoffmanová (2003) ve svém výzkumu politického diskurzu mluvených projevů v devadesátých letech 20. století a náš výzkum tyto strategie potvrzuje i v projevech komentářů psaných. V silné míře je zde dále stimulován persvazivní účinek válečnou rétorikou (*prohra, masakr, kapitulantská deklarace, příchut' zrady, minové pole, beranidlo*), národoveckou rétorikou (*pokoření české strany, národní zrada, den národní zrady*) i manipulativní propagandou (revize *Postupimských dohod*, viz kapitoly 3.5.1. a 6.2.). Součástí této diskurzivní strategie je i narativ tzv. „mnichovanství“, který částečně sedimentuje v komentářích obou levicových deníků (HAN5, HAN7, HAN47, HAN48, P5, P17). Autoři komentářů se tak prostřednictvím manipulativního diskurzu (viz kapitoly 3.5.1.) snažili vytvářet obraz nepřítele, tj. skutečnosti, že jistí lidé nebo skupiny (proponenti Deklarace) ohrožují „správný směr“ politického směřování (zde tedy protizápadní, antiliberální). Inkriminované komentáře hyperbolizováním uvedených zástupných jednotlivostí zpochybňovaly polistopadový étos, geopolitické zakotvení, další směřování ČR a její začleňování do euroatlantických struktur EU a NATO. Za zástupnými jednotlivostmi (majetková odškodnění, validita Benešových dekretů, stížnosti na údajnou formulační nevyváženost) byl skrytý hlubší problém. Tyto jednotlivosti se opakují, stereotypizují, čímž přispívají (předpokládáme, že cíleně) ke stereotypizaci a sedimentaci takových sdělení. V případě obou levicových deníků se zde potvrdila teze historika zabývajícího se dlouhodobě česko-německými vztahy, že v „česko-německých vztazích hrají zásadní roli média a nalezneme řadu příkladů zjednodušených a neobjektivních informací, které pomáhají vyvolat negativní reakce veřejnosti“ (Houžvička, 2022). Výše uvedené výsledky zkoumání komentářů v případě levicových deníků rovněž verifikují tezi Krause (2003) o vyhoceně polemickém politickém diskurzu v devadesátých letech.

Naopak komentáře deníků pravicových představují druhou strategii, pracovně nazvanou konsenzuální. Deníky *Mf Dnes* a *Hospodářské noviny* volí jazykové prostředky převážně neutrální, bezpříznakové, funkce persvazivní zde absentuje či je potlačena. Tato skupina deníků konstruuje obraz Deklarace jako nutnou podmínku pro naše geopolitické zakotvení v západním hodnotovém civilizačním prostoru. U deníku *Lidové noviny* je patrná snaha o názorovou pluralitu komentářů a o dosažení konsensu. Některé komentáře deníku *Lidové noviny* (nejmarkantněji viz LN13) se zde nesnaží vyjít recipientům vstříc, na místo toho od nich vyžadují jisté interpretační úsilí. Jak uvedeno již výše, na rozdíl od ostatních deníků se zde objevují okazionalismy (např. *jezuitská kazuistika, nevole jestřábů, neláska, nový Herrenvolk*), kulturně motivované intertextové odkazy (*Pandořina skříňka, odysea*) i využívání složitějších kompozičních postupů ilustrující vyšší míru intelektualizace komentářů tohoto deníku.

Metoda CDA odhalila způsob definování vztahů v diskurzu se sociálními (zde konkrétně postkomunistickými) změnami. Sociální praktiky představovaly opakující (stereotypizující) se prvky v rámci sociální identity a kulturních hodnot – Deklarace přijímána komentáři pravicových deníků jako stvrzení prozápadního směřování ČR a liberálních hodnot euroatlantického prostoru a na druhé straně odmítání Deklarace levicovými deníky jako výraz odmítání tohoto prozápadního směřování. Tedy reprezentace Deklarace jako nositele těchto liberálních, prozápadních hodnot.

Skrytou hybnou silou, která ovlivňovala budovaný obraz analyzovaných komentářů levicových deníků (Právo a Haló noviny) stimulovanou užitím persvazivních prostředků a skrytým činitelem (Deklarace zde reprezentuje nebezpečí, a tím nebezpečím je prozápadní směřování ČR a liberální hodnotové ukotvení) byl mechanismus vštípení (Fairclough, 1995). V rámci tohoto vštípení, tj. uplatnění moci ve smyslu skrytého činitele (Fairclough, 1995) byl identifikován mechanismus držitelů bývalé (komunistické) moci, kteří si přejí svůj vliv i orientaci ČR na Východ zachovat. Deklarace se tak stává ideologickým nástrojem mediální propagandy levicových deníků.

Zatímco převážně racionální komunikace pravicových komentářů deníků (Mf Dnes, Lidové noviny, Hospodářské noviny) konstituuje neutrálními jazykovými prostředky mechanismus emancipace a boje proti dominanci mechanismu vštípení (Fairclough, 1995). Výsledkem takto odlišně reprezentované Deklarace většinou komentářů deníků Lidové noviny, Mf Dnes a Hospodářských novin je konstituování pozitivního diskurzu a tím vyjádření podpory přijetí textu Deklarace.

8. Navrhované směry výzkumu

Pro potvrzení či vyvrácení hypotéz by bylo vhodné analyzovat relevantní komentáře publikované v hlavních německých celostátních denících: *Berliner Zeitung*, *Die Welt*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Süddeutsche Zeitung*. Analýzou těchto komentářů by pak bylo možno získat srovnání konstruování mediálního diskurzu přijetí Deklarace v obou zemích. Některé analyzované komentáře deníku *Hospodářské noviny* již reflektovaly komentáře z výše uvedených německých deníků a tyto reflexe jsou částečně zohledněny v rámci analytické části.

Součástí práce jsou v příloze umístěné přehledové tabulky příznakových pojmenování proponentů i oponentů Deklarace, pojmenovávání procesu a vlastního textu Deklarace v analyzovaných komentářích. Tato příznaková lexika mohou být dále zpracována kvantitativními a statistickými metodami a napomoci tak verifikovat závěry práce. Vhodnou kvantitativní metodou v rámci kritické analýzy diskurzu je frekvenční analýza vycházející z pojetí tematické koncentrace textu. Užití této metody v rámci kritické diskurzivní analýzy doporučuje kolektiv autorek Prokopová, Orságová a Martinková (2014). Podle autorek tento koncept prostřednictvím kvantitativní textové analýzy „napomůže verifikovat hypertémata a exaktním způsobem zjišťuje tematickou „sílu“ jednotlivých lexémů reprezentujících konkrétní témata v textu, stejně jako tematickou koncentraci celého textu. Celá procedura je přesnou metodou ke zjištění „o čem daný text je“ a jak moc se týká centrálního tématu, a navíc umožňuje statisticky porovnávat různé komunikáty. Výpočet tematické koncentrace také může vypovídat o tematické roztržitosti textu v případě, že tematická slova budou mít nízkou frekvenci.“ (Prokopová, Orságová, Martinková, 2014).

Téma reflexe Deklarace nepřestává rezonovat v českém mediálním diskurzu ani čtvrt století od jejího podepsání. Jako navazující výzkum by bylo přínosným sledovat dynamiku tohoto diskurzu od podepsání v lednu 1997 přes reflexe připomínek různých kulatých výročí od ratifikace Deklarace. Jistý výzkumný potenciál má nesporně analýza současného mediálního obrazu připomínajícího čtvrt století existence Deklarace. Přínosným by mohlo být případné dílčí rozšíření předloženého výzkumu zaměřující se na dobovou bulvarizaci inkriminovaného tématu zejména v titulcích levicových deníků (např. *Hanebná deklaráce národní zraedy*, *Dědici Háchy*, *ne Beneše*, *Plíživá vlastizrada*, *Je to den*

živých slov, Ostuda pro národ, Deklarace bez národa, Český národ zná své škůdce, Deklarace pro sudetáky).

Dalším navrhovaným směrem výzkumu pro potvrzení hypotéz je analýza témat s podobně polarizačním potenciálem. Těchto témat si nejnověji všímá například kvalitativní výzkum agentury STEM autorského týmu vedeného ředitelem Ústavu empirických studií Martinem Buchtíkem (2021). Výzkum přináší poznatky o fragmentarizaci české společnosti kvůli silně konfliktním tématům, která jsou společností vnímána binárně (buď anebo), jako je migrace, postoj k Romům, vztah k EU, vývoj po roce 1989, směřování na Západ/Východ a aktuálně očkování proti SARS covid-19. Uvedená témata, která polarizují českou společnost jsou podle této studie témata, která šířeji souvisejí s globalizací. A to globalizací nejen ekonomickou, ale i kulturní. Původ této štěpné linie v české společnosti podle výsledků studie (Buchtík, 2021) ve skutečnosti spočívá v obecnějších, méně viditelných pozic. Polarizující témata jako migrace či očkování jsou podle autorů studie pouhou „pěnou na povrchu“ a souvisí ve skutečnosti s našim „liberálním či konzervativním směřováním, socialismem či liberalismem“ (Buchtík, 2021). Výzkum jde samozřejmě hlouběji k podstatě tohoto fenoménu, k „narrativu o zásluhovosti“ v naší společnosti od roku 1989 (meritokratický narativ) a napětí mezi centrem a periferií (městem a venkovem). Výstupy inkriminovaného projektu oscilují na pomezí sociologie, historie a psychologie a přesahují svým zaměřením rámec naší práce. Přesto závěry o binárním hodnotovém směřování rezonují i se závěry analýzy mediálních výstupů předkládané práce o mediální reprezentaci Deklarace. Se znalostí epistemologických východisek výše uvedeného projektu bychom mohli navázat na náš výzkum, a to ověřováním hypotéz (o skrytém meritokratickém narativu v české společnosti, liberálním či konzervativním směřování české společnosti) polarizačních témat (např. migrace, očkování) pomocí pragmaticko-lingvistické analýzy a kritické diskurzivní analýzy komentářů frekventovaných celostátních deníků.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: IZAVČUK Jaroslav

Instituce: Katedra Obecné lingvistiky FF UP v Olomouci

Název práce: Mediální reprezentace Česko-německé deklarace

Vedoucí práce: Mgr. Marek Lapčík, PhD

Počet stran bez příloh: 141

Počet stran s přílohami: 197

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 64 (plus 164 primárních zdrojů)

Klíčová slova: Česko-německá deklarace, kritická diskurzivní analýza (CDA), mediální reprezentace, persvaze, odsun, pragmaticko-sémantická analýza, příznakovost, vyhnání.

Disertační práce analyzuje konstruování mediálního obrazu přijetí Česko-německé deklarace v komentářích pěti hlavních celostátních deníků Lidové noviny, Mf Dnes, Právo, Haló noviny a Hospodářské noviny v období ratifikace tohoto dokumentu, tj. na konci roku 1996 a začátku 1997. Dílčím cílem je rovněž identifikace diskurzivní strategie, kterými je konstruován mediální obraz Česko-německé deklarace jako ideologického nástroje. Zvolenou metodou pro analýzu mediálního obrazu Deklarace je kritická diskurzivní analýza (CDA) v pojetí Normana Fairclougha. Analytickým rámcem je propojení jednak výše zmíněné intertextuální (CDA) analýzy a jednak lingvistické analýzy z pragmaticko-sémantické perspektivy, zaměřené zejména na identifikaci a interpretaci příznakových prvků včetně s tím spojeným persvazivním účinkem komentářů.

SUMMARY

Author's surname and name: IZAVČUK Jaroslav

Institution: Department of General Linguistics, Faculty of Arts UP in Olomouc

Title of Doctoral Thesis: Media Representation of the Czech-German Declaration

Supervisor: Mgr. Marek Lapčík, PhD

Number of Pages: 141 plus supplements

Number of Supplements: 2

Number of Used Book Titles: 64 plus 164 primary sources

Keywords: CDA, Czech-German Declaration, expressiveness (markedness), expulsion, media representation, pragmatic and semantic analysis, persuasion, transfer.

The doctoral thesis analyses the media representation of the Czech-German Declaration as reflected in the printed commentaries published in five major Czech daily newspapers: Lidové noviny, Mf Dnes, Právo, Haló noviny and Hospodářské noviny from the time when the Declaration had been signed – the turn of the year 1996 and beginning of 1997. We applied the critical discourse analysis (CDA) on the texts concerning the Czech-German Declaration. The work also considers how these above-mentioned newspapers reported about the Declaration by examining the language features used, mainly the marked language features, how the language is used and reproduces the concept of these features and political positions behind; which discursive practices and mechanisms are used. The work tries to clarify the ideology of the major methodology framework as understood by critical discourse analysis (CDA) of Norman Fairclough.

Abstrakt

Disertační práce *Mediální reprezentace Česko-německé deklarace* analyzuje, jakým způsobem komentáře pěti frekventovaných celostátních deníků (Lidové noviny, Mf Dnes, Právo, Haló noviny a Hospodářské noviny) konstruují mediální obraz přijetí Česko-německé deklarace z období listopadu 1996 do konce února 1997.

Analytickým rámcem je propojení jednak lingvistické analýzy převážně z pragmaticko-sémantické perspektivy, zaměřené zejména na identifikaci a interpretaci příznakových prvků včetně s tím spojeným persvazivním účinkem komentářů a jednak intertextuální (kriticko-diskurzivní) analýzy.

V rámci kontextové části je výzkumné téma v první části zasazeno do společensko-historického a výzkumného kontextu. V teoretické části se věnujeme teoriím mediální reprezentace reality. Následuje popis zvolených metod k analýze a konkrétních metodologických postupů. Jádrem práce je pak analytická část, která hledá odpovědi na výzkumné otázky a ve výsledcích jednotlivých zkoumaných deníků odhaluje diskurzivní strategie konstruování mediálního obrazu přijetí Česko-německé deklarace a aspektů úzce souvisejících. V závěru jsou pak tyto strategie mezi sebou porovnány a na základě tohoto srovnání jsou formulovány rozdílné způsoby konstruování mediální reprezentace a převládající mediální diskurz inkriminované mediální události.

Mezi tištěnými komentáři k tématu Česko-německé deklarace všech analyzovaných deníků byly nalezeny relevantní rozdíly zejména v míře užití typů příznakového lexika. Signifikantní odlišnosti byly zaznamenány u komentářů Lidových novin, kde byla identifikována vyšší míra intelektualizace, užití okazionalismů, využívání složitějších kompozičních postupů, kulturně motivované intertextové odkazy a kultivované argumentační postupy. V rámci analyzovaných komentářů byla zjištěna vyšší četnost expresivity u deníků Práva a Haló noviny, a sice expresivita negativně hodnotící.

Pragmaticko-sémantická analýza komentářů potvrdila hypotézu o kontextovém nabytí příznakovosti se silným axiologickým potenciálem pojmů *odsun* versus *vyhnání/vyhánění* a pravopisné podoby názvu *landsmanschaft*. Z analýzy vyplývá, že pojmy *vyhánění/vyhnání* a *odsun* zde získávají axiologickou distinktivní platnost a stávají se příznakovým lexikem.

Z výsledků kritické diskurzivní analýzy komentářů všech pěti deníků vyplývá existence dvou relevantních diskurzivních strategií mediálního obrazu Česko-německé deklarace, a to v závislosti na ideologické orientaci zkoumaných deníků. První diskurzivní strategii, pracovně nazvanou manipulativní, představují levicové deníky Právo a Haló noviny konstruující mediální obraz, který Deklaraci diskredituje. Tento obraz je instrumentalizován persvazivním účinkem textů, který je stimulován

např. expresivními lexiky, xenofobní denunciací, skandalizováním, posměšným ironizováním proponentů Deklarace, v silné míře pak válečnou a národoveckou rétorikou i manipulativní propagandou. Součástí této diskurzivní strategie je i narativ tzv. „mnichovanství“, který částečně sedimentuje v komentářích obou levicových deníků. Autoři komentářů se tak prostřednictvím manipulativního diskurzu snažili vytvářet obraz nepřítele, tj. skutečnosti, že proponenti Deklarace ohrožují „správný směr“ politického směřování (zde tedy protizápadní, antiliberální diskurz). Inkriminované komentáře hyperbolizováním uvedených zástupných jednotlivostí zpochybňovaly polistopadový étos, naše geopolitické zakotvení, další směřování ČR a její začleňování do euroatlantických struktur EU a NATO. Za zástupnými jednotlivostmi byl identifikován skrytý hlubší problém. Tyto jednotlivosti se opakují, čímž přispívají (cíleně) ke stereotypizaci a sedimentaci takových sdělení. Naopak komentáře deníků pravicových představují druhou diskurzivní strategii, pracovně nazvanou konsenzuální. Deníky Mf Dnes a Hospodářské noviny volí jazykové prostředky převážně neutrální, bezpříznakové, funkce persvazivní zde absentuje či je potlačena. Tato skupina deníků konstruuje obraz Deklarace jako nutnou podmínku pro naše geopolitické zakotvení v západním hodnotovém civilizačním prostoru.

Z výše uvedeného vyplývá, že se Česko-německá deklarace jako nositel liberálních, prozápadních hodnot stala jistým ideologickým nástrojem v pravicovo-levicovém mediálním diskurzu hodnotového směřování České republiky.

Resumé

The doctoral thesis *Media Representation of the Czech-German Declaration* analyses the printed newspaper comments of five major national dailies (Lidové noviny, Mf Dnes, Právo, Haló noviny and Hospodářské noviny) and examines how the media image of the Czech-German Declaration from December 1996 to the end of February 1997 is constructed.

The analytical framework is the connection of linguistic analysis from a pragmatic-semantic perspective, focused mainly on the identification and interpretation of its feature elements, including the persuasive effect of comments, and intertextual (critical-discursive or CDA) analysis.

Within the context, the research topic in the first part is set in a socio-historical and research context. In the theoretical, part I deal with theories of media representation of reality. The following part outlines selected methods for analysis and specific methodological procedures. The core of the work is the analytical part, which seeks answers to research questions and in the results of the individual dailies reveals discursive strategies for constructing a media representation of the adoption of the Czech-German Declaration and its related aspects. In the end, these strategies are compared with each other and based on this comparison, different ways of constructing media image and the prevailing media discourse of the analysed media event are formulated.

Relevant differences were found between the comments on the topic of the Czech-German Declaration of all analyzed dailies, especially in the extent of the use of the types of symptomatic lexicon. Significant differences were noted in Lidové noviny's comments, which identified a higher degree of intellectualization, the use of more complex compositional techniques, culturally motivated intertextual references, and cultivated argumentation procedures. Within the analyzed comments, a higher frequency of expressiveness (markedness) was found in the newspapers Právo and Haló noviny.

The pragmatic-semantic analysis of the comments confirmed the hypothesis of a contextual acquisition of symptoms with a strong axiological potential of the terms *expulsion* versus *transfer*, and the orthographic variation for the name of the “*landsmanshaft*“. The analysis shows that the concept of *expulsion* versus *transfer* and the orthography for the name of the “*landsmanshaft*“ acquires axiological distinctive validity here and becomes a symptomatic lexicon.

The results of a critical discursive analysis of the comments of all five dailies show the existence of two relevant strategies for the media representation of the Czech-German Declaration, depending on the ideological orientation of the dailies examined. The first strategy, professionally called manipu-

lative, is represented by the left-wing dailies *Právo* and *Haló noviny* constructing a media representation that discredits the Czech-German Declaration. This discourse is instrumentalized by the persuasive effect of the texts, which is stimulated by, for example, expressive lexicons, xenophobic denunciation, scandalization, mocking of the proponents of the Declaration, and to a large extent by war and national rhetoric and manipulative propaganda. The authors of the commentaries thus tried to create an image of the enemy through manipulative discourse, i.e. the fact that proponents of the Czech-German Declaration threaten the "right political direction" (here anti-Western, anti-liberal). The post-November ethos, our geopolitical grounding, the Czech Republic's future and its integration into EU and NATO Euro-Atlantic structures. On the other hand, the comments of the dailies *Mf Dnes* and *Hospodářské noviny* enhance the discourse of being rooted in the Western value space of civilization.

The above mentioned approved that the Czech-German Declaration as the bearer of liberal, pro-Western values has become a certain ideological instrument in the right-left media discourse of the value direction of the Czech Republic.

PŘÍLOHY

Příloha č. I

Četnost komentářů vyjadřujících postoj k přijetí Deklarace ve sledovaném období
listopad 1996 – únor 1997

Deník	Celkem	Pozitivní postoj	Negativní postoj	Neutrální postoj
Právo	28	9	16	13
Haló noviny	55	0	55	0
Mf Dnes	21	20	1	0
Lidové noviny	28	19	8	1
Hospodářské noviny	31	14	3	15
Celkem	163	62	83	29

Příloha č. II.

Přehled užitých příznakových prostředků v komentářích jednotlivých deníků ve sledovaném období listopad 1996 – únor 1997.

Právo:

Aktéři ČND		Proces vzniku ČND	Text ČND
Proponenti ČND	Oponenti ČND		
odborníci na diplomatické kličky		snaha obelstít českého čtenáře deklarace	skrývá v sobě čertovo kopýtko
podivná společnost		nepochybná rizika, která deklarace v sobě skrývá	nekonečná deklarace
slabší partner		podobný tón jako Sinn Fein	zklámáním
sudeťák		zkoumavé vyzobávání rozinek z vánočky	divná náplast
historici z nacistické školy		silný český ústupek Němcům, a hlavně historické pravdě	díkce a tón v neprospekch české strany
nástupnický stát třetí říše		deklarační vánočka chutná velmi hořce	jednoznačné zlo

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Právo

oběti diplomatického kompromisu		sesuv po celé dva roky jemně vybalancovávané stavby	maximum možného
[Německo] velmoc směřující k nacionálnímu egoismu		vkládání prstů do nezhojených ran	potenciálně nabita konfliktností
pánové Kohl, Neubauer, Kinkel		rozporné přijetí	zbytečný papír
naši bývalí němečtí spoluobčané		není významově vyvážená	téměř zrada
český vyjednaváč – není fundovaným historikem		vyváženost je jen formální	gesto české vlády
vyjednaváči našeho ministerstva zahraničí		obsahová nevyváženost deklarace	problematický dokument
amatérská česká diplomacie		oslabení pozice landmanšaftu	je vymalováno!
Bonn		vyvolává tolik rozporných a emotivních reakcí	řada hladkých a lesklých slov tohoto prohlášení skrývá místa našich ústupků, skrývá zápas

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Právo

bohaté Německo		na pokraji ztroskotání	revize výsledků II. světové války
chráněnci ze sudetoněmeckého landsmanšaftu		zimní nepohoda, která jako by symbolizovala všechnu obtížnost nového startu na počátku cesty	upřímné doznání krachu naší zahraniční politiky
česká intelektuální elita stojící v čele národního nihilismu		překvapivé znovuvtevení konfliktů	není ničím jiným než vědomým přechodem naší zahraniční politiky na nerovnou bázi pouze bilaterálních vztahů, opuštění politiky solidarity s vítěznými mocnostmi
kováři nové Evropy		slepá ulička	nepřípustná vzdálenost historické pravdě a národní zkušenosti
sudetští Němci - skrytý neoficiální partner české strany		defenzivní odezva	účelovost kompromisu s pravdou
mocný soused [Německo]		nabývá stále destruktivnější podoby	vyvolává jen trpký úsměv nad erudicí našeho ministerstva zahraničí

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Právo

naše zahraniční politika		„náhražková“ identita evropanství	kastrace českých dějin
		oprávněné pochybnosti	vykřičník
		oslabení poválečné „fronty“	konečný stav hodnocení česko-německé minulosti
		hodnocení zločinného řádu	Nesjednocuje, ale rozděluje
		poznání vlastní zamlčované historie	
		vyvolává zájem i mladších generací	
		polemika přináší poznání	
		[diplomacie] udělala nevídaný ústupek	
		ústupek požadavků německé strany	
		propagační tvrzení landsmanšaftu a jiných podobných organizací	

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Právo

		zatrpklost představitelů landsmanšaftu	
		nečekaně ostrá různost pohledů	
		kancléřova vnitropolitická rétorika	
		nervozita generálního úklidu po malování	
		alespoň únosný kompromis	
		nenový argument	
		trčet před cílem	
		tvrdý německý postup	
		pro Čechy traumatem	
		v rozporu s historií	
		spor o vyváženost textu	
		spor o souměřitelné vyjádření viny	

		řeže stále do živého	
		obtěžuje jako zbytečně připomínané nepříjemné „historické haraburdí“	
		nejde jen o fangličkářský nacionalismus	
		zatěžování zad tímto ruksakem minulosti	
		psychologické trauma zůstává	
		účtování	
		Německo z pragmatických vnitropolitických ohledů zahodilo šanci – a nejen morální – dostát normám základní slušnosti	
		konečně pohřbít kostru z válečné skříně	

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Právo

		nepochybně traumatizující morální i psychologický problém	
		poněkud nečekaný obrat ve schvalovacím procesu	
		postupovat velmi obezřetně, aby nebyl nechtěně rozbit politický porcelán	
		případ, kdy hora porodí myš	
		naděje umírá poslední	
		článek v řetězu	
		verbální bitvy přimínají spíš právnický seminář pro vybrané odborníky	
		působí jako vystoupení domovnice na sympoziu jaderných fyziků	

		[deklarace] jako by už v porodnici rovnou obdržela občanský průkaz	
		prstíčkem se vyhrobává protireformační výklad dějin	
		Pekař zase ční nad Masarykem	
		Bílá hora stává se opět událostí, která nemá daleko k dobrodiní	
		mlčení tu pak křičí	
		Kohl „zdvořile“ připomněl	
		[kardinál Vlk] zavedl pak svého přítele Kohla do kaple	
		doteky zla – onoho absolutního zla, které pustoší a ničí lidskou duši	

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Právo

		jednostranný přístup k minulosti	
		dohadování nad nímž se vznáší málo z ducha smíření	
		chybí ochota a vůle	
		nacionalizace a regionalizace zahraniční a bezpečnostní politiky	
		oboustranné potýkání	
		mnichovanská politika	
		potýkání českých a německých zájmů	
		osudová chyba	
		[německá sociální demokracie] zcela bez skrupulí porušila dohodu	
		totální ústup německé straně	

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Právo

		z české strany to ne- byla fuška	
		úprava našich vztahů k Německu	
		prosadí se právo po- četnějšího a silněj- šího	
		česko-německá de- klarace mluví jasnou řečí o reálném nebez- pečí	
		Obtížný maratón	
		Velký zápas každé slovo či čárku	
		peripetie	
		důsledná urputnost	
		Výprava napříč po- lem plným odjiště- ných min	
		obnažená roznětka	
		cesta do pekel	

Haló noviny

Aktéři ČND		Proces vzniku ČND	Text ČND
Proponenti	Oponenti		
němečtí stipendisté	čeští vlastenci	velmocenské nároky	bláhovost
německá propaganda	vlastenecká část naší veřejnosti	protičeská argumentace	nebezpečí pro ČSR
německá rozpínavost	renomovaní čeští právníci, historici, bývalí diplomaté, vlastenečtí publicisté	tanec	obludná mystifikace
zhoubné metastázy (o německé menšině)	pamětníci československého odporu	velmocenská politika	projev německé nadřazenosti
provládní publicistika	vlastenecky a demokraticky orientovaní občané ČR	německá velmoc diktuje slabé vítězné ČSR	tvrdý políček
kapitulanštní politici		pochlebování německým zájmům	falešná hra
kocourkovští vládní politici		falšování historie	naprostá prohra
poslušný pěšák		novohenleinovská propaganda	krok od neformálního protektorátu
henleinovci		šidítka	kapitulanství

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Haló noviny

posthenleinovci		hanebnost českých novodobých kolaborantů	ústupek německé straně
mnichované		nová kolonizace	mechanismus pro dosahování německé nadvlády
hlasatelé česko-velkoněmecké vzájemnosti		protinárodní počínání	ČND národní zrady
novodobý háchovec (o Zielencovi)		opomíjení základních zájmů národa	trpké zklamání
proněmecké lobby		základ ohrožení národních zájmů	bezcitná urážka
kolaboranští aktivisté		výprodej národního bohatství Němců	paskvil
vazalská podlézavost		nestoudný návrh	vlastizrada
vstřícná česká kompradorská buržoazie		text deklarační hrává velmocenským ambicím současné německé vlády	nový Mnichov
uboze fundovaní odborníci		velmocenské nazírání SRN na tehdejší události	hanebná deklarace

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Haló noviny

předáci landsman- šaftu		Praha svědkem poko- řujícího aktu	plíživá vlastizrada
galerie předáků land- smanšaftu		den našeho národního ponížení	neuvěřitelná drzost
pangermánský vor		den zrady českých obětí nacistické zvůle	hanebná deklarace národní zrady
galerie bývalých hen- leinovských funkcio- nářů		historie zaplakala	beranidlo proti Postu- pimské dohodě
„poměrně jednotná fronta“ osobností k podpoře deklarace		pocit germánské nad- řazenosti	trapné překrucování historických faktů
sílící protivlaste- necký extremismus		den hanby, ponížení a národní zrady	lokajsky podbízivá
přísluhovači SL		celá ta šlamastyka kolem deklarace	vychytralý počátek národní zrady
nositelé proněmeckých ten- dencí		koketování s Němec- kem	Bílá hora
sudeťáci odívající se do andělského roucha a vydávající se za oběti české zvůle		diktát	iluzorní

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Haló noviny

mladá generace zpracovávána žurnalisty německých vydavatelů novin (většina všech českých periodik)		protektorský přístup mocných	nové kolo nejistot
západoněmečtí protektoři		snaha o průlom do Postupimských dohod	morální podpoře všech německých asociací, které od práva na vlast očekávají odlehčení německému přelidněnému prostoru a naplnění strategie Velkého Německa
naše ponížená diplomacie		ústupky velmocenskému sousedovi	nevyváženost skryté záludnosti
nejmilitantnější stát		právní machinace	kapitulace Prahy před mocným sousedem
naše hokynářská státní reprezentace		mocenská strategie Německa	kapitulace české vlády před německým tlakem v nejzávažnějších otázkách česko-německých vztahů

velký německý bratr		mocenské a germanizační vize SRN	vážný pokus o průlom do mezinárodních dohod vítězných mocností
		proces odnárodňování české mládeže	pokoření České republiky
		rehabilitace zločinnů nacistického Německa	snaha o rehabilitaci nacistického Německa
		pangermánské snažení vládních kruhů ČR	ignorování Postupimské dohody Klausovou vládou
		nebetyčná provokace	obzvláště pikantní příchut' zrady
		nový „Drang nach Osten“	znehodnocení lo-potné a nanejvýš obětavé práce vlády prezidenta Edvarda Beneše
		německá falzifikace vývoje česko-německých vztahů	právně nerovný dokument
		naprosté selhání a zrada národních zájmů při jednání o	další krok ke zradě národních zájmů

		česko-německé deklaraci	
		mnichovanská a háchovská zahraniční politika současné vlády	zbraň proti nám
		naivita české diplomacie	den lživých slov
		další věrolomnost z německé strany	patolízalská a pro-lhaná deklarace
		Kohlův režim se znovuabytou velkoněmeckou zpupností moralizuje	tzv. deklarace
		cesta k totálnímu převrácení historie	eintopf
		nehoráznosti obdobné slovníku Neubauerovců	německá polivčička, stará a trochu zapáchající
		falešné hry s českými oběťmi nacistické zvěle	„tlustá čára“
		skutečné dějiny dostávají v tomto „jas-	ostuda pro národ

		ném obrazu minulosti“ důkladně na frak	
		těšínská jablíčka	kapitulace pod tlakem Bonnu
		snaha nás vychovávat v duchu německé mentality, zatížené stále ještě minulými vůdcovskými tradicemi	deklarace národní zrady
		lživá interpretace	„Pax Germanica“
		injekce pro německé podnikatele	rafinovaný podvod
			výraz německých hegemonistických nároků na Evropu
			deklarace bez národa
			kolaps české diplomacie
			deklarace pro sudeťáky

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Haló noviny

			nevyvážený dokument
			novodobé mnichovanství
			pokořující

Mf Dnes:

Aktéři ČND		Proces vzniku ČND	Text ČND
Proponenti	Oponenti		
Černínský palác	ukřivdění	logická příležitost zamýšlet se nad různými stránkami historie vztahů s Němci i nad jejich budoucí podobou	vhodný krok na cestě
Bonnští politikové... připomínají naivní idealisty	[lidé]... hrozbou pro klid v Německu	stále omílají jako náboženské dogma	vydařený kompromis
Berlín	nebezpečí pro německé sousedy	slova... mohou působit jako uspávající mantra	obsahuje mnohé dvojznačnosti
velmoc Evropské unie	sudetoněmecká rada a krajanské sdružení	[Deklarace] může urovnat hořké spory o minulosti	zeslabuje morální, právní i politické nejasnosti a potíže
Praha	reprezentativní sudetoněmecké orgány	zda se třeba [Berlín]... opět nevydává na nějakou svou „zvláštní cestu“	dalekosáhlá formulace
	rádoby právní stát	koaliční „test“	předsudky berou za své

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Mf Dnes

	Bonn	pocit křivdy	vzájemně vyvážené balíčky ústupků
	němečtí vyjednaváči	přesvědčení o upřené spravedlnosti	značná dávka chytřáctví
	vymírající skupina hardlinerů	připomínání a pěstování pocitů starého příkoří	připomíná ruskou ruletu
	šovinisté	chytračení	plod právního státu
	Hazardérské politické živly	německé chytráctví	gentlemanský závazek
	skrblictví německých sousedů	ústupek Prahy	„jasné slovo k minulosti“
		německá pozdní lítost	pád do vlastní pasti
		umná manipulace se slovy	sebevědomý dokument
		bouře ve sklenici vody	završení nepříjemné kapitoly vztahů s jedním nevelkým sousedem
		[pan Hilf] rachotí mečem	Upřímný politický odkaz našim generacím

		politické mlácení prázdné slámy	dokument, který významnou měrou napomůže začleňování ČR do západoevropských struktur
		bude to katastrofa	přehlíží holocaust Židů
		překonává třesení v kolenou i choutky na vlastní zviditelnění	projev dospělosti a sebejistoty. Příspěvek k vytvoření oblasti bez konfliktu, jedna z podmínek pro bezproblémový vstup do NATO, podpora pro naše snahy pro vstup do unie i aliance
		pout', kterou prošli všichni sousedé Německa	happy end
		Česko-německá cesta ke sblížení, která je velice důležitá, vítaná a správná	nesporný úspěch naší polistopadové demokracie
		Damoklův meč, šamanský taneček pro uklidnění nervů,	dobrá základ k diskuzím o vstupu do NATO a EU

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Mf Dnes

		mokvající rána na vztazích	
		tahanice kolem česko- německé deklarace, znechucující česko-německá debata o našem vztahu k německému sousedovi	
		politické handlování	
		Trpká příchut' odškodnění	

Lidové noviny:

Aktéři ČND		Proces vzniku ČND	Text ČND
Proponenti	Oponenti		
	pozoruhodná koalice, která pikantně sahá od komunistů přes sládkovce až k bavorskému ministerskému předsedovi Stoiberovi včetně jeho krajan-ského chráněnce Neubauera	tuhé zápolení na diplomatické úrovni	nástroj mezinárodního porozumění
	představitelé sudetoněmeckého krajan-ského sdružení	živě diskutovaná	krok do lepší budoucnosti
	reakce reakcionářů	dlouho očekávané a těžce vydobyté společné dílo	jednoznačná naděje a příslib pro budoucnost
	sudeťácký spolek zvaný také Landsmanschaft v Mnichově	upravuje určité otevřené otázky, které vyvstaly jako důsledek války vyvolané nacistickým Německem se všemi dalekosáhlými následky	umožní zintenzivnění česko-německého dialogu

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Lidové noviny

	naši velkohubí vlastenci v Praze	obrovský význam plánovaného dokumentu o porozumění	náležitě vypořádání se s historickými skutečnostmi
	skandalisté	formální projev vůle obou států	nepochybně vyvážený dokument
	Ransdorfovi souputníci	nekonečná deklarace	upevňuje tradiční „kmenový“ nacionalismus
	bojovník za pravdu a národ	Pandořina skříňka	ortel historiků
	ostří hoši	zdařilý kompromis	pokořující
	praví fanatici	bludný kruh stýkání a potýkání	právně naprosto neudržitelné
	nynější „intelektuální“ předáci KSČM	o slovíčka může být spor, podstata platí	zklámání
	bledé odvary Zápotockého	bylo kodifikováno to nezbytné a zároveň přijatelné	velmi dobře obhájený český zájem
	extremistické hlasy komunistů	dobrý, a navíc jedině možný směr	zrada národních zájmů
	fašisoidní republikáni	mimořádně odborný a politicky kvalifikovaný výkon	vyznívá jako ukázněná pochvala strany a vlády

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Lidové noviny

	„sudetoněmečtí“ vyhnanci z povolání	grandiózní šance	rovnováha vyplývající z licitace
	synek esesáckého hostinského z Velké Hled'sebe, nynější úspěšný bavorský bankéř a předseda sudetoněmeckého landsmanschaftu Franz Neubauer	rituální tanečky své politické důležitosti	nebezpečná deklarace
	tvrdšíjné věrní soukmenovci	jezuitská kasuistika	přetvořuje a stylizuje minulost
	komunističtí fanatici	divadlo pro starokomunistické důchodce	nestandardní text
	odpůrci začlenění do NATO	tažení proti česko-německé deklaraci	„třetí cesta“ v mezinárodních vztazích
	ti, co zneužívají deklaraci k politické hysterii, pálení vlajek, tupení národa a nebezpečnému zneužívání národa	nebylo všechno tak růžové	vyjádření vůle příslušných vládních míst
		formulační nepřesnosti	dvojtečka

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Lidové noviny

		nevěrohodné	kompromis státních zájmů
		pochybná pružnost vyjednávače Pitharta	„standardní“ politický dokument
		minimální snaha kriticky analyzovat	obrácena k budoucnosti
		závažné nevyváženosti	důstojná budoucnost česko-německých vztahů
		německá strana zamlčuje	vítězství rozumu a dobré vůle
		nastartována nová německá kolonizace	pozitivní krok, otevírající možnosti politické spolupráce
		aktivně se podílí na vytváření nového Herrenvolku	institucionalizace česko-německého dialogu
		dominantní tendence k reciprocitě v textu	čára startovní
		nereprocita a nevyváženost	nesporně historický dokument

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Lidové noviny

		tendenčnost deklarace přerůstající v patos	cesta do integrované Evropy
		protektorátní čeština	Velmi hubený výsledek
		velký úspěch české diplomacie	
		mimořádně citlivý nerv česko-německé problematiky	
		smíření a vzájemné narovnání	
		překonání zamlčování tragických aspektů nedávné historie	
		primitivní germanofobie	
		podařilo se sladit český a německý státní zájem	
		Zemanova diplomatická neprofesionalita	

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Lidové noviny

		Zemanův avanturismus	
		obtížná vyjednávání	
		proces, který má i hlubší smysl. Duchovní a morální proces, který má významné kulturní konsekvence	
		přeměna monologů v dialog	
		odysea	

Hospodářské noviny:

Aktéři ČND		Proces vzniku ČND	Text ČND
Proponenti	Oponenti		
státníci, kteří zvýšili morální prestiž své země	opoziční strany	zadní vrátka	když ne střepy, tedy rozdíl
všichni rozumní Češi i Němci	poražení	rouška tajemství; ne- vraživá opatrnost; hladina očekávání nad únosnou míru včerejší podpis je dů- kazem, že demokra- tická společnost dokáže vstřebat a re- gulovat i hlasy radi- kálů	Není kolektivní vina není „tečkou“
	sudetoněmecká poli- tická reprezentace	rouška tajemství	platforma, na které se shodnou lidé dobré vůle
		výslede zdlouhavého a svým způsobem i riskantního vyjedná- vání a řady kompro- misů	deklarace obchází rozpor sdělením, že jej obě strany respek- tují

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Hospodářské noviny

		Německá nadřazenost v Království českém	potřebný odrazový můstek
		Vymanění z koloniálního područí	umění možného
		praní špinavého prádla	takový, jaký může být
		rouška tajemství	dobrý odrazový můstek pro budoucnost
			nejchoulostivější třetí bod deklarace
			rozporuplné události
			odstranění iritujících problémů
			rozhřešení za křivdy a utrpení
			přiznání stínu ve svědomí německého národa

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Hospodářské noviny

			diplomatický úspěch, jímž deklarace bezesporu je
			zápolení dvou nacionalismů
			německý expanzivní nacionalismus
			vyvážená
			závazek povýtce morální
			zoufale nepovedený, nemoudrý pokus, fiasko obou stran
			otevívá cestu společné budoucnosti obou stran
			jasný signál Evrope, že ČR umí důstojně uspořádat své vztahy se sousedy
			pokus o lepší budoucnost

Příloha č. II – příznakové prostředky v deníku Hospodářské noviny

			důležitý krok v rozvoji spolupráce obou národů
			není tečkou za minulostí ani branou do budoucna
			odrazový můstek
			prý nevyvážená
			problematická, chybějí v ní důležité skutečnosti
			pouze nevelký krok vpřed
			bezesporu pokrok

POUŽITÁ LITERATURA⁵⁸

- Barthes, Roland. *Mytologie*. Praha: Dokořán, 2018.
- Bartošek, Jaroslav. *Jazyk žurnalistiky*. Naše řeč, 84, 2002.
- Bečka, Jaroslav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992.
- Bednaříková, Božena a kol.: *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství*. Olomouc: UPOL 2015.
- Bělohradský, Václav. *Přeludy naší řeči*. Praha: Právo. 2021, 15.7., r.31, č. 161
- Brown, Martin David. „Je "transfer" pouhým eufemismem pro "etnickou čistku“?“ *Odsun Němců z Československa 65 let poté*, editor Václav Houžvička. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. str. 28-45.
- Buchtík, Martin a kol. *Jedna společnost – různé světy*. Praha: Fridrich-Ebert-Stiftung, 2021.
- Burton, Graeme a Jan Jiráček. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal, 2001.
- Čechová, Marie a kol. *Stylistika současné češtiny*. Praha: Institut sociálních věcí, 1997.
- Čermák, František a kol. *Slovník komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- Čermák, František a Josef Filipec. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
- Čermák, František. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, 2011.
- Daneš, František a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.
- Čmejrková, Světlana a kol. *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003.
- Čmejrková, Světlana a kol. *J. Mluvená čeština: Hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011.
- Deacon, Bob a kol. *Aspects of Global Social Policy Analysis*. Helsinki: Helsinki Stakes 1999.

⁵⁸ Použitý formát odpovídá úzu citační normy MLA.

- Drulák, Petr a kol. *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál, 2008.
- Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Longman, 1995. <https://www.pdfdrive.com/critical-discourse-analysis-the-critical-study-of-language-d184811117.html>. Dostupné 12.7. 2020.
- Fialová, Marta. *Diplomová práce: EURO 2008 a mediální reprezentace národní identity*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2010. <https://is.muni.cz/th/mwjh9/>. Dostupné 2.8.2021.
- Handl, Vladimír. „Česko-německá deklarace 1997 – mezi minulostí a zítřkem?“ *Mezinárodní vztahy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998. str. 5-7
- Handl, Vladimír. „Od akceptace jinakosti k porozumění.“ *Česko-německá deklarace*, editor Marek Loužek, Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007, str. 73-97.
- Havelka, Josef. 2021. „Dám Babišovi do držky, to utkví“. *Respekt*, ročník 32, 2021, str. 52-55
- Havránek, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého*. Academia, 1989.
- Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2012.
- Hirschová, Milada. *Pragmatika v češtině*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2006.
- Hodge, Robert a Gunther Kress. *Social Semiotics*. Cambridge: Polity Press. 1988.
- Holub, Josef a František Kopečný. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952.
- Horálek, Jan. *Diachronní sémantika a pragmatický význam*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2005.
- Horálek, Jan. - *nejde jen o slova*. Praha: Milenium, 2002.
- Houžvička, Václav. *Odsun Němců z Československa 65 let poté*. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012.
- Houžvička, Václav. „Otevírat Pandořinu skříňku vzájemných vztahů bych neradil.“ *Eurozprávy*. 21. 1. 2022. <https://eurozpravy.cz/nazory/rozhovor-25-let-od-cesko-nemecke-deklarace-otevirat-pandorinu-skrinku-vzajemnych-vztahu-bych-neradil-rika-vaclav-houzvicka.7bbbd32f/>. Dostupné 21. 1. 2022.

- Hruška, Blahoslav. „Kohl před 20 lety změnil vztahy s Čechy.“ *Lidovky*. 21. 1. 2017.
https://www.lidovky.cz/domov/deklaraci-s-nemci-odblokovali-az-spindoktori.A170120_222140_In_domov_ele. Dostupné 8. 1. 2022
- Hubáček, Jaroslav. *Úvod do stylistiky českého jazyka*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1985.
- Hubáček, Josef. *Učebnice stylistiky*. Praha: Pedagogické nakladatelství, 1987.
- Jaklová, Alena. „Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech.“ *Naše řeč*, ročník 85, 2002, str. 169-176.
- Ješ, Jiří. „O dvou stále platných Benešových dekretech.“ *Český rozhlas*. 10. července 2003.
<https://plus.rozhlas.cz/o-dvou-stale-platnych-benesovych-dekretch-7826814> . Dostupné 12. 12. 2021.
- Jiráček, Jan a Barbara Köplová. *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál, 2003.
- Just, Vladimír. *Slovník floskulí 2*. Praha: Academia, 2005. str. 29.
- Kollmannová Kasl, Denisa. *Zveřejnění soukromí: Utváření obrazu soukromého života politiků v médiích*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012.
- Kraus, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha: Karolinum, 2008.
- Křístek, Michal. Pojetí stylové příznakovosti v současné české stylistice. *Linguistica online*, 2005
- McQuail, Dennis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 1999.
- Machek, Václav. *Studie o tvoření slov expresivních*. Praha: Nakladatelství Filosofické fakulty university Karlovy, 1930.
- Machek, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1968.
- Machová, Svatava a Milena Švehlová. *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: UK, 2001.
- Martincová, Olga a kol. *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů*. Praha: Academia, 1998.
- Padevět, Jiří. *Krvavé léto 1945. Poválečné násilí v českých zemích*. Praha: Academia. 2016.
- Prokopá, Kateřina. Orságová, Zuzana. Martinková, Petra. *Metodologie výzkumu v oblasti kritické analýzy diskurzu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2014.

- Reifová, Irena a kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004.
- Říhová, Jana. *Teorie stylistiky*. Ostrava: Krajské nakladatelství Ostrava, 1977.
- Sedláková, Renata. *Výzkum médií*. Praha: Grada, 2014.
- Soběhart, Radek. *Nový domov? (Ne)úspěšná integrace sudetských Němců v poválečném Bavorsku (1945-1948)*. Trade-off, 3. 11. 2015, <http://trade-off.cz/clanky/novy-domov-neuspesna-integrace-sudetskych-nemcu-v-povalecnem-bavorsku-1945-1949/>. Dostupné 27. 11. 2021.
- Slančová, Daniela. „K vymedzení pojmu terminu štyléma.“ *Slovo o slove*, ročník 12, 2006, str. 10–16.
- Staněk, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991.
- Šíma, Michal. *Diplomová práce: Mediální reprezentace Islamistického státu v Mf Dnes*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2016. https://is.muni.cz/th/zda3a/DP_final.pdf. Dostupné 2.8. 2021.
- Šmíd, Milan. *Vliv vlastnictví médií na jejich nezávislost a pluralitu*. Praha: Institut komunikačních studií a žurnalistiky Univerzity Karlovy, 2004.
- Štollová, Sandra. *Diplomová práce: Pangermanismus. Proměna myšlenkového směru v oficiální ideologii*. Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni, 2014. <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/15185/1/diplomova%20prace%20finalni.pdf> Dostupné 2. 8. 2021.
- Tůma Oldřich. „Die Aussiedlung der Deutschen aus der Tschechoslowakei. Ihre Geschichte und die Entwicklung ihrer Wahrnehmung im tschechischen nationalen Gedächtnis.“ *War die „Vertreibung“ Unrecht? Die Umsiedlungsbeschlüsse des Potsdamer Abkommens und ihre Umsetzung in ihrem völkerrechtlichen und historischen Kontext*. Ch. Koch. Frankfurt am Main: P. Lang, 2015, str. 257-282.
- van Dijk, Teun. „Critical Discourse Analysis“. *The Handbook of Discourse Analysis*, Oxford: Blackwell Publishers, 2001. https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4966482/mod_resource/content/1/van%20DIJK%20Critical%20Discourse%20Analysis.pdf. Dostupné 7.10.2020.

- Vašát, Petr. Kritická diskursivní analýza: Sociální konstruktivismus v praxi. Praha: Akademie věd, 2008. <https://www.soc.cas.cz/publikace/kriticka-diskursivni-analyza-socialni-konstruktivismus-v-praxi>. Dostupné 2.11.2021.
- Vondra, Alexandr. „Vyjednávání o deklaraci bylo složité.“ *Česko-německá deklarace: deset let poté*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007.
- Weber, Max. *Metodologie, sociologie, politika*. Nové Město: Oikoymenh, 1998.
- Závec, Radim: „Kritická analýza diskurzu: Lexikálně-sémantický přístup“. *Kultura–Média–Komunikace*, ročník 2, 2009. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009.
- Zima, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině*. Praha: ČSAV, 1961.
- „Haló noviny.“ *Wikipedia*, https://cs.wikipedia.org/wiki/Hal%C3%99_noviny Dostupné 2. 12 2021.
- „Deník Právo.“ *Wikipedia*. //cs.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1vo_(den%C3%ADk). Dostupné 3. 12. 2021.

PRIMÁRNÍ ZDROJE

„Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji.“ *Ministerstvo zahraničních věcí - Velvyslanectví České Republiky v Berlíně*, 22. 2. 2013
https://www.mzv.cz/berlin/cz/vzajemne_vztahy/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html. Dostupné 8. 1. 2022.

Právo

- P1 Pospíšil, Jaroslav. „Dvojí čtení deklarace.“ *Deník Právo*, 12. 12. 1996, str. 3.
- P2 Kovařík, Jan. „Divná náplast místo odškodnění.“ *Deník Právo*, 13. 12. 1996, str. 4.
- P3 Kovařík, Jan. „Rozinky a těsto z deklarační vánočky.“ *Deník Právo*, 14. 12. 1996.
- P4 Jičínský, Zdeněk. „Schválení deklarace je v zájmu ČR.“. *Deník Právo*, 17. 12. 1996, str. 3.
- P5 Kovařík, Jan. „Vůz je hotov, hledá se silnice.“ *Deník Právo*, 21. 12. 1996, str. 4.
- P6 Houžvička, Václav. „Deklarace a pohraničí.“ *Deník Právo*, 23. 12. 1996, str. 5.
- P7 Uhl, Petr. „Náš německý problém.“ *Deník Právo*, 30. 12. 1996, str. 3.

- P8 „ČSR nerozbilo jen nacistické Německo.“ *Deník Právo*, 03. 01. 1997, str.5.
- P9 „Souhlas s deklarací a co dál.“ *Deník Právo*, 11. 01. 1997, str.3.
- P10 „Možná budou v Černínu i malovat.“ *Deník Právo*, 18. 01. 1997, str.3.
- P11 „O česko-německém potýkání.“ *Deník Právo*, 29. 01. 1997, str.3.
- P12 „Sousedství bez iluzí, ale v dobrém.“ *Deník Právo*, 23. 01. 1997, str. 3.
- P13 „Porodí hora zase jednou myš?“ *Deník Právo*, 25. 01. 1997, str.5.
- P14 „Články řetězu“ . 29. 01. 1997, str. 5.
- P15 „Sociální demokracie a česko-německá deklarace.“ *Deník Právo*, 31. 01. 1997, str. 4.
- P16 Kovařík, Jan. „V Bonnu si už oddechli.“ *Deník Právo*, 1. 2. 1997, str. 4.
- P17 Jičínský, Zdeněk. „Před jednáním o deklaraci“ *Deník Právo*, 3. 2. 1997, str. 4.
- P18 Rychlý, Tomáš. „K čemu nám není deklarace.“ *Deník Právo*, 5. 2. 1997, str. 15.
- P19 Dienstbier, Jiří. „Deklarace a stav české mysli.“ *Deník Právo*, 5. 2. 1997. str. 3.
- P20 Kovařík, Jan. „Vládní prohlášení místo usnesení?“ *Deník Právo*, 6. 2. 1997, str. 4.
- P21 Uhl, Petr. „Čeští a němečtí katolíci o deklaraci.“ *Deník Právo*, 10. 2. 1997, str. 4.
- P22 Kovařík, Jan. „Majetek: konec, tečka.“ *Deník Právo*, 13. 2. 1997.
- P23 Kovařík, Jan. „Místo úlevy velký břichabol“ . 14.2. 1997, str. 3.
- P24 Uhl, Petr. „Jaký nacionalismu ohrožuje Evropu.“ *Deník Právo*, 15. 2. 1997, str. 3.
- P25 Kovařík, Jan. „Maratón skončil, někteří nedoběhli.“ *Deník Právo*, 15. 2. 1997, str.4.
- P26. Jičínský, Zdeněk. „Konec dobrý, ale...“ *Deník Právo*, 17. 2. 1997, str.4.
- P27. Müller, Jiří G. „Když argumentovat minulostí, tak podle historických realit.“ 24. 2. 1997, str.4.
- P28 Kovařík, Jan. „Mýtus, iluze a jedno fórum.“ *Deník Právo*, 28. 2. 1997, str.3.

Haló noviny

- HAN1 Kvasnička, Václav. „Spor o deklaraci se přiostrňuje.“ *Deník Haló noviny*, 1. 11. 1996, str.4.
- HAN2 Kvasnička, Václav. „V Mnichově rozpaky.“ *Deník Haló noviny*, 7. 11. 1996, str. 5.
- HAN3 Liška, Josef. „Kdo potřebuje deklaraci?“ *Deník Haló noviny*, 12. 11. 1996, str. 4.

- HAN4 Kvasnička, Václav. „Deklaraci dostaneme pod stromeček?“ *Deník Haló noviny*, 30. 11. 1996, str. 4.
- HAN5 Kvasnička, Václav. „Tanec kolem deklarace do vyšších obrátek.“ *Deník Haló noviny*, 7. 12. 1996, str.4.
- HAN6 Liška, Josef. „Pochody smrti a deklarace.“ *Deník Haló noviny*, 10. 12. 1996, str. 5.
- HAN7 Kvasnička, Václav. „Políček do tváře národa.“ *Deník Haló noviny*, 11. 12. 1996, str. 1.
- HAN8 Poláček, Josef. „Hanebná deklarace národní zrady.“ *Deník Haló noviny*, 12. 12. 1996, str. 4.
- HAN9 Macháč, Pavel „Takovou deklaraci nepotřebujeme.“ *Deník Haló noviny*, 12. 12. 1996, str.4.
- HAN10 Picková, Věra. „Fond budoucnosti. Jaké?“ *Deník Haló noviny*, 13.12 1996, str. 4.
- HAN11 Kvasnička, Václav. „Na straně proněmecké lobby?“ *Deník Haló noviny*, 14. 12. 1996, str. 4.
- HAN12 Kvasnička, Václav. „Rozruch kolem deklarace i v SRN.“ *Deník Haló noviny*, 16. 12. 1996, str. 8.
- HAN13 Silber, Radomír. „Dědici Háchy, ne Beneše.“ *Deník Haló noviny*, 17. 12. 1996, str. 5.
- HAN14 Rosol, Josef. „Na Němce platí jen hrdá a rozhodná neústupnost.“ *Deník Haló noviny*, 19. 12. 1996, str. 4.
- HAN15 Kvasnička, Václav. „Farizejství stoupenců deklarace.“ *Deník Haló noviny*, 21. 12. 1996, str. 1.
- HAN16 Starý, Norbert. „Plíživá vlastizrada.“ *Deník Haló noviny*, 21. 12. 1996, str. 4.
- HAN17 Jurn, Václav. „Pouhá slova Němců nestačí.“ *Deník Haló noviny*, 27. 12. 1996, str. 4.
- HAN18 Kvasnička, Václav. „Ignorují oběti z vůle.“ *Deník Haló noviny*, 28. 12. 1996, str. 4.
- HAN19 Liška, Josef. „Obešli se bez deklarace.“ *Deník Haló noviny*, *Deník Haló noviny*, Číslo. 1, 2. 1. 1997, str. 5.
- HAN20 Hořeň, Zdeňek. „Takže vlastně vyhrála Praha.“ *Deník Haló noviny*, 2. 1. 1997, str. 4.
- HAN21 Liška, Jaroslav. „Sociální demokracie a deklarace.“ *Deník Haló noviny*, Č.2, 3. 1. 1997, str. 4.
- HAN22 Poláček, Josef. „Quisling a další kolaboranti.“ *Deník Haló noviny*, 3. 1. 1997, str. 4.

- HAN23 Silbera, Radomír. „Pod Pantoflem SPD.“, *Deník Haló noviny*, 3. 1. 1997. str. 3
- HAN24 Kvasnička, Václav. „Trapná role obhájců.“ *Deník Haló noviny*, 7. 1. 1997, str. 5.
- HAN25 Kojzar, Jaroslav. „Deklarace je další Bílou horou.“ *Deník Haló noviny*, Č.7, 9. 1. 1997, str. 1.
- HAN26 Kadlec, Milan. „Text deklarace a zájmy jednotné fronty.“ *Deník Haló noviny*, 9. 1. 1997, str. 5.
- HAN27 Dvorský, Roman. „O „vyváženosti“ deklarace.“ *Deník Haló noviny*, 11. 1. 1997. Str. 4.
- HAN28 Kvasnička, Václav. „Proč nesouhlasíme s deklarací.“ *Deník Haló noviny*, Č.12, 15. 1. 1997, str.5.
- HAN29 Kvasnička, Václav. „Kohl přijíždí stvrdit kapitulaci.“ *Deník Haló noviny*, Č.15, 18. 1. 1997, str. 4.
- HAN30 JY. „Další krok ke zradě národních zájmů.“ *Deník Haló noviny*, Č.18, 22. 1. 1997, str. 1.
- HAN31 „Česko-německá deklarace se stane zbraní proti nám.“ *Deník Haló noviny*, Č.19, 23. 1. 1997, str. 1.
- HAN32 Kvasnička, Václav. „Praha svědkem pokořujícího aktu.“ *Deník Haló noviny*, 23. 1. 1997, str. 1.
- HAN33 Jurn, Václav. „Je to den lživých slov.“ *Deník Haló noviny*, 23. 1. 1997, str. 5.
- HAN34 Škorpilová, Hana. „Skutečný význam deklarace.“ *Deník Haló noviny*, Č. 21, 25. 1. 1997, str. 4
- HAN35 Kvasnička, Václav. „Podrážděná reakce Prahy.“ *Deník Haló noviny*, Č.24, 29. 1. 1997, str. 5.
- HAN36 Strož, Daniel. „Ostuda pro národ, pro vládu politická nutnost.“ *Deník Haló noviny*, Č.25, 30. 1. 1997, str. 1.
- HAN37 ČTK a JY. „Nejde o konečnou čáru.“ *Deník Haló noviny*, Č.26, 31. 1. 1997, str. 1.
- HAN38 JŠV. „Kapitulace pod tlakem Bonnu.“ *Deník Haló noviny*, (Datum), str. 1.
- HAN39 „Nenalhávejme si, že se nic nestalo.“ *Deník Haló noviny*, 31. 1. 1997
- HAN40 Silber, Radomír. „Pozdní doprošování se.“ 31. 1. 1997, str. 4.

- HAN41 Liška, Josef. „Pax germanica,“ *Deník Haló noviny*, 5. 2. 1997, str. 5.
- HAN43 Kvasnička, Václav. „Rafinovaný podvod.“ *Deník Haló noviny*, 7. 2. 1997, str. 4.
- HAN44 Kvasnička, Václav. „Začalo vše až Havlovou omluvou za odsun.“ *Deník Haló noviny*, 10. 2. 1997, str. 4.
- HAN45 Henneckeová, Renata. „Hodně tvrdé „usmíření“.“ *Deník Haló noviny*, 11. 2. 1997, str. 7.
- HAN46 Votava, Vratislav. „Deklarace bez národa.“ *Deník Haló noviny*, 12. 2. 1997, str. 8.
- HAN47 Kvasnička, Václav. „Sudeto-německý rukopis textu deklarace.“ *Deník Haló noviny*, 12. 2. 1997, str. 1.
- HAN48 MČ. „Deklarace znamená kolaps české diplomacie.“ *Deník Haló noviny*, 13. 2. 1997, str. 1.
- HAN49 Poláček, Josef. „Český národ zná své škůdce.“ *Deník Haló noviny*, 13. 2. 1997, str. 5.
- HAN50 Filip, Vojtěch. „Naivita české diplomacie.“ *Deník Haló noviny*, 14. 2. 1997, str. 1.
- HAN51 Kvasnička, Václav. „Deklarace pro Sudeťáky.“ *Deník Haló noviny*, Č.41, 18. 2. 1997, str. 6.
- HAN52 Kvasnička, Václav. „Deklarace přijata, zápas pokračuje.“ *Deník Haló noviny*, Č.42, 19. 2. 1997, str. 6.
- HAN53 Kvasnička, Václav. „Proč Bonn vítá schválení.“ *Deník Haló noviny*, Č.44, 21. 2. 1997, str. 5.
- HAN54 Schwarz, Oldřich. „Do houfu, pánové.“ *Deník Haló noviny*, Č.47, 25. 2. 1997, str. 5.
- HAN55 Skrbek, Jaroslav. „Konec s „kostlivci ve skříni“.“ *Deník Haló noviny*, 28. 2. 1997, str. 1.

MF Dnes

- MFD1 „Deklarace je začátek, ne konec.“ *Deník MF Dnes*, 28. 11. 1996, str. 12.
- MFD2 Weiss, Martin. „Deklarace v rukou ČSSD.“ *Deník MF Dnes*, 17. 12. 1996, str. 12.
- MFD3 Mocek, Michal. „Deklarace posiluje i bezpečnost. Německa.“ *Deník MF Dnes*, 21. 12. 1996, str. 13.
- MFD5 Mandler, Emanul. „Deklarace je velmi vydařeným kompromisem.“ *Deník MF Dnes*, 4. 1. 1997, str. 12.

- MFD6 Mocek, Michal. „Česko-německá deklarace se nevyhýbá chytračení.“ Deník MF Dnes, 9. 1. 1997, str. 12.
- MFD7 Kafka, Tomáš. „Česko-německá deklarace je plodem právního stát.“ Deník MF Dnes, 11. 1. 1997, str. 12.
- MFD8 Buchert, Viliam. „Odškodnění: česká samota a německá ostuda.“ Deník MF Dnes, 11. 1. 1997, str. 12.
- MFD9 Menschiková, Ingeborg. „Sudetoněmečtí funkcionáři si stále neuvědomují, že jejich čas už pominul polemika.“ Deník MF Dnes, 14. 01. 1997, str. 12.
- MFD10 Mocek, Michal. „Deklarace na Postupim oprávněně nenavazuje.“ Deník MF Dnes, 16. 1. 1997, str. 12.
- MFD11 Macháček, Pavel. „Česko-německý dialog může začít zítra.“ Deník MF Dnes, 22. 1. 1997, str. 12.
- MFD12 Mocek, Michal. „Bundestag: triumf deklarace.“ Deník MF Dnes, 31. 01. 1997, str. 12.
- MFD13 Leschtina, Jiří. „Klausova divná partie se Zemanem.“ Deník MF Dnes, 11. 2. 1997, str. 12
- MFD14 Leschtina, Jiří. „Zemanova těžká hodina se blíží.“ Deník MF Dnes, 12. 2. 1997, str. 12.
- MFD15. Jelínek, Tomáš. „Deklarace neměla mlčet o holocaustu“ Deník MF Dnes, 12. 2. 1997. str. 13.
- MFD16 Palatan, Luboš a Michal Mocek. „Deklarace projevem dospělosti.“ Deník MF Dnes, 13. 2. 1997, str. 12.
- MFD17 Leschtina, Jiří. „Happy end deklarační bitvy.“, Deník MF Dnes, 15. 2. 1997, str. 12.
- MFD18 Nocek, Michal. „Deklarační spor o majetek nekončí.“ Deník MF Dnes, 17. 2. 1997, str. 6.
- MFD19 Stoniš, Marek, „Trocha velkorysosti neuškodí.“ Deník MF Dnes, 18. 2. 1997, str. 12.
- MFD20 Buchert Viliam. „S odškodněním nelze handlovat.“ Deník MF Dnes, 25. 2. 1997. str. 12.
- MFD21 Marianovič, Teodor. „Odškodnění s trpkou příchutí.“ Deník MF Dnes, 28. 2. 1997, str. 12.

Lidové noviny

- LN1 Antusch, Wilfrid. „Deklarace - mezinárodní smlouva, nebo co?“ *Lidové noviny*, 3. 12. 1996, str. 9.

- LN2 Klekner, Radim. „Nekonečná deklarace.“ *Lidové noviny*, 7. 12. 1996, str. 9.
- LN3 Klekner, Radim. „Deklarace a vypořádání s minulostí.“ *Lidové noviny*, 11. 12. 1996, str. 3.
- LN4 Třeštík Dušan. „Deklarace národů, nebo vlád?“ *Lidové noviny*, 14. 12. 1996, str. 3.
- LN5 Tigrid, Pavel. „Stačí? Nestací?“ *Lidové noviny*, 16. 12. 1996, str. 3.
- LN6 Hájek, Tomáš. „Deklarace, Debata, levice.“ *Lidové noviny*, 16. 12. 1996, str. 3.
- LN7 Třeštík, Dušan. „Ransdorfovo potýkání se s Němci.“ *Lidové noviny*, 18. 12. 1996, str. 3.
- LN8 Steigerwald, Karel. „Hněvivý úsměv vlastence.“ *Lidové noviny*, 18. 12. 1996, str.3.
- LN9 Stránský, Oldřich. „Největším zklamáním je sedmý bod.“ *Lidové noviny*, 19. 12. 1996, str. 3.
- LN10 Pithart, Petr. „Setkání s panem Neubauerem.“ *Lidové noviny*, 20. 12. 1996, str.3.
- LN11 Bednář, Miloslav. „Německá otázka a jeden český politik.“ *Lidové noviny*, 27.12.1996, str.3.
- LN12 Štěpánek, Josef. „Deklarace k německým tužbám.“ *Lidové noviny*, 28. 12. 1996, str.3.
- LN13 Bělohradský, Václav. „Deklarace snů a skutečností.“ *Lidové noviny*, 6. 1. 1997, str. 9.
- LN14 Hájek, Tomáš. „Stále stejný scénář“ *Lidové noviny*, 16. 1. 1997, str. 8.
- LN15 Klekner, Radim. „Deklarace není právním dokumentem.“ *Lidové noviny*, 21. 1. 1997, str. 8.
- LN16 Fišer, Drago. „Váhy nevyvážené, deklarace "vyvážená".“ *Lidové noviny*, 21. 1. 1997, str. 9.
- LN17 Klekner, Radim. „Majetkové otázky zůstávají (ne)otevřeny.“ *Lidové noviny*, 23.1.1997, str. 8.
- LN18 Kostlán, František. „Sládek, komunisté a naše ostuda.“ *Lidové noviny*, 23. 1. 1997, str. 8.
- LN19 Hájek, Tomáš. „Zeman by to neměl dělat.“ *Lidové noviny*, 24. 1. 1997, str. 10.
- LN20 Žák, Václav. „(Ne)láska, pohádky a deklarace.“ *Lidové noviny*, 27. 1. 1997, str. 9.
- LN21 Tigrid, Pavel. „Strašák o dvou slovech.“ *Lidové noviny*, 28. 1. 1997, str. 8.
- LN22 Hájek, Tomáš. „Úspěch nepravděpodobný.“ *Lidové noviny*, 28. 1. 1997, str. 8.
- LN23 Bednář, Miroslav. „Německá otázka po deklaraci.“ *Lidové noviny*, 4. 2. 1997, str.9
- LN24. Halík, Tomáš „Křesťané a česko-německá deklarace,“ *Lidové noviny*, 8. 2. 1997, str. 9
- LN25 Jelínek, Tomáš. „Budoucnost vzájemných vztahů má před.“ *Lidové noviny*, 12. 2. 1997, str.9.
- LN26 Tigrid, Pavel. „Jsou názory, které se dlouho hojí.“ *Lidové noviny*, 18. 2. 1997, str. 8.

LN27 Hájek, Tomáš. „O dalších osudech deklarace.“ *Lidové noviny*, 20. 2. 1997, str. 8.

LN28 Prokop, Jiří. „Vylikvidovat Němce Beneš nikdy neřekl.“ *Lidové noviny*, 21. 2. 1997, str. 8.

Hospodářské noviny

HON1⁵⁹ „Deklarace nebude kouzelnou hůlkou.“ *Hospodářské noviny*, 3. 12. 1996, str. 3.

HON2 Němec, Petr. „Sudetští Němci kritizují spolkovou vládu.“ *Hospodářské noviny*, 5. 12. 1996, str. 15.

HON3 „Rozporné hlasy k deklaraci se SRN“ *Hospodářské noviny*, 6. 12. 1996, str. 23.

HON4 „Vše nasvědčuje tomu, že šéf sudetských Němců kapituloval.“ *Hospodářské noviny*, 9. 12. 1996, str. 15.

HON5 ČTK, „Definitivní podoba česko-německé deklarace vyjadřuje i lítost Čechů nad odsunem Němců.“ *Hospodářské noviny*, 10. 12. 1996, str. 1.

HON6 Red, ČTK. „Koalici i hlavní borské strany text deklarace uspokojil.“ *Hospodářské noviny*, 11. 12. 1996, str. 1.

HON7 Höfer, Jaroslav. „Krok k uzavření minulosti.“ *Hospodářské noviny*, 11. 12. 1996, str. 3.

HON8 jem. „Výhrady sociální demokracie k deklaraci.“ *Hospodářské noviny*, 16. 12. 1996, str. 4.

HON9 Němec, Petr. „Bavorská CSU vzdává odpor proti deklaraci“ *Hospodářské noviny*, 16. 12. 1996, str. 14.

HON10 hof. „Český stát se ocitl v pozici viníka.“ *Hospodářské noviny*, 18. 12. 1996, str. 21.

HON11 Godstücker, Eduard. „Nesporné svědectví o nově otevřené kapitole dějin.“ *Hospodářské noviny*, 18. 12. 1996, str. 20.

HON12 Jemelka, Ivan. „ČSSD musí znát míru.“ *Hospodářské noviny*, 18. 12. 1996, str. 3.

⁵⁹ Pokud zde není autor uveden, není uveden autor komentáře ani v deníku Hospodářské noviny.

- HON13 „Pouze nevelký krok vpřed.“ *Hospodářské noviny*, 20. 12. 1996, str. 27.
- HON14 Jemelka, Ivan. „Sociální demokraté obtížně hledají stanovisko k česko-německé deklaraci.“ *Hospodářské noviny*, 14. 1. 1997, str. 3.
- HON15 Jemelka, Ivan. „Deklarace především navazuje na Postupim.“ *Hospodářské noviny*, 16. 1. 1997, str. 3.
- HON16 Pravec, Josef. „Politické strany mají rozdílné názory na právní dosah česko-německé deklarace.“ *Hospodářské noviny*, 20. 1. 1997, str. 3.
- HON17 Jemelka, Ivan. „Deklarace jako odrazový můstek.“ *Hospodářské noviny*, 21. 1. 1997, str. 3.
- HON18 Němec, Petr. „Pochybnosti i naděje.“ *Hospodářské noviny*, 22. 1. 1997, str. 3.
- HON19 Němec, Petr. „Vztahy s Německem nebyly nikdy jednoduché.“ *Hospodářské noviny*, 22. 1. 1997, str. 3.
- HON20 Pravec, Josef. „Odsunem chtěl E.Beneš „odčinit“ Mnichov a vytvořit také národně jednotný stát.“ *Hospodářské noviny*, 22.1.1997, str. 3.
- HON21 Pravec, Josef. „Němci jsou optimisté, Češi zatím opatrní.“ *Hospodářské noviny*, 23. 1. 1997, str. 3.
- HON22 Pravec, Josef. „Václav Havel věří ve schválení deklarace.“ *Hospodářské noviny*, 27.1.1997, str. 3.
- HON23 Jemelka, Ivan. „Co přinesla cesta do Bonnu?“ *Hospodářské noviny*, 30.1.1997, str. 3.
- HON24 (Ien). „Koaliční strany uvítaly hlasování v Bundestagu.“ *Hospodářské noviny*, 31. 1. 1997, str. 3.
- HON25 Rychetský, Pavel. „Deklarace: úspěch, nebo fiasko?“ *Hospodářské noviny*, 5. 2. 1997, str.3.
- HON26 Jemelka, Ivan. „K deklaraci sociální demokraté žádají uvozující prohlášení, jež navrhla SPD.“ *Hospodářské noviny*, 6. 2. 1997, str.3.
- HON27 (pra, jem). „M. Zeman trvá na usnesení k deklaraci.“ *Hospodářské noviny*, 7. 2.1997, str. 3.
- HON28 Jemelka, Ivan. „Nejrozumnější, co se dalo udělat.“ *Hospodářské noviny*, 12. 2. 1997, str. 3.
- HON29 (red). „Zeman k deklaraci větší výhrady nemá.“ *Hospodářské noviny*, 13. 2. 1997, str. 3

HON30 (len). „Sociální demokraté konzultují možnost uvození usnesení k deklaraci.“ *Hospodářské noviny*, 14. 2. 1997, str. 3.

HON31 Höffer, Jaroslav. „Důvod k zamyšlení nad dneškem.“ *Hospodářské noviny*, 17. 2. 1997, str.3.